

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

אופקים, אלעד א, אלעד ב, אשדוד, אשקלון, בית שמש - הקריה החרדית, בית שמש - רמה א', בית שמש - רמת חפציבה, ביתר עילית, ביתר עילית - גבעה B, בני ברק - מרכז, בני ברק - שיכון ה', בני ברק - מערב, בני ברק - פרדס כץ, בני ברק - קרית הרצוג, גבעת זאב החדשה, דימונה, זכרון יעקב, חולון, חיפה, עבריה, עירת הכרמל, עלזסטון, ירוחם, ירושלים - בית וגן, ירושלים - גאולה, ירושלים - גבעת שאול, ירושלים - מעלות דפנה, ירושלים - נוה יעקב, ירושלים - נוה יעקב מרכז, ירושלים - קטמונים, ירושלים - קרית יובל, ירושלים - רוממה, ירושלים - רמות, ירושלים - רמת שלמה, כרמיאל, ברנפלד, מודיעין עילית - חפציבה, קרית ספר, מעלה אדומים, מעלות, נהריה, נתיבות, נתניה, עפולה, פתח תקוה, צפת, קרית אתא, קרית גת, רכסים, רכסים - גבעה ג', תל ציון.

סימונים:
תלו - תמה

שאר דיני בדיקת חמץ

תשובות וחיידושים מכת"י רבותינו נ"ע
עורך: הרב שלמה שאשה

גנזי הלכה

מהר"ר אליהו סלימאן מני זלה"ה

אב"ד ור"מ עה"ק חברון ת"ו

1 רבי אליהו ב"ר סלימאן ב"ר יחזקאל ב"ר מרדכי ב"ר סלימאן מני, נולד בחודש תמוז שנת תקע"ח בבגדאד. משפחתו משפחה מיוחסת לבית דוד המלך ע"ה, ונרמז הדבר בשם המשפחה: מני - מן נצר ישי.

את ראשית תלמודו קיבל מהמורה החכם רבי עבדאללה סומך ז"ל. נשא לאשה את שרח בת ר' יוסף אליעזר כצורי, ונפטרה בשנה הא' לנישואיה עת לידת בתם רחל. אז נשא את מי סמרה אחותו של רבי עבדאללה סומך ז"ל, וממנה נולדו לו בניו זרע קדש ברך ה', רבי סלימאן מנחם, רבי יחזקאל שלום, רבי אברהם ברוך, רבי יצחק מלכאל, רבי יעקב, ובנו מרדכי הקטן שנפטר בינקותו.

בהיותו בן ז"ך שנים חיבר את ספרו הראשון 'שיח יצחק', ולמן אז לא משה ידו מקן קולמוסו, וזכה לחבר ספרים רבים ועצומים בפרד"ס התורה. מדותיו והנהגותיו בענווה וחסידות היו נר לרגליו כל ימיו, והיה מופת ודוגמא וסמל לדרכי הטהרה וההנהגה הישרה. לצד לימודיו בנגלות התורה, קבע עתים ללימוד חכמת הקבלה, וחברו ללימוד היה ח"ר אליהו ח"ר משה חיים ז"ל, ולימים עת עלה ונתעלה לשכון כבוד בא"י, הטמין עצמו איזה שנים בבית מדרש המקובלים 'בית אל' שבירושתי, ונתחבר לטהור ח"ר נסים עני ז"ל.

עלייתו לארץ ישראל היתה סביב שנת תר"ז, ותחילה קבע משכנו בירושלים, ולימים עקב מצב בריאותו עקר דירתו לחברון ת"ו, שם נתקבל לראש החל משנת תרכ"ה ועד סוף ימיו. והיה נוהג את צאן עדתו ביושר ומצודתו פרוסה על חברון ובנותיה.

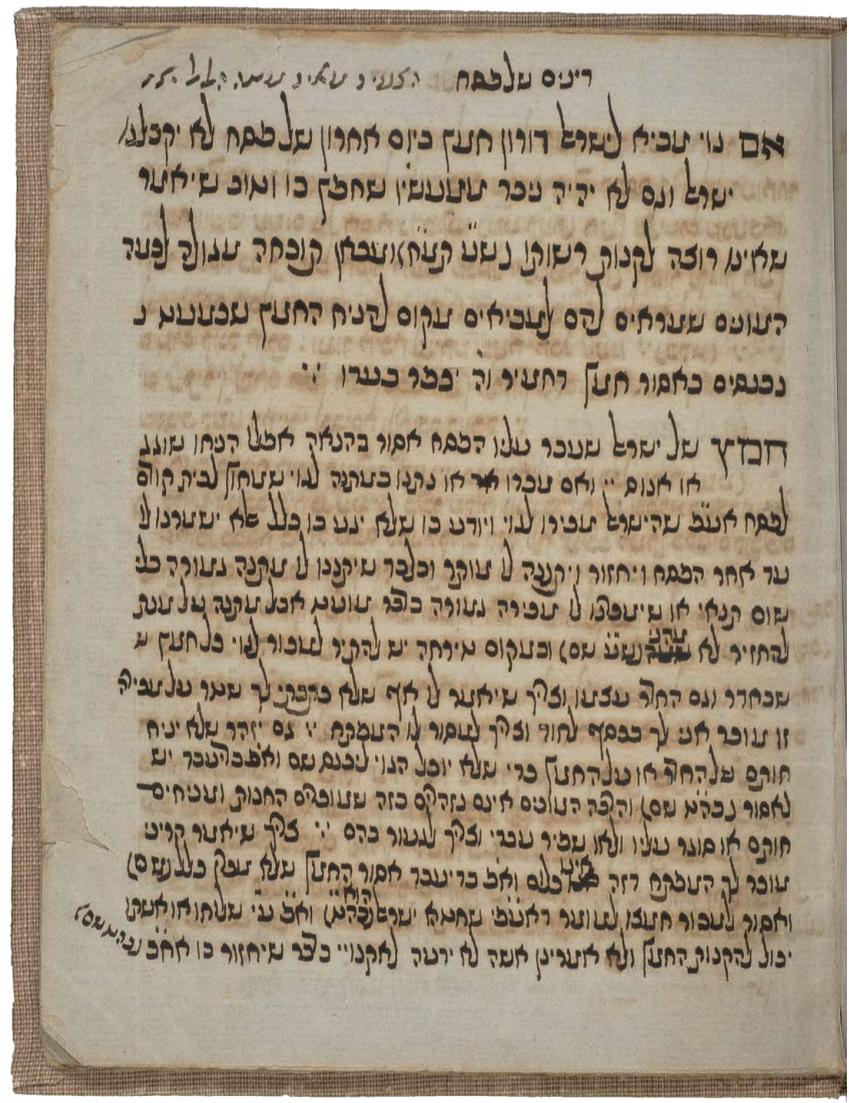
בשנותיו האחרונות יסד בית מדרש לתורה ולתפלה וקראו בשם 'בית יעקב', בו הנהיג את סדרי התפלות ועשיית המצוות עפ"י שיטת האר"י ז"ל ומנהג ק"ק בית אל שבירושתי. והיה הוא רוב הימים שליח צבור בבית המדרש, ומעולם לא קדמו אדם בבית הכנסת.

עוד הקים ויסד בחברון בתי מדרש וישיבות וספריה גדולה, ופעולותיו רוממו את העיר הלזו לימי תפארתה וגדולתה, אותם המשיכו לנהל בניו אחריו שנים רבות. ברם יותר מהמהם היו ילידי רוחו, ספריו הנוראים בכל מקצועות התורה נפתחים, ומהם ששרדו עד כהיום, ועתה יוצאים לאור עולם הולכים ונדפסים, לזכות בהם את הרבים הצמאים.

הרא"מ ז"ל נלב"ע ביום החמישי, ח' תמוז תרנ"ט, וקבורתו בחברון ת"ו. על פטירתו קראו מספד ועצרה, וכתבי קינה ונחמות רבים נכתבו לשם בניו. יה"ד שזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אכ"ר.

חיבורים הרבה חיבר הרא"מ ז"ל, רובם אבדו בצוק העתים, ואלו ששרדו האירו בזהרם ובחידושם. עוד להיותו בצל כנפי רבו, החכם רבי עבדאללה סומך ז"ל, נתקנא לקניו לחבר ספרים, וזכות צדיק רבי יצחק גאון ליוותה אותו בחיבורו הראשון, ההילכתא-מוסרי, ולזה קראו בשם 'שיח יצחק'?

עוד חיבר סמוך לעת ההיא חיבורים קטנים ומועילים, מהם נודענו על שלשה. הראשון הוא ספר 'קרנות צדיק' מוסר מעיר על שמירת הברית, נדפס ע"י אחד מתלמידיו, ח' דויד חי צאלח יחזקאל, בעילום שם המחבר, בבגדאד ש' תרכ"ז. השני הוא קונטרס דיני ברכות, ועודנו בכ"י³. והשלישי הוא החיבור החשוב שלפנינו, שלא נרשם בין חיבוריו, ולא נודע קיומו כי אם היום הזה.

הלכות פסח להרא"מ כתיבת יד

1. תקציר מתוך תולדותיו של הרב הגדול הרא"מ ז"ל, כפי שכתבם בנו הגדול וממלא מקומו ברבנות חבתי, רבי סלימאן מנחם מני ז"ל, ונדפס בריש ספר שיח יצחק לרבינו ז"ל. עם תוספת עניינים מתוך הנדפס בריש ס' תנא דבי אליהו לרבינו ז"ל, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשמ"ט. | 2. ראה על כך בהקדמת הרא"מ לספר, הנדפס לאחר פטירתו, בירושלים ש' תרס"ב. חיבור זה נשלמה כתיבתו בש' תר"ח. | 3. כת"י מוסאיוף אונ' בר-אילן מס' 1080, והוא סובב הלכות נט"י, בציעת הפת, סעודה וברמ"ז (ש"ע או"ח סי' תרנ"ט).

בגיליון:

מפתח עניינים מפורט בעמ' קנ"ג

חדש

קובץ מערכות מאת הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל
חקר הלכה עמ' ז'

אכילה ולימוד לפני הבדיקה
על ידי מינוי שומר
עוד יוסף חי עמ' ס"א

האם כשמכניס עצמו לידי בדיקה
שניה יש חשש ברכה שאינה צריכה
חקר הלכה עמ' י'

בדיקת חמץ בפסח
שיח הלכה עמ' ע"ג

טעם להנחת עשרה פתיחים
המנהג וטעמו עמ' ס"ב, הערות
והארות עמ' קל"ו

בדיקת חמץ לספרים
נתיבי המנהגים עמ' ס"ד

עישון סיגריות בפסח
נתיבי המנהגים עמ' ס"ד

אם ביטול מהני בלב או דבעינן בפה
חקר הלכה עמ' ט"ז, ביני עמודי עמ' קכ"ד

ספיקו של הזכר טוב שליט"א אם
ביטול האב ממשיך אצל הבן
חקר הלכה עמ' כ"ד

מה הדין הנוסע לחו"ל ויכול למנות
שליח דרך טלפון או הודעה בפקס
הוראת הלכה עמ' ס"ח

עצה להיוצא לדרך שלשים יום קודם
הפסח ודעתו לחזור קודם הפסח
עיון הלכה עמ' ה'

בנים נשואים הנוסעים להוריהם
לימי הפסח לענין בדיקת חמץ
תשובות ופסקים עמ' ע'

האם מותר להתארח בפסח
בבית שאינו בדוק
הוראת הלכה עמ' ס"ט

שיעור המחיצה שעושים כנגד החמץ
עיון הלכה עמ' ו'

בהיתר שריפת חמץ של נכרי
שבאחריות ישראל
חקר הלכה עמ' נ"ב, הערות
והארות עמ' קמ"ו

רשת כוללי ערב
אליבא דהלכתא
שע"י ישיבת חברת אהבת שלום

גליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהזקקת רשת הכוללים

המרווח	מהר"ר פרץ	המרווח
אברהם בן אלטון הררי ז"ל	בן מהר"ר שמואל נטע ע"ה גראס	אברהם בן אלטון הררי ז"ל
נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז	נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז	נלב"ע כ"ב טבת תשכ"ב
זווי המרווחות	זווי החשובה מרת יענטא	זווי המרווחות
שרה עליזה טובה בת מויל הררי נ"ע	בת מהר"ר אשר ע"ה	שרה עליזה טובה בת מויל הררי נ"ע
נלב"ע ו' טבת תש"ן	נלב"ע י"א ניסן תשס"ד	נלב"ע ו' טבת תש"ן

קונטרס דינים זה, בהלכות חג הפסח, נתחבר ע"י הרא"מ ז"ל בהיותו צעיר לימים, בעיר בגדאד, כי מזכיר הוא בו כמה פעמים מנהגי בגדאד בתואר תושב⁴. והרי הוא כסגנון חיבורי רב⁵, וכמה מחכמי עיר⁶, שהיו מאספים כל דברי חפץ בסדר ובדקדוק, ובכח הכרעתם הורו לנו את הדינים הלכה למעשה. חיבור זה מאסף בקצרה את שרשי דיני חג הפסח, על סדר דברי השלחן ערוך ונושאי כליו, ובו ימצאו כמה מנהגי חסידות וחומרות שלא מצאנו דוגמתן במקום אחר, והמה מתאימים לאישיותו של הרא"מ ז"ל שנודע בצדקותו וחסידותו. בחיבור ניכר צמיחת המחשבה העצמית של הרא"מ ז"ל להכריע את הנראה לדעתו.

חיבור זה של הרא"מ נשתמר בידינו בבי' העתקים, שניהם נכתבו בבגדאד בחיי הרא"מ ז"ל. כתי' א' נכתב ע"י החכם רבי יעקב אהרן ב"ר משה ב"ר שלמה דויד ז"ל⁷, בשלהי חייו של מחברו, הנזכר שמו בראש החיבור בתואר 'זיע"א'. מקור כתב היד בספריית חתנו מהר"ר יצחק נסים. באדיבות נכדו הרב חנן בניהו יצ"ו.

כתב יד ב', נעתק ע"י תלמיד חכם בכתיבה נאה ומוישרה, לשם החכם רבי מאיר משה הלל ז"ל⁸, החותם בראשו. כתב היד בספריית מוריניו הגרי"מ הלל שליט"א, מורשה היא לו מאבותיו. בכ"י לא נרשם שם המחבר, ואין הקדמה כלשהיא בראשו.

זכות היא לי להודיע ספר נוסף מכתבי הגאון החסיד הרא"מ ז"ל, לאחר שזכיתי אשתקד להודיע את ספרו 'קרות צדיק', שי"ל במהדורה מתוקנת בהוצאת אהבת שלום. וברכתי על לשוני שזכותו תגן ותסייע לגלות שפוני טמוני חיבוריו הנעלמים, ולהעלות על מזבח הדפוס את הנמצאים, כ"י ודפוסים, להאיר בהם הארץ והדרים בה, ולדובב שפתי ישנים.

כתבתי זה הלכות פסח, והוא ... הלכה פסוקה, וגם יש בו מהרב הגדול ... כמהר"ר ח' אליהו מני זיע"א, הוא ליקט אותו וכו', והקב"ה [יעזרני על] דבר כבוד שמו כשם שסיימתי זה הספר כך אסיים כל ספרים שבידי מלוקטים, והשי"ת יתן בלבי חכמה ודעת ואלמוד תורה לשמה, אני הצעיר קטינא מכל בני העיר קטינא חריף שקי כתבתי וסיימתי אותו שנת תרנ"ט חודש אדר.

יום ג' בש"ק יום שנכפל בו כי טוב

יעקב אהרן משה שלמה דויד יצ"ו

דינים השייכים לפסח

א. צריך להזהר ולהשתדל לקנות חטים המשומרים משעת קצירה לכל מאכלות ביתו לכל ימי הפסח, ולא ליחוש לממונו. מ"מ מי שאי אפשר לו לקנות לכל הצריך לו כגון עני, צריך לקנות למצות מצוה חטים המשומרים משעת קצירה.

ב. נוהגים אנשי מעשה לעשות שימור להחטין משעת קצירה על ידם, דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ג. ונוהגים אנשי מעשה לבדוק החטים מן השעורים, והטעם לפי שהשעורים הם ממחרים לגמור יניקתם מן הקרקע קודם החטים, ונמצא החטים משקים אותם מים, והם יבשים⁹.

ד. טוב לעמוד על עשיית החטים, שהנשים דברניות הם, ושמה ניצוצות ניתזין מן פיהם על החטים. ולכן צריך האדם לזהר בשעת עשיית החטים וברורן שלא ידבר, או יניח איזה דבר על פיו בשביל הניצוצות שיוצאים מפיו.

ה. וכן יש לזהר מהתינוקות שלא יבואו אצל החטים בשעת קצירה ובשעת עשייתן ותיקונן.

ו. וכן יש לזהר מן הזיעה בשעת עשייתן ובשעת תיקון החטים.

ז. ויש נוהגים בני אדם שמניחים החטים בחבית וסותמים פי החבית בטיט, צריך לזהר מהלחלוחית של הטיט שלא יבואו על החטים.

ח. ונוהגים אנשי מעשה שלא יתקינו החטים ע"י כלי שבו זפת, והוא הנקרא בערבי קיר.

ט. אם לא בררו החטים מאכילת עכבר אין בכך כלום, דבמעט רוק שבפי עכבר אינו מחמיץ חיטה קשה¹⁰.

י"ד. מי שנהג לאכול כל המצה משעת קצירה, אם בא לבטל מנהגו צריך התרה¹¹.

יא. גם יצוה לנקות הדברים שקונה לחג, ובפרט לתרנגולית¹² שאוכל

עצמם, כבר קבלו עליהם. ואם באו לבטל המנהג ולאכול בלא בירור צריך התרה (שם²⁰).

טו. מעשה באחד שקנה כברה חדשה ועשה בה חטים, ואח"כ נמצא שהעץ שלה היה נקוב והאומן סתמו בבצק ומעט נסורת עליו, וא"כ צריך להיזהר לראות עץ הכברה בטוב, שלא יהיה נקוב וסתום בבצק כנזכר.

יז. וצריך להיזהר כשבודק חמץ החטים, שלא יעוף צפור דרוו הנמצאים בבתיים ויעשה צוואה על החטים, ואם אירע כך ישליך ממקום הרעי שייעור מקום הנמצא ליחות הרעי.

יח. יש נוהגים שאין אשה נדה בודקת החטים של מצוה, ואין למנהג זה שורש וענף.

יט. אם אחד נהג שלא לאכול אורז בפסח משום תערובת, מתירין להם ע"י חרטה והתרה (פרי חדש סי' תצ"ו אות ט', ומזבח אדמה²¹, ונחפה בכסף דף קנ"ה²²).

כ. אין עושין מין שקורין חלאו"א מן קמח של אורז או של מצה ודבש בפסח, משום דאחי לאחלופי (עיין משבצות זהב סי' תנ"ג²³, ועיין מחזיק ברכה סי' תס"ג²⁴). וה"ה דאין מערבין קמח של מצה או של אורז עם מין שקורין אותו בערבי שפתי' כדי להחזיק הבשר, שכיון שבחול נוהגים לעשות אותו מקמח, אחי לאחלופי ואסור.

כא. האישי הנלכב יניח כל מעייניו בדבר שהוא נוגע בדין חמץ, ובפרט במצה ומאכל שאוכל בפסח, כי זה עצם החג הקדוש הזה, ולא יערבב דעתו בבגדים ולא הנצרכים לבית במקום צרכי נפשו, וצריך זהירות עצום ורב (מורה באצבע²⁵).

כב. יצוה לבני ביתו שניקו וינקרו היטב, ובפרט הדברים הנקנים לאכילה כגון מלח וקאפי וכיוצא (שם²⁶).

כג. כתבו רז"ל שהנזהר מחמץ בפסח אפי' במשהו בטוח לו שתעלה לו שנה טובה (שם²⁷), ובאר היטב (סי' תמ"ז ס"ק א') כתב דמודעא רבה דמובטח לו שלא יחסא כל השנה (משם) האר"י זלה"ה זצוק"ל²⁸).

כד. וצריך לתת דעתו ולעיין בענייני החג הקדוש הזה בדברים השייכים לנפש, ומן השמים בראות טוב כוונתו יסיעוהו מיד, [וגמירין] הבא ליטהר מסייעין אות²⁹, וכתב³⁰ לא ימנע טוב להולכים בתמים, ולכן צריך שיכין עצמו ולבו לעשות כל הבא מידו (שם³¹).

כה. ואנשי מעשה נוהגים לשרוף המלח בשביל שמביאין אותו בכלי של קמח, ואח"כ מגררין ממנו מעט ובודקים אותו מן החיטה,

וטוב לעשותם זה הדינים וכו', וק"ל ודוק. כו. דגן שנטבע בנהר או שנפל עליו מים, כשם שאסור לאוכלו כך אסור לקיימו (שלחן ערוך תס"ז ס"א).

כז. דגן זה שנטבע בנהר או שנפל עליו מים, אעפ"י שלא נתבקע, אסור, כיון דמינח נייחי אחי לידי חימוץ (שם ס"ב).

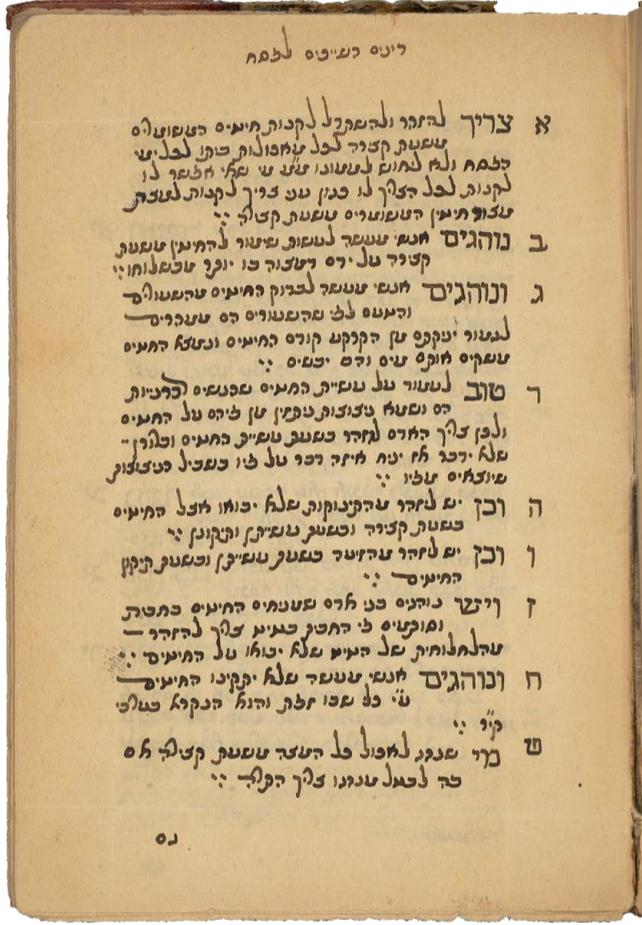
כח. חטים שבאו בספינה, אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן, אחזקי איסורא לא מחזקינן (שם ס"ג).

כט. תבשיל שמצאו בו חיטה, וכן בתרנגולת, או במים שהביא הגוי מן הנהר, אז צריך לשאול ליורה צדק, שכל ענין וענין משתנה כפי המעשה.

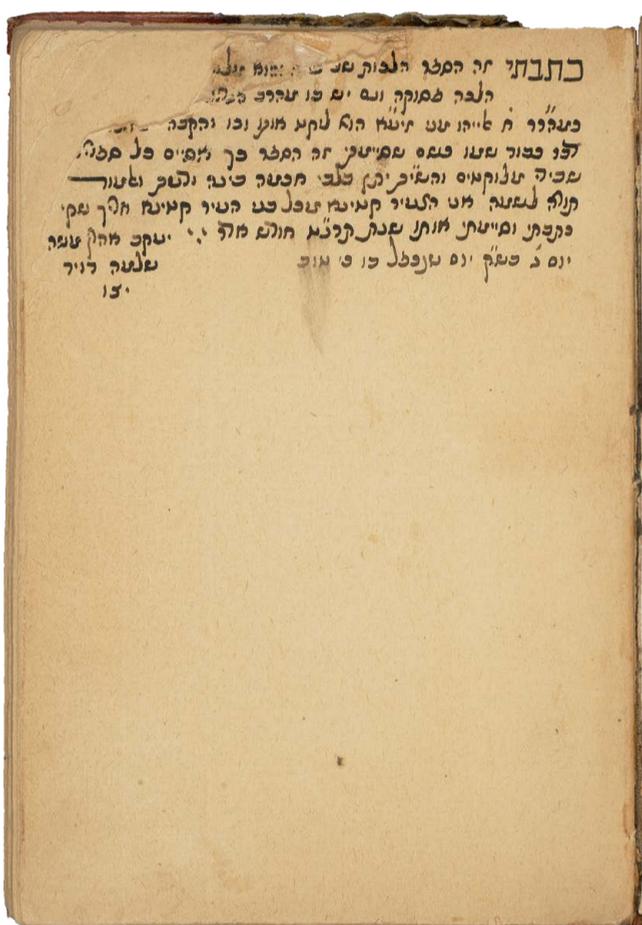
ל. דבש הבא מהכוורת, וצוקר, ונודע כי האומנין טובלים פיתן ואסור לאכלו בפסח (ברכי יוסף³²).

לא. פלפלין מותר לאוכלן בפסח.

לב. כורכם יש אנשי מעשה שאין אוכלים אותו בפסח, והטעם הוא שלפעמים יהיה הכורכם אינו טוב, וצובעים אותו במורסן כידוע³³,

הלכות פסח להרא"מ - ראש הספר

הלכות פסח להרא"מ - כ"י א

בחג, שכמה ימים קודם החג יקנם ויאכילם דברים מנוקים מדבר המחמיץ¹³, כדי שלא ימצא בתוך המועד איזה חיטה ושעורה בהם¹⁴.

יב. ואשר מקיל באכילת אורז בפסח, צריך זריזות ביותר לצוות לנקותו כמה פעמים, כי אירע מעשה שניקו אותו כמה פעמים ונמצא חיטה מבושלת בתוכו, ונאסר הכל, והיה חמץ ברשותו בפסח. וה"ה אם נמצא ממין זונגין בתוכו או בתרנגולת, שהוא מין חיטה ואסור. ורבים מיראי שמים נמנעו מלאכול אורז במועד מפני שקשה בדיקת¹⁵. והיה עוד עובדא גם שניקו אותו פעמים שלש ונמצא חיטה בתוכו, ולזה קיבלו עליהם שלא לאוכלו, ומנהג טוב וישר הוא (לב דוד¹⁶). ואם מנהגו לאכול צריך לנקותו ד' ה פעמים¹⁷.

יג. נהגו אנשי מעשה שאין אוכלים תרנגולת בפסח משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לה¹⁸. ואם ירצה לאכול צריך התרה.

יד. הנהגים לאכול מצה בבירית חטים מאכילת עכבר, ורוצה אח"כ לאכול בלתי ברירה, עכ"פ בעי התרה (זכור לאברהם¹⁹).

טו. הנהגים לברור החטים, אין החיוב חל על בניהם, אא"כ נהגו הבנים ג"כ לאחר מיתת אביהם, או אפי' בחיי אביהם, אם נהגו בפני

קנ"ח-קפ"ח. החיבור נמצא בשלבי הכנה לדפוס במסגרת הוצאת כל כתבי הרא"מ. 4. בלשון: 'ועשיו פה בגדאד'; 'בעירו פה בגדאד יע"א נוהגים', וכדו'. 5. ומהם נדפס ספרו הנודע 'זבחי צדק'. 6. כדוגמת ספר גדולות אלישע למהר"ר אלישע דגנור, וספר עצי היער למהר"ר יחזקאל עזרא רחמים, ועוד ספרים אחרים נדפסו וכ"י. 7. חכם וחסיד מחכמי בבל. נולד בבגדאד יום כ"א אייר תרמ"ב לאביו ר' משה ב"ר שלמה דוד בן יעקב. עלה עם משפחתו לירושלים בשנת תרפ"ה, ונפטר בה ביום כ"ד שבט שנת תשל"ה. בתו ויקטוריה הייתה אשת הראשון לציון מהר"ר יצחק נסים. בנו השני הוא ד"ר אברהם בן יעקב. 8. חכם וחסיד מחכמי בבל, אחיו של מהר"ר אברהם משה הלל אב"ד בגדאד. היגר להודו ונמנה על רבני העיר כלכתא. 9. עיין זכור לאברהם או"ח סי' תנ"ג ד"ה בירור, בשם מעם לועז שמות י"ב י"ח. 10. שו"ע סי' תנ"ג סעיף ג' ומג"א שם ס"ק ה'. 11. ראה בזה גם בדברי רבינו בס' מעשה אליהו סי' נ"ב. 12. בכ"י ב': התרנגולת. 13. בכ"י ב': ויאכילם אורז וכיוצא מנוקים. 14. ראה להלן אות י"ג. 15. ראה גם בדברי רבינו בס' זכרונות אליהו או"ח מערכת פ' אות ח'. 16. פרק ל'. 17. עיין גם מ"ש בן איש חי ש"א פרשת צו אות מ"א, ושם כתוב לבדוקו פעמיים ושלש. 18. ראה גם בדברי רבינו בס' זכרונות אליהו או"ח מערכת פ' אות ח', שמנהג ק"ק הספרדים בחברון שלא לאכול תרנגולת בפסח. 19. ח"א או"ח הלכות פסח סי' תמ"ז סעיף א' ד"ה כתב השו"ג. 20. או"ח סי' תפ"ב ד"ה הנהגין. 21. סי' תנ"ג ד"ה אותם. 22. ע"א. וראה עוד בזה בדברי רבינו בס' מעשה אליהו סי' רפ"א. 23. ס"ק ז'. 24. אות ו'. 25. אות קצ"ד. 26. אות קצ"ה. 27. אות קצ"ו. 28. עיין משנת חסידים מסכת ניסן פי"ג מ"ד (ועיין כף החיים סי' תמ"ז ס"ק ב' שלא מצא כן בכתבי האר"י). 29. יומא ל"ח ע"ב. 30. תהלים פ"ד י"ב. 31. אות קצ"ז. 32. סי' תס"ז אות ג'. ראה גם בדברי רבינו בס' זכרונות אליהו מערכת פ' אות ג'. 33. עיין דרכי משה או"ח סי' תס"ז אות ה' ורמ"א שם סעיף ח'.

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

התורמה כשלב שני - וע"ש בתוס' נדה י"ח ע"א ד"ה אחר הרוב החשיבו לחזקת טהרה, והתם היא מוגדרת לרוב ובנידונו מסייעת לרוב, ועיין בית יצחק וחקר הלכה מש"כ ע"ד הפמ"ג (ע"ש בחקר הלכה שהשיג שהחזקה של הבית אינה בגוף הענין של הקבוע).

ור"י קרויס הי"ו טען שאין קושיא מהא דצפרדעים, משום דגם ביש חזקה ורוב אמרינן שהקבוע עכ"פ מסלק להרוב, וע"כ הנידון אם החזקה מועילה, ובספק טומאה ברה"י לא מהני חזקה, ולכן מקשים תוס' שעכ"פ בחזקת בדוק יהא מהני - ולפי"ז מוכח עכ"פ שהחזקה לא מאלמת לרוב שגם הוא לא יגרע ע"י החזקה, אלא שעכ"פ יתכן דנגד חזקה לא מהני הקבוע, וגם יוצא דאפשר לאוקים דברי תוס' להלכה וליכא קושיא מהא דצפרדעים, ואת"ש הוכחות הפמ"ג מתוס' דבקבוע לא מסלקים לחזקה כי הרוב כבר סולק.

אך אכתי צ"ע מדוע לא נימא דהוי חידוש ואין לך אלא חידושו, ודאכתי ברוב חזקה המסייעתו מועיל דגם שם יש קבוע, וע"ז מוכח מצפרדעים דאפילו בכה"ג מהני. אך שוב את"ש דהרי שפיר אפ"ל כנ"ל שאי"נ מצפרדעים מוכח שלא אמרינן אין לך אלא חידושו, אלא שגם עם חזקה מסלקים להרוב, אלא אכתי יתכן שנשארה החזקה וכהערת ר"י קרויס הנ"ל, ורק דאפשר לשאל על מתני' דצפרדעים מני"ל שבאמת לא אמרינן שברוב חזקה גם הרוב לא מתערער, דבורק אבן לוגו הוי רק רובא גרידא.

מסייעת לרוב, וצ"ע דהרי בהא דט' צפרדעים חזינן דהקבוע מסלק לרוב עם החזקה יחד. ועיין שם בפמ"ג ד"ה ועם זה שמפרש שבעינן דבר חידוש [-בהא דט' ציבורים, דאי לאכילה פשיטא דהיינו ט' חנויות ממש ומאי קמ"ל], אי"כ צ"ע מאי קושיית התוס' על רש"י, ג"כ נימא שהא גופא החידוש דלא תימא שרק את הרוב מסלקינן אלא אפילו לחזקה שעמו. ואולי משום שע"כ יש לשאל מנין, בשלמא לגבי הא דסמוך מיעוטא לחזקה הוי הביאור בזה שקמ"ל בטעם דין קבוע שאין זה מטעם סמוך מיעוטא לחזקה אלא ביאורו שמסלקינן לרוב, אבל כשיש לנו חזקה עם הרוב מנין שבאמת מסלקים (אך ממ"נ נשאל מנין שהביאור בכלל שמסלקים דאולי רק שמתחשבים עם המיעוט ע"י שסמכינן אותו לחזקה, ואדרבה בזה נשאל מנין בכלל שמסלקים, אבל אם כבר כן מסלקים אולי אפ"ל שמסלקים גם לכל מה דמסייע לו).

ושו"ר שהפמ"ג כתב להוכיח מתוס' דשם, דבקבוע לא מסלקים לחזקה (ולכאורה אכתי אפ"ל דחזקה גרידא מסלקים במכש"כ מרוב, ורק התם שאני שיש רוב עם החזקה - ועיין מש"כ לקמן בעוהשי"ת), וצ"ע כנ"ל מהא דתשעה צפרדעים, ומש"כ הפמ"ג שם לחלק מהא דט"ו [סימן א' אות ו' דכל טהרות שנעשו ע"ג אף הכלים טמאים, דהתם דנין על האדם, משא"כ בבדיקה דאין דנין על החתיכה שנאבדה אלא על הבית], מ"מ הוא דצפרדעים הרי הנידון על האדם הנוגע בהדבר המת המונח שם ולאדם יש חזקת טהרה, חומה להא דבית עם חזקת בדוק (ורק בהא דט"ו הוה הכלים

ט' ציבורים של חמץ וא' של חמץ אי אמרינן קבוע לחומרא נגד חזקה - ישוב שיטת רש"י

פסחים ט' ע"ב בגמ' תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל היינו תשע חנויות. **וברש"י** ואתא עכבר ושקל ונכנס לבית בפנינו ולא ידעינן אי חמץ שקל, וכיון דחזינא צריכין אנו לבדוק, או דילמא מצה שקל. היינו תשע חנויות. דקי"ל בהו לקמיה דכל קבוע שנטלו ממקום קבועו אין הולכין בו אחר הרוב אלא הרי הוא כמצחה על מצחה. **ובתוס' ד"ה היינו תשע חנויות** הקשו דהיכי מייתי ראיא מתשע חנויות דהוי ספיקא דאורייתא ואולינן לחומרא. והקשו עוד דגבי תשע חנויות ליכא חזקת היתר, אבל הכא **אוקמא אחזקת בדוק**.

אין לומר שבאמת תוס' ס"ל דביש רוב אשר חזקה מסייעתו דלא נימא קבוע, דהא חזינן בתשע צפרדעים [בכתובות ט"ו ע"א תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהם ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספיקו טמא] שאמרינן קבוע לחומרא אע"ג שחזקת טהרה מסייעת לרוב. אלא כיון שכאן מוכיחין מט' חנויות, ואי בגוונא של חזקת בדוק הו"ל להביא מתשע צפרדעים, ומדחביאו מט' חנויות משמע דעכ"פ כאן לא דנו לענין בדיקה אלא לענין דין אכילה.

וצ"ע בדברי הפמ"ג י"ד סימן ק"י שפתי דעת ס"ק י"ד בחקירה הב', אי אמרינן קבוע על חזקה, והיינו אפילו על חזקה גרידא וכש"כ כשחזקה

עין הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

סימן נ"ג באות ב' מש"כ לבאר דגם **למקו"ח** מהני אם משאיר רק חדר א'. - ועיי"ש שכתב בשם צ"צ החדשות שמיקל.

הקובע בחיוב בדיקת חמץ אצל משכיר ושוכר - בודעת הבי"ח והט"ו

סימן תל"ז ב"ח ד"ה אבל הרי"ף: ומינה דאם השכירו ב"ג והחזיק בבית כדין אע"פ שלא נמסר לו המפתח על השוכר לבדוק, שהרי אין החמץ ברשות המשכיר כשנכנס ליל י"ד וג"כ אינו רוצה להחזיק בבית, והו"ל השוכר כמי שמפקיד מפתח ביתו אצל אדם אחר דאין הנפקד חייב לבדוק אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו.

אלא דצריך ליישב מאי דקשה לפירוש ר"י דמאי קא פשיט תלמודא ממוזזה, התם מיירי דהשוכר החזיק בבית בכסף בשטר ובחזקה. וי"ל דקס"ד דמיירי אפילו בלא החזיק אלא שגמרו בניניהם פיסוק דמים ומסר לשוכר את המפתח.

בב"ח בענינא דמסירת מפתח בסו"ד משמע שבמוזזה יתחייב השוכר גם לפני הקנין (אם דר שם ובאופן **שהדירה** איננה חזקה), ומש"כ הבי"ח וי"ל **דקס"ד** דמיירי וכו', יתכן דהוא לאו דוקא אלא גם למעשה נקטינן כך כיון דחובת הדר היא. ומאידיך יוצא שבחמץ אפילו אם אח"כ עשה קנין, מ"מ כיון דבכניסת ליל י"ד היה המפתח אצל המשכיר חל עליו החיוב.

ומשמע בקיצור:

שאם בכניסת ליל י"ד היה המפתח אצל המשכיר, אזי לכו"ע חובת הבדיקה על המשכיר אפילו אם עשה אח"כ קנין.

אם עשה קנין ב"ג, להתוס' החיוב על השוכר בכל גווני, ולהר"ן תלוי בכניסת ליל י"ד אצל מי המפתח.

אם בכניסת ליל י"ד היה המפתח אצל השוכר ואח"כ עשה קנין, אזי להר"ן החיוב על המשכיר, ולהתוס' החיוב על השוכר, ואולי אפילו כשדעתו לעשות הקנין לאחר הפסח.

אכן בט"ז משמע לכאורה שאם לא יעשה כלל קנין ב"ד אזי החיוב על המשכיר. וכן משמע בט"ז דאם המשכיר דר שם ממש בתחילת ליל י"ד, אע"ג שאח"כ הקנה ואע"ג שהמפתח היה בתחילת ליל י"ד אצל השוכר, אזי החיוב על המשכיר. ונראה דהסברא פשוטה **דדירתו** עדיפא ממה **שהמפתח** ביד השוכר.

אורחים בבדיקת חמץ

סימן תל"ז. סעיף א'. בשו"ע. המשכיר בית לחברו לצורך י"ד וממנו ואילך וקנהו באחד מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בו, אם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד על המשכיר לבדוק.

בשביל הפסד מרובה של הצלה מקילים לו, וא"כ לכאורה ה"ה אם יהא לו הפסד מרובה בפניו האוצר. - ואולי אכתי דוקא בצירוף של מה שאינו שם משא"כ כאן, וצ"ע.

שו"ר לקמן סימן תמ"ד סעיף ז' בה"ל ד"ה להציל מש"כ בזה [דמה שהקילו להולך להציל מן הנהר שיבטלנו בלבו "נראה דה"ה אם אינו נוגע כלל לפק"נ רק היזק ממון ג"כ סגי בבטולו], וכנראה מזה דס"ל שגם להצלת ממון מותר, ומה שנשאר שם בצ"ע הוא רק על סיום דבריו לענין יכול לחזור ולהציל. - ועיי"ש שכתב בלשון **ונראה**, ולכאורה ממש"כ כאן בשם מגן האלף ג"כ משמע דס"ל כן.

עומד לצאת לשיירא קודם ל' יום לפסח ודעתו לחזור קודם הפסח

סעיף ב'. מ"ב ס"ק כ"ג. ולענין דינא פסקו הרבה אחרונים דיש להחמיר כדעה ראשונה, ומ"מ במקום הדחק כגון שיצא מביתו עם השיירא וכה"ג יש לסמוך אדעה אחרונה ואינו צריך לחזור אם אין דעתו לבוא תוך הפסח.

משמע שכבר החזיק בדרך - וצ"ע לכגון שעוד לא יצא אך יפסיד [אם יתעכב לבדוק] כגון כרטיס באני' או באוירון, וכמובן שצריך השתדלות להחליף לזמן אחר, אך אם לא הצליח צ"ע בזה.

בענין ביטול בלב

מ"ב ס"ק כ"ה. דכיון דעיקר הביטול בלב דאפילו מחשב בלבו סגי. **ובשעה צ"ס ס"ק כ"ח**. ואפילו למ"ד דצריך להוציא הביטול בפה כמש"כ הר"ן והובא בב"י מ"מ אין לברך על הביטול, שלא מצינו בחז"ל שתקנו נוסח ברכה של הביטול.

עיין לקמן סימן תל"ז סעיף ב' בה"ל ד"ה בלבו - ועיין סימן תל"ב ס"ק ג'. - ועיין שו"ת הגרעק"א מכת"י (גשטטנר) [-בהוצאת "המאור" ח"ד סימן מ"ד].

בדיקה בחדרים שמוכרן במכירת חמץ

סעיף ג'. מ"ב ס"ק ל"ב. ולענין אם מחויב לבדוק בליל י"ד החדרים שבדעתו למכור למחר לנכרי עם החמץ שלהם יש דעות בין האחרונים, שדעת המקור חיים והחיי אדם שצריך לבדוק.

וכ"כ בכתר ראש אות צ"ו [-גם החדר שבו החמץ מונח שמוכרין אותו לנכרי צריך בדיקה כדין"].

עיין לעיל סימן תל"ג מ"ב ס"ק כ"ג [לענין גני הבתים שטרחה מרובה יש בבדיקה, נראה שיש להקל ע"י שימכור לנכרי אותו המקום עם החמץ שיש שם] - ועיין שו"ת קנין תורה חלק ג'

עצה להיוצא לדרך שלשים יום קודם הפסח ודעתו לחזור קודם הפסח

סימן תל"ו. סעיף א'. מ"ב ס"ק א'. ואינו מניח בביתו וכו'. ר"ל שלא ציוה לאחד קודם נסיעתו שיבדוק כשיגיע זמנו דאם מינה לאחד ע"ז שוב א"צ בעצמו לבדוק.

לפי"ז במי שנוסע תוך ל' יום וחושב לבוא כמה ימים לפני החג [שדעת האחרונים שחל עליו חובת בדיקה קודם יציאתו - כמובא במ"ב ס"ק כ"א], וקשה לו לבדוק פעמיים היינו לפני הנסיעה, וגם אח"כ כשיבוא לפני הפסח כמה ימים יצטרך שוב לבדוק, א"כ יש עצה שימנה א' לשליח שאם לא יבוא עד ליל בדיקת חמץ שהוא יבדוק, וע"כ יהיה פטור מלבדוק לפני הנסיעה.

ואם אין מי שיתרצה לקבל שליחות לזה לבדוק כל הבית, הרי אפשר בעצה אחרת היינו שיעשה שליח למכור את כל הבית ויסמוך ע"ד המקילים בזה לבדוק - עיין סימן תל"ו מ"ב סוף ס"ק ל"ב.

יוצא בשיירא הבודק ביתו מחמץ אימתי מבערה

מ"ב ס"ק ד'. ולא יברך אז וכו'. דכשבדוק בליל י"ד תקנו לברך וכו', משא"כ כאן שלא יבערו מן העולם וישתמש בו כשאר הימים אלא שהוא מפנהו מבית זה.

עיין פמ"ג מ"ז סימן תמ"ה ס"ק ג' [שכתב דיוצא בשיירא "בודק ומבערו בשריפה לפי המנהג דשמא הלכה כר' יהודה ומבטל בליל בדיקה, וביום כששורף אין מבטל אלא כשיגיע פסח"].

העושה ביתו אוצר תוך ל' ולא בדק קודם שכנס אוצרו

מ"ב ס"ק י"ב. ואם לא בדק קודם צריך לפנות האוצר ולבדוק. **ובשעה צ"ס ס"ק ט"ז**. מ"א בשם מהרי"ל והביאוהו האחרונים, אכן בבית מאיר ומאמר מרדכי מפקקים בזה דמרש"י משמע דרק לכתחילה לא זהו ביעורו, אבל בדיעבד הרי הוא כמפולת וסגי בביטול.

עיין לעיל ביה"ל ריש הסימן [ד"ה זקוק לבדוק - בנוגע להמפרש ויוצא בשיירא תוך ל' ושכח ולא בדק, שדעת המג"א דצריך לחזור לביתו או לשלוח שליח ולבדוק, ולדעת הב"מ יבטל חמצו מיד כשנזכר]. - ולכאורה נידון דהכא שוה לשם, וא"כ המג"א לשיטתו.

- אך יתכן דכאן גרע כיון שהוא נמצא כאן, אך לפי מש"כ שם בב"ה"ל בשם מגן האלף קולא של הפסד מרובה **והשוה להולך לדבר מצוה או להציל מן הנהר ומן הדליקה**, הרי שגם

עיינן שבט הלוי ח"ד סימן מ"ד מה **שמפקפק** לענין עצה של שכירת חדר א' במקום שמתארח שם כדי לבדוק ולברך.

קניני שכירות קרקע

מ"ב ס"ק ב'. וקנהו. היינו בכסף או בשטר או בחזקה או בקנ"ס.

עיינן חושן משפט סימן שט"ו.

בעל הבית המשאל דירתו שהשכיר כשהשוכר עוזב קודם ליל י"ד על מי חובת בדיקה

מ"ב ס"ק ב'. ודע מהמחבר סתם דבריו כדעת הר"ן והרה"מ דלא מחייבין לשוכר לבדוק א"כ יש בו תרתי לטיבותא, דהיינו שקנהו בא' מהקנינים קודם התחלת י"ד וגם מסירת מפתח. ודעת התוס' וסייעתם דבמסירת מפתח לבד קודם התחלת י"ד חל חובת הבדיקה על השוכר.

לענין אחד ששכר בית וזמן השכירות כלה יומים אחר כניסת הפסח, והמשכיר השאל לאחר את הבית לימי הפסח והשואל יכנס ביום י"ד, והשוכר רוצה כבר לצאת ביום י"ג ומוסר את המפתח ב"ג, והשוכר חוקר מה יהא לגבי הבדיקה. ולכאורה אתינן בזה לפלוגתא שהרי יהא כאן לשואל מפתח בלי קנין. ואולי ממ"נ הרי שואל זה שואל הן מהמשכיר והן מהשוכר (דהיינו את הימים האחרונים של תקופת השכירות), והוא מקבל המפתח ב"ג ויהא לו קנין שאלה. אך זה אינו, דהרי את קנין השאלה יעשה ב"ד, ורק המפתח בידו מ"ג, וא"כ תלוי בפלוגתא.

מכר דירתו קודם הפסח על מי חובת הבדיקה

מ"ב ס"ק ג'. משא"כ במכר והחזיק הלוקח כיון שאין למוכר שום זכיה בקרקע אף שהמפתח בידו אינו אלא כמופקד אצל אחר, והחייב מוטל על הלוקח.

אחד מכר דירתו אך עוד לא הועבר בטאבו ונכנס שם השני, אם יש עליו חיוב במקום הראשון לבדוק. - עיינן חזו"א חו"מ בליקוטים [סימן ט"ז] דלא בעינן טאבו. ועוד דעכ"פ לא גרע מקנין שכירות ויש גם מסירת מפתח, א"כ לפי ב' הסברות שבמשנ"ב סימן ל"ז [-ס"ק ב' - אם כשהמפתח בידו פטור דאי"ז אלא כפיקדון אצלו המפתח, או שחייבו אותו כיון שהמשכיר אינו יכול ליכנס] - החיוב על השני.

אך יש מקומות גלויים כחדר מדרגות וכדו' ושם לא שייך ענין מפתח. אך לכאורה קנין השכירות הוא על כל סניפי הדירה, וא"כ גם על מקומות אלו יועיל קנין שכירות של השני.

ויתכן דלא מבעיא לשיטה שבעינן **קנין** עם המפתח, א"כ יתכן דהעיקר הקנין וכאן יש קנין, ורק היכא דשייך מפתח בעינן גם זה, וכאן דלא שייך כן סגי בקנין, אלא אפילו לשיטה

דסגי במפתח מ"מ כאן דלא שייך מפתח א"כ יתכן דהעיקר בזה הקנין (אפילו אם מפתח חשיב מקנין, מ"מ כשליכא מפתח קובע הקנין בדין בזה).

קנין המשכיר בבית כשהקדים לו השוכר מעות

לענין משכיר בחילוק אם הקדים שכרו או לא. הראה הרה"ג **רח"ש לאפיאן** שליט"א [-זצ"ל] לתוס' נדרים מ"ו ע"א סוף ד"ה (היה) [אם יש לן] בשם הירושלמי [בנדון משכיר המקדיש את הבית אם יכול לאסור לדור בבית - ומחלק בין הקדים לו שכרו ללא הקדים לו שכרו, דודאי כשהקדים לו שכרו אינו של משכיר כלל]. אך לענ"ד שזה רק לגבי דין נדר אם יכול לאסור, וכדחזינן שם כל עצם הדיון הנידון שם (ויתכן שזה בגדר אינו ברשותו יותר מאינו שלו), אך לגבי שאר ענינים אין חילוק. ולגבי הנידון בע"ז ט"ו ע"א אי שכירות קניא, ע"ש בגמ' ותוס', לכאורה אין שום חילוק בזה. ורצה הרה"ג הנ"ל לומר שאיירי שם בסתם שכירות שמשלם לבסוף, אך א"כ למה לא תירצו תוס' שם כן על הסתירה שהקשו [בד"ה והשתא על הא דאמרינן התם דשכירות לא קניא, ובהזהב מסיק דשכירות יש לה הונאה] - ואמר הרה"ג הנ"ל שבש"ת חת"ס חח"מ דן שם בענין דברי התוס'.

אם אמרינן חזקתו בדוק בשוכר בית בליל י"ד

סעיף ב' מ"ב ס"ק ז'. השוכר בית מחבירו ב"ד. ר"ל ביום י"ד או בתוך ליל י"ד.

עיינן בב"ח בד"ה המשכיר בית דלא ס"ל כן [שכתב דבהא דקאמר בעא מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחברו ב"ד חזקתו בדוק וכו', פירושו ב"ד שחירת]. ועיינן בצ"ח מש"כ בזה [-בדף ד' ע"ב ד"ה קסבר].

בענין ניח"ל למיעבד מצוה במקום דמחסריה ממונ - בהשוואת בדיקת חמץ להשאלת טלית

סעיף ג' בשו"ע. המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות, ואפילו במקום שבודקים בשכר שהרי מצוה הוא עושה. **הגה**. וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהא בדוק.

עיינן ב"י [שמביא מהר"ן ד"א דלא הוי מקח טעות אבל שלומי בעי, ודעת הר"ן דס"ל דליכא חיובא דממונא עליה, ושהרב המגיד בשם הרמב"ן ס"ל דפשיטא דבעי שלומי וכו'], ודרכי משה [שכתב דבהלכות ציצית סימן י"ד (מהא דמותר ליטול טלית של חברו ולברך עליה כיון דלא מיחסר ממונא) משמע כדעת המגיד משנה דלא אמרינן דניח"ל למיעבד מצוה היכא דחסריה ממונא].

צ"ע אם יש מעות של חבירו וצריך לקנות אתרוג וכדו', אם מותר **לשאלם ע"מ להחזיר אחרים**. והנה לכאורה י"ל דהרי לכו"ע עכ"פ ניחא ליה בבדיקת חמץ להוציא מעות ע"מ שהמשכיר ישלם לו. אך י"ל שאני התם שעכ"פ המצוה היא לגרמיה, דאם המשכיר לא יבער אזי יצטרך סו"ס לבער, משא"כ התם אין לבעל המעות שום קשר לקיום המצוה. אך א"כ הרי יש לעיינן על ראיית הדרכי משה מסימן י"ד, דשאני התם דהשני [בעל החפץ] מחסר לצרכו [של מקיים המצוה], אבל כאן מחסר השוכר לצרכו, וא"כ אולי כאן ניחא ליה אע"ג שהמשכיר לא ישלם לו.

אך לשיטת הדרכי משה י"ל שמותר [לשאל המעות] ממ"נ, אם נסבור שניחא ליה אפילו אם מחסר ממונ, א"כ בציצית וכדו' ניחא ליה אפילו במחסר ורק השני עושה המצוה (לשיטתו שמשוה התם לדהכא), ואם נסבור שניחא ליה רק היכן שישולם חסרונו, א"כ בגוונא הנ"ל ג"כ מותר (להדרכי משה שמשוה הנידונים).

נאמנות קטן על בית של אחר

סעיף ד' מ"ב ס"ק ט"ז. שידוע לנו שלא בדק כגון שהלך לדרכו ואינו בעיר ואמרו אחד מב"ב כגון עבד או אשה או קטן שהם בדקוהו נאמנים וא"צ השוכר שוב לבדוק, **ובשעה"צ ס"ק י"ט**. אמנם מתוס' פסחים דף ד' ע"ב משמע דעיקר מה שהאמינום משום דבידם לבדוק, וא"כ אין נפק"מ.

עיינן כאן בביאור הגר"א [שצ"י לדברי המג"א בסימן תל"ח - ס"ק ג', שכתב בהא דתינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו וכו' דמיירי שאין בו דעת לישאל, דאם יש בו דעת נאמן לומר שאכל כולו וכמ"ש סימן תל"ז].

שיעור המחיצה שעושים כנגד החמץ

סימן ת"מ. סעיף ב'. בשו"ע. ואם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו וכו' וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוהה י" טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו.

עיינן שו"ת מוצל מאש [למוהר"י אליפנדרי בח"ב] סימן מ"ו מש"כ בענין רוחב המחיצה [שבתחילה נסתפק בזה, ולבסוף מסיים ואח"כ האיר ה' עיני ומצאתי משנה מפורשת בנגעים פ"ג מ"ב דשם איתא גבי מצורע הנכנס לביהכניס דעושים לו מחיצה גבוהה י" טפחים **על רוחב ארבע אמות**].

מחיצה לחמץ של חברו

מכניס חמצו במחסן ורוצה להשתמש שם לכביסה המותרת לקטנים, ועושה מחיצה לחמצו, אך גם שכינו מכניס שם חמצו וזה לא נכנס לשם, מ"מ צריך זה שכן משתמש. לעשות מחיצה גם לחמץ של השני ככל חמץ של גוי שברשותו שצריך מחיצה.

מקור הלכה

דין בדיקת חמץ קודם ליל י"ד

עיקר תקנת חכמים לזמן בדיקת חמץ הוא בליל י"ד שאז אור הנר יפה לבדיקה, ולכן הבודק ביום שלא כדן הוא עושה. ולענין בדיקה בליל י"ג לכתחילה, הביא בשעה"צ סק"ה מחלוקת הפוסקים, ושיטת החק יוסף דמצד דין הבדיקה יכול לעשות כן לכתחילה, ומ"מ יש למנוע מזה כיון דמפסיד את הברכה, והרי קי"ל דערום לא יתרום כיון שאינו יכול לברך, כלומר דאסור לעשות מצוה לכתחילה באופן שמפסיד ברכתה, ולכן בבדיקת חמץ שתקנו ברכת על ביעור חמץ, והיא לא שייכא אלא בליל י"ד שאז מוגדרת הבדיקה כהתחלת הביעור שהרי למחרת יבער, משא"כ בליל י"ג שאי"ז כהתחלת ביעור, לכן אינו מברך וא"כ מפסיד הברכה בידיים.

ויש להסתפק לפ"ז אם מותר לבדוק חלק מהחדרים, וצדדי הספק אם כל חלק בבדיקה יש בו קיום מצוה, וא"כ יש כאן איסור עשיית מצוה בהפסד ברכתה, או שקיום המצוה הוא רק לבסוף כשהוברר שאין חמץ ברשותו. [ויתכן דספק זה תלוי במח' הראשונים בטעם תקנת הבדיקה, דדעת רש"י דחכמים תקנו כן שמא יבוא לאוכלו, ולפ"ז בכל חלק שבדוק קיים מצות הבדיקה, אבל שיטת התוס' דטעם התקנה שלא יעבור על כל

הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א רב ביהמ"ד "חניני הישיבות" בית וגן ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

מח' הפוסקים בבדוק ביתו ואח"כ הולך לחנותו שבחצר אחרת אם צריך לחזור ולברך, ומבואר שם דלכו"ע הכל מצוה אחת, אלא שנחלקו אם הליכה הוי הפסק בזה. ונראה עוד דגם הרא"ש הסובר דמותר להפסיק בשיחה, ג"כ ס"ל דהכל מצוה אחת היא, אלא שכיון שלבסוף יגמור א"כ מתחילה מיקרי שהתחיל במצוה והברכה חלה ע"ז. ומעתה נראה דהבודק חלק מביתו קודם י"ד אין כאן איסור עשיית מצוה בלא ברכה, דהא על חלק זה לבדו ל"ש ברכה כלל, ורק בבואו לקיים מצות הבדיקה בליל י"ד בחלק האחרון של הבית אז הוא קיום המצוה, ואז שייך ברכה ומברך.

ויש לדון לפ"ז במי שידוע בליל י"ד קודם התחלת הבדיקה שלא יוכל לבדוק את כל הבית ויוכרח לצאת באמצע, האם יכול לברך, דלפי המתבאר בדברי הט"ז (והרא"ש) אין כאן קיום מצוה. וי"ל דחכמים תקנו תקנת בדיקה עד כמה שיכול לבדוק, וכיון שאינו יכול יותר לא תיקנו יותר, ויל"ע.

נערך ע"י הרה"ג ר' יהודה קיסטר שליט"א

בדק אחריה בדיוק גדול כנ"ל. מעתה יש סברא לומר דנידון דין שהאיש יבדוק בהידור יותר, אפילו מאוחר, כי זה שלמות ביעור החמץ שהאיש יבדוק לבסוף וכמו שנתבאר. אכן יש יותר סברא לומר שהאשה תבדוק בזמנה, ד"ל דהני מילי שהחייב על האיש כשהבית שלו, אבל כאשר הבית הוא בבבלות שני בני הזוג, כרגיל ושכיח, אז גם על האשה יש חיוב עצמי, לא רק בשליחות בעלה. וכמו אשה שאין לה בעל חייבת לבדוק ביתה, כן כל אשה שחצי הבית שייך לה, חל עליה עצמה חיוב. וא"כ אם אינה רוצה לעשות את בעלה שליח, שיבא ויבדוק בחצות הלילה, מי יכריחנה. דבשלמא כשבודק כראוי בזמנה, אז תקנת חז"ל היא שהבעל יבדוק, ושהיא תעשנו שליח על חלקה. כמו בהדלקת נר שבת, שהבעל עושה את אשתו שליח, הגם שהבית שלו (ע' במשנ"י על סוגיות או"ח ח"א ס' י"ב, בגר"י חיוב האשה בנר שבת). - אבל באופן כבנידון דין אם רוצה לבדוק בזמנה, רשאית, כיון שהיא שותפת בכל הבית. וכמו שהבאנו (במשנ"י שם) שאם האשה מאחרת להדליק ידליק האיש בעל כרחו. - [ומש"כ המשנ"ב (סמן תל"ד סק"ח) דלכתחילה לא כדאי שהבעל יסמוך לגמרי על ביטול אשתו כיון שמ"מ אינו שלה,

וכ"כ (בסק"ט) שהחמץ אינו שלה עיי"ש, הני מילי לגבי ביטול החמץ, ששייך לבעל לבדו. אבל הבית אם שייך לשניהם, אז גם האשה מחוייבת לבדוק, אלא שהבעל בודק בשליחותה]. ובפרט שאפילו אם היתה תקנת חז"ל מיוחדת שהאיש יבדוק, הרי כנגדה יש תקנת חז"ל שזמן הבדיקה הוא כשבני אדם מצויין בבתיהם (פסחים דף ד' ע"א), דהיינו בתחילת הלילה. וזה שאנו צריך לעשות שליח שיבדוק כראוי, לא להשהות המצוה עד מאוחר בלילה, דהרבה חשו חז"ל שמא ישכח, ואסרו ללמוד ולטעום וכו', וכמש"כ הביה"ל (סימן תל"א ד"ה לא יאכל) דקבעו חכמים הזמן תיכף בתחילת הלילה, ומשהגיע הזמן אין להקל לאכול אפילו פירות כששוהה על ידי זה [ועיי' בר"ן (א). בשם ראב"ד דלכן תנן "אור" ל"ד, לומר בתחילת לילה כשעדיין קצת אור, וכ"כ פ"ח (סימן תנ"א סעיף ב') שעיקר המצוה כשיש עוד אור יום, ושכן דייק הרמב"ם (ב', ג) והזכיר פעמיים "מתחילת" ליל י"ד]. וראה מש"כ החת"ס (בהלכות פסח סימן תל"א סעיף ז) בדיקת חמץ צריך עיונא רבא וטרחא גדולה לבדוק בחורין ובסקדים, ולא שיהיה בודק ולבו על עסקיו, וימחר ויחיש מעשהו כדי שאח"כ יפנה לזיתו ולכרמו, אלא בשעה שבנ"א מצויין בבתיהם, ואין

לו עוד מלאכה, ויהיה לבו פנוי מעסקיו. וראוי להחמיר בתלמוד תורה ביותר [שלא להתחיל ללמוד לפני הבדיקה], כי הת"ח לבו על לימודו, ושלא ימחר לבדוק לחזור ללמודו, לכן ראוי להחמיר בת"ת, אתו"ד. - דהגם שכתב הח"י (סימן תל"א סעיף ה') שהרגיל ללמוד דבר הלכה בכיכ"ג אחרי מעריב, מותר, כי בודאי ילך לביתו עיי"ש. מ"מ בביתו אסור להתחיל ללמוד, בכדי שלא ימחר לשוב לענין ההתחיל. וא"כ בנידון דידן שבא מאוחר עיי"ש ויגע ורעב, בודאי ימחר מאד בהעברה בעלמא. ואם אשתו תראהו בודק כך, תזלזל גם היא בנקיון הבית (וכנ"ל). - לכן מוטב שהאשה תבדוק בזמנה כראוי, וילמדה לא לבדוק בהעברה בעלמא אלא בבדיקה יסודית, לעבור על כל המקומות שניקתה מקודם. והגם שעל ידי זה אין מי שיבדוק הנקיון שעשתה מקודם, מכל מקום משום פעם א' או ב' שעובד בלילה לא חיישנו, ועל הבעל להשתדל להשתחרר ממלאכתו לבדיקת חמץ.

ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דאם הבעל חוזר הביתה לביל בדיקת חמץ מאוחר, שיבדוק כשיחזור ואין צריך שאשתו תבדוק בתחילת הלילה.

שיח הלכה

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א נערך ע"י הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א

יצא מוציא בברכת האילנות

שאלה: מי שבירך על ברכת האילנות אם יכול לברך שוב למי שלא בירך מדין ערבות.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בשו"ת ברכת יהודה ח"ב ס"י ובס' מעשה חמד ס"ב.

לברך בלילה באור

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות בלילה כשיש אור חשמל.

תשובה: לא.

ובשו"ת ציץ אליעזר ח"י"ב ס"י כ' ובשו"ת יין הטוב או"ח ס"י מ"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס"י תנ"ח כ' דאפשר לברך בלילה, אולם בשו"ת הר צבי ח"א או"ח ס"י ק"י"ח כ' דבעי דווקא יום. וכ"כ בשו"ת חמדת צבי ח"א ס"י י"ח.

לברך מחוץ לעיר

שאלה: אם יש להחמיר כהמקובלים לברך ברכת האילנות בשדה מחוץ לעיר.

תשובה: אין חייבים.

ועיי' בברכי יוסף ס"י רכ"ו סק"ג ובכף החיים שם, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"י ס"י נ"ד ובס' מעשה חמד פ"ו ס"י י"ד ובשו"ת הרי יהודה ח"א ס"י כ"ג.

לברך במנין

שאלה: אם צריך לברך ברכת האילנות במנין דווקא או א"צ להקפיד במנין.

תשובה: א"צ.

ובס' מועד לכל חי פ"א ס"א אות ו' לברך במנין.

אשר יצר באמצע בדיקת חמץ

שאלה: האם באמצע בדיקת חמץ יכול לברך ברכת אשר יצר.

תשובה: כמדומה שהמנהג לברך.

וכ"כ בס' נטעי גבריאל פסח ח"א פ"ד. ובס' פסקי תשובות ס"י תל"ב, ודלא כהגש"פ ש"פ אגודת אזור אות ו' שלא יברך. ועמש"כ בס' חשוקי חמד פסחים ז' ע"א ובקובץ מבית לוי ח"א עמ' כ"ב ובס' חוט שני פסח עמ' ס"א.

ברכת רעמים באמצע בדיקת חמץ

שאלה: אם יכול לברך ברכת הרעמים בבדיקת חמץ.

תשובה: כן.

הבודק עצמו בהנחת פתיתין

שאלה: בהנחת פתיתין בבדיקת חמץ, אם הבודק עצמו יכול להניח או דווקא אדם אחר.

תשובה: גם הוא.

וכן באורחות רבינו ח"ב פסח אות ה' כתב שהקהילות יעקב זצ"ל הניח בעצמו. וכן הוכיח בעל הדובב מירשים דיכול הבודק להניח, ומובא בס' טעם ודעת פר' מקץ. וכן נהג בעל הדברי יואל כמובא בהגש"פ אות ק"ח, אולם בחק

רכ"ו שבספק ערלה מברך שמותר בחז"ל עיי"ש. ואי"ז מוכח לספק כלאים.

ובעיקר הדבר אם מברכין על ערלה, עיי' מה שציניתי במועדי הגר"ח תשו' ג' עיי"ש, ובס' תולדות נח עמ' תתי"ח.

ברכת האילנות באילנות היתר המכירה

שאלה: אם יכול לברך ברכת האילנות בעצים של היתר המכירה.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בשו"ת לב אהרן ח"א ס"כ אות י"ד. ועיי' בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' ד' לענין עצים שניטעו בשביעית.

ברכת האילנות על עץ שניטע בגזל

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות על עץ שניטע בקרקע שלא ברשות.

תשובה: בלא שם ומלכות.

ובס' משנת איש ח"א עמ' ק"ח כתב בשם הגריש"א זצ"ל דאין לברך ע"ש. ועמש"כ בזה בשו"ת דברי בניהו חכ"ג ס"י כ"ח. ולכאו' ה"ז תליא אם מברכין ברכת האילנות על ערלה וכלאים. ועיי' בציונים במועדי הגר"ח ח"א תשו' ג'.

ברכת האילנות בחצר בית כנסת

שאלה: למש"כ הרעק"א או"ח ס"י ק"נ דאסור לנטוע עצים עיי' בית הכנסת, אם יכול לברך ע"ז ברכת האילנות.

תשובה: לא.

ובשו"ת להורות נתן ח"ה ס"י ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס"י ע"ג כתבו להתיר לברך, ועמש"כ בס' מעשה חמד פ"ג ס"י ס"ד.

ברכת האילנות בתוספת שבת

שאלה: לסוברים שאין לברך ברכת האילנות בשבת, אם גם בזמן תוספת שבת אין לברך.

תשובה: כן.

ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' ג' השיב מרן שאפשר לברך בשבת. ויעו"ש במראי מקומות בזה. ולענין תוספת שבת לכאו' תליא בגדר תוספת שבת אם הוא רק למלאכה שפיר יכול לברך. והארכנו בחקירה זו בבית מתתיהו ח"א ס"י י"ב עיי"ש. ובס' מעשה חמד פ"א ס"י כ"ה כתב שיכול לברך בזמן תוספת שבת. וכתב מרן שם בעמ' ש"א דגם בזמן תוספת אסור דהוי כמו שבת ממש עיי"ש.

ליכנס לחצר ולברך ברכת האילנות ללא רשות

שאלה: בס' מעשה חמד עמ' ש"א כתב מרן דאין ליכנס לחצר לברך ברכת האילנות, דלי"ש ניה"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה רק במצוה שבחובה. וצ"ע ממש"כ המשנ"ב ס"י תקפ"ו סק"ד דאמר' ניה"ל ליקח שופר אפי' לתקוע מאה תקיעות שאינם חובה.

תשובה: עיקרו דאורייתא.

ועיקר סברא זו לחלק דבעיקרו דאורייתא אמרי' ניה"ל אף היכא דל"ש ניה"ל, כתב בס' ברכת יוסף ח"ג ס"י כ"ה.

ברכת האילנות באילן תלוש

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות על ענף תלוש מן האילן שיש בו פרחים, או בעי מחובר לקרקע.

תשובה: מחובר.

והמהרש"ם בדעת תורה ס"י רכ"ו הביא מהדעת קדושים שמברך גם בתלוש. ועמש"כ בזה בשו"ת להורות נתן ח"ה ס"י י"א ובשו"ת מאור החיים ח"א ס"ד ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס"י ס' ובשו"ת התעוררות תשובה ח"א או"ח ס"י ק"ד, ומש"כ בשם מרן בס' שערי ציון ח"א מועדים ס"א או"ג ובס' מעשה חמד פ"ב ס"ו ובס' אילני דחיי ה' ברכת האילנות פ"ז.

ברכת האילנות שנפלו הפרחים

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות אחר שנפלו הפרחים ולא גדלו הפירות באופן שראויים לאכילה, ועיין בכף החיים ס"י רכ"ו סק"ט ובמשנ"ב שם סק"ד, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"א ס"י ס' ובס' מעשה חמד ה' ברכת האילנות פ"ב ס"י כ"ה.

תשובה: לא.

ברכת האילנות בעציץ

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות על עציץ נקוב או שאינו נקוב.

תשובה: כן.

וכ"כ מרן במכתב שבס' מעשה חמד עמ' ש', פשוט שמברך לכתחילה בין על עציץ נקוב ובין על עציץ שאינו נקוב ואין ספק כלל. אולם הגר"מ שטרנבוך במכתבו במעשה חמד עמ' שט"ו כתב להחמיר בזה, ועמש"כ בזה בשו"ת ברכת יהודה ח"ב ס"י י"א ובס' פסקי תשובות ס"י רכ"ו סק"ה ובשו"ת ויאמר משה ח"א ס"ה ובס' מעשה חמד פ"ב ס"ט, ועמש"כ בשם מרן בס' וישמע משה ח"ג ס"י ע', וצ"ע.

בירך על אילן סרק אם יברך על מאכל

שאלה: מי שבירך על אילן סרק, אם יברך שוב על אילן מאכל.

תשובה: כן.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ו ס"ו נ"ג כתב שלא יברך שוב. ועמש"כ בס' שערי ציון ח"א מועדים ס"א אות ה'.

ברכת האילנות בספק ערלה וכלאים

שאלה: להסוברים שאין לברך על ערלה וכלאים, אם בספק ערלה וכלאים יברכו.

תשובה: לא יברך.

ועמש"כ בזה בס' חשוקי חמד פסחים קי"א. ובס' פסקי תשובות ס"י רכ"ו סוף אות ו' כתב להתיר בספק משום ס"ס עיי"ש, ויש לדון בזה ממש"כ המשנ"ב ס"י רט"ו שאין מברכין בס"ס, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"י י"א עיי"ש. ועיי' בשו"ת יגל יעקב או"ח ס"י י"ב או"ב שהקשה איך מברך על אילנות, ניהוש שמא מורכב. ובס' מעשה חמד פ"ג ס"ו כתב שבברכת השבח מברך גם בספק. ויעו"ש בס"ב אם ברכת האילנות הוי ברכת שבח או נהנין. ועיי' ברעק"א ס"י

לבדוק, וכתב הרמ"א ולא יברך על ביעור חמץ. ויל"ע אם כשמגיע לבית חבירו ויש לו שם חמץ משלו, האם יכול לבער החמץ ולברך.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בקונ' גם אני אודך ח"ג שאלה ק"ז עיי"ש. ומש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצ"א.

מקח טעות בבדיקת חמץ ותולעים

שאלה: להמבואר בגמ' פסחים ד'. ובשו"ע סי' תל"ז המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק דאי"ז מקח טעות, שהרי מצוה הוא עושה, אם ג"כ המוכר לחבירו פירות בחזקת שאינם מתולעים ומצאם מתולעים שאי"ז מקח טעות דניח"ל לבדוק בעצמו.

תשובה: מקח טעות.

ועי' בס' מקור חיים ר"ס תל"א שחייב בבדיקת חמץ הוי כבדיקת תולעים עיי"ש. ומש"כ לחלק בחידושי הגר"ש רוזובסקי פסחים ק' שם אות ס"ב, ובשיעורי מו"ר הגרבי"ד פוברסקי פסחים אות א', ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' אות ט'.

ניח"ל במזוזה

שאלה: להמבואר בשו"ע יו"ד סי' רצ"א ברע"א דשוכר בית בחזקת שהיה בו מזוזה ולא היה דאי"ז מקח טעות, וכתב המג"א סי' תל"ז סק"ו שהוי כבדיקת חמץ, אם ג"כ מותר ליקח מזוזה בארון מחבירו שלא ברשות להניחה משום ניח"ל, כשא"צ חבירו המזוזה.

תשובה: ישאלנו.

ניח"ל לאיניש בבדיקת חמץ ובציצית

שאלה: בשו"ע או"ח סי' י"ד כתב דמותר ליקח טלית שלא ברשות חבירו, דניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה. והגר"א שם כתב, כמבואר בפסחים ד' ע"ב, וצ"ע דהתם אמרי' דניח"ל לעשות הבדיקת חמץ בממונו, ומנ"ל שאדם אחר יקיים המצוה בחפציו.

תשובה: חזינן דזה זכות שיעשה מצוה בממונו.

ניח"ל במקום פסידא

שאלה: בשו"ע או"ח סי' תל"ז ס"ג המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק, ואי"ז מקח טעות. וחזינן שדין ניח"ל לאיניש הוי גם במקום פסידא, וכמש"כ המג"א סק"ה שם. וצ"ע ממש"כ הרמ"א סי' י"ד דלא אמרי' ניח"ל ליקח ספרים שמא יקרע וכמבו' בב"מ כ"ט ע"ב.

תשובה: זה רק בדבר מועט, אבל אם ילמדו כולם בספרים בודאי יקלקלום, ועוד דרוצה לעשות בזה עוד הרבה מצוות ולא שיקרע הספר.

כן הקשו הראשונים בסתירת הסוגיות בין פסחים ד' לב"מ כ"ט. ועמש"כ לתרץ בריטב"א ב"מ כ"ט ע"ב והמאירי פסחים ד' ע"ב והמרדכי ב"מ אות רמ"ז רס"ג. ומש"כ בשו"ת חתם סופר ח"א או"ח סי' ס"ב ובמג"א או"ח סי' י"ד סק"י ובפר"ח סי' תל"ז ס"ג ובשו"ת שער אפרים סי' ס"ב ובשדי חמד כללים מערכת נ' כלל י' ובס' דברי חיים ב"מ כ"ט ובשו"ת הר צבי ח"א או"ח סי' י"ג ובשו"ת מהרש"ג ח"ד או"ח סי' כ"ט ובחי' הגר"ז בנגיס ח"א ס"ד או"ח ובשו"ת שער שמעון אחד ח"א סי' צ' ובס' ארץ חיים ב"מ כ"ט, ועמש"כ לבאר בתירוץ מרן ע"ז בס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"ח. ועי' בס' גם אני אודך תשו' מהרה"ג רבי משה שמואל דיין סי' כ"ג אות ה', ובשו"ת דברי בניהו חכ"ג סי' ל"ט ובס' דברי שמואל ב"מ כ"ט ע"ב ובס' קרבן פסח סי' תל"ז ס"ג.

ניח"ל בעשיית מצוה בספק

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש במקום ספק מצוה כשרוצה לעשות המצוה משום ספק.

תשובה: כן.

והשדי חמד מערכת נ' כלל י"א כתב להוכיח מהתוס' פסחים י' ע"ב דבמקום ספק ככר בפני נחש לא אטרחהו רבנן בממוניה, שבספק מצוה לא אמרי' ניח"ל עיי"ש.

גדול ליקח מקטן משום ניח"ל

שאלה: אם גדול יכול ליקח מקטן חפץ מצוה השייך לקטן, משום ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה.

תשובה: בקטן לא שייך ניח"ל.

הברכות ס"ב ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ובס' אמרי בינה שבת ס"כ ובשו"ת רעק"א סי' כ"ט ובצמח דוד שם ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' פ' ובס' אשר לשלמה ח"ג סי' י"ח ובשיעורי רבי גרשון פסחים ב' ובס' בעקבי התלמוד סי' כ"ט ובשו"ת שואלין דורשין ח"ז סי' מ"ד ובס' ירח למועדים פסח ס"ב אות ח' ובדעת תורה למהרש"ם סי' תל"ב ובאור שמח סופ"ג דמילה, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי"ח אות כ"ו.

לסוברים שביטול מטעם הפקר מ"ט ליכא ברכה

שאלה: למש"כ הבי"א או"ח סי' תל"ב דאין מברכין על ביטול חמץ שהוי בלב, צ"ע ממש"כ התוס' פסחים ד' שביטול חמץ מטעם הפקר א"כ הוי כמעשה.

תשובה: ל"ה כהפקר ממש.

ועמש"כ לתרץ ע"ז בס' נתן פריו מועדים עמ' קכ"ח, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' י"ח אות י' ובס' ירח למועדים פסח ס"ב, ואכן בס' צמח דוד סי' ל' או"ג כתב דאם ביטול חמץ מטעם הפקר הוי מברכין עיי"ש.

בהנ"ל

שאלה: למש"כ הבי"א או"ח סי' תל"ב דאין מברכין על ביטול דאין בו מעשה, צ"ע למש"כ הפתחי תשובה יו"ד סי' קנ"ז בשם השל"ה דמברכין על קידוש ה' כשהורגין אותו. וצ"ע דהנהרג עצמו לא עביד כלום, א"כ הוי ללא מעשה וכמחשבת הלב דליש ברכה.

תשובה: מצוותו בכך.

ואולי י"ל עפמש"כ הקהילות יעקב ברכות סי' כ"ד דרק בברכת המצוות אין מברכין על לב, וברכת השבח מברכין על לב, א"כ י"ל שס"ל לשל"ה שברכת קידוש ה' הוי מברכת השבח. ועמש"כ בס' שערי קידוש ה' שער שני ענף רביעי, להוכיח מהמהר"ם שיק מ"ע רצ"ז שהוי ברכת השבח. ועי' מש"כ בשם מרן בס' דרך שיחה ח"ב עמ' קמ"ז.

בהנ"ל

שאלה: צ"ע ממש"כ הבי"א דאין מברכין על ביטול חמץ שהוי בלב, ומקורו משו"ת הרשב"א ח"א סי' י"ח ממש"כ הרמב"ם פי"א מברכות הי"א, דמברך על תפילין אף אחר שלבש כשלא בירך מתחילה, וצ"ע דליכא מעשה.

תשובה: מה שלבוש נחשב מעשה.

כן הקשה מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ומובא בס' חק המלך פסחים ס"ח ענף ג', ועמש"כ בזה בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ו', ועי' כע"ז בשו"ת משיב דבר ח"א סי' מ', ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי"ח אות כ"ו.

שלוחי מצוה אינן ניזוקין בהכשר מצוה

שאלה: אם גם בהכשר מצוה אמרי' שלוחי מצוה אינן ניזוקין, כהולך לדבר מצוה.

תשובה: אולי.

ובס' אורחות רבינו ח"א הוספות עמ' נ"ד כתב בשם החזו"א שגם בהכשר מצוה אמרי' שומר מצוה לא ידע דבר רע, ועמש"כ בס' דרישה וחקירה עיונים עמ' ??? ולכא"ו כן מוכח מדאמרי' בפסחים ח' ע"ב, וכ"פ השו"ע סי' תל"ד, דאמרי' שלוחי מצוה אינן ניזוקין בבדיקת חמץ. ולמש"כ התוס' ריש פסחים עיקר בבדיקת חמץ שלא יעבור בכל יראה, א"כ הבדיקה ל"ה אלא הכשר מצוה.

שלוחי מצוה אינן ניזוקין במצוה קיומית

שאלה: להמבו' בפסחים ח' ע"ב וכ"פ השו"ע סי' תל"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין בבדיקת חמץ, אם זהו רק במצוה שבחובה, או גם במ"ע קיומית.

תשובה: בכל מצוה.

ובשו"ת תורת חסד אעה"ז ס"ה אות ג' ובס' ברכת אהרן מאמר רס"ד סק"א והברכי יוסף אעה"ז ס"ט נקטו ששלוחי מצוה אינן ניזוקין ל"ה אלא במצוה שבחובה ולא במ"ע רשות. אולם באור החיים שמות ד' כ"ד, בראשית ל"ד י"ד נראה שהוי גם במ"ע קיומית, ולכא"ו מוכח מבדיקת חמץ, למש"כ המנ"ח מ"ע ט' לחקור אם הוי מ"ע בקו"ע וחובה, או בשוא"ת וכשאין לו חמץ א"צ להשביח, א"כ חזינן שגם בהכי אמרי' שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

היוצא בשיירא אם יברך על ביעור חמץ בחמץ שלו

שאלה: בשו"ע סי' תל"ו ס"ו המפרש מיבשה לים או יוצא בשיירא, ואינו מניח בביתו מי שיבדוק תוך ל' יום, זקוק

יעקב סי' תל"ב ס"ק י"ד נראה שאדם אחר יתן. ועי' בס' אשרי האיש ח"ג עמ' ש"ס סי' כ"א ובס' הליכות שלמה פסח פ"ה סי' י"ב, ומש"כ ידידי הגי"ר אליקים דבורקס בס' נתיבי המנהגים פסח עמ' קי"ב.

בדעת החזו"א שלא הניח עשרה פתיתין

שאלה: מדוע החזו"א לא הניח עשרה פתיתין בבדיקת חמץ כמש"כ הרמ"א.

תשובה: לא ידוע ואולי סבר שא"צ.

כן מובא באורחות רבינו ח"ב עמ' ב' שהחזו"א לא הניח, וכן בס' אגרות וכתבים דרך אמונה הוראות ונהגות עמ' מ"ד, ועי' מה שכתבתי בדעת החזו"א בקובץ אליבא דהלכתא גליון פ"א עמ' קכ"ב.

בדיקת חמץ וקידוש לבנה

שאלה: כשבידו בבדיקת חמץ וקידוש לבנה מאי קדים.

תשובה: קידוש לבנה.

ועמש"כ בזה בס' קידוש לבנה [טנבוים] פ"ט ס"ו.

בדיקת חמץ חובת בית

שאלה: האם בבדיקת חמץ הוי חובת גברא, או חובת בית כמזוזה ומעקה.

תשובה: חובת בית.

וכ"כ החק יעקב סי' תל"ו ס"ק י"ז, ועמש"כ בזה בשו"ת שואלין דורשין ח"א סי' כ"ד, ובס' קובץ המועדים פסח ח"ב עמ' ל"ג.

בדיקת חמץ בפנס

שאלה: האם אפשר בשעת הדחק לעשות בבדיקת חמץ בפנס חשמלי.

תשובה: בשעה"ד אפשר.

וכן התירו בשעה"ד בס' שמעתתא דמשה סי' תל"ג ובאור לציון ח"ג פ"ז ס"ח ובס' הליכות אבן ישראל עמ' ע', ועי' בשו"ת באר משה ח"ו קונ' אלקטריק סי' ס"ג ובשו"ת קנין תורה ח"ה סי' ל"ה ובשו"ת חיי הלוי ח"ג סי' ל"ח. אולם בס' חוט שני פסח פ"ב ס"ל דאין לבדוק בפנס, ורק להסתייע אפשר, עיי"ש ובהגש"פ מועדים וזמנים עמ' ג' ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' ש"א ובס' אש התורה ח"ב עמ' רס"א בשם הגר"א קוטלר זצ"ל, ובס' מישרים אהבוך עמ' רנ"ב אישר מרן השמועה בשם החזו"א להתיר בפנס, ועי' בס' מועדי ישראל פסח סי' י"ג ובס' שערים המצוינים בהלכה סי' קי"א סק"ד ובס' הליכות שלמה מועדים ח"ב פ"ה סי' י"א ובשו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תקצ"ח.

אם מקיים מ"ע בכל בדיקה

שאלה: במ"ע דתשבתו ובבדיקת חמץ אם מקיים מ"ע בכל בדיקה והשבתה או רק כשגומר לבסוף.

תשובה: כשגומר.

ובעל הקהילות יעקב זצ"ל במכתבו שבס' מועדים וזמנים ח"ג סי' קצ"ד נקט שכל בבדיקה הוי מ"ע, והמועדים וזמנים שם נקט רק כשגומר. וכן נקט מרן בהגש"פ שיח הפסח עמ' י'. ועי' בס' מקראי קודש פסח ח"א סי' מ"ה ובתשובות ונהגות ח"ה סי' ק"כ ובשו"ת מחנה חיים ח"א סי' צ' וח"ב סי' ל"ד ובס' מועדי ישראל פסח סי' י"ב, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' א"ט, ס"ו אות כ"ג.

בדיקת חמץ בבית הכסא

שאלה: האם צריך לבדוק חמץ בבית הכסא ובאמבטיה.

תשובה: כן.

וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ז ס"ט אם מצויים ילדים שם, ועמש"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' א"ב וח"ג סי' תפ"א וסי' ש"ה ובחוט שני פסח עמ' פ', ומש"כ ידידי הגי"ר משה חליוה בקובץ אליבא דהלכתא גליון פ"א עמ' קט"ו.

ברכה על ביטול חמץ ליכא שהוי בלב

שאלה: במשנ"ב סי' תל"ו ס"ק כ"ה בטעם שאין מברכין על ביטול חמץ, דאין מברכין על דברים שבלב. וצ"ע איך מברכין על הפרשת תרו"מ אף במחשבה, והא אין מברכין על דברים שבלב.

תשובה: עי' בדרי"א פ"ב מתרומות הי"ז.

ושם תירץ מרן שתרומה הוי כמעשה וכמש"כ תוס' קידושין נ"ט עיי"ש. ועמש"כ לתרץ בזה בשו"ת עמודי אש קונ' מעין

ובפעם אחרת השיב מרן ע"ז, לא כדאי. ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תצ"ח השיב ע"ז גם קטן העושה מצוה יקבל שכר. ועמש"כ להוכיח בזה בס' ישועות יעקב או"ח סי' ל"ז ובשו"ת עטרת ישועה סי' ל"ד ובשו"ת מהרשד"ה סי' א"א ובשו"ת אור דוד סי' א"א ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' ק"ז ובשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' י"א ובס' עמק סוכות סוכה מ"ב ובשו"ת עטרת משה ח"א או"ח סי' י"ח, והסתפק בזה הטהרת השלחן סי' תרמ"ט, ועמש"כ בשו"ת קנין תורה ח"א סי' ד ובס' שביבי אש פרי' שלח ובס' מועדי ישראל ימים נוראים סי' צ"ב ובס' חינוך הבנים כהלכתו פפ"ז סי', ומה שכתבתי בבית מתתיהו ח"א סי' י"א אות כ"ח, ומש"כ בס' תורת חיים ח"ב ציצית ס"ב.

קטן אם יכול ליקח מגדול משום חינוך

שאלה: אם יכולים ליקח בשביל קטן שהגיע לחינוך חפץ מצוה משום ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה.

תשובה: כן [ובלבד שלא יקלקל].

ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תצ"ז השיב מרן מצוה דרבנן. וה"ז תליא אם במצוה דרבנן אמרי' ניח"ל ע"ש. ובס' שביבי אש פרי' שלח ובס' חינוך הבנים כהלכתו פפ"ז סי' ט.

ניח"ל בהכשר מצוה

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש ליקח חפץ מצוה, רק במצוה עצמה, או גם בהכשר מצוה.

תשובה: צ"ע.

ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"א נשאל מרן אם מותר ליקח פטיש לבנות סוכה, והשיב אולי, ובביאורים שם כתבו כיון שהיו הכשר לא ברירא אם איכא אומדנא דניח"ל. אולם בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ק"כ פשיט"ל דגם בהכשר אמרי' כמנורת נ"ח ע"ש, ובס' גם אני אודך תשו' בעל המשנת יוסף עמ' רס"ט. ובס' מועדי ישראל ימים נוראים סי' צ"ב אות ז' הביא ספיקת בעל השביבי אש, אם אמרי' ניח"ל ליקח כוס של קידוש, די"ל דרק בחפצא דמצוה עצמה שייך ניח"ל, ובשו"ת באר שרים ח"ו סו"ס פ"ב הוכיח דגם בהכשר אמרי' ניח"ל מבדיקת חמץ דאמרי' ניח"ל לשכור ולבדוק חמץ, והכסף ל"ה גוף המצוה ע"ש. ובשו"ת דברי בניהו חכ"ג סי' ל"ט, ומש"כ בס' גם אני אודך תשו' הרה"ג רבי משה שמואל דיין סי' כ"ג אות ו' נפק"מ.

ניח"ל היכא שכבר יצא המצוה

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש היכא שרוצה לעשות המצוה עוד פעם אף שכבר יצא, ליקח חפץ.

תשובה: כן.

ולכאוי"ז תליא אם אמרי' ניח"ל במצוה קיומית, ובס' שלחן הטהור או"ח סי' י"ד פשיט"ל שדין ניח"ל הוי רק במצוה שבחובה, וכן נראה במחנה אפרים הל' צדקה ס"י, וסברא זו נקט מרן בס' מעשה חמד הל' ברכת האילנות עמ' ש"א דאין ליכנס לחצר ללא רשות לברך ברכת האילנות, דל"ש ניח"ל רק בחובה, וצ"ע. ועי' מה שהשיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' ח'.

ניח"ל משום הידור מצוה

שאלה: אם יצא יד"ח המצוה, ורוצה לצאת שוב בחפץ מצוה מהודר יותר, אם אמרי' ניח"ל ליקח מחבירו.

תשובה: אם קשה לו לשאול רשות.

ועמש"כ בזה בשו"ת אבן שתיה או"ח ס"ו ובס' נפש חיה או"ח סי' י"ד ובתשובות והנהגות ח"ו סו"ס רפ"ח ובשו"ת חזון נחום ח"ב סי' א עמ' ב' ובשו"ת מעשה אפוד להגר"י שניאור הנדמ"ח סי' ק"ס.

ניח"ל משום מנהג

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש ליקח חפץ מחבירו שלא ברשות, בכדי לקיים מנהג שנהגו.

תשובה: לא.

והמשנ"ב סי' תקפ"ו ס"ק י"ט שיכול ליקח שופר שלא ברשות לתקוע אפי" מאה תקיעות שהיו מנהג ע"ש, ויש לחלק דהתם יש קיום מצוה בריבוי התקיעות וכמש"כ המור וקציעה סי' תקצ"ו. וכ"כ לחלק בס' מועדי ישראל ימים נוראים סי' צ"ב אות ט' ע"ש, ובשו"ת חקרי זאב סי' נ"ז ובשו"ת מנחת אהרן סי' ק"ז.

ניח"ל משום חשד

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש ליקח חפץ לעשיית מצוה משום חשד.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ק"כ. ומש"כ מרן בס' דעת נוטה ציצית תשו' ת"ק דמסתבר שמותר שהתורה חייבתו ע"ש.

ניח"ל מאשה

שאלה: בדין ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, אם זהו גם לאשה דמ"ע שהז"ג ליקח לה חפץ מצוה שאין חייבת בה.

תשובה: כן.

ועמש"כ בס' שביבי אש להגרש"א שטרן פרי' שלח, וע"ע בשו"ת אבן שתיה או"ח סי' ו בשו"ת התעוררות תשובה או"ח סי' ו, ובשו"ת חקרי זאב סי' נ"ז.

ניח"ל משוטה

שאלה: אם אמרי' ניח"ל ליקח חפץ משוטה דניח"ל למיעבד מצוה דממוניה.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בשו"ת עטרת ישועה סי' ל"ד.

בהנ"ל

שאלה: צ"ע ממש"כ הרמב"ם פ"א מנחלות הי"א דפוסקין צדקה משוטה, וכתב הכס"מ שם בטעמא משום ניח"ל.

תשובה: להקנות לא שייך.

ניח"ל משום זריזין

שאלה: אם אמרי' ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה כשרוצה לעשות מצוה, משום זריזין מקדימין למצוות.

תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ק"ט, וע"ע בשו"ת חזון נחום ח"ב סי' א עמ' ב' ובשו"ת חקרי חיים ח"ג סו"ס ה'.

ביטול חמץ ברוב מצה

שאלה: אם מבטל חמץ ברוב מצה אם קיים מ"ע דתשביתו.

תשובה: לא.

ובס' שיח התורה ח"ב עמ' רל"ה השיב ע"ז מרן, עי' אתון דאורייתא סי' ט"ו. ועי' בתשו' אבני נזר או"ח סי' של"ח אות ח' שכתב שמקיים תשביתו בביטול ברוב שהיו כמצה. אולם בשו"ת רעק"א או"ח סי' י"ט כתב שאין מקיים ע"ש. ועמש"כ בזה בשו"ת האלף לך שלמה סי' קצ"ז ובס' גליוני הש"ס פסחים כ"א ובשו"ת עצי חיים סי' כ"ט ובשו"ת בית אבי ח"ד סי' ל"ו ובס' מעשה חושב על שעה"מ פ"א מחור"מ ה"ג אות קל"ה, ובס' חק המלך פסחים סי' י"א, ובס' מנחת דעת הל' ב"ח תערוכות סי' כ"ה, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' א אות ח'.

שינון הלכה

שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה
מותך המבחינים שנערכו בכוללי "אליבא דהלכתא" תמידין כנסדור

סימן תל"ד

שאלה: לאחר גמר בדיקת חמץ נטל עכבר חמץ בפניו א. האם צריך לבדוק שוב בברכה. ב. ואם לא מצא החמץ האם צריך לבטל מיד אחר בדיקתו.

תשובה: א. צריך לבדוק שוב, ובלא ברכה (סי' תל"ד סעי' א' ומ"ב ס"ק ג'). ב. צריך לבטל, ומ"מ סגי במה שמבטל מחר כמנהג (שם).

שאלה: הקשו הראשונים על הסוברים שמועיל לעשות שליח לבטל, הרי ביטול הוא מתורת הפקר, והפקר לא מועיל ע"י שליח, איך ישב הבי"קושיא זו.

תשובה: א. ע"פ מש"כ הר"ן דלהכי מהני ביטול בלב כיון שהחמץ אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, שע"כ סגי בגילוי דעתא בעלמא, ואינו כמעשה הפקר גמור אשר ע"כ מהני ע"י שליח. ב. דטעמא דל"ח הפקר ע"י שליח מפני שהפקר דין נדר יש לו, ולא מהני נדר ע"י שליח, משא"כ ביטול אינו ענין לנדר, ומתורת ביטול הוי הפקר, ושפיר מהני ע"י שליח (בי"ק סו"ס תל"ד ד"ה ושלוחו).

שאלה: השולח שליח לבדוק ולבטל האם נכון שגם בעה"ב יבטל במקום בו הוא נמצא ומדוע.

תשובה: נכון שהבעה"ב יבטל, והטעם, א. דיש חולקים דלא מהני ביטול ע"י שליח, ואין להקל כ"א בשעת הדחק (סי' תל"ד סעי' ד' ומ"ב ס"ק ט"ו י"ז). ב. דכל שלא בדק וביטל מחויב במצות עשה דתשביתו מדאורייתא, ובדאורייתא לא סמכינן אחזקה דשליח עושה שליחותו (שם שעה"צ כ"ו).

סימן תל"ה

שאלה: מי שלא בדק קודם זמן איסורו ומת בזמן איסורו, האם יורשיו צריכים לבדוק החמץ ולבערו.

תשובה: אם כווננו לזכות לכו"ע חייבין לבדוק ולבער, ואם לא כווננו לזכות י"א שפטורין אא"כ משתמשין שם, וי"א דבכ"ג חייבין (סי' תל"ה סעי' א' מ"ב ס"ק ג').

סימן תל"ו

שאלה: היוצא בשיירא שבוע לפני הפסח ודעתו לחזור אחר הפסח, ושכח לבער או לבדוק החמץ, האם ומתי צריך לדאוג שהחמץ יבוער או הבית יבדק.

תשובה: המג"א מצדד דצריך לחזור לביתו ולבדוק ולבער החמץ, אכן הבית מאיר והחק יוסף כתבו דאי"צ לחזור. ומ"מ כ' בבית מאיר דאם ידוע לו שיש לו חמץ בשיעור כביצה ויותר צריך לחזור, אכן אם נוגע הדבר להפסד מרובה כתב בספר מגה"א דאי"צ לחזור, והוי כהולך לדבר מצוה (סי' תל"ו סעי' א' בה"ל ד"ה זקוק).

שאלה: ישראל היוצא מבית א"י תוך שלושים לפסח, ובפסח יהיה ישראל בשיירא, האם צריך הישראל לבדוק הבית קודם יציאתו [כתוב גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: י"א דצריך לבדוק, ואע"פ שנכנס הגוי לביתו בפסח, אא"כ יכנס לשם ישראל אחר קודם הפסח, וי"א דאי"צ בכל גונא ואפי" שאין נכנס הגוי לביתו בפסח, והכרעת המ"ב דיש להקל כשנכנס הגוי לביתו בפסח (סי' תל"ו סעי' ג' ומ"ב ס"ק כ"ט ל"ב, ועי' שעה"צ ל"א).

שאלה: לאחר שגמר הרב אלדד סולימן שליט"א לפרק את סוכתו הגדולה, הציעה הרבנית שתחי' שיאחסנו את קרשי הסוכה והקיינעס בחדר החמישי שבביתם וכך עשו, בליל בדיקת חמץ התלבט הרב שליט"א האם צריך לפנות את כל קרשי הסוכה [שמילאו את כל חלל החדר] כדי לבדוק החדר

חמץ, מה לדעתך הכריע הרב שליט"א [פרט גם בידוע שיש בחדר זה חמץ].

תשובה: אין צריך לפנות הקרשים ואף בידוע שיש בחדר חמץ, כיון שהוא מחסן שנעשה קודם ל' הוי חמץ שבמפולת שהרי הוא כמבוער (סי' תל"ו סעי' כ' ומ"ב ס"ק כ"ז ושעה"צ כ').

סימן תל"ז

שאלה: השוכר בית ב"ד והתנה עמו השוכר שיבדוק המשכיר את הבית ולא בדק המשכיר, האם בטל המקח או צריך לשלם לו שכר הבדיקה.

תשובה: י"א דלכו"ע בטל המקח, ולא מהני לשלם לשוכר את שכר הבדיקה. ובה"ל מביא דמבואר ברמב"ן דאף בהתנה להדיא סגי שמשלם שכרו (ולכא"ו לפ"ז לדעה ראשונה א"צ אף לשלם מטעם דלא הוי תנאי גמור דניחא ליה לאיניש וכו', וכמו אליבא דהרמב"ן), ומסיק בה"ל דצ"ע לדינא (סי' תל"ז סעי' ג' בה"ל ד"ה וי"א).

סימן תל"ח

שאלה: אל רב קהלת תפארת יעקב בכפר סבא הרב אליהו פנחסוב שליט"א ניגש אחד המתפללים ביר"ט ראשון של פסח ושאלו מה לעשות, מכיון שנוצר הבוקר ששכח לבדוק בליל י"ד את אחד החדרים שבביתו, מה הורה לו הרב שליט"א.

תשובה: י"א דיבדוק ואם ימצא חמץ יכפה עליו כלי, וי"א דלא יבדוק אלא לאחר יו"ט, ובמ"ב הביא הכרעת הפר"ח דאם גם שכח לבטל אפשר שיבדוק (ותליא בפלוגתא אם כשמצאו מבערו או שרק כופה עליו כלי), ואם ביטל לא יבדוק, ומסתפק בשעה"צ דאפשר דאף אם לא ביטל אין יכול להדליק נר לצורך בדיקה זו, ובודאי כשכבר ביטל שלא ידליק (סי' תל"ח סעי' א' ומ"ב ס"ק ג' ושעה"צ ט', ועי' שעה"צ ו').

סימן תל"ט

שאלה: א. חמץ למעלה מן הקורה האם צריך להביא סולם להורידו. ב. חמץ בבור האם מחויב להעלותו.

תשובה: א. בשו"ע פסק דצריך להורידו, ונח' האחרונים אם דוקא בכזית או אף בפחות (ובטור מסיק להקל כשביטל ולהחמיר כשלא ביטל) (סי' תל"ט סעי' ב' ומ"ב ס"ק י"ב). **ב.** בשו"ע כתב דסגי לבטלו א"כ הוא בור שמשתמש בו כל השנה, דהוי ככל ביתו דצריך לבערו, אמנם באם לא ביטלו והגיע זמן איסורו מחויב להעלותו (ודעת הראב"ד הובא בטור דכ"ז כשביטלו והגיע זמן איסורו, אבל קודם זמן איסורו ל"מ שביטלו, ולדעת הטור נח', דהב"י ס"ל למסקנא דדעתו כהרמב"ם וכמו שכתוב בשו"ע, ובדרכ"מ נשאר כמוש"כ בב"י מתחילה, ולא מהני לבטלו אלא אם ביטל ואח"כ נודע לו החמץ דא"צ לבערו, משא"כ כשידוע לו מהחמץ צריך לבערו ול"מ לבטלו). ומ"מ אסור לזרקו להדיא לבור ע"מ לבטלו, ואם זרקו מחויב להעלותו (שם ומ"ב ס"ק י"ד ט"ו ט"ז).

שאלה: תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, ונטל עכבר חתיכה בפנינו או שלא בפנינו ולא יודעים מאיזה צבור נטל,

ונכנס לבית בדוק, האם צריך לחזור ולבדוקו [פרט וכתוב גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: כשנטלו בפנינו צריך לבדוק (ובטור מיקל בביטלו, אמנם בשו"ע פסק דבכ"ג צריך לבדוק), וכ' הרמ"א דאם הככר קטן שיכול העכבר לאכלו א"צ לבדוק, ויש דעות באחרונים מה דעת השו"ע בזה, ולדינא יש לסמוך על דעת הרמ"א ובפרט כשביטל, ובפמ"ג כ' דלכתחילה מהנכון שלא לסמוך על ס"ס לחודא ויבטלו (סי' תל"ט סעי' א' ומ"ב ס"ק ב' ג'). וכשנטלו שלא בפנינו סמכינן ארובא וא"צ לבדוק (שם ומ"ב ס"ק א').

שאלה: א. שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ, ובא עכבר ונטל חתיכה ואין ידוע לאיזה בית נכנס, האם צריכים לחזור ולבדוקם [פרט]. ב. עכבר שנכנס לבית בדוק עם ככר חמץ, ובדק מקצת הבית ומצא ככר חמץ, האם צריך להמשיך ולבדוקו [פרט].

תשובה: א. לשו"ע בביטלו וה"ה כשיכול לבטלו מבטלו וא"צ לבדוק, ואפ"י כשבאו להשאל בבת אחת, והרמ"א מחמיר בבא להשאל בבת אחת (סי' תל"ט סעי' ב' ומ"ב ס"ק ח' ט'). **ב.** לשו"ע א"צ לבדוק ואפ"י שלא ביטל, ולרמ"א דוקא כשביטל או כשיכול לבטל ומבטלו (שם ומ"ב ס"ק ט').

סימן ת"מ

שאלה: גוי שהפקיד את חמצו אצל ישראל שבוע לפני פסח, וקיבל עליו ישראל אחריות בהדיא ובקנין שאם יגנב או יאבד ישלם לו, ולא מכר וביטל ישראל חמץ זה, האם במוצאי פסח יכול היהודי להחזיר חמץ זה לבעלים ומדוע.

תשובה: דעת הרבה פוסקים להתיר ואף אם אסור בהנאה, דלא חשוב נהנה כשמחזיר לגוי את פקדונו, וכ"ש ד"ח דשרי, ונקטי' להתיר לענין הנאה, ובמקום דיש לחוש שיחזור העכו"ם וימכרנה לישראל לפוסקים דהחמץ אסור, י"ל דאסור להחזיר לו (סי' ת"מ סעי' א' ומ"ב ס"ק ה').

שאלה: גוי שהפקיד את חמצו אצל ישראל שבוע לפני פסח, וקיבל עליו ישראל אחריות להדיא ובקנין שאם יפשע ויתקלקל החמץ ישלם לו, א. האם צריך להחזיר את החמץ לבעליו בערב פסח. ב. והאם מועילה מכירה וביטול [פרט גם בלא מכר וביטל החמץ האם צריך לבערו בפסח].

תשובה: א. מח', ולכתחילה יש לחוש להחמיר (סי' ת"מ סעי' א' ומ"ב ס"ק ח'). **ב.** בעיקר הדין נחלקו בין לענין מכירה ובין לענין ביטול, וע"כ לכתחילה כ' במ"ב להחזירו לגוי, ובדיעבד סמכינן שיעשה מכירה וגם ביטול, ומ"מ בלא עשה כן והגיעה שעה שישית א"צ לבערו (שם ומ"ב ס"ק ח').

שאלה: גוי אלם שהניח חמצו בבית ישראל שבוע לפני פסח, ויודע היהודי שאם יאבד יכפהו הגוי לשלם, א. האם חייב לבערו. ב. והאם חמץ זה מותר באכילה ובהנאה לאחר פסח.

תשובה: א. מח' והעיקר להחמיר (סי' ת"מ סעי' א' ומ"ב ס"ק ט'). **ב.** בזה נקט המ"ב להקל בין לענין אכילה ובין לענין הנאה (שם ושעה"צ כ"ד).

שאלה: גוי שהניח חמצו ביר"ט או בחול המועד בבית ישראל בלא רשותו, האם צריך הישראל לעשות לו מחיצה או שסגי בכפיית כלי [פרט].

תשובה: ביר"ט כופה עליו כלי, ובחול"מ צריך לעשות לו מחיצה, דלא כעו"ש שכתב שלא הטריחוהו בחול"מ, ובח"י כתב דלא התירו לעשות מחיצה בחול"מ א"כ ירא שיחייבהו העכו"ם אם יזרקהו, שאם אינו ירא אסור לעשות מחיצה בחול"מ, ובא"ר דחה דבריו, ומ"מ באופן שנטלו העכו"ם באותו היום יש להקל דסגי בכפיית כלי (סי' ת"מ סעי' ב' בהגה"ה ומ"ב ס"ק ט"ו ושעה"צ כ"ח כ"ט).

שאלה: כשרצה לצאת רבי בנימין זוננבליק שליט"א לשריפת חמץ חיפש את החמץ שהשאיר באחת הפינות בסלון ולא מצאהו, לאחר חיפוש מצא חמץ בפינה אחרת בסלון. הרב שליט"א הסתפק האם צריך לחזוק ולבדוק חדר זה או את כל הבית, או שמא יכול לתלות שבנו השוכב דודי העביר את החמץ ממקום למקום, מה דעתך.

תשובה: לשו"ע צריך לחזור ולבדוק חדר זה (עי' לעיל סי' תל"ח מ"ב ס"ק ה' דל"ח כלל לשאר הבית, והכא אף אם נחוש לשאר הבית לא יהיה אלא כספק על, דבזה פסק בשו"ע דסגי במצא חמץ אחר (עי' מ"א ס"ק ח'). ואף לח"י דמייירי השו"ע באינו יודע כמה חמץ היה, מ"מ אין לחוש לשאר חדרים א"כ לא ביטל). ואם החמץ שהשאיר הוא קטן שיכול העכבר לאכלו דעת הטור דהוי ס"ס ושרי, והסכימו האחרונים דאם עדיין יכול לבטלו סגי שביטלנו וא"צ לחפש אחריו (סי' ת"מ סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ח ושעה"צ י"ט).

שאלה: אל הרב יואב נגר שליט"א שהינו מחשובי האברכים בכוללי "אליבא דהלכתא" התקשרה אמו בערב פסח, ושאלה האם צריכה לאסור על העובדת הפיליפינית המתגוררת בביתם לאכול חמץ בפסח בביתם ומדוע. מה ענה לה הרב שליט"א.

תשובה: אם מזונותיה עליהם צריכים לאסור עליה מפני מראית העין שיאמרו שמאכילין הם אותה חמץ בחוב מזונה, ואם אין מזונותיה עליהם אין צריכים לאסור עליה (סי' ת"מ סעי' ג' שעה"צ ל').

סימן תמ"א

שאלה: גוי שהלוה את ישראל על חמצו שבוע לפני פסח, והשאיר הישראל החמץ בביתו והקנה לגוי את החמץ בקנין ומעכשיו אם לא יפרע לזמן פלוני, או שהחמץ בבית הגוי ואמר לו היהודי שאם לא יפרע לזמן פלוני מעכשיו שייך לך החמץ, האם חמץ זה מותר לאחר הפסח [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: כשנשאר החמץ בבית הישראל מח' אם נאסר לאחר הפסח, וכ' בשעה"צ דמ"מ בשעת הדחק יש להקל (סי' תמ"א סעי' א' ומ"ב ס"ק ב' ושעה"צ ה', ועי' בה"ל ד"ה ומשכנו), וכשהחמץ בבית הגוי נקט דשרי (ודלא כר"א והרמב"ם) (שם ובטור).

יישר כח מרובה להרה"ג אריה ויינפלד שליט"א והרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל "אליבא דה" לכתא" על סיועם המרובה בעריכת מדור זה

מרפסן איגרי | מדור שאלות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש ודורשות עיון ותשובה

או לא, וזה פלא גדול, וצע"ג [ועי' מש"כ אאמו"ר שליט"א, נדפס בש"ח הלכה שבגליון זה סי' תל"ז, ובמש"כ בהערות העורך שם].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יא]

בירור ד' השו"ע בספיקות בבדיקת חמץ כשלא ביטל

בשו"ע סי' תל"ט סתם בכל הסימן ולא כ' אי מיירי בביטול או בלא ביטול, ועי' במ"ב שכ' דבס"א מיירי אף בביטול דגם בזה מחמירים, עי' סק"ב. והיינו מדסתם השו"ע ולא חילק, ועד"ז כ' בסק"י לגבי נכנס אחריו ובדק ומצא ככר דתלינן להקל אף בלא ביטול מדסתם ולא חילק עיי"ש, ומאי דלגבי שני בתים בריש ס"ב כ' דמיירי בביטול, עי' סק"ח. ומוכח שם שכ' כן בד' השו"ע עיי"ש, וצ"ע דא"כ מנלן דהמשך הדינים שבס"ב לא מיירי רק בביטול, דהרי השו"ע סתם בכולם ולא חילק באף א' מהם, ומנ"ל למ"ב לחתוך ד' השו"ע בסכינא חריפא ולהעמיד מקצתם בביטול ומקצתם בתרווייהו [ובפרט בהא דסק"י שכ' דהשו"ע היקל בלא ביטול, ועי' השיגו עליו הרמ"א והאחרונים, וד"ז תמוה דמנ"ל שהיקל אף בלא ביטול, א"כ לא ידו"ק גיסא מנלן שרק בזה היקל אף בלא ביטול, דהרי השו"ע סתם בכולם בשו"ע, וצע"ג.

ומלבד כ"ז צ"ע דמה יהא ביאור ד' השו"ע לחלק בין הספיקות ולהחמיר בספיקא דקבוע אף בביטול, ומאי דלגבי שאר ספיקות דס"ב להקל בביטול דוקא, ובספיקא דנכנס ובדק אחריו ומצא להקל אפי' בביטול ובהניח בזוית זו ומצא באחרת להחמיר אפי' בלא ביטול, עי' סק"א [ועי' שעה"צ אות כ'), וכ"ז צריך טעם (ומקור מנלן דס"ל הכי לשו"ע וכנ"ל אחרי שסתם דבריו), וצע"ב.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יב]

טעם החילוק בין עכבר נכנס ובדק ומצא להניח בזוית זו ומצא באחרת

בסי' תל"ט ס"ב קיי"ל דראה עכבר או תינוק נכנס עם ככר ונכנס אחריו ומצא ככר תלינן להקל בביטול עכ"פ [ולד' השו"ע אף בלא ביטול, עי' במ"ב סק"י], ויל"ע דעי' להלן ס"ד לגבי הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת דמב"ש שם דלהשו"ע אף בביטול לא תלינן להקל, ועיי"ש מ"ב סק"ח, וצ"ע דאיך יתכן להחמיר בזה, דנהי דחיישינן שא' לקח הככר הזה שנעלם, הלא אילו היינו רואים אותו בעינינו היה לנו להקל ולתלות בככר שבזוית אחרת ולומר שזהו הככר, א"כ השתא שלא ראינו מי לקחו אמאי לא נוכל להקל ולתלות בככר שבזוית אחרת, ולומר שזהו הככר שהיה קודם בזוית ראשונה שא' נטלו והניחו כאן, ואמאי חמירא טפי, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יג]

בענין קבלת פקדון חמץ של עכו"ם ללא אחריות

במ"ב סי' ת"מ סק"י כתב דבפסח אינו רשאי לכתחילה לקבל כלל פקדון חמץ, אפי' בלא אחריות ואפי' בחנם, עכ"ל. ויל"ע ממש"כ להלן סי' תמ"ח סק"ו דשרי להראות מקום לעכו"ם שמביא לו חמץ ביו"ט אחרון כשאומר שאינו רוצה לזכות עיי"ש, דלכא"ו מ"ט שרי למש"כ כאן, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

[ועי' ס"ק כ"ג], והיינו לפי שכך תקחז"ל שמחוייב לבדוק, ולא נפטר מתקנת חז"ל ע"י שעבר על דבריהם ועשה האוצר שלא כדון, ולכא"ו אמאי לא נימא הכי גם לגבי קודם ל' וחמץ ידוע אם הוא מחויב לבער מדרבנן, ואין רשאי לעשות האוצר דיצטרך לפנותו, דמ"ש חיוב זה מחויב זה, ומהיכי תיתי לחלק ביניהם [ולהדיא לא משמע במ"ב שהוא מצד שלגבי דיעבד סומכין על המקילים, ואדרבה שהמ"א שהוא מהמחמירין הוא עצמו מיקל לענין דיעבד, עי' היטב בשעה"צ], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ז]

בענין יצא בזמן שהיה מחויב לבדוק אם צריך לחזור

בביה"ל ריש סי' תל"ו הכריע דכל פעם שצריך לבדוק ולא בדק ויצא לדרך א"צ לחזור (אלא א"כ יש לו יותר מכביצה ידוע ואין לו הפסד לחזור עיי"ש), ויל"ע לפי"ז במש"כ בס"ק כ"ג דנכון לחוש לדיעה א' להצריך בדיקה בדעתו לחזור קודם פסח, ומ"מ בשעת הדחק כשכבר יצא מביתו עם השיירא א"צ לחזור, דסמכין בכה"ג על דיעה ב', וצ"ע דכה"ג גם לדיעה א' א"צ לחזור וכנ"ל [והיה אפ"ל דכונתו שעוד לא נתרחק רק התחיל לילך לדרך וחושש להפסיד השיירא, אך צ"ע מה השיעור של יצא לדרך שבכה"ג א"צ לחזור], וצע"ג.

ובעיקר הדבר יל"ע דמ"ש יצא לדרך דא"צ לחזור, מעבר ומעשה אוצר באופן שהיה מחויב לבדוק ולא בדק דצריך לחזור ולפנות האוצר, עי' סק"י דמ"ש זה מזה, ומאי קולא ביצא לדרך טפי מעשה בית אוצר, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ח]

בטעמא דבעבר ועשה אוצר צריך לחזור ולפנותו

בשעה"צ סי' תל"ו סק"ז כתב דאף דמוכח מרש"י דבעבר ועשה אוצר א"צ לחזור ולפנותו, י"ל דרש"י לשיטתו דחשיב כמפולת וכמבוער מה"ת, עיי"ש. ויל"ע דגם להחולקים על רש"י וכדסתם במ"ב סק"ו דלא נחשב כמבוער מה"ת, מ"מ לדידהו איירי הכא בביטולו וכמוש"כ בסק"ח, וא"כ כל חיובו רק מדרבנן, וא"כ מה הבדל בין חיוב דרבנן משום שהוא מבוטל לחיוב דרבנן לדבר שהוא כמבוער מה"ת, וא"כ אמאי לא נוכל ללמוד מד' רש"י בלא ביטול לדין בביטול דא"צ לחזור ולפנותו, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ט]

בד' המ"ב לגבי יוצא מביתו ועומד להכנס בבית ישראל

במ"ב סי' תל"ו ס"ק כ"ח כתב דבעומד להכנס בבית ישראל אחר א"צ לבדוק חמץ שבביתו, דכבר יקיים מצות בדיקה בבית שנכנס שם, ואף אם הוא לא יבדוק מ"מ בעה"ב שידור אצלו הוא כשלוחו. ויל"ע דלכא"ו אינו כשלוחו שהרי בעה"ב בודק חמץ שלו ואין בודק חמץ של האורח, ובפרט אם האורח לא לוקח אתו שום חמץ לבית בעה"ב, א"כ אין עליו שום חיוב בדיקה בבית בעה"ב, ובעה"ב מקיים מצות עצמו ולא מצות האורח שאינו מצווה כלל, וא"כ במה נחשב שהאורח יקיים מצות בדיקה, וצע"ג.

[ובעיקר החיוב לבדוק כשאין נכנס לבית ישראל אחר כיון שמפקיע מעצמו מצות חז"ל, יל"ע באופן שיהא לו חמץ ויקיים מצות ביעור אך לא מצות בדיקה, ומשמע שגם בכה"ג חייב לבדוק ביתו (אף שמעיקר הדין היה לו להפטר), ומשמע לכא"ו שמצות בדיקה תכלית לעצמה שאין לו להפטר ממנה, אף שיקיים מצות ביעור דחמץ שבביתו הפקיר (או מכר לעכו"ם, עי' ס"ק ל"א), וגם ישורף חמץ שיירי מאכלו במקום שיהא שם, וצ"ע בזה דלכא"ו עיקרה רק כהכשר לקיום ביעור וכדמברכים על ביעור חמץ, וזה שיקיים ביעור מה איכפ"ל שלא יבדוק, וצע"ג בזה].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[י]

בענין ביטול השוכר במקום שחובת בדיקה על המשכיר

בביה"ל לסי' תל"ז ס"ב כ' דבכלל השאלה של השוכר למשכיר אם בדקו צריך גם לשאול אם ביטל, ואם אומר שביטלו אין השוכר צריך לבטל, אלא שמסתמא ג"כ י"ל שאם בדק מסתמא גם ביטלו ואין השוכר צריך לבטל, ומשמע שאם המשכיר לא ביטל יבטל השוכר, וצע"ג דממ"נ אם ביטלו של שוכר משום שזוכה בחמץ של משכיר, עי' מ"ב סק"ו, א"כ מה יועיל מה שביטל המשכיר, דאכתי יזכה שוכר ויצטרך ביטולו, ואם נימא דבשוכר ביום י"ד לא ניה"ל לשוכר לזכות חמץ וא"צ ביטול, א"כ מה איכפ"ל אם המשכיר ביטל או לא, ולא עוד אלא שאם אין זוכה א"כ גם אם המשכיר לא ביטל, מ"מ השוכר א"י לבטל דאינו שלו, וא"כ ממ"נ מה איכפ"ל לשוכר אם המשכיר ביטל

[א]

בגדר מצוה בו יותר מבשלוחו

במשנ"ב סימן תל"ב ס"ק ח' כתב שאף שיכול לשלוח שליח לבדוק חמץ, מ"מ יסייענו מעט כי מצווה בו יותר מבשלוחו. ויל"ע מה יועיל שיסייענו מעט, הרי אותו חלק שאינו עושה על זה הוא שלוחו.

ונראה דיש לחקור אם מצוה בו יותר מבשלוחו הוא דין במצוה שתעשה ע"י עצמו או דין בו שיעשה מצוה, ואם למדנו שסגי שיסייע במקצת [כדהכא וכן לגבי כבוד שבת ברפ"ב דקידושין] שמעינן שעיקר הדין הוא שיפעל במצוה ולא שהמצוה תיעשה על ידו, והרי גם כשהוא עושה מעט מ"מ המצוה נעשתה גם על ידו, ונראה יותר כי סגי שמראה בעצמו שהוא מוכן לטרוח למצוה, ולא בעינן שיעשה את המצוה כי הוא רק גילוי דעת שהוא נכון לטרוח למצוה.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

[ב]

בגדר מצות בדיקת חמץ

משנ"ב סימן תל"ב ס"ק י': ואם הבעה"ב אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק, אותו אחר מברך דהוי כשלוחו גם לענין הברכה. משמע שיש דין שליחות על בדיקת חמץ, ואינו רק היכי תמצאי להפוך אותו למקום שאין מכניסים בו חמץ שאינו חייב שם בדיקה אלא מתקיים המצוה בזה, וצ"ע שבס"ק ח' מבואר שמדינא יכול לבדוק ע"י קטן, אלא שאין לסמוך עליו לכתחילה שיקיים הבדיקה כראוי, ע"כ. ואם מתקיים בשליח המצוה איך יועיל בקטן, הרי אין שליחות לקטן [ואף לפמש"כ נתיה"מ ששליחות מעשה יש לקטן, מ"מ לברך ע"ז לכאורה לא יוכל, שבשליחות מעשה לא נחשב שהוא עושה מצוה אלא שהבעלים עושה מצוה].

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

[ג]

בטעם הדין להשליח לעשות המצוה מברך ולא הבעה"ב

במשנ"ב סימן תל"ב ס"ק י' נראה שהמשלח הוא עושה המצוה, רק שהשליח שלוחו גם לענין הברכה. וצ"ע שבסימן רס"ג ס"ק כ"א כתב כשישראל מצווה את חברו להדליק דעת הדרך החיים דהמצוה לא יברך אלא המדליק, ומבואר שאינו יכול לברך אף אם ירצה, ואם השליח הוא רק שלוחו לברך ודאי יוכל לברך בעצמו

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

[ד]

בדברי המ"ב דלא יבדוק בליל י"ג מפני שמפסיד הברכה

סברת השעה"צ בסימן תל"ג ס"ק ה' שאם יבדוק בליל י"ג יהיה בזה משום ערום לא יתרום, וצ"ע שהרי ערום לא יתרום מצד הלכות תרומה הוא מחויב בברכה, והאיסור הוא מצד דין חיצוני של ערוות דבר, ואז מובן שהוא חייב בברכה ואינו מקיים אותה, אולם כשבדוק בליל י"ג מצד הלכות בדיקת חמץ אינו מברך, כמו שביאר במשנ"ב בסימן תל"ו ס"ק ד' שאין מברכים ביום ליל י"ד כיון שהברכה היא על ביעור חמץ, והחמץ שהוא מוצא ביום י"ג אינו מבוער אלא אוכלו, וא"כ מה שייך לומר בכלל ערום לא יתרום שהרי לא נתחייב כלל בברכה, משא"כ בערום לא יתרום שמחויב אלא שאינו מקיים.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

[ה]

בהא דרפת בקר שמכניסים בו חמץ צריך בדיקה

בסימן תל"ג סעיף ו' מבואר שרפת של בקר ולול של תרנגולים אם היה בהם ודאי חמץ צריך בדיקה, וצ"ע כיון שביטול מה טעם צריך בדיקה ברפת בקר אחר ביטול, האם שייך בחמץ הנמצא ברפת בקר הטעם המבואר לעיל בסימן תל"א ס"ק ב' שמא יבוא לאכול גלוסקמא יפה, או שמא ירע לבבו על חמץ ששווה כמה אלפים ולא יבטל בלב שלם.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

[ו]

בענין עבר ועשה אוצר קודם ל' ע"ג חמץ ידוע

במ"ב סי' תל"ו סק"ה וסק"ד הביא פלוגתא אי ביוצא מביתו (או עושה אוצר) קודם ל' ואין דעתו לחזור (או לפנותו) עד אחר הפסח ויש לו חמץ ידוע, אם מחוייב לבער או לא, ויעוי' בשעה"צ ס"ק כ' דגם להמחמירים בזה מ"מ כ"ז רק לכתחילה ולא בדיעבד, שאם עבר ועשה אוצר א"צ לפנותו בכה"ג. ויל"ע מנלן ד"ז, דהא בחיוב דתוך ל' או קודם ל' ודעתו לחזור חייב לפנות האוצר שכבר עשה כמב"ו בס"ק י"ב

מקור הלכה

הרה"ג יוסף משה שליט"א
נולד "אלינא דהלכתא" בני ברק מרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן תל"ז

היוצא לדרך ולא יוכל לבדוק בליל ארבעה עשר

א. היוצא לדרך רחוקה, ולא יהיה בליל בדיקת חמץ בביתו, יש אופנים שהוא חייב לבדוק את ביתו קודם לכן לפני שיצא לדרך, ויש אופנים שפטור, והדבר תלוי: א. מתי יצא. ב. מתי עתיד לחזור. ג. להיכן נסע.

ודע, שבכל אופן שצריך לבדוק קודם ליל ארבעה עשר, עדיף יותר למנות שליח שיבדוק בשליחותו בזמן בליל ארבעה עשר, כדין. אמנם אם יש חשש שהשליח לא יבדוק היטב כמו בעל הבית, יבדוק בעל הבית מוקדם. וכן הוא ברוב המקרים, ועיין בהערה.

ב. היוצא לדרך תוך שלושים יום לפסח, כבר נתחייב בבדיקת החמץ, ואפילו שאין דעתו לחזור עד אחר הפסח, הרי זה חייב לבדוק קודם שיצא, ואם שכח ולא בדק, אזי: אם אין לו אלא ספק חמץ, אינו צריך לחזור לביתו או לשלוח שליח שיבדוק, אבל אם יש לו ודאי חמץ כביצה, צריך לחזור או לשלוח שליח לבדוק, זולת אם יש הפסד מרובה בדבר, או אם יצא לדבר מצוה, שאז יש להקל שאינו צריך לחזור אף שאין הפסד מרובה.

והיוצא לדרך קודם שלושים יום לפסח, אם אין דעתו לחזור עד אחר פסח אינו צריך לבדוק, ורק כשיגיע פסח יבטל בלבו, ודין. אבל אם הוא עתיד לחזור בפסח או אפילו קודם הפסח צריך לבדוק לפני שיצא לדרך, ואפילו מתחילת השנה. ואם שכח ולא בדק, אזי: אם דעתו לחזור לפני פסח, אין

צריך לחזור או לשלוח שליח לבדוק, אבל אם דעתו לחזור בפסח עצמו יש להחמיר, זולת אם יש הפסד בדבר וכדומה וכנוכח.

כל האמור, היוצא לדרך רחוקה, שיש חשש שמא ישתהה, אבל בדרך קרובה אפילו יוצא בתוך שלושים יום לחוש, ותלוי לפי הענין לפי האדם והמקום אם יש חשש לכך או לא, וכיום שיש טיסות והפלגות מסודרות, אפשר לסמוך להקל לפי הענין. וראה להלן בהלכה ח' טו.

ג. באופן שצריך לבדוק קודם שיצא לדרך, יש לבדוק בלילה שלפני יציאתו [זולת אם יש חשש שישכח, או שהוא טרוד וצריך לצאת, שאז יקדים לבדוק בלילה שלפני כן].¹² ויבדוק מיד בתחילת הלילה בלא להתעסק במלאכה ובאכילה ושאר עיסוקים.¹³ ויבדוק לאור הנר ככל דיני בדיקת חמץ.¹⁴ אך לא יברך על הבדיקה,¹⁵ ולאחר מכן יבטל החמץ.¹⁶ ויכול לשרוף מיד ואפילו בלילה.¹⁷

ואם נשארם מבני ביתו בבית, והם הרי אוכלים חמץ, ימנה שליח שיבדוק בזמן, ואם לא כן יסדר להם מקום ואפשרות לאכול חמץ בלא שיהיה שום חשש שיתפזר בבית לאחר בדיקתו.¹⁸

אוצר - מחסן

ד. מקום שחייב בבדיקה [כלומר שהוא מקום שלפעמים מכניסים שם חמץ, וכדרך שנתבאר בסימן תל"ג], והאדם רוצה לעשות שם אוצר, ומקום אחסון, אם הוא תוך שלושים יום לפסח צריך לבדוק את המקום כדין ואחר כך יעשה אוצר, אבל אם עושה זאת קודם שלושים יום, אזי אם דעתו לפנות את האוצר קודם פסח צריך לבדוק לפני שמכניס את האוצר, אבל אם אין דעתו לפנות קודם פסח אין

טובה אף שהכמות פחותה.

ובאופן שהוא שולח שליח, יש להזהר לכתחילה שיהיה השליח איש וביעבר גם אשה (משנ"ב סוסק"א), וכן קטן (הוספת ה"ח סוף אות ג), ועיין לעיל סי' תל"ב מש"כ בזה, אמנם לגבי עצם הדבר האם עדיף בעצמו קודם הזמן או ע"י אשה וקטן בזמן, נראה שעדיף בעצמו, שאף שהוא קודם, מ"מ כלפי חמץ הוא בטוח שיבדוק ויתבער החמץ לגמרי, וזה העיקר (וכ"מ בב"ח, ועוד בפ"ו במשנ"ב סק"ג וכה"ח אות ד), וכן בכל אופן שיש חשש שהשליח יתעצל ולא יבדוק כהוגן, עדיף שיבדוק בעצמו אף שהוא קודם הזמן.

[ודע, שבהרבה מקרים אין כ"כ נפ"מ, כי בדרך כלל היוצא לדרך הוא יהיה לפני פסח בבית אחר, ושם הוא יוכל לקיים את מצות הבדיקה, ובבית שיצא ממנו יוכל למוכרו לגוי במכירה שרגילים לעשות, וכן עושים כשיש קושי בבדיקה וכו', אך אם יש חשש שיהיה בביתו בפסח חייב לבדוק היטב].

3. גמרא שם וש"ע, שכל תוך ל' כבר נתחייב, וכמש"כ בגמ' דהא שואלין ודורשין קודם לפסח ל' יום, וה"ז כולל את החיוב בהתבוננות על החמץ שלא יהיה לו בלא חג, ועוד עמדו בזה הא"ח בקשר שבין הא דשואלין ודורשין וכו', ואכמ"ל.

[אמנם יל"ד דמשמע שהוא תלוי בשלושים "לפני פסח", וא"כ בליל פורים אי"צ לחוש, ואע"פ שהוא תוך שלושים לזמן הבדיקה, דמ"מ אינו תלוי אלא בפסח, אלא דיעוין בשו"ת אבני"ז סי' שכ"ב שלא כתב כן, וצ"ע]. ובשו"ע הגר"ז ס"א הוסיף דה"ה שאין דעתו לחזור לביתו לעולם (ה"ד בכה"ח אות ב'), ולכאורה י"ל דמ"מ הוא משאירו ברשותו, שאם הוא מפקירו לכל ה"ז כמו מוציא חמץ לרה"ר, אך להלן בסעיף ג' מבואר שאף היוצא מבית גוי נחלקו הראשונים, וע"ע גם מש"כ בזה.

4. ביש לו ודאי יותר חמץ מכביצה, מצאנו שצריך לחזור, וכדלהלן בס' תמיד"ט ט"ז, וכ"כ כל הא"ח כמוכבא בביה"ל (ד"ה זקוק), ורק לגבי ספק חמץ נחלקו בזה המג"א והב"י [ועיין בזה עוד בשו"ע סוס"ב גבי היוצא קודם ל', וע"ע במשנ"ב סק"ב ובשעה"צ אות ט"ז גבי מפולת, אך הפר"ח והא"ח דנו אם כך הדין גם כאן, וי"ל ב]. ומ"מ כתב המשנ"ב דבהפסד מרובה יש להקל, וכן בהולך להציל, וכן י"ל בדבר מצוה [ואי איתא להכי הרי בדרך כלל היוצא הוא לברר מצוה, וכדחזוין בפ"ו בסו"ס רמ"ח ורי"ם ש"א ועוד דאף לפרנסה ולראות פני חבירו, וי"ל דה"ה כאן].

5. גמרא שם וש"ע, וכאן הטעם הוא אף שלא נתחייב, דמ"מ חז"ל חייבוהו בבדיקה שמה יחזור בזמן שאסור החמץ ויעבור באיסור אכילת חמץ.

ובאשר למי שדעתו לחזור לפני פסח, נחלקו בדבר רש"י והרמב"ם, והם ב' השיטות שהובאו בשו"ע ס"ב-ג, וסתם השו"ע כדעת הרמב"ם והביא שיטת רש"י בשם י"א, וכידוע שדעתו לפסוק כסתם, ואך בשעה"ד אפשר להקל כה"י, וכמש"כ בה"ח אות ל"ד, וכן הא"ח פסקו כדעה ראשונה, וכמש"כ המשנ"ב סק"ג, ואעפ"כ בשעה"צ אות כ"ז כתב להקל בשעה"ד כדעת הגר"א שצידד להקל.

ואם הוא מסופק אם יחזור קודם פסח, בודאי יש להקל, וכ"כ בה"ח אות י"ד משם הא"ח.

6. משנ"ב סוסק"ג, וכאן הוא קל יותר מנידון הנ"ל בהערה שלפני הקודמת, ועכ"פ בחזור לפני פסח ודאי יש להקל, ע"י בהערה הקודמת.

7. עיין לעיל, וה"ה כאן ואדרבה קיל טפי, וע"ע בשו"ע ס"ב ובמפרשים, ונראה גם כאן שיש להקל ויבטל וסגי.

8. עיין משנ"ב סק"ט שלמעשה יש לדון לפי קירוב וריחוק המקום, ובכה"ח, וכן תלוי הדבר לפי מעשיו ואופיו אם עשוי להתעכב בעסקיו וכדו'.

9. הנה כיום גם מעיר לעיר לא חשבי יוצא לדרך, וגם מחוץ לארץ הרי יש טיסות מסודרות, וידוע מתי יחזור, וי"ל א"כ שאין לחוש שמה יתעכב עד בין השמשות, ובפרט כשיש זמן סביר שישפיק עד פסח, אבל בהפלגה

יש יותר חשש, והכל לפי הענין. אך שוב הראוני באול"צ (פ"ז תשו"י ח"ח) שכתב שבחוץ לארץ יש לחוש, עיי"ש. ולעני"ד נראה שבזו"ז שטיסות מסודרות אין לחוש, וכיום נעשה כמו מעיר לעיר [ואגב, הנה א"ח כ כתב האול"צ להסתפק האם החשש המחייב בבדיקה הוא רק בדעתו לחזור תוך ל' יום, או אף קודם לכן, עיי"ש. והנה מה דפשיטא ליה שבתוך ל' חייב, גם זה אינו ברור, עיין ט"ז שכתב יום או יומיים, ועי' מג"א וש"א, אמנם הוא מודקדק כדבריו במשנ"ב סק"ט, ודו"ק, ועכ"פ זה בודאי קשה לאומרו עכ"פ בזה"ו, ויתכן רק על זמן קדום]. וכל שיש זמן עד הפסח, והוא באופן שאין חשש שמא יתעכב כל כך, מותר.

10. שם יבאר דין העובב ביתו והולך לבית אחר (ולא שהוא נשאר בדרך בלא בית), ובזה יש כמה אופנים להקל, ובפרט במכירת חמץ וכו'.

11. מג"א סק"א, ה"ד במשנ"ב וכה"ח. ומה דצריך דוקא בליל שלפני יציאתו, י"ל מפני שאם יקדים הרי ממשך לאכול חמץ, ועוד דדומיא דתקנת חכמים.

12. עי' כה"ח אות ו', ונראה שה"ה אם לא ישכח אבל הוא טרוד ביציאה ובהכנות, והרי זה כמו שעסוק לצאת, וכאילו יוצא דמי, ותלוי לפי הענין, ומה גם שברוב טרדות עשוי לשכוח, וגם עשוי להתעצל בבדיקה, וכל שיש חשש שיתעצל בודאי שיש להקדים.

13. כה"ח אות ז' משם פמ"ג.

14. אולם בדברים שאינם אלא הידור מצוה, יש לדון האם צריך להקפיד בהם, כגון: א. בהנחת פתית חמץ, שכתב בשו"ת מנח"י (ח"ח סי' ל"ה) שא"צ להניח, כיון שסיבת הנחתם היא בשביל שלא תהיה ברכה לבטלה, ובכה"ג אין מברכים, אמנם הגריש"א בקובץ תשובות (ח"ג סע"ג) כתב שאף באופן זה ראוי להניחם, לפי הטעם הנוסף כדי שישים לב בבדיקתו שיהיה כהוגן, וגם ע"פ סוד, עיי"ש ב. וכן לגבי נטילה קודם הבדיקה כתב בהליכ"ש (פ"ה דה"ל כ"ט) שא"צ באופן זה, כיון שאינה כתקנה, עיי"ש. אמנם גם בזה יש להעיר, שהרי לדעת הרבה ראשונים מן הדין לברך, ורק אנו חוששים לסב"ל, ובכל אופן הרי הבדיקה היא מחויבת מדינא דגמרא, וא"כ אם משום המצוה היה ראוי לדקדק גם בזה ככל האפשר, ותע"ב.

15. בבי"ב הביא מהכלבו ב' דעות בדבר (וכ"ה בא"ח ה"ל חו"מ אות כ"ו), והרמ"א כאן ס"א פסק שלא יברך (כיון שאינו זמן תקנת חז"ל לברך). אמנם הבי"ח כתב לחלק בין אם הוא אחר ל' או תוך ל', שכל תוך ל' הרי הוא כמו זמן הבדיקה מברך, וע"ע סק"ו, ובביה"ל ד"ה ולא יברך, עיי"ש. וכפי העולה נראה בזה כמה שיטות, א. שבכל אופן אין לברך, כמשמעות הכלבו וה"ח, וכ"מ במאירי ומכתם בפסחים (ו), וכ"פ הרמ"א ועוד הרבה אחרונים. ב. שאם הוא בתוך ל' צריך לברך, אבל קודם ל' א"צ לברך, הריטב"א בפסחים (ו), וכ"כ הבי"ח ועו"א, וכ"כ בחקה"פ סק"א, ושכ"ה ברשב"ץ (במאמר חמץ) שבתוך ל' ה"ז כמו ליל י"ד. ג. שגם קודם ל' צריך לברך, כפשוטו הרא"ה שהביא הריטב"א (שם), וכ"כ רבינו מנוח (סופ"ב מחומ"מ) שאפילו רחוקים מן הפסח צריכים לברך כי כן תק"ח, וה"ד בחקה"פ, והנה בשו"ע אין ראיה לנידוד, ועיין בשכנה"ג, וי"ל ע"ד, וע"ע בשד"ח ס"ה אות י"ד, ולמעשה ספק ברכות להקל [ובטעם הדבר שאין לברך על הבדיקה קודם ליל י"ד, ראה בדברינו להלן בסימן תמ"ג בהערה שניה ב' דרכים בזה].

16. שכל שבדק צריך לבטל (כמש"כ בפסחים ו'), וכ"כ הא"ח עיין כה"ח אות ח', ולשון הביטול בלשון "דלא חזיתיה", ועיין משנ"ב (והביאו כה"ח סוף אות ח'), וכן שעה"צ (אות ה') שכתב לומר "בביתא דדין".

17. עיין בדברינו לעיל בסימן תל"ד הלכה ט"ז, ובהערה שם כתבנו שאין אומרים לו לקחת החמץ באמתחתו ולשרופו במקום שיגיע לשם וכו'.

18. עיין משנ"ב וא"ח שיסדר להם בית אחר לאכול בו חמץ, או שימנה שליח לבדוק את אותו בית.

נ"ב. עיין לעיל בסימן תל"א אודות מי שלא יכול לבדוק ב"ליל" י"ד, אלא או ב"יום" י"ד, או ב"יג, מה עדיף.

דבהם הברכה על ההפרשה והפדיון היא ולא על הנתינה, וכן אין מברכים על שמיטת כספים לפי דהוי מצוה שאין בה מעשה, וגם אין מברכין על מצוה שעיקרה אינה מצוה כחליצה ויבום שעיקרן משום פריה, וכן בגירושין אינו מברך אף על אלו דיש מצוה לגרשם משום דחלקן בעבירה, דשני המגרש כשלא מצא בה ערות דבר, וכן על מיתות ביד אין מברכין כי הש"ת חס על ברייתו ואינו חפץ במיתתן של רשעים, וכן ביקור חולים ותנחומים אבלים והבאת שלום בין אדם לחברו אין מברכין עליהן כיון דתלויות הן בידי אחרים, ובידם לעקור ממנו מצוה זו אם לא יקבלו ממנו, ויעושה דמזה הטעם גם אין מברכין על מורא וכיבוד או"א ועמידה בפני רבו, דהא אם מחלו על כבודם כבודם מחול.

ובשורת חתים (ח"א תשו' ד"ן) הק' דאיכא אמאי מברכים ברכת אירוסין הא אי אמרה לא בעינא לא עביד ולא מידי, ויישב דאין הכוונה שהמצוה נגרמת בסיוע אחר וממילא אין מברך, אלא הי"ט דמצוה אשר בין האדם לחבירו היא ונועדה לטובת זולתו, ממילא אם לא יחפוץ חברו בזה תו ליכא מצוה, אך מצות פרי' מעיקרא לא נתקנה לטובת האשה, אלא שהקב"ה הטיל על האדם מצוה ליישב העולם, ואם לא ימצא אשה הרי הוא כהמחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, ובוה לא קמיידי הכא, ועע"ש בארוכה.

ולאמור נ' לבאר עוד טעם שאין מברכים על משלוח מנות ומתנות לאביונים, דהנה דעת הרמ"א (תור"ח ד') שאם שלח לחבירו משלוח מנות, וחבירו לא רצה לקבלו או שמחל לו, יצא ד"ח, והפרי"ח תה"ד דזה מנין לר', והחתי"ס בגל' שו"ע (שם ב', וכן בדבריו בשו"ת, או"ח סי' קצ"ו) ציין דאפילו רבוותא בטעם דין משלוח מנות, דדעת התרוה"ד (סי' ק"א) דהוא כדי שיהא הרווחה לבעלי שמחות, דשמן אין לו מספיק לסעודתו והרי חברו מסייעו, ואפי' אי אית ליה טובא תקינו כן כדי שלא לבייש את מי שאין לו (והוא כדוגמת היהא דמתני' דשלהי תענית, ע"ש כ"ו:), אך מוהר"ש אלקבץ במנות הלוי (על אסתר, ט"ו י"ט) כ' דהוי למען הרבות השלום והרעות, היפך מה שאמר המן עם מפוחד ומפורד וגו', והחתי"ס בגלשו"ע הני' תלה בזה לפלוגתא דהרמ"א והפרי"ח הני' [והוא ציין פלוגתתם כשלא קיבל משום מחילה, אמנם דו"ק שם בל' הרמ"א, וכבר האריכו המחברים בזה היאך הדין כשאינו רוצה לקבל ממנו כלל, כגון בשונאו, ולא משום מחילה, ועל דלטעמא קמא י"ל דאם אין לו להמקבל כלום ל"ה מחילתו מחילה לומר "הריני כאילו התקבלתי", כיון שסי'ס' לא צמחה לו התועלת הנצרכת מזה, ומשו"ה לא תהני מחילתו גם כשיש לו, כדי שלא לבייש לזה שאין לו, וע"כ אם לא קיבל לא יצא המשלח, ולא שייך לומר דהוי כאילו חברו קיבל (ור' כ"י"ב בברכ"י תור"ח ד'), אך לטעמא בתרא, הרי בעצם הנתינה מרבה כבר שלום ורעות, ומאי אכפ"ל אם ימחל המקבל, סו"ס השולח עשה וקיים פעולת תכלית המצוה.

ואשר לפ"ז הרי י"ל דלמ"ד דאם סירב המקבל לקבלו לא יצא השולח ד"ח, משו"ה לא תקנו ברכה ע"ז, וכמשי"כ ריא"פ הני' גבי ביקור חולים ותנחומים אבלים והבאת שלום בין אדם לחבירו וצדקה, דבכה"ג אין לברך, ונפלא.

ועכ"פ הנה ע"פ האי טעמא ביאר הרי"א הרי"א פ' שביא הרשב"א הטעם להעדר הברכה על כיבוד או"א, אלא שהרדב"ז (ח"א סי' תקכ"ד) נקט דאע"פ שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול, מ"מ אי"ז אלא לפטור להק"מ מעונש, אך עכ"פ מצוה איכא, ואינו כמכבד שאר אינשי דעלמא לחודא, והבי"ר לזה מהרמ"ה בב"מ (ל"ב) שהק' דהיכי ס"ד התם דאית עשה דכבוד או"א וידחה ל"ת, הא אי אמר האב לא בעינא להאי כבוד מי איתא לעשה כלל, ות"י הרמ"ה דאפי' אם אמר האב שאינו חפץ בזה שייך העשה דמ"מ מצוה היא, והשתא הנה להאמור מתבאר מדברי הרי"א ד' דלא כהרמ"ה והרדב"ז, דאי כוונתו מאי אכפת לן שימחלו, סו"ס מצוה קעביד ואינו כמכבד שאר אינשי דעלמא, אלא דעתו דאם מחלו אביו ואמו ורבו על כבודם תו ליכא מאומה מפורש מצוה זו כשמכבדם, ויל"ע.

אלא דלהמבאר בעינן לטעמא אחרינא אליבא דהרמ"ה והרדב"ז אהא דאין מברכים על כבוד או"א, ובאמת שכבר מצאנו חילוק אחר בשו"ת בנימין זאב (סי' קס"ט) דמצוות המובנות גם ע"פ ש"קל טבעי וגם הגויים מבינים צורך הענין אין מברכים עליהם, ומשו"ה אין מברכין על מצות כיבוד או"א דמצוה זו טעמה הפשוט מובן לכל בר דעת, וכדאשכחן במעשה דדמא בן נתניה (ר' קדושין ל"א).

וחילוק נוסף אשכחא בכללי הברכות, והוא בתוס' דחלוין (ק"ה). הביאו דברי הבה"ג דמים הראשונים שהם מצוה משום סוך תרומה טעונית ברכה, אך מים אחרונים דלצורך האדם הם משום מלח סודמית אין טעונית ברכה, ועפ"ז כ' רבינו יהודה (ע"ש בגל' משם מהר"ם דדברי' אינו מדברי התוס') דאין לברך על ק"ש שעל המטה, והק' תוס' אמאי אין מברכין על מים אמצעיים כגון בין גבינה לבשר דהוי צורך מצוה, ות"י דאי"ז כ"א הכשר אכילה כניקור חלב ומליחת בשר⁹⁶, ובמקו"א הארכתי בזה, וע"ע בתוס' דשבת (כ"ה:). וברא"ש (שם פ"ב סי' ח"י) בפלוגתא וטעמיה דאם מברכים על הדלקת נר שבת.

להסתר ולמרחץ כו' סמוך למנחה גדולה, ואם התחיל אפי' באיסור אינו פוסק אפי' אין שהות ביום להתפלל, ומתב' דבסמוך למנחה קטנה, אף אם התחיל בהיתר פוסק, וכ"כ שם המג"א (ס"ק ט') ע"פ המב' כן גבי דין בחו"מ (ה'), ול"י שב החילוק מתב' בדברי הפנ"י (שבת שם) דשאני מנחה, שעיקר זמן המנחה הוא בשעת תחילת מנחה קטנה, שאו היו מקריבים תמיד של בין הערביים בביתו, וע"כ אסור לו לעכב מוזהר זה אף דהוי דרבנן, ואשר לפ"ז ק"ו בכאן דעיקר החיוב הוא בתוך הלילה".

וכבר כתבו הפוסקים דכ"ז לענין תלמוד תורה, אבל בדבר הרשות כאכילה וכי, לכו"ע פוסק, אף אם התחיל בהיתר.

כ]. טעם שאין ברכה על ביטול חמץ / טעם שאין ברכה על בדיקת חמץ / ברכה על ההורו / ברכה בהשחתת עולם - לצורך / טעם שאין ברכה על השבת גזילה וריבית / טעם שאין ברכה על שלוח הקן / טעם שאין ברכה על מתנות כהונה / טעם שאין ברכה על חליצה ויבום / טעם שאין ברכה על שמיטת כספים / טעם שאין ברכה על גירושין למי שמצווה לגרשה / טעם שאין מברכים על מיתות ביי"ד / טעם שאין מברכים על ביקור חולים ותנחומים אבלים / טעם שאין מברכים על משלוח מנות ומתנות לאביונים / טעם שאין ברכה על מים אמצעיים ואחרונים / טעם שאין ברכה על קריאת שמע שעל המטה / טעם שאין ברכה על ספירת הזבה / טעם שאין ברכה על כיבוד או"א / טעם שאין ברכה על כבוד ועונג שבת ועל שמחת יו"ט / טעם שאין ברכה על מצות ג' סעודות בשבת / טעם שמברכים על פדיון הבן והפרשת חלה ומעשרות / טעם שמברכים ברכת האירוסין / טעם שמברכים על שחיטה / טעם מצות משלוח מנות / אם זבה חייבת בספייה / אם שמחל על כבודו - אם יש לבן מצוה כשמכבדו / ספירת העומר - כששכח יום אחד.

א]. וקודם הבדיקה מברך "על בעור חמץ", ויעו"ב ב"י (סי' תל"ב) דהטעם דאין מברכין "על ביטול חמץ", הוא משום דהביטול הוא בלב, ואין מברכים על דברים שבלב [ובעיקר דין ביטול בלב איכא פלוגתא, יעו"ב לעיל או"א]. ועוד, שיש בכלל לשון ביעור גם לביטול, ואין בכלל ביטול ביעור [ועל בדיקת חמץ אינו מברך משום שאין הבדיקה תכלית המצוה, שהרי מי שבדק ולא ביטל או ביער לא עשה כלום, וכי"ב בר"ן ג:]. מדפרי"ח שאין מברכים כן לפי "שעיקר כוונת הבדיקה הוא הביעור", ובט"ז (ס"ק א') הביא משם הבי"ר רק לטעמא קמא, ולא ידעתי למה, ועכ"פ כהתי' הראשון מצאתי גם במכתם.

והנה מרן (מ"ז ג') פ' שהכותב בד"ת צריך לברך, ומאיך פ' (שם ד') שהמהרהר בד"ת אי"צ לברך, והט"ז והגר"א הק' דבכתיבה ליכא אלא ההורו, ומאי אולמיה דהאי מהאי [וע"ע בט"ז, וכבר עמד בזה בב"י], והגר"א שם פליג ע"ד מרן, וס"ל דגם על ההורו יש לברך.

וליישב ת"י הבי"ר הני' דאין מברכין על ביטול חמץ לפי שהוא דברים שבלב, אף עפ"י הגר"א דמברכין על לימוד תורה שבלב, ראיתי במשמרת חיים (להגר"ח פ' שנינו, ח"א פסח או"ב) דדווקא במחשבה שלילית על הדבר - להשבתו להחמץ ולהפקירו ולסלקו מרשותו ולהמאסו כעפרא דארעא - אין מברכין, אבל על מחשבה בחיוב - שמהרהר בד"ת - שפיר שייכא ברכה, ועוד, דביטול אינו שייך אלא בלב [כנ' כוונתו שא"צ למצוה כדיבור, ושפיר יכול לקיימה לכתחילה במחשבה], אך בהרהור ד"ת הרי עצם המצוה שייכא גם בפה [ויש להוסיף דאף עיקרו בפה בעריכת שפתיים, וממילא חלוק לגמרי מביטול חמץ], וממילא י"א לברכה אף כשהוא בלב.

ובעיקר ברכה על דברים שבלב, ושבכתיבה [ובספירת נדה זוכה דלהלן], ר' בארוכה בשו"ת הגרעק"א (קמא, סי' כ"ט-ל"ב) בהתכתבותו עם דודו הגר"ו איגור.

ב]. ולהעיר, דהנה הבה"ח (תרפ"ה כ"ט) הביא טעם דאין מברכין על מ"ע דמחייט עמלק - "לפי שעל השחתה אין מברכין, ואפי' אהשחתה דאומהו", מדקחו' דאמר הקב"ה (ר"ה ל"ב:) מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה", ולהאמור יל"ב אמאי מברכים על ביעור חמץ, שמשחית החמץ ומאבדו ומבערו מן העולם, אמנם כנראה י"ל שאין טעם האמור כ"א בהשחתת בני"א, ולא בשאר דברים, דאל"ה גם על שחיטה לא היו מברכים, אמנם שמה שחיטה שאני, דסו"ס שוחט הבהמה והעוף בשביל קיום הבני"א החשובים יותר, והוא ענין העמדת עולם ותקינותו ולא השחתתו, אבל ביעור חמץ אינו כ"א השחתה (בחלק הגשמי, ומה שפועל במובן הרוחני, אין לנו עסק בנסתרות), ויעו"ב היטב ברמ"א (רכ"ג ו') וכה"ח (שם מ"ח), ודו"ק.

ג]. והנה עיקרי כללים בזה - אימתי מברכים ואימתי אין מברכים - הביא הרשב"א (תשו"ח ח"י) בשם הר"י אבן פלאט, דאין מברכין על דבר שמסור לבי"ד כעשיית הדין, שמה לא יקבלו בע"ד את דעתם, וכן על מצוה שהיא באה מתוך עבירה, כהשבת הגזילה והחזרת הריבית ושלוח הקן, וכן אין מברכין על נתינת מתנ"כ משום שאין ישראל נותן משלול אלא שהש"ת יזכה אותן לכהן ומשולחן גבוה קא זכו, ומהאי טעמא אין מברכין על נתינת שקל בשנה, דכ' (דה"ה א' כ"ט י"ד) כ"י מַמְךָ הַכֹּל וּמִמֶּנָּה תִּנְתְּנוּ לָךְ, אך אעפ"כ על פדה"ב והפרשת חלה ומעשרות מברך,

ואמר אביי (ד). דקודם הבדיקה צורבא מרבנן לא יפתח בעיניו⁹⁴, דילמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה, ומבו' ברש"י (ד"ה לא יפתח) דהיינו אף אם יש לו עת קבוע ללימוד, וכ' הב"ח (תל"א) ד"אע"פ דאין הלימוד מן הדברים המביאים לידי פשיעה ואינו נאסר טרם ק"ש של ערביה כל יום (יעו"ש בפרטי דין זה האם לכו"ע אינו נאסר ואימתי, ור' סי' רל"ה), מ"מ הוא גורם שיטור וישכח מלבדוק, דד"ז אינו תדירי אלא פעם בשנה, ומשו"ה עלול יותר לשכחו, משא"כ ק"ש שהיא תדירה בכל יום ואין לחוש שישכחנה ע"י טרדת לימודו, והט"ז (ס"ק ב') ת' דהכא צריך שתהא הבדיקה מיד בתחילת הלילה, ואין החשש שמא ישכח ממנה אלא שלא יבדוק מיד, וזה שייך אף בלימוד תורה.

אמנם, ע' מג"א (ה', ור' עוד משנ"ב ז') דכ"ז הוא בשיעור בפלפול, דאז בכל גוונ' חיישי' דילמא אתי לאמשוכי, אך אם אינו בפלפול אין לאסור כ"א כשהלימוד בביתו, אבל אם לומד בביתו שרי, שהרי ודאי יצא אח"כ לביתו, אולם המחצה"ש דקדק מדהט"ז הני' דאף בלומד בביתו י"ש לאסור, דהא מפקיד הוא תחילת הזמן, ולעשות מצותו הפצתי ועיינתי בפר"ח (ב') שאכן דקדק כן מל' הרמב"ם, דנקט פְּתִיחַ לְשׁוֹנוֹ (ב' ג') "ואין קובעין מדרש בסוף יום שלושה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמה ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחילת זמנה", ומבו' שלא חששו שלא יבדוק כלל, אלא שלא יבדוק "בתחילת זמנה".

ואם התחיל לימודו בהיתר [היינו יותר ממצוינת השעה קודם הלילה, ר' משנ"ב ז', ומלבד זה כבר האריכו רבוותא בזמן הבדיקה, שנתחילו עוד מסוף יום י"ג סמוך ללילה, ושורשו בדברי הראב"ד שהביא הרי"ן סו"ד א'. מדפרי"ח, ודו"ק בל' הרמב"ם הני', אמנם החק יעקב (ס"ק ה' ווח') נקט דעד הלילה ממש שרי לכתחילה להתחיל לימודו ומיקרי התחיל בהיתר] הביא הטור דעת רבינו יונה דא"צ להפסיק [ור' ב"י דנ' דראיתו מלישנא דאביי "לא יפתח בעיניו", ומשמע דדווקא לפתוח אסור, הא להמשיך שרי, דאל"ה הו"ל לחדש טפי, דאף כשהתחיל קודם לכן פוסק, ור' ט"ז ס"ק ד' איככה יפרנס הטור דלהלן בסמוך האי לישנא], אך הטור עצמו סבר דכיון דטעמא הוי שלא שכח מחמת טרדת תלמודו, אזי אין חילוק, ואף אם התחיל בהיתר פוסק, והב"י דחה זה בטוענו דמאחר בדדיקת חמץ מדרבנן הו"א, "מסתנינהו דליגורו דלא ליפתח בעיניו", אבל לא להחמייר עליו לומר שיפסיק מ"ד"ת כשתחשך, מאחר שכבר התחיל בהיתר", ולשיטתו או"ל בשו"ע (ב') דא"צ להפסיק, אך הרמ"א פליג וסבר דיפסיק, "וכן נראה לי עיקר".

ולחציל לטור והרמ"א הביא בח"י הגהות (על הטור) דברי מוהר"ח, דשאני בדיקת חמץ משאר דוכתי - כגון גבי ק"ש שאם התחיל בהיתר אינו פוסק - דהא הבדיקה לאפרושי מאיסורא היא, ומשו"ה אף בהתחיל פוסק, והב"ח ב"י ע"פ דרכו הני' דהוי דבר שאינו תדיר, ואיכא למיחש טפי שישכח, וע"כ יש להחמיר בו יותר מבשאר דוכתי דאם התחיל בהיתר אינו פוסק, אולם הרמ"א (ס"ק ה') הק' עליו מולבד אשר גם הוא אינו תדיר, ואפי"ה אם התחיל בלימודו בהיתר אינו פוסק אף ביום הראשון כמש"פ הרמ"א (תור"ח ב'), ובשאר הימים אף אם התחיל בשוגג בזמן האיסור אינו פוסק כמש"פ שם מרן, ושם גבי אכילה הוא, וכ"ש גבי לימוד תורה], ועוד דבסוכה (ל"ח, ע"ש) הקשו אמרת נוטלו על שולחנו, למימרא דמפסיק, ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין, והיינו קו' ממנחה על לולב, ואי כה"ב"ח מאי קושיא, הא שאני לולב דאינו תדיר ומשו"ה חייב להפסיק דילמא ישכח, משא"כ במנחה, שמחמת תדירותה יזכרנה גם בטרדתו.

ועכ"פ לדידן, הנה במג"א הני' יצא לבאר בדרך חדש, והוא דבסיס מחלוקתם כלל אינו בהתחיל בהיתר דאז לכו"ע שרי, אלא בהמתחיל באיסור במחצית השעה שטרם הלילה, דהטור ס"ל דמיקרי התחיל באיסור ופסיק, אמנם הבי"י ס"ל דדינא דאורייתא דבדיקה (כ"ז שלא ביטל) אכתי לא חל "דהרי עדיין לא הגיע זמן ביעור חמץ", ובי' המחצה"ש דכיון דהשתא אינו חייב אלא מדרבנן, לא מיקרי התחיל באיסור לאסור אף בהתחיל מחצית השעה קודם תחילת הזמן, ואשר לפי דבריו מתבאר דג' דרגות יש בזה: אם התחיל בהיתר גמור, היינו יותר ממצוינת השעה קודם הלילה - לכו"ע שרי, ואם התחיל בתוך מחצית השעה קודם הלילה - נחלקו רבוותא, ואם התחיל באיסור דרבנן כלילה לכו"ע אסור⁹⁵, אמנם החק יעקב (ס"ק ח'), ועיקר יסודו ביקור ביאור כתב לעיל מינה ס"ק ה') פליג בעצם יסודו, ונקט דעד הלילה ממש, שרי להתחיל לימודו לכתחילה, ומיקרי התחיל בהיתר, אמנם דבריו אינם מוסכמים, ור' דברינו לעיל (אות זו, ד"ה ואם).

אמנם הנה מדהט"ז הנז' מתב' טעם לאסור, ולחייב הפסקה דווקא בבדיקת חמץ, כיון שצריך להזהר לבדוק בתחילת זמנה, וכן ב"י הוא גופיה להדיא (ס"ק ד') דעת הטור והרמ"א המחייבים להפסיק, וכן דעת הגר"א בביאורו, וכ"ה במקו"ח (ביאורים, ג') שהביא סמך לזה שמחמת כן חייבים להפסיק, מדקיי"ל (סוכה ל"ח). וכ"פ מרן תרנ"ב ב', גבי לולב מיום שני דסוכות ואילך, וכדלעיל דלמצוה דרבנן אינו פוסק אף אם התחיל באיסור, ומאיך פ' מרן (רל"ב ב', ור' שם ברמ"א, ור' שבת ט'). דלא יכנס

94. ו"ש שכתבו דלא אסרו אלא התחלת המסכתא, ומשום כל ההתחלות קשות (מכילתא דרי"ש, יתרו ב', ילקו"ש שם רמז ע"ד), ואינו מחזורי [ה"י תלמידי הרשב"א], "ויש מפרשים... דווקא בתחילת מסכתא, ומשום דכל התחלות קשות חשש שמא ימשך אחריה, ואין זה כלום, שכל שמועה ושמועה אדם נמשך אחריה, וכל שכן התלמיד שהוא נהנה בה, וכן פירשו בעינינו בדברים זרים, ואל תחוש לדבריהם" [מאירי].

95. והן אמנם דהגר"א בביאורו נקט בהביאו ב"י המג"א - "ומ"ס דהא מ"מ אינו מדאורייתא עד חצות היום", ולא הזכיר כלל ענין חצי שעה שקודם הלילה, אלא "התחיל באיסור" סתמא, ולפ"י היה נ' מתחילה דאודא לה דרגא ג', ואף אם התחיל באיסור - בלילה - היא שרי להמשיך ללמוד לדעת הבי"י, אמנם כבר המג"א עצמו דחה לזה קודם לכן (ס"ק ז', יעו"ש).

96. ובהמסכתה לשחיטה, דאף היא לצורך האדם, ואעפ"כ מברכים עליה. כלל נקוט בידן דיכול אחד לקיים מצוה וחבירו יברך בעבורו, וכ"פ בשו"ע (יו"ד א' ז') דאילם שוחט ואחד מברך בשבילו, וע' להט"ז (שם) שהק' מדתנן (תרומות א') דאילם אינו תורם מפני הברכה ואי"ז אחר לברך בשבילו, ות"י דדוקא מצוות שא"א

ועוד אשכחא, דהנה התוס' (כתובות ע"ב. ד"ה וספריה, וכיו"ב בדבריהם למנחות ס"ה: ד"ה וספרתם) נתקשו אמאי אין הזבה מברכת על ספירתה, כמו על ספיה"ע, דהא גבה נמי כתיב (ויקרא ט"ו כ"ח) "וּסְפְרָהּ לָהּ", ותי דיש לחוש שמא תסתור זיבתה בראייה אחרת, ונמצאת למפרע מברכת ברכה לבטלה, ובשרות תמים דעים (להראב"ד, סי' קע"ט) הוסיף עוד דאין מברכים על מ"ע שיש בה אזהרה, וחזוה הויה בס' שאילת שמואל (להגרא"ש בהגרי"א סאד, סי' ז) דרצה ליישב עפ"י קו' התוס' הנז', די"ל דאית בהו נמי אזהרה שלא לבוא אצלה ולא ליגע גם באצבע קטנה, ובפירוש אמרה תורה (ויקרא ח"י י"ט) "וַיֵּאָל אִשָּׁה בְּגִדְתָּ טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרָב", וכל היכי דמוזהר הוא אייה נמי מוזהרת, והגר"ע הילדסהיימר השיב ע"ז (בתשו' להגרא"ש הנז' שם) דנדה עצמה דעלה קאי פשטא דקרא אינה מחוייבת כלל מה"ת בספירת ז"ג, ע"ש.

והרדב"ז (תמידין ומוספין ב' כ"ב) תירץ דאין מברכים כ"א על מצוה הכרחית, וספירות הנדה והזבה אינן מוגדרות כן, ופ"י לדעת הרמב"ן (ויקרא כ"ג ט"ו) שאין ספירתן חובה, וז"ל אחר דכתב דספירת העומר היא חיוב גמור לכ"א למנות בפיו - וז"ל א"כ כן יוסף לו (ויקרא ט"ו י"ג), וספ"ה ל"ה (שם שם כ"ח), דזבין, שהרי אם רצו עומדים בטומאתם, אלא שלא ישכחוהו, וכן וּסְפְרָתָ לָךְ (שם כ"ה ח') דיובל, שתזוהר במספר שלא תשכה, ובתוכי' (בהר"ב ב' א') וּסְפְרָתָ לָךְ - ב"י, ולא ידעתי אם לומר שהיו ב"ד הגדול חייבין לספור שנים ושבעות בראש כל שנה ולברך עליהן כמו שנעשה בספיה"ע, או לומר שיזוהרו ב"ד במנין, ויקדשו שנת החמישים, ולכשתדקדק בדבריו תמצא מתוך ספיקו דס"ל לכאן כמ"ש הרדב"ז, דאם הו' חובה יש לברך עליה, וד"ק.

ויעוי' עוד בשאלת שמואל הנז' שרצה ליישב עפ"י הבי' המו' בראש הסימן דאין מברכין על ביטול חמץ משום שיכול הוא לבטל בלב (ור' עוד לעיל או"י), וממילא י"ל דה"ט דאין הנדה והזבה מברכות על ספירתן, כיון שיכולות לספור במחשבה, והגר"ע הנז' הסיכו דערבך ערבא צריך, דהא בשל"ה (שער האותיות, דק"א) מבו' דיש להן לספור בפה מלא, וכ"מ מהתוס' דמנחות וכתובות הנז', שהשוו ספירת הזבה לספיה"ע [א"ה, ומ"מ ע' היטב בתוס' דכתובות הנז' דל"מ הכי, ועמ"ש שם עה"ג, ועוד שם בהגה' מהרש"ם].

והנה נתחבטו רבוותא מ"ט אין מברכים על מצות כבוד ועונג שבת, והתור"י (ר"ג ז') תי' שאין דבר מסוים אשר בו עליו להתענג בדווקא, אלא כ"א במה שמענגו קיים המצוה, ועוד, דבברכת נר שבת יוצא על כל תענוגי שבת, מאחר דכל התענוגים מצוה אחת הם.

אולם, לכאן י"לע' בב' התירוצים, חדא דע"פ תי' קמא יל"ב אמאי אין מברכין על מצות שמחה ביר"ט שבה יש דבר מסוים שנצטוונו - אנשים בבשר ויין ונשים בבגדי צבעונין, ואע"ג דמלבד זה יש גם חיוב שמחה בכל רגע, וכמפורסם בשם הגר"א (ואינו יודע אם נכונה התבטאות זו משמו) דמצות שמחה בחג היא מהמצוות הקשות שבמקדש התורה, דהא צריך לזוהר שלא יהא לו דבר צער אפי' קל ואפי' רגע אחד במהלך החג, אך מ"מ כיון דאיכא נמי דבר המסוים אמאי לא ניברך עליה, ועוד דע"פ תי' בתרא יל"ב א"כ א"ב דרש"י (שבת כ"ה:), וסיעתו הדלקת נר שבת משום כבוד שבת היא, וא"כ הדק"ל היכן יש ברכה על עונג שבת [ושמא י"ל דגם רש"י לא כיוון דהו' רק כבוד בלתי עונג, אלא דהעיקר כבוד, אולם אי"ז סותר לעובדת היות העונג כלול בתוכו, ובמקור"א - גבי הדלקת"נ - הארכתני בהא מילתא בס"ד, דון מינה ואוקי באתרין], וע'. וברך"ש אפ"ר י"ל עוד דהא דאין מברכין על עונג שבת ה"ט הו' מצוה הנמשכת לכל יממת השבת, וממילא אם לרגע אחד יבוא צער אצלו ח"ו בשבת הו' פגימה במצות העונג, וחסור במצוה, וממילא לאו שפיר עבד בברכתו, אלא דיל"ע' אי ככה"ג לבטלה מיקרי אחר שבמצוה עם התענג במהלך השבת, וזוה יש לחקור בגדר מצות עונג שבת, אם אע"פ דחיובה כל השבת הוא מ"מ כל עונג ועיונו שמתענג בה הו"ל מצוה באפי' נפשה, ואי"ד דעונג שבת כל היממה מצוה אחת היא.

שור"ד דמטו משמיהו דהש"ח (מערי' ברכות, אסיפ"ד ט"ז) שהק' מ"ט אין מברכין על מצות אכילת ג' סעודות בשבת כמו שמברכין על אכילת מצוה, ותי' דאין מברכין אלא על מצוה הנעשית בב"א בלא הפסק, ומשו"ה אין מברכין על ד' כוסות דליל פסח.

אלא דקצת קשיא לי מהמתבאר להדיא בתוס' דמנחות (ס"ו). בשם בה"ג שאם הפסיק יו"א ולא ספר ספיה"ע, שוב אינו סופר משום דבעיא תמימות וליכא, ונקטו דתימה גדולה הוא ולא יתכן, וע"ע בתוס' דמגילה (כ"ג), ומרן שולח"ת (תפ"ט ח') על דהשוכח לברך בא' מהימים סו"ג בשאר הימים בלא ברכה, ובאר המש"ב דסופר כדי לחוש לדעת הרבה פוסקים דאין ספירת הימים מעכבין זא"ז וכל יום מצוה בפ"ע היא, אך בלא ברכה כדי לחוש למ"ד דספירת ז' שבתות תמימות בעי' והא ליכא. והשתא דאתנין להכי, הרי עפ"י הבה"ג דכולה חדא מצוה היא ותמימות בעינן, יל"ב א"כ א"כ דהש"ח אמאי מברכים על ספיה"ע, הא אין מברכין על מצוה הנמשכת, וצ"לע'.

ברם, בעיקה"ד, הנה לפ"ד שו"ת בנימין זאב הנז' גבי כיבוד אב ואם, י"ל דה"נ אין לברך כיון שמונבת מצוה זו אף לגוים, אשר להבדיל גם הם נוהגים ביום 'מנוחתם' שיהא יום חגיגי להתעסק בעסקיהם, ובשמחת' ההוללות לשים מגמתם בימי אידם, ובכגון דא לא מברכין, ועפ"י הבי' הנז' בראש אמרים גבי ביטול חמץ, י"ל עוד דהרי מסתברא מילתא דהאישי אשר זכה לטעמו תענוג נועם צוף תורתנו תורת אמת, מקיים מצות עונג שבת גם בלימודו ועסקו בתורה, וזה יכול למיעבד אף במחשבה [אף

דעריכת שפתים היא הקנין הב' מקניני התורה, מ"מ גבי עצם הלימוד, והעונג, שפיר איכא גם בעת למדו במחשבה, אף אם לא יצא עצם מצות ת"ת, ר' שר"ע (א"ח מ"ז ד') וביאוגר"א (שם ד"ה וה"ה), והו' לעיל], וכמו כן גם כשחושב בדברים טובים ועריבים אצלו, לכאן מקיים מצות עונג שבת, וממילא שפיר הוא דלא מברכין כיון שמתקיים אף במחשבה [ואף אם מקיים גם בדיבור מ"מ כיון דשפיר שייך לקיימה במחשבה נמי (ואף בלא מעשה כלל, כהיא דהמתענג בצומ), אין לברך, וכהיא דספירת נדה וזבה דלעיל, אמנם י"ל מצד דלכא"ו עיקר המצוה במעשה].

ועוד ראיתי בזה, דהכה"ח (פק"ח ג') הביא משם הבית דוד (סי' פ"ג) טעם שאין מברכין ברכה על מצות ברכה"ז - דאם היה צריך לברך על הברכה ולומר אשר קדשנו ברכה לא יברך, א"כ היה צריך לברך על השנית, לומר אשר קדשנו במצותיו וציונו לברך על הברכה, וכן רביעית וחמישית, ואין לדבר סוף, ולכן לא תיקנו ברכה על שום ברכה שבעולם", אמנם קשיא לי אמאי לא תקנו ברכה עכ"פ על ברכה דאורייתא, וממילא לא יברכו על ברכה השניה שאינה אלא מדרבנן, אמנם יתכן ליישב דלא רצו לחלק בברכות.

ועכ"פ הנה הכה"ח מדנפשיה כ' ליישב "דהברכה היא לתת שבת להש"ת שזיכנו במצוה זו, וזה לא יבוא כ"א על מצוה שאינה ברכה, אבל מצוה שהיא עצמה ברכה לא שייך זה, וע"כ לא תיקנו עליה ברכה".

אחר כל הדברים האלה פוק חזי בס' הפרדס (להר"ח בן הרא"ש) ששמע מר' יהודה שאמר שמשה דאבי הרשב"א דכל כללים אלו, על איזו מצוה חייב לברך ובאיזה פטור - "בכולם הם אבני תורה על אבני שבת, אלא באותה מצוה שיענו שיהיו לנו רבותינו לברך מברכין, ועל מצוה שלא תקנו לנו לברך לא מברכין", והביאו המח"ב (סי' תל"ב) בהוסיפו דאף שהרשב"א עצמו הביא בזה חילוקים, וכלעיל, לא אמרם אלא משמיה דהרא"ף, אבל לדידה לא ס"ל.

כ"א. טעם שמברכים "על בעור חמץ" ולא "לבער חמץ" / מחילוקי הראשונים אימתי מברכים "על עשיית" ואימתי "בלעשות" / ביאור ברכת התורה: א. על דברי תורה, ב. לעסקו בדברי תורה.

כאמור, טרם התחלת הבידיקה צריך לברך, ונחלקו בגמ' אליבא דרבא אם יברך "לבער חמץ" או "על בעור חמץ", ובברכת "לבער" חמץ כו"ע לא פליגי ולהבא משמע, או דנחלקו בל' "על בעור", אי משמע לשעבר או להבא, והלכתא "על בעור חמץ", וע' תוס', והרא"ש (סי' י') פי' דאע"ג ד"לבער" ודאי להבא משמע, יברך "על בעור", משום מש"א בברכות (ב'). דמברכותיו של אדם ניכר שת"ח הוא, ומברכת "על בעור" ניכר שאכן ת"ח הוא ויודע דהאי לישנא נמי דלהבא משמע, ועע"ש, "ולכן נהגו לברך על בעור חמץ לאשמעי' דג"ו להבא משמע, ושלא יטעו לומר דעל בעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא" - [ובעיקר האי סברא, יעוי' ברכות (מ"ט): פרס בר פפא איקלע כו, וט"ז או"ח קס"ז ד, ופנ"י למכילתין ז': על תוד"ה והלכתא], והבי"ד ר"ת שעשה חלוקה, דכל מצוות הנעשות מיד שייך לברך עליהן "על" [כגון על מקרא מגילה, על הטבילה, על נטילת ידים, על הפרשת תרומה, על אכילת מצוה, על אכילת מרור], אבל מצוות שיש בהן שהיו יברך ב-ל' [להניח תפילין, להתעטף בציצית, ולישב בסוכה - יש בהן שהיו, והלשון מורה על כך - להיות מעוטר בתפילין, ולהיות עטוף בציצית, ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום, ולהדליק נר חנוכה יש שיהיו במצוה, כדאמר... (שבת כ"א:)] מצוה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וכן לשמוע קול שופר יש שיהיו להפסקה בין התקיעות, דעיקר מצות שופר על סדר הברכות], וע"ש חילוק בין "על מקרא מגילה" ל"לגמור את ההלל", ומתכו יתבאר חילוק דין נוסף, דאת המגילה קוראים בלא הפסק, אבל בהלל יש שיהיו כיון שמפסיקין והקהל עונה ראשי פרקים (ר"י סוכה ל"ח:), ועוד דא"י לקמן (ק"ז). דעיקר תקנת הלל היא לכשיגאלו הציבור מצרה, וא"כ הו' מצוה שאינה חובה תמידית, ולא שייך לומר בה "על", ומשם ריב"א הביא לחלק דמצוה שאפשר לעשות ע"י שליח מברך "על", אבל מצוה שהוא עצמו דווקא צריך לעשותה מברך ב-ל', "וזה היא קצת סברת הש"ס דלמול משמע דלא סגי דלא איהו מהלל", וכחילוק זה האחרון ר' גם בר"ן (ג: מדפ"ה"ף) "ששימוש הל' מורה שהמצוה מוטלת עליו", אמנם להאי חילוקא לכאן קשיא מברכת "להדליק נר חנוכה" שמברך ב-ל' אף שאפשר לעשותה ע"י שליח, ותי' הרא"ש דמ"מ "אורחא דמילתא הוא שכל אדם מילק בביתו מפני חביבות הנס", הרי"ן (ד') תי' דכיון דאמר... (שבת כ"ג.) דצריך לאשתתוף בהי"ט, כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים ע"י אחר", וכ"ה בחי' הרמב"ן שהוסיף עוד טעם ד"כיון שהרואה נמי מברך, ומצוה לראות משום פרסומי ניסא, קבעה ב-ל", וע' בבגדי ישע (אומ"ה) תירוץ אחר.

אלא דלכא"ו לפי חילוק זה האחרון, אבי הבן ג"כ לא יברך ב-ל', כיון דסו"ס יכול לעשות המצוה ע"י שליח [ברם, במילת גרים גם לחילוק זה מברך "למול את הגרים" (ר' שבת קל"ז:), ד"ל דבמצוה זו לא שייך שליחות שהרי מוטלת מצוה זו בשוה על כל איש ישראל, וממילא גם יאמר לחבירו למולו, הרי זה החבר עושה מצוה עצמו ולא מצוה המשלה, ודו"ק היטב תוד"ה לא], ודלא כמסקנת הגמ', והרמב"ם (מילה ג' א') פ' כמסקנתה, וממילא צ"ל דס"ל בזה דלא כהריב"א והר"ן, ובאמת שהר"ן הק' על הרמב"ם דהא דאמרי' בגמ' חילוק בין אבי הבן לשאר אדם, היינו רק למ"ד שמברכים "לבער", וע"ז הק' מברכת "על המילה", ומשני דאבי הבן אכן מברך "למול", אבל למ"ד "על בעור" גם במילה יש לברך תמיד "על המילה".

ובדברי הרמב"ם (ברכות י"א "א-ט"ו) מבו' חילוק אחר, ד"כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה, אם עשה אותה לעצמו מברך לעשות [-וע"כ מברך "להניח תפילין" ו"להתעטף בציצית" וכדו, וכשמל בנו מברך "למול", ועל שחיטת פסחו וחגיגתו "לשחוט"], עשה אותה לאחרים מברך על העשייה", ואם עושה זאת גם לו וגם לאחרים, אזי יש לחלק בין חובה ל שאינה כן, דאם חובה היא מברך לעשות [לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר], ואם אינה חובה מברך על העשייה [לפיכך הוא מברך על מצות עירובין], ומ"מ מברך "על ביעור חמץ" אף כשבודק לעצמו, משום שפ"מעת שגמר בליבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבודק".

וביאר הכס"מ דבעי' תרתי ע"מ לברך ב-ל', "שעשה אותה לעצמו ושתייה הברכה קודם עשיית המצוה", וכ"ז גם בחובה וגם ב שאינה חובה כגון עירוב שמצוה עליו לעשותו שמא ישכח ויוציא, אבל דבר הרשות כנטי' ושחיטה, שאפשר לו שלא יאכל דבר המצריך נטי' או שלא יאכל בשר, תמיד יברך ב"על", וליישב קו' הר"ן הנז' על הרמב"ם כ' דמ"ד "לבער", כוונתו דאף כשיברך "לבער" יצא, ד"הא אין חסרון באמירת "על", דהא בזה נמי להבא משמע, "ואין לשון ברכה שורה על העבר", אך למ"ד "על בעור" כוונתו דווקא כן, כיון דבזה משמע שנעשתה כבר המצוה, והכי נמי כן הוא כאמור מעת שגמר בליבו לבטל, ולמ"ד "על" הקשו מ"על המילה", שמברך כן על להבא ולא על העבר, ומשני שאין המצוה עליהם אלא להוציא אחרים (האבא) יד"ח, ומשו"ה מברך ב"על", כמ"ש הרמב"ם בהעושה לאחרים, אבל אם מל את בנו יברך ב-ל', והלכתא "על בעור" דווקא, דהיינו לשעבר [ומהא דאעפ"כ כשעושה לאחרים מברך ב"על", צ"ל דגם לפ"ד בלשון "על" יש קצת משמעות גם על להבא, ול"ה שקר, ע' תוס'], אי"נ דס"ל להרמב"ם דהגמ' סברה לברך "על", וע"כ הקשו למ"ד שמברך ב-ל', אבל אחר דתריץ תלמודא דבולבול מברך "על", אף למ"ד "לבער" חמץ, דכיון דאגביה נפק ביה, א"כ שמעי' מינה דבכל דמי ללולב שפיר מברך ב"על" כו"ע, וממילא כשפסק "על בעור חמץ" פסק ככו"ע דהא בזה נמי לשעבר הוא, וכמבואר, וכיו"ב נקט הב"ח (י"ד רס"ה) דלא ניח"ל להרמב"ם בשינויא דקמאי שיהא חידוש בהברכה למען יאזכור דת"ח הוא, אלא טעמא דתלמודא שמברך ב"על" הו' משום שבוה מברך על שער, וממילא כל האוקימתות לחלק בזהות המוהל או השחוט - דסמכי ניהו, דא"ה קשיא אמאי מברך בלשון "על המילה" שהוא לשעבר.

אמנם יש שסללו דרך אחר בהבנת דברי הרמב"ם, ע' פנ"י (ז'): דבאמת לישנא ד"על" משמע להבא, ובחמץ אין הוא יכול לברך "לבער" דבוה משמע על מה שעושה עכשיו, היינו על הביטול שבבדיקה שהוא עיקר ביעורה מה"ת, אבל הרי לא תקנו חכמים הברכה על הביטול שאינו אלא דברים שבלב (ר' נא אמרים בזה לעיל ראש אוט"ו), ועיקר הברכה היא על הביעור שמתכוין לעשות למחרת בחמץ ששמע עכשיו, וממילא צריך לברך בלישנא דלהבא, ויאמר "על", וממילא מש"פ הרמב"ם דאב המל בנו מברך "למול" אינו נגד פסק הגמ' דמברך "על בעור חמץ", דהא כאמור חמץ שאני, דאינו מברך על מעשי העכשיו, ויעוי' עוד בספר הקובץ (על הרמב"ם שם) דב' ברב"ו על יסוד סברת הרא"ש הנז' שיש עדיפות שיברך ב"על" שיהא ניכר מברכתו דת"ח הוא, אבל טענת הרמב"ם היא דברכת המצוות יש גם חידוש לברך ב-ל', כיון שמצוה בו יותר מבשלוחו (ר' קידושין מ"א.), ויאם מברך ב-ל' מורה ע"ז שמחוייב לעשות בעצמו, וא"כ ככה"ג ודאי דקי"ל כמ"ד לבער, ושפיר מחוייב למול ולשחוט הפסח".

ולהמתבאר יש לדון בנוסח ברכות התורה, דהנה הדבר ידוע דמנהג הספרדים לברך על ת"ת בלשון "על", כדעת הר"ף (ברכות ה': מדפ"ה"ס) והרמב"ם (תפילה ז' י'), וכ"פ מרן (מ"ז ה', ודו"ק ל' הטור שם דמשמע לכאן דס"ל דכן העיקר), ולא "לעסקו בדברי תורה" כלישנא דגמ' (ברכות י"א): וכמנהג האשכנזים, והטעם, כ' הכס"מ ע"פ ב' הרמב"ם "לפי שבכל יום ובכל שעה אנו מצוים ללמוד, וא"כ קודם שעה זו נצטונו ללמוד", והו' כלולב דמדאגביה נפק ביה, אמנם יעוי' ברא"ש הנז' שהביא ד"מברכין באשכנז לעסקו בד"ת", וזה מבו' לטעם הריב"א שהרי מצוה זו מוטלת עליו ואינו יכול לעשותה ע"י שליח, אמנם לכאן לדעת ר"ת גם יח' צריך לברך ב"על" כיון שיש בה שהיו, שהרי מחוייב כל הזמן לעסק בה והיא חובה תמידית, יום ולילה לא ישבותו, וע' בזה.

אלא דאחר כל הדברים האלה, פוק חזי בס' הקובץ הנז' שציין ל' ספר המכריע (סי' ס"א) - "ליתא להני כללים, ולא דקדקו חכמים דבר, שלפעמים כתבו על המעשה, ולפעמים כתבו לעשות, והבא לחלק ביניהם אינו יוצא מידי קשיא לעולם, והוא נצרך לעיולי פלא בקופא דמחטא, וסוף דבר אינו מעלה דבר".

מצוה אם אינו חפץ לאכול הפירות, וכע"ז כ' המג"א (ריש סי' ח"י) גבי הפרשת חלה, דאינה מצוה אלא לתקן מאכלו, וכשחיטה.

ויעוי' להעמק ברכה (או"א מברכת המצוות) שהביא ראי' לדח"ז ממנו"א דמע"ש (ה' ח') אודות הפרשת התרו"מ מטבל בשנות הביעור, וציין להוכיח כהגרע"א הנז' מדברשי' דגיטין (מ"ז: ד"ה מדאורייתא) דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיה עליה היא אא"כ אוכלו או מוכרו דקא משתרשי ליה, ודחה הראי' וציין עוד לבי' הגר"א סי' ח', ואכ"מ.

לעשות ע"י אחר יכול האחר לברך בשבילו מטעם ערבות, אך במצוות שאפשר לקיימן ע"י אחר אין חולקין הברכה והמצוה לשנים, ומ"מ בשחיטה מהני כיון שאין הברכה על עצם מצות השחיטה, דהרי ליכא חיובא לשחוט, אלא שהרוצה לאכול מחוייב במעשה שחיטה, ועיקר הברכה הוא נתינת שבת על איסור אכילת בשר שאינו זבוח, וכל ישראל שייכים באותה ברכה, אך בתרומה הברכה היא על הפרשה ולא על האיסור טבל, דהרי אף אם אינו חפץ לאכול חייב להפריש, והגרע"א הק' דבהפרשת תרומה נמי לא מצינו דהו"א

ביטול חמץ

סימן תל"ד ס"א, אחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי ולא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטל ולהוי כעפרא דארעא, הנה, ויאמר הביטול בלשון שמבין, ובמשנ"ב סק"ט כ' ועל כן טוב ללמד לעם הארץ שאינם מבינים לשון הקודש או אשה המבטלת שתאמר בלשון שמבין, ומתרגם הביטול בשפת האידיש. ובמשנ"ב מהדורת בלום ודרשו תירגמו כך, כל חמץ או שאור הנמצא ברשותי שיהא הפקר, ולא יהא נחשב אלא כמו עפר ברחוב, ע"כ (ומקורו מהח"א עיי"ש).

וצ"ב בהשמיט הלשון שכו' השו"ע לומר בלילה דלא חזיתיה ודלא ביערתיה, והוא עיקר הביטול וכמש"כ השו"ע שבימים טוב לחזור ולבטלו, ובס"ג בביטול היום יאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה עיי"ש, ואפשר"ל דחשש שעמי הארץ ישכחו בלילה ביום, ולכן תיקן נוסח כללי שכולל גם הביטול ביום, ולא חילקם לשנים. אבל יל"ע בזה הדמשנ"ב בסק"ו כ' חז"ל: אבל מה שראה וביער אינו מבטל עכשיו שיהי רוצה לאכול עוד מה שמשייר, וגם כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו למחר, ולכך אינו מבטל הכל עד למחר לאחר אכילה ואחר ששרף החמץ, עכ"ל, ומשמע קצת דאם יזכה באכילתו ובשריפתו חלק מהחמץ יחשב לחזרה מהביטול כולו, דאם נאמר שרק בחמץ שיאכל ושוורף וזכה והשאיר נכלל מהביטול א"כ א"צ לתקנה נוספת, ודוחק בלשוננו לומר דהוא רק לכתחילה דהוי כהערמה כלפי מה שזוכה, ויל"ע.

בחיוב ברכה על בדיקה שניה

הנה יש מקום לדון במה שמצוי שאחר בדיקת חמץ כדת וכדן יושבים בני המשפחה בפינה בבית או בחצר וכיו"ב לאכול ארוחת ערב חמץ, וכן בבוקר ארוחת בוקר, ופעמים שאף קונים חמץ חדש שלא היה בשעת הבדיקה, ויש לדון אם יתחייב בחיוב בדיקה לאותו מקום בלג ובברכה [ובודאי שאם אוכלים על שולחן ובחירות רבה של נתחייבו הדיו כמוצאנע].

וכמדומה שאין המנהג לברך על בדיקה זו, ולאורה הסברה שכיון שנוסח הברכה על ביעור חמץ, והבדיקה היא התחלת וצורך הביעור, א"כ כל שלא נשלם המצוה אינו מתחייב שוב בברכה, והשלמת הבדיקה בנר יתחייב ואף ביום כמבואר בשו"ע.

ויש לדון בזה, והמשנ"ב בסימן תל"ב סק"ז כ' בההליכה מבית לבית לא הוי הפסק, ועיין בח"א שצריך לחזור ולברך, אמנם מצאתי בחק יוסף ובמאמר מרדכי שדעתם ודכילה חזא מצוה היא שמחוייב לילך ולבדוק כל המקומות שיש בהם חמץ, ואין שייך לומר הדליכה הוי הפסק, ע"כ.

ויתכן בפשטות לפרש דבזה נחלקו האחרונים, אבל מדקדוק לשונו מבואר דדוקא משום דזו צורת המצוה שילך ויבדוק מחזיר לחזר כל המקומות שמחוייב מתחילה, אבל אם סיים ועבר זמן רב ובפרט דישן שינת קבע, או עקר ממקומו לגמרי הווא כחיוב חדש, דהווא שייך הפסק לבדיקה הראשונה, וכן שקונה חמץ חדש שלא היה ממש דעתו ע"ז, והוי כירש חמץ בפסח ובפשטות מברך, ולא נזכר הסברה דכל שלא גמר המצוה בביעור הוי כהמשך וכנ"ל.

ומאידך במשנ"ב בסימן תל"ה סק"ה כ' ואם כבר בדק וביטל כדניו קודם הפסח ומצא חמץ בפסח, יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך, כיון שכבר בדק וביטל כדניו וקיים תקנה, אפשר דברכה ראשונה שבידך קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח, וספק ברכות להקל, עכ"ל, ומשמע כסברא הנ"ל, ובפרט שהוא קודם סיום המצוה בביעור, וכבר הורה זקן וספק ברכות להקל.

נפתלי זהבי - ברכפולד

כל חמירא בלה"ק

א. כ' המ"ב ס' תל"ד סק"ט ואם אמר ע"ה בלשון הקודש אם יודע לפחות ענין הביטול שיודע שמפקדו חמצו יצא בדיעבד, והיינו דאף שאינו מבין כל מילה שמצו"א בפיו רק הענין הכללי, אם זה היה בלשון הקודש מהני, אבל בשאר לשונות משמע דלא מהני, וזה מילתא דתמיה, דמ"ש בזה לשה"ק משאר לשון דבע"י שמבין מה שאומר.

ובשלמא מהמבואר לעיל בסי' ק"א ס"ד לענין תפילה דיש מעלה ויתרון להתפלל בל' הק' גם כשאינו מבין התיבות שמצו"א מפיו, לעומת שאר לשונות שאם אינו מבין מה שמצו"א מפיו ל"ח תפלה כלל, שזה ענין סגולי כבח עליית וקבלת התפלה שאומרה בל' הקודש, וכמבואר שם בבה"ל, מפני שישן זו היא לשון בעצם, ובה מדבר הקב"ה עם נביאיו ובה נאם העולם, ובסוד"ד אבל כ"י התיבות בעצמן פועלין למעלה, ולא נחמה הסכמת האומות, שכל כלפי אמירת ביטול החמץ לכאן אינו ענין לזה, ואי מהני כשאינו מבין מה שמצו"א מפיו ורק כונת הדברים יודע שפועל פה בדיבור זה הפקר וביטול, א"כ בשאר לשונות נמי תסגי, או שגם בלה"ק לא יועיל רק בשפה שמבין כל מילה.

ב. מקו"ד המ"ב הם מהמ"א בסק"ו שכ' ע"ד הרמ"א בס"ב יאמר הביטול בלשון שמבין, ואם אמרו בלה"ק כל חמירא כולל חמץ ושאור, אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כ"א בפ"ע, והביא המ"א שיש ג' ברמ"א ואם אמרו בלה"ק יצא, וביאר כונת ג' זו כמו שהביא המ"ב בשמו דאף שאינו מבין כל מילה, כל שמבין משמעות הענין סגי, וזה דוקא בלה"ק ולא בשאר לשונות. ובאמת דכבר נתקשו בזה האחרונים בדברי המ"א, ע"י במחה"ש ובהק"ש יעקב ובפני"א דכדלה נתקשו ד"ש, ואף כתבו דה"ה שאר לשונות כל שמבין ענין סגי, והמ"ב פסק דדוקא לשה"ק וצ"ע.

ג. ובעצם דברי הרמ"א לגי' ספרים שלפנינו בא לומר שא"צ לומר בנוסח הביטול כל חמירא וחמיצא, אלא סגי בחמירא לחוד שכולל גם שאור וגם חמץ, ובפשטות קא כשאומר בלשון ארמי דחמירא כולל חמץ ושאור יחד, אבל בשאר לשונות ולשה"ק בכללם חמץ לחוד ושאור לחוד וצריך לפרט תרתייהו, ולפ"ז קרי לארמי לשה"ק, ועי' ח"י סק"י"א שהביא כן מאליה זוטא שהבין במ"א, ובש"ת שער אפרים השיג ע"ז דלא נקרא ארמי לשה"ק, ובאמת אינו השנה כלל, דכלפי שאר לשונות חשיב ארמי לשון קודש טפי, עכ"ל הח"י. אבל בעט"ו (סק"ג) ובחש"ל כ' דתרגום אינו לשון הקודש גם כלפי שאר לשונות.

חננאל יאקב - רמת שלמה

סימן תל"ה

בענין בדיקה או ביעור חמץ ביי"ט או בשבת (סי' תל"ה)

א. הנה בסי' תמ"ו מב' ג' שיטות, א. שכל חמץ אפי' לא ביטלו לא יבערו ואפי' לא ע"י טלטול מוקצה, שהעמידו חכמים דבריהם וכו'. ב. שרשאי לבער ע"י טלטול מוקצה, ורשאי לעבור איסור דרבנן כשלא ביטלו, אך אין רשאי לשרוף. ג. שרשאי אפי' לשרוף. והנה זהו ודאי דלדיעה א' ס"ל שלא שייך לומר הכא דינא דמתוך, דס"ל שאי"ו בגדר צורך היום, ודיעה ג' ס"ל דהוה בגדר צורך היום, אך יל"ע בביתור דעה האמצעית, ולכאן היה נ"י דלדידהו אי"ז צורך היום ולהכי אין לעשות איסור דאו', אלא שלא העמידו חכמים דבריהם והתירו לעבור על דרבנן כדי שלא יעבור על דאו' [ולכאן לפי שיטה זו נתפסק בשע"צ ס' תל"ה סק"ו א' ממילא אין להדליק נר, או דנר משמש את האדם כשהחזיר אחר החמץ ושפיר הוה צורך, ועוד יל"פ המספ"ל למג"א וכו' דס"ל דלא הוה טלטול החמץ בודק לצורך כפיית הכלי, ואלא דמ"ס ואלא או יפנה ויש לא יבטל יפה, וא"כ יצטרך בדיקה אפי' להתייר הדלקת הנו, ונצטרך לומר כנ"ל שהדלקת הנו קיל טפי, וק"ל].

והנה לפ"ז לדיעה ב' לישתגי גם בשבת איסור דרבנן דהא לא מדין מותר אתינן עלה, אלא מדין שהותרה איסור דרבנן שלא לעבור על איסור תורה, וכמו"כ להפרי"ח בסי' תל"ה, ועיי"ש שעה"צ סק"ו יבדוק ויחזור בשבת אחר החמץ

לבערו ע"י השלכה בביה"כ וכו'. אך בשו"ע הגר"ז ס' תל"ה מפו' לאיסור, ומשמע שזה אליבא דכו"ע, שו"ר שלא נזכר בדבריו של השו"ע הרב בסי' תמ"ו כלל להדיעה האמצעית, וא"כ י"ל דלשיטת"ו או"ל שאין צד שהדאו דוחה לדרבנן, אך למ"ב לכאן י"ל כמוש"ג.

אכן שוב התבוננתי דאולי אף אם מה"ת מחוייב לבדוק כדי לבער, א"כ אי"ז מצוה מה"ת אלא הכשר והיכי תמצוי שלא יכשל, ומשא"כ טלטול החמץ והוצאתו מן הבית שכל זה חלק מעצם הביעור ומעסק המצוה, וא"כ י"ל דע"כ לא קאמרי דרבנן נדחה מפני דאו', רק מעשי המצוה עצמן ולא מעשים של הכשר כדי שיכול אח"כ לקיים ולא להכשל, וא"כ י"ל דגם למ"ב אסור לבדוק ביי"ט לאור הנו וכד' שו"ע הרב, ודוי"ק.

ב. והנה שי' מג"א דאף אם אסור לטלטל החמץ לצורך ביעור, מ"מ בודק ביי"ט לצורך כפיית כלי, ולכאן יל"פ משום דבבדיקה אינו עובר שום איסור דנר אינו מוקצה ביי"ט, אי"ז י"ל דגם לו יצויר שיצטרך לעבור איסור דרבנן כגון שבבדיקתו יצטרך להזיז מוקצה לישתרי, כיון שלא העמידו דבריהם רק כנגד ביי' שאינו עובר כיון שמשעה ע"מ לבערו והוא אנוס מלבער, אך כלפי חשש שמא יבא לאכלו שפיר התירו איסור דרבנן, וצ"ע [וזה פשוט דס"ל למג"א שיותר יש לחוש שמא יתגלה באקראי ויבא לאכלו מבלי תשומת לב, ומשא"כ כשבודק ומגלה וכופה כלי שדעתו על ביעור החמץ אמרינן שלא יבא לאכלו, וע"כ חייבוהו לבדוק ולגלות ולחפץ ולכוף עליו כלי, ודוי"ק].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקרית החרדית בית שמש

סיכום משנה ברורה סימן תל"ה

תל"ה, א. בב"י הביא דל"י"ח ולרמב"ם מי שלא בדק כל יום י"ד בניסן יבדוק בתוך הפסח, ולרש"י לא יבדוק בתוך הפסח והשו"ע כוה"י"ף והרמב"ם.

במ"ב (סק"ג) הביא דלמג"א ט"ז וח"י כשלא בדק, בודק אפי' ביי"ט, אך הבי"ח ואי"י ס"ל שלא יבדוק ביי"ט, והביא שם שהפרי"ח הכריע דאם לא ביטל קודם הפסח אפשר שיבדוק אף ביי"ט, ואם כבר ביטל יבדוק רק בחוה"מ, ובשה"צ (ט) כ' שטוב לדחות לחוה"מ.

שם במ"ב הביא דמי שלא בדק ומת, אם כיוונו היורשים לזכות בחמץ וחצרום קונה להם, פשיטא שעוברים בב"י וב"י וצריכים לבדוק ולבער, ואם לא כיוונו לזכות בו דעת הח"י והפמ"ג שא"צ לבער כ' אין אדם מוריש איסור לבנו, אולם דעת האי"ד והגר"י דבכל גוונא חייבין היורשים לבדוק ולבער.

במ"ב (סק"ה) הביא שדעת מג"א ועוד שאם בדק וביטל קודם פסח ומצא חמץ בפסח יברך, ודעת האי"ד ועוד דספק ברכות להקל, ובמ"ב שם גם כתב דספק דסב"ל.

אביחי כהן - אופקים

סימן תל"ו

בדין יוצא לדרך ועושה ביתו אצור במגוא

שמחוייב לבדוק ושכח ולא בדק

מבואר בביה"ל ס' תל"ו ד"ה זקוק לבדוק שיש בזה כמה חילוקים, דביצא קודם ל' ודעתו לחזור, מבואר בשו"ע ס"ב דא"צ לחזור אלא מבטלו בליבו ודיו, ובתוך ל' בחמץ יודע כביצא, צריך לחזור אפי' יש לו הפסד מרובה, באין לו חמץ יודע נחלקו הבית מאיר והמג"א, דעת המג"א דמחוייב לחזור ודעת הבית מאיר דמבטלו בליבו ודיו.

ויש לדון ביצא לדרך קודם ל' יום ודעתו לחזור ושכח לבדוק ויש לו חמץ ודאי בביתו, אי סגי בביטול או מחוייב לחזור, ועי' בטור שהביא האי דינא דשכח לבדוק יבטל כשיגיע הפסח, וכתב ע"ז וענין הברכה כתב ב"ה אם הוא יודע שיש לו חמץ יברך, והטור כתב ונראה דאפי' יודע שיש חמץ בביתו א"צ לברך, ומשמע להדיא דביצא לדרך קודם ל' ודעתו לחזור ושכח לבדוק אפי' אם יש לו חמץ גמור בבית, דיו בביטול וא"צ לחזור.

ובדין עושה ביתו אצור תוך ל' יום, פסק המשנ"ב (ס"ק י"ב) דאם שכח לבדוקו צריך לפנות האצור ולבודקו, ואף דביצא לדרך לא הכריע בביה"ל כדעת המג"א, הכא חמיר טפי כדביאר בשע"צ ט"ו, ויש לדון בדין עושה ביתו אצור קודם ל' אלא שדעתו נפנתו, ושכח לבדוקו, דביצא לדרך הביא הביה"ל דמלשון השו"ע ס"ב משמע דיצא קודם ל' יום ושכח לבדוק א"צ לחזור, וא"כ לכא' ס"ה הכא ודביעבד א"צ לפנותו ולבודקו, א"ד הדכא נמי נימא דאצור חמיר טפי מיוצא לדרך, ואפי' קודם ל' יום יהיה חייב לפנותו ולבודקו.

יוסף ויצמן - קרית ספר

בענין בל יטמין

במשנ"ב ס' תל"ו סק"ו כתב במקום שהוא דאף דאין רואה החמץ עובר משום 'בל יטמין', דהא לא בטליה מעיקרא, ע"כ. וצ"ב היכן מצינו בתורה דינא דבל יטמין, הרי לגבי פסח מצינו לכאן רק איסורא דבל יראה ובל ימצא, וי"ל עפ"מ"ש הר"ן (ב: מדפי הר"ף, ד"ה וגרסי' בירושלמי) שדייק מסוגיא שם דגוונא דהני"ל עשאוהו חז"ל חמץ שפילה עליו מפולת דסגי ליה בביטול בעלמא, עכ"ת"ד. והיינו דכיון שאסור מדרבנן לתחילה להטמין (כמ"ש במ"ב ס' תל"ח סקט"ו), וגוונא הנ"ל חשיב כהטמנה, שאם לא יבטל יעבור על איסור דרבנן דהטמנה הנ"ל, ואם יבטלו קודם זמן איסורו מהני דבכה"ג שזה הטמנה ממילא ולא בידיים, וגם כדי לבערו צריך טירחא, הקילו חז"ל דסגי בביטול (משא"כ כשמבטלו בידיים דלא מהני ביטול אף כשמבטלו קודם זמן איסורו כמ"ש המ"ב בסי' תל"ח שם), נמצא שכונת המ"ב 'בל יטמין' לאיסור דרבנן ולא לאיסור דאורייתא וכנ"ל, ולפ"ז מיושבים דבריו שפיר.

בועז בצלאל אברהם - טבריא

בביאור שיטת רש"י בטעם הבדיקה קודם ל' כשדעתו לחזור

א. במ"ב ס' תל"ו סק"ב הביא ד' רש"י בטעם שצריך לבדוק אפי' קודם ל' אם דעתו לחזור, דשמא לכשיחזור יעבור על ב"י, וכ' בשע"צ דאף שיכול לבטל קודם פסח חיישנן שמא ישכח מלבטל, ויל"ע דהא קיי"ל שאע"פ שמבטל צריך בדיקה משום שמא יבא לאכלו או יבטל יפה, וא"כ יצטרך בדיקה אפי' אם יזכור לבטל, ועוד צ"ע דאי משום שמא ישכח לבטל יתקנו לו לבטל קודם שייצא מביתו, ולמה לנו לתקן לו בדיקה, ועוד דאטו אם יבטל לא יצטרך לבדוק ככה"ג, ובפשוטו אינו כן, ועי' מ"ב לעיל ס"ק ח' דצריך לבדוק אע"פ שביטל ואפי' ביוצא קודם ל'.

ונר' לומר כד' רש"י דקודם ל' לא חל עליו שום חיוב והוה רק משום גזירה, ולזה ס"ל לרש"י דלא גזרו רק אם יש חשש שיכשל בדאורייתא, והיינו שאם היינו סומכים עליו שיבטל קודם זמן איסורו, אף שיכשל באיסור דרבנן שחייבו בדיקה ואסורו לסמוך על הביטול, מ"מ אי משום הא אין לנו לגזור שמא יכשל בכך ולהצריך מחמת זה בדיקה קודם ל' דהו"ל גזירה לגזירה, ובודאי שכ"ז מיוסד על שיטת רש"י שעד שחזרו לביתו או מפנה אצורו אין עליו חיוב לא מה"ת ולא מדרבנן, ולכשיבא לביתו או יפנה אצורו יש לנו לסמוך שיבדוק או יבער, וא"כ למה לנו לחייבו לבדוק השתא קודם ל' שעוד לא נתחייב, ואלא שיש כאן גזירה שמא יתממה ולא יתחיל מיד, ודו"ז אינו אלא גזירה, ולא גזרו רק אטו שיכשל בדאו' ולא אטו דרבנן, וע"כ כל הגזירה מיוסדת על החשש שישכח לבטל ואו' נמצא עובר איסור דאו'.

ונר' דמ"מ אחר שמחמת הגזירה רמו עלי' חיובא קודם ל', א"כ השתא הדר לכלל כל גוונא דמחוייב לבדוק ואין רשאי לסמוך על הביטול, דכיון שיש סיבה שיהא מוטל עליו לדאוג קודם ל' ממילא כבר הצריכו בדיקה דוקא כבתוך ל'.

ולכאן נר' מעתה דזה כל יסוד המחלוקת בין ב' הדיעות (ס"א וס"ב), דרש"י ס"ל דקודם ל' אין חיוב, ולא שייך לחייבו קודם ל' לדאוג לפסח, ואינו אלא משום גזירה וכנ"ל, וע"כ רק במקום חשש דאו', ולפ"ז י"ל דלא שייך לגזור שיחזור סמוך ולא יספיק לבדוק, דכיון שיהא עסוק בבדיקה שוב לא יכשל בדאו' [ועי' רש"י ו' ע"ב דלולי החשש שיחוסם עלי' ליכא שום מכשול ואכמ"ל], וע"כ כל החשש שיחזור תוך הפסח, [ולזה לא חששו שיחזור לפני פסח ויתעצל עד תוך הפסח, וק"ל].

אך איך רבוותא דפליגי עליה ס"ל שכל שלא יהא כאן סמוך לפסח יגיע רק בתוך הפסח או סמוך מאוד לפסח שאולי לא יהא לו פנאי, שפיר רמי עלי' חיוב מצד הדין קודם ל' יום, ואי"ז בגדר גזירה אלא חשש שלא יהא לו פנאי לקיים חיובו קודם פסח לכשישוב, וממילא רמי עלי' קודם ל'.

[ולפ"ז היה נר' דכל מה דס"ל לרש"י דאינו חשוב כמטמין, והו' לשיטתו דקודם ל' לא רמי עלי' שום חיובים כלפי פסח, אך במ"ב למד מזה גם לתוך ל', וכנ"ר דס"ל דלגבי דאו' אין שייך לחלק בזה, ועי'].

ב. והנה רש"י פ"י שמא ישכח לבטל, ומהרש"א כ' דכיון שלא יהא בבית ולא יהא במקום בדיקה חיישנן שישכח מן הביטול, וכונתו דאי לא"ה יש לסמוך שיבטל חמץ שבבית זה לכשיבטל חמץ אחר בדיקה בבית שיהא שם בליל י"ד, אכן יל"ע דאטו אם יודע שיהא בבית ליל י"ד לא חייב לבדוק, ועוד צ"ע דגם אם יהא בשיירה או בספינה מ"מ יתחייב לבדוק כליו בליל י"ד ואז יבדוק, ואטו מי שאין לו בית ובודק כליו ליל י"ד דקיי"ל בסוף סי' תל"ג א"צ לבטל, דלכאן גם הוא בכלל תקנה זו, וצ"ע.

בענין המוכר כל חמץ שבביתו לעכ"ם

הנה במ"ב ס' תל"ו ס"ק ל"ב הביא ד' גרולי האחרונים ז"ל שהמנהג כמותם דכל שעומד למכור כל החמץ אפי' שאין יודע שבביתו ולהשכיר הבית לעכ"ם נפטר מבדיקה, אלא שבתו"ד כ' שהחת"ס התנה שישירי מקום לקיום מצוות בדיקת חמץ, והנה טעמא דחת"ס מכת דינא דהשו"ע ביוצא מביתו ואינו עומד להיות בער"פ בבית ישראל, שאם יוצא תוך ל' חל עליו חובת הגוף לקיים מצוות בדיקה, ואינו רשאי להפטר ע"י מה שיפקדו חמצו ומשכיר או מוכר ביתו להעכ"ם, ובאמת יש בזה חיודש דהתם שאני שאינו מוכר החמץ להעכ"ם אלא מפקדו חמצו, ומשא"כ הכא שמוכר חמצו והיה אפי' לשה קיום מצוות ביעור וכלי המ"ב, ובכה"ג סגי בהכי דמקיים חובת תשבתו מדאו' ומורבנן, אך כנ"ר החת"ס פ"י דהכא בעינן קיום חובת בדיקה, דאי לאו הכי אטו בגוונא דהשו"ע עסקינן שלא יהא לו כזית חמץ לבערו, וש"מ דלקיום חובת הגוף שאינו רשאי ליפטר ממנה בעינן חובת בדיקת בית דווקא, וק"ל.

והנה במ"ב כ' בסק"ח דבעומד לדורר בבית ישראל יחשב שיהא שייך לקיום מצוות בדיקת חמץ, ואף אם הוא עצמו לא יבדוק מ"מ כיון שבעה"ב בודק חשיב כשלוחו, ונר' לכאן דכ"ז כנכנס לבית בעה"ב קודם ליל י"ד ואוכל שם חמץ, ואז שייך לקיום מצוות בדיקה באותו בית, ואין לומר דאפי' אם אין אוכל שם חמץ מ"מ כל שנכנס לדורר שם, ואילו לא היה בעה"ב בודק היה הוא מחוייב לבדוק, ממילא שייך כבר למצוות בדיקת חמץ שבבית זה, דלכאן זה אינו, דמה"ת מחוייב לבדוק בית בעה"ב דהרי ש"ו שוכר של בעה"ב ולא זכה בחמץ כלל, וא"כ בהכרח הנידון שכנס לשם ויאכל שם חמץ ויתחייב בדיקה, ובעה"ב בודק את שלו ג"כ, וכן הוא לשון המ"ב שם דהוא שלוחו לבער חמצו, ונפק"מ דבאותן הנוסעים לבית הוריהם ובביתם סומכים על מה שישכירו וימכרו להעכ"ם, ונוסעים להורים לבית חמץ לקדם פסח ואין אוכלים שם חמץ, ובפרט כשמגיעים לשם דיק אחר שבדקו שם חמץ, דלא נחשב ששייכים לקיום מצוות בדיקת חמץ בהוריים כלל, וא"כ שפיר דמו לאותו מפרש יוצא בשיירה דלהשו"ע אינו נפטר מבדיקה מחמת חובת הגוף שעליו, וא"כ לא נפטרו מבדיקת חמץ בביתם, וע"כ צריכים הם לשייר חדר או פינה שלא ישכירו וכו' ויקיימו בו מצוות בדיקה.

והנה הרוצים לנסוע קודם ליל י"ד שדינן לבדוק ביתם ליל י"ג, לכאן מפקידיים ברכה וכדנשאר בביה"ל בירוש' ויל"ע א' לגבי זה סגי מה שיהא נכלל במצוות בדיקת חמץ וברכתה שבבית הוריים בליל י"ד, דאחרי שלמדנו שנחשב ששייך במצווה זו ובעה"ב כשלוחו [וכ"ש אם הוא מסייע בבדיקה ויוצא בברכה], וא"כ בזה הרויח נמי ידי הפסד הברכה, וצ"ע.

הנה ד' רבינו הטור בכל הספיקות, בין שבס"ל תל"ח בין שבס"ל תל"ט, שדינן תלוי בין ביטל ללא ביטל [ועי' כ"י מה שהאריך בד' הטור בלא ביטל אם יכול עדיין לבטל ולהקל או לא], ובמ"ב ס' תל"ט כ' בד' השו"ע שהחמיר בספיאק דקבוע שבטע"א ש' שם [ועי' מ"ב סק"ב] אפי' בלא ביטל, ונר' שמסכים כן לדינא, ולהלן בכל המשך הסימן כ' לדגינא תליא בין ביטל ללא ביטל, ע"י היטב סק"ז וסקי"י וסקי"ח, זולת דינא דב' בתים הדומה לבי' שביילין שהחמיר אף בביטל, היינו בבאו בב"א [וכן דינא דהניח"ט ומצא"י באופן דמחמירין, כגון בקשורים או באופן שלהניח ט' ומצא"י דבזה מחמירים גם בביטל, ולא חילק שם בין ביטל ללא ביטל רק לענין הניח"ט ומצא"י באין קשורים ששנוי במח', ע"י היטב בסק"ו], והיינו כד' הטור, ואע"פ כ' בספיאק דקבוע החמיר [ובשלמא מה שהחמיר בב' בתים ינחא, שזה חומרא מיוחדת משום דבאו בב"א, ומיחויי כ' וזכא ומחמירים בזה גם בדרבנן, אבל כשבאו באחו"י שבוהו אנו דנים דין ספיאק בעלמא, בזה שפיר חילק בין ביטל ללא ביטל כדרכו בכל הסימן], ולכאן צ"ל דספיאק דקבוע שאני דחשיבא איקבע איסורא, וליכא שום תורת תליה להקל, ומשא"כ בשאר כל הספיקות שבס"י זה מ"מ, או דלא איקבע איסורא או דאיכא תליה, ובההיא דקבוע לא שייך לתלות לקולא, דכלפי הספק איהו ככר נטל הר"ל ספיאק דאיקבע ומחמירים בו ולא תולים להקל, ומשא"כ בהנך דתלינן לא דינן של הככר אלא בדין הכניסה לבית או בענין המציאה אח"כ וכו', ובספיאק דט' ומצא"י וכן להיפך שהחמיר אפי' בביטל צ"ל שהוא נידון כודאי יש חמץ בבית ולא כספק, דהא באמת מכו' בגמי' דמהני לקולא במעשר שני [עי' בסוגיא בדף י' עיי"ש] ואינו כספק, וע"כ מחמיר גם בביטל, ודוי"ק היטב [והאמת שבהנך תרי חומרי שהזכרנו בסוף באו בב"א וכן ט' ומצא"י וכו', והטור מחמיר אף בביטל עיי"ש, וכל מה שהחמיר המ"ב יותר הוא רק לגבי ספיאק דקבוע].

ואליבא דהשו"ע מכו' במ"ב דהחמיר בקבוע, אך בספיאק דב' בתים א' בדוק וא' שאין בדוק, וב' עכברים וכן דב' בתים בדוקים ועכבר א' מיירי בביטל דווקא, אבל ספיאק דנכנס ומצא ככר מיקל השו"ע אף בלא ביטל, ועי' השיג הרמ"א, עיי"ש סק"י, ובספיאק דביות זו ומצא באחרת משמע בס"ק י"ט דהשו"ע מחמיר אף אם ביטל, ועי' שעה"צ כ', ודברי רבינו ז"ל צע"ג דמנ"ל לפרש כן בד' השו"ע, שהרי השו"ע סתם בכל הסימן ולא כתב אי מיירי בביטל דווקא או אף בלא ביטל, ואם המ"ב מדייק דבריו ומודסחם אינו מחלק א"כ ה"ה בכל מילי, ומנ"ל לחתוך ד' השו"ע בסכניא חריפא, וצע"ג [ולשון השו"ע מועתק מהרמב"ם, והרמב"ם לא חילק ג"כ, וכבר השיג עליו הראב"ד שיהיה לו לחלק בין הדקקים, עיי"ש].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקרית החרדית בית שמש

היוצא מבית עכ"ם תוך שלושים

בשו"ע סימן תל"ו סעיף ג' כתב דישאל היוצא מבית עכ"ם תוך שלושים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת, א"צ לבער בית העכ"ם שהרי יקיים מצוות ביעור באותו בית אחר, אבל אם הוא מפרש או יוצא בשיירה ולא יכנס בפסח בבית, יש מי שאומר שחל עליו חובת הביעור כיון שהוא תוך ל'

הקט | הארות והקט

יחזור ערב פסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער (וכו), עכ"ל. ובמ"ב אות ח' כתב חז"ל: צריך לבדוק ואפי' בטל כבר (וכו), עכ"ל. ובמ"ב אות י' כתב חז"ל: ולא יהיה לו פנאי לבער, רוצה לומר וביז'ט לא יוכל לבערו מפני שאין מבערין החמץ ביו"ט, ונמצא מקיים החמץ בביתו, עכ"ל. ויעוין לעיל סימן תל"ה ס"א דכתב שעה"צ דיש מחלו' באופן שלא בטלו אי שרי לשורפו ביו"ט, ומקורו בסי' תמ"ו, ע"ש במ"ב אות ו'.

ועל כן נראה לומר להכא במ"ב אות י' מיירי בביטל, כדבריו באות ח' דמיירי אפי' בביטל, רק דלפי המתבאר נמצא דאין כונת המ"ב בהא דאמר אפי' בטלו לומר דגם בלא בטלו לא יוכל לבער ביו"ט, כי יש מחלו' כשלא בטלו, אלא רק ר"ל דיבדוק בין ביטל בין לא ביטל, וזה קשה כי המשך דברי השו"ע "שמא יחזור בע"פ בהש"מ ולא יהיה לו פנאי לבער", חוזר על דבריו קודם וא"כ קאי גם על לא ביטל.

לכן נראה לומר להשו"ע לשיטתו בסימן תמ"ו ס"א דאף בלא ביטל לא יוכל לבער, ואיכ' שפיר דאה"ל לא יוכל לבער ביו"ט בכל אופן. והמ"ב (אות ח') נקט כן דוקא לשיטת השו"ע, וכמבואר בסי' תמ"ו ס"א במ"ב אות ו' עי"ש.

יהונתן פיזקוב - אופקים

היוצא לדרך ולא בדק

כתב הביה"ל סי' תל"ו בד"ה זקוק לבדוק, שאם שכח והלך ולא בדק יבטל כשיגיע פסח, וכ"ש שאם מבטל תיכף דמהני כדמוכח בב"ח שם, עכ"ל. וצע"ג דאדרבה מוכח בב"ח להיפך דלא מהני שיבטל מיד, שהרי הקשה הב"ח למה הטור כתב וכשיגיע פסח יבטלו בלבו, ושוב כתב ולא שכת ולא בדק יבטל כשיגיע פסח, דתרתני למה לי. ותירץ הב"ח דהו"א דכיון שמחויב לבדוק מיד כשיצא לדרך, ושכח ולא בדק, עכ"פ יבטל מיד שנוכר ולא ימתין עד הפסח. כיון דלדידיה האי יומא כליל י"ד, וכדי לאפוקי מטעוט זו כתב הטור יבטל כשיגיע הפסח, כלומר אבל לא יבטלנו עכשיו, ע"ש היטב. ואיכ' בב"ח כתב להיפך שלא יבטל עכשיו, ולא כמ"ש הביה"ל משמו דכ"ש דמהני אם יבטל עכשיו, וצע"ג.

היוצא לדרך מחי מבטל

כתב המ"ב סי' תל"ו (סק"ג) שהיוצא לדרך צריך לבדוק בליל יציאתו, וגם צריך לבטל החמץ שלא ראה כמו בליל י"ד. ובשעה"צ (סק"ה) כתב שיאמר כל חמירא דאיכא בביתא הדין, ע"ש. וצע"ג למה יאמר בביתא הדין, אדרבה עדיף שיאמר דאיכא ברשותי, שהרי אומר דלא חיותיה, כדי לכלול את כל המקומות, וכמו שהעירו הפוס' לעיל. ואם היה אומר דחיותיה היה ניתא, אבל השתא שאומר דלא חיותיה יאמר דאיכא ברשותי, וצע"ג.

מאור זאדה - חולון

חיוב בדיקה במפרש לים והיוצא בשיירא

א. השו"ע סי' תל"ו כתב חז"ל: "המפרש או יוצא בשיירא, ואינו מניח בביתו מי שיבדוק, תוך שלשים יום זקוק לבדוק [ולא יברך על הביעור], קודם שלשים יום אין צריך לבדוק [וכשמגיע פסח יבטלנו], ואם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לבדוק ואח"כ יצא, דחיישינן שמא יחזור ערב פסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער".

ויסוד לדברי השו"ע הם דברי רבא בפסחים דף ו'. דאיתא שם "אמר רב יהודה אמר רב המפרש והיוצא בשיירא קודם שלושים יום אין זקוק לבער, תוך שלושים יום זקוק לבער, אמר אב"י הא דאמרת תוך שלושים יום זקוק לבער לא אמרן אלא שעתנו לחזור, אבל אין דעתנו לחזור אין זקוק לבער. אמר ליה רבא ואי דעתו לחזור אפילו מראש השנה נמי. אלא אמר רבא הא דאמרת קודם שלושים יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור, אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער" וכו'. ומבואר דלדעת רבא בתוך ל' לפסח מחוייב לבדוק אפילו כשאין דעתו לחזור לביתו בפסח, וקודם ל' מחוייב בבדיקה רק כשדעתו לחזור [בזהו פסק השו"ע כדעת הרמב"ם דאפילו שדעתו לחזור בע"פ מחוייב כשיצא בבדיקה, דחיישינן שמא יאחר ויבא בזמן שא"א לו לבער].

והנה באופן שיוצא תוך ל' לפסח שמחוייב בבדיקה כתב הרמ"א בשם הכל בו חז"ל: "ולא יברך על הביעור", אכן הביאור הלכה כתב דדעת הריטב"א דבתוך ל' יום לפסח צריך לברך, והסיק וצו"ע למעשה, וצע"ג שרש הגידון בזה.

והנה מה שחייב האדם לבדוק בתוך ל' יום לפסח, הוא מהדין של שואלין ודורשין בהל' הפסח ל' יום קודם לפסח [ויליף לה ממשה שעומד בפסח ראשון ומוהיר על פסח שנין]. ואף דחיוב הגברא בעשיית המצוה, חייל עליו רק כשמגיע זמן המצוה, הכא נתחדש ומחוייב הגברא בבדיקה החמץ וביעורו ל' יום קודם חג הפסח, ואף דזמן הפרעון לעשיית המצוה נקבע בליל י"ד, מ"מ כל שלא יתא באפשרותו לקיים המצוה בליל י"ד צריך הוא לפרוע את חיובו לעשות המצוה כבר מתחילת ל' יום. וכן מבואר בהר"ן חז"ל: "אבל תוך ל' שחלה עליו חובת ביעור חייבוהו לבער". וע"ע בב"ח בסוס"י תל"ו שכ"כ חז"ל: "ולי יראה לקיים דברי שניהם, דבתוך ל' יום מחוייב לבדוק משום דחל עליו חובת ביעור, והו"ל ההוא יומא כליל י"ד חייב לברך".

אכן דבריים צ"ב, שהרי ביסוד חיוב הבדיקה כתב רש"י בר"פ דהוא כדי שימנע מלאו דב"י, והתוס' כתבו דהוא כדי שלא יבוא לאכול החמץ, ואי"כ הכא שאין דעתו לחזור בפסח ואינו עובר בלאו דב"י, וכן ליכא החשש דשמא יבוא לאוכלו, מדוע שיהא מחוייב בבדיקה. וכן הרי מפורש בסוגיין דכשאין דעתו לחזור בפסח דאינו עובר בב"י, מהא דהיוצא לדרך קודם ל' יום ואין דעתו לחזור בב"י מחוייב בבדיקה. וכתב רש"י דדוקא שחוזר חיישינן דלמא ירצהו ויעבור דב"י, משא"כ שאין דעתו לחזור, דאינו עובר עליו אף דיתכן שיש לו חמץ בבית [ונביאור הדבר פליגי שם המהרש"ל והמהרש"א, דהמהרש"ל כתב דמיירי בספק חמץ, שאין ידוע שיש לו חמץ ודאי, ואינו עובר על חמץ שא"י בב"י וכמש"כ התוס' ברפ"ב. אכן המהרש"א כתב דמיירי אף בחמץ ודאי, ורק כל שיוצא לדרך דינו כחמץ שנפלה עליו מפתול למטבטלו ודיו. והמהרש"ל צ"ל דס"ל דאי המצאות בביתו אי"ו דומה למפתול שהחמץ עצמו אבוד]. ואי"כ מדוע בתוך ל' כשאין דעתו לחזור מחויב בבדיקה, והרי אין את הסיבה לחיוב הבדיקה.

והיה אפ"ל דכשאין דעתו לחזור אין לחייבו בבדיקה מכח חיובו לבדוק כדי להמנע עליו דב"י, אלא יש לחייבו בבדיקה וביעור מכח מצות "תשביתו", כיון דתוך ל' יום לפסח נתחייב הגברא במצות ההשבתה, ובבדיקה מקיים מצינו תשביתו. אכן כ"ו נראה לשיטת הראשונים דבבדיקה מקיימים מצות השבתו, דסברי דזמן מצות תשביתו הוא אף קודם חצות י"ד. אבל למש"כ הרא"ש [בסי' י'] דזמן מצות תשביתו היה רק לאחר חצות י"ד, ואין בבדיקה קיום למצות תשביתו, וכל חיובו בבדיקה הוא מחיובו להמנע מלאו דב"י, צ"ע מדוע הכא שאין דעתו לחזור מחוייב בבדיקה [ועיין בב"י בס"י תמ"ה דהרא"ש מורה דמפרש לים חייל חיוב תשביתו קודם חצות, ולפ"י א"ש].

וצ"ל שהדין בדיקה בתוך ל' לפסח הוא מכח תקנת חכמים, שהרי אע"פ שכל חיוב הבדיקה להני ראשונים הוא כדי שימנע מלאו דב"י, או כדי שלא יבוא לאוכלו, מ"מ מברכים עליה ברכת המצוות, ומבואר מזה שחכמים נתנו לבדיקה תורת מעשה מצוה מדבריהם. ומעתה נראה דאף דביוצא לדרך ואין דעתו לחזור אין את החששות הנ"ל, מ"מ מחוייב בדיקה מכח תקנת חז"ל, דגדר תקנתו לא שיהא חיובו לבדוק לא רק מחמת הנך חששות, אלא דיש מצוה מדרבנן לבדוק החמץ.

והנה מכיון שנתבאר דמדרבנן מחוייב בבדיקה בתוך ל' לפסח, צריך לבאר מהו הטעם שכתב הרמ"א שאינו מברך על הבדיקה. ונחלקו בזה הגר"א ושו"ע

חדר אחד שלא ימכור ויקיים בו מצות הבדיקה], ולדעת הרמ"א לכאורה יוכל לעשות כן.

ב]. עוד יש לדון ולומר דאף קודם ל' יהיה אסור, דגבי יוצא בשיירא דפסק השו"ע בסימן תל"ו ס"א דאם יוצא קודם ל' א"צ בדיקה, כתב המ"ב (סק"ה) דאם יש שם חמץ ידוע י"א דחייב לבער קודם שיצא אף שיוצא קודם ל' יום [ובמקו"א כתבנו שהלכה כהמקילים שהביא המ"ב שם עי"ש], ואי"כ בנידוננו שיש לו ודאי חמץ בבית לא יועיל למכור הבית אפילו קודם ל', אא"כ אין שם חמץ ידוע.

אלא דלא דמי יוצא בשיירא למוכר ביתו, דביוצא בשיירא החמץ עדיין שלו, משא"כ מוכר ביתו אין החמץ שלו, ואם עושה כן קודם ל' יום אכתי לא חל עליו חיוב ביעור, והראיה מיוצא מבית הגוי קודם ל' יום, דלכו"ע א"צ לבדוק ביתו אף שיש שם ודאי חמץ, דכיון שכשיוצא מבית הגוי מסתמא הוא מפקיד חמצו, ממילא אין לו חמץ ולא חל עליו שום חיוב קודם ל' יום.

ג]. עוד יש לדון אי ע"י המכירה גופא מקיים מצות 'תשביתו, דאי נימא דמקיים יהיה מותר אף לדעת השו"ע אף שמוכר תוך ל' יום. והנה מצאנו מחלוקת אחרונים גבי חדרים שבדעתו למכרם לגוי ביום י"ד, אי חייב לבדקם בליל י"ד (הו"ד במ"ב סימן תל"ו סק"ב), דדעת המקור חיים והחיי"א שמחויב לבדקם, ובתשובת בנין עולם (סימן כ') כתב שא"צ לבדקם, וטעמו דע"י המכירה גופא מקיים מצות 'תשביתו, וכמו שאחר הבדיקה משאיר חמץ לבערו למחר, כך משייר חדרים אלו למכרם למחר ובהו מקיים מצות 'תשביתו. והחת"ס (סימן קל"א) כתב להקל רק באופן שמקיים מצות בדיקה בשאר חדרים, אבל אם אינו מקיים מצות בדיקה בשאר חדרים, מחוייב לבדוק החדר המושכר לנכרי, וטעמו דומיא דיוצא מבית הגוי תוך ל' ואינו נכנס לבית אחר, דכתב השו"ע שצריך לבער בית הגוי. ומבואר יוצא דס"ל דאינו מקיים מצות 'תשביתו במכירה לגוי, ואי"כ דין זה תלוי במחלוקת אחרונים.

והנה המ"ב (שם) כתב שאין למחות ביד המקילים, ואי"כ לכאורה מוכח דס"ל דמקיים הכתי מצות 'תשביתו, אלא שאינה ראייה, דהוא מיירי באופן שמקיים הבדיקה בשאר חדרים, ובכה"ג אף לדעת החת"ס דס"ל דאינו מקיים מצות 'תשביתו במכירה מ"מ מתיר לעשות כן, אי"כ אינה ראייה. וביתר יש להוסיח דס"ל למ"כ דאינו מקיים המצוה ע"י מכירה, דכתב בסימן תמ"ה (סק"י) חז"ל: ומ"מ נכון לנהוג שלא להוציא כל חמצו הנשאר לו בנתינתו לעכו"ם, ולקיים מצות השבתה בשעה ששית בפירוים שמניח לשרפם, שהפירוים נשבתים ועומדים מאליהם, ואפילו מניחם אינו עובר בבל ריאה, אלא יניח מחמצו לכל הפחות כזית כדי לקיים מצות 'תשביתו כתיקונה, עכ"ל. חזינן להדיא דס"ל דאינו מקיים מצות 'תשביתו במכירה לגוי. אלא שיש לדחות דכוונתו לקיים מצות השבתה ע"י שריפה, דאע"פ דפסק השו"ע (סימן תמ"ה ס"א) כחכמים שבכל אופן שמשביתו מקיים מצות 'תשביתו, מ"מ כתב הרמ"א שהמנהג בשריפה, ואפשר דלזה כיון המ"ב שכתב ששייר לכל הפחות כזית כדי לקיים מצות 'תשביתו **כתיקונה**, דהיינו בשריפה. ועכ"פ מידי מחלוקת לא יצאנו.

והנה הרא"ש בפ"י דפסחים (סימן ד') כתב דבמכירה לגוי מקיים מצות 'תשביתו, ובתוס' הרשב"א (פסחים כב: ד"ה ר' ישמעאל) הסתפק בנדון זה, ולכאורה לא שבקינן מאי דפשיטא ליה להרא"ש מקמי ספיקו דתוס' הרשב"א, ואי"כ כיון שיש לנו פשיטות בראשונים דמקיים הכתי מצות 'תשביתו י"ל דשרי. ועוד דאיכא הכא ס"ס להקל, שמא מקיים בהכי מצות 'תשביתו, ואת"ל שאינו מקיים, שמא הלכה כהטור וקמו פשטק הרמ"א, דאף היכא יוצא מבית הגוי תוך ל' יום ואינו נכנס בבית אחר, נמי א"צ לבדוק בית הגוי. ואף דיש לדחות דהרמ"א מיירי באופן שיוצא מבית הגוי וממילא אין לו חמץ, משא"כ הכא שבידיים מפקיע ממנו החמץ, אלא דזה אינו, דבהדיא כתב השו"ע (סימן תמ"ה ס"ב) דאם נתן החמץ לגוי קודם שעה ששית אינו צריך לבער.

המורם מבית האמור: אם שוכר בית אחר או חדר בבית מלון וכדו שיקיים שם מצות בדיקה וביעור חמץ, יכול לעשות כן לכתחילה, ועדיף שימכור ביום י"ג, ומ"מ אם עושה את המכירה ביום י"ד ג"כ מהני, ואם אינו שוכר חדר במקום אחר וע"י שמוכר ביתו יפסיד המצוה, לכתחילה אין כדאי לעשות כן, אבל מעיקר הדין המוכר ביתו קודם ליל י"ד פטור מבדיקה, ולכן זקן או חולה ואין באפשרותו לעשות ולהנה, ימכור ביתו קודם ליל י"ד ויפטר מבדיקה. הגלע"ד כתבתי והיעב"א.

משה שיאני - בני ברק

בדינא דהמפרש קודם ל' יום ועתיד לחזור בפסח חייב לבדוק

מבואר בב"י סי' תל"ו בשם הסמ"ג דמשמע דלרש"י אם ביטל חמצו שוב אין צריך לבדוק ביתו, כיון שלא יעבור עליו בפסח משום שביטלו [ומש"כ אח"כ שחכמים הצריכו בדיקה וביטול, לא קאי על דין המפרש, אלא כתב זה דרש"י לשיטתו גבי הטעם למה מבטלים, וק"ל].

וקשה מי"ט חז"ל הטרחיו בבדיקה אם אפשר ע"י ביטול, ואם נאמר שהוא לא לכתחילה, אי"כ יסתר כל ההקדוק מדברי רש"י, דהראיה ממש"כ רש"י בטעם שלא יבער כשמגיע בפסח, דהוא מפני שכעת לא יוכל לבטלו, ואם לכתחילה צריך בדיקה וביטול, גם בלא שיעבור עליו היה צריך לתקן לכתחילה שיבדוק, וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

בענין מפרש לים היאך ינהג לגבי הבדיקה

שו"ע סי' תל"ו ס"א כתב חז"ל: המפרש מיבשה לים או יוצא בשיירא ואינו מניח בביתו מי שיבדוק תוך שלושים יום זקוק לבדוק (וכו), עכ"ל. ובמ"ב אות א' כתב חז"ל: ואינו מניח בביתו וכו' רוצה לומר שלא צוה לאחד קודם נסיעתו וליבער כשיגיע זמנו, דאם מינה לאחד על זה שוב אין צריך בעצמו לבדוק דשלוחו של אדם כמותו, וכבר נתבאר לעיל סימן תל"ב במשנה ברורה דלכתחילה טוב יותר למנות אנשים לבדיקה, ואם אין לו יוכל למנות גם אשה לזה, עכ"ל.

אין לדייק כאן דעדיף בשליח בזמנו מאשר הוא, הגם דכך פוסק שבט הלוי (מובא בהוצאת דרשי), אלא מיירי כאן רק ביחס לאשה דעדיף איש, והיינו כשממנה עדיף שימנה איש דהוה פשוטם של דברים, והגם דמובא בסי' תל"ב במ"ב דעדיף שייטע בדבר כי מצוה בו טפי מבשלוחו, דמבואר דעדיף שהבעה"ב גופה יבדוק אם אפשר, מ"מ אינו ראייה להפך משבט הלוי דהא התם מיירי שנמצא בעה"ב, והכא בעה"ב מפרש לים.

ברין הברכה

שו"ע סי' תל"ו ס"א כתב חז"ל: ולא יברך אז על ביעור חמץ, עכ"ל. וכתב המ"ב אות ד' חז"ל: ולא יברך אז וכו', דכשבודק בליל י"ד תקנו לברך על ביעור חמץ, לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא מצניעו כדי לבערו למחר, נמצא דהבדיקה הוא התחלת הביעור, מה שאין כן כאן שלא יבערו מן העולם, ושתמש בו כשאר הימים אלא שהוא מפנהו מבית זה, עכ"ל.

וצ"ל איך מברך כשבודק בליל י"ד ושורפו למחר הא הלילה הוא הפסק, ואי"כ מאי אכפת לן ששבדיקה תחילת הביעור. וצ"ל דבביעור חמץ נתחדש דהמצוה מתפרשת וכך וכך זמן בצורות כאלו וכאלו, והיינו בדיקה בליל י"ד וביעור ביום י"ד והכל מצוה אחת, ולכן אין הלילה חשיבא הפסק.

מצא חמץ ביו"ט אי שרי לבער

שו"ע סי' תל"ו ס"א: קודם שלושים יום אין צריך לבדוק (וכשמגיע פסח יבטלנו), ואם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לבדוק ואח"כ יצא. דחיישינן שמא

יום, וצריך לבער בית העכר"ם שהוא יוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור. וכתב המשנ"ב בס"ק כ"ט דאם יוצא מבית ישראל וישראל אחר נכנס בו לכו"ע א"צ לחזור ולבדוק, כי על ישראל השני חל חובת ביעור, ומביא בשהע"צ בשם הבגדי ישע דאף דבכזה ציור הוא לא יקיים מצות בדיקה יש לומר דבזה הישראל השני שנכנס שם הוא כשלוחו. ולכאורה תמוה מאוד דהרי הישראל הראשון שיצא מהבית הפקיד חמצו, ובהו שיצא מהבית והשאיר שם חמיצו ואינו יודע אם לא יגיע אחריו עכו"ם, אז הרי הוא כמשלך אותו ברחוב ואין החמץ שלו, כמו שכתב המשנ"ב לעיל בס"ק כ"ו הטעם אמאי אין מחויב לבדוק ואומר משום דהפקירו וכו', ואי"כ איך שייכא לומר בזה שליחות, אטו אם אדם יזרוק חמצו להר"ר ויאמר דהפקר הוא, ויגיע אדם אחר וישורף החמץ שהפקיר פלוני יהא נקרא שלוחו, ונאמר דהראשון שורף חמיצו ע"י שליח, וצע"ג.

ראובן שיינברגר - רמת שלמה

סיכום משנה ברורה סימן תל"ו

תל"ו, א.ב. בטור הביא מבעל המנהיג דס"ל דבאופנים שלא בודקים ורק מבטלים מברכים על ביה"ח חמץ, והטור פליג וס"ל שאין מברכים דלא מצניו ברכה על מחשבה שבלב. ובשו"ע בסעיף ב' כתב שאין מברכים על הביטול.

בטור נקט כרש"י דאם דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' מראש השנה צריך לבער, והרמב"ם ס"ל שאם דעתו לחזור אפי' קודם הפסח צריך לבער. בשו"ע בסעיף א' סתם כהרמב"ם, ובסעיף ב' הביא את דעת הטור ביש אומרים, ובמ"ב (סק"ג) הביא ולדינא פסקו הרבה האחרונים להחמיר כדעה הראשונה, ובמקום הדחיק יש לסמוך על הדעה האחרונה.

בב"י הר"ן הביא מהירושלמי דכי אמרי' דקודם לפסח שלשים יום דא"צ לבער הני מילי בספק חמץ אולם בודאי חמץ צריך לבער, ובבבלי אין משמע כן, וגם בודאי חמץ א"צ לבער.

ובמ"ב (סק"ה) הביא שדעת הב"ח עו"ש ועוד שבודאי חמץ אף קודם שלשים צריך לבער, ודעת הר"ן לבוש ועוד להקל בדבר.

במ"ב (קסט"ו) הביא דאותה מח' בודאי חמץ קיימת גם בעושה ביתו אוצר קודם שלשים שאין עתיד לבנותו.

ברמ"א כתב דאף שהזקיקו אותו לבדוק כשיוצא מביתו תוך שלשים לא יברך על הבדיקה (וביאר במ"ב (סק"ד) משום דבאופן זה הבדיקה היא לא התחלת הביעור כי ממשך להשתמש בו רגיל, רק שמפנהו מביתו), ובכה"ל ד"ה ולא הביא שדעת הב"ח שתוך שלשים מברך, ורק קודם שלשים לא מברך, ודעת הפר"ח דלעולם מברך כיון שחייבוהו חכמים לבדוק, ונשאר בכה"ל בצ"ע למעשה.

בבה"ל ד"ה זקוק הביא דאם שכח ולא בדק דעת המג"א דאפשר דצריך שיחזור לביתו או לשלוח שליח שיבדוק, ודעת הבית מאיר שמיד שנוכר מבטל חמצו ודי [והביא שם הבה"ל דכל זה בספק חמץ, אך כשיודע שיש שם חמץ כביצה ויותר לכו"ע צריך לבדוק או לשלוח שליח אם אפשר [זה כרוך בהפסד מרובה].

במ"ב (סק"ח) סתם כהעו"ש פ"ריח ועוד ששעתיד לחזור בפסח צריך לבדוק אף אם כבר ביטל, ובשה"צ (סק"ה) הביא שדעת הב"ח והלבוש להקל בזה.

במ"ב (קסט"ט) הביא דבעתיד לחזור לפני פסח שדעושינן שמא יבוא בפסח, ולכן הצריכוהו בדיקה כשמפרש לים או לדרך רחוקה, זה אפי' שעתיד לחזור זמן רב קודם הפסח. כך היא דעת המג"א ועוד, ואולם בשה"צ (יא) הביא שהט"ז הקל היכא שעתיד לחזור זמן רב קודם.

שם במ"ב הביא מהמג"א ועוד שאפי' כשהולך לדרך קרובה אם מגביל זמן ביאתו בצמצום קרוב לזמן הבדיקה חיישינן שמא ישתהא וצריך לבדוק קודם, והט"ז בגדי ישע והגר"ז מקילים בדבר, ולמעשה כתב במ"ב דיש לדון לפי קירוב וריחוק המקום.

במ"ב (סק"ב) הביא דאם לא בדק אצור הבעת שהזקיקוהו לבדוק, צריך לפנותו לבדוק, ובשה"צ (ט"ז) הביא שכן היא דעת המג"א בשם מהרי"ל, אולם לדעת הבית מאיר ומאמר מרדכי שבכה"ג מגי בביטול.

במ"ב (קסט"ז) סתם כהמג"א דאם הניח החטים ורק אח"כ נתחמצו, אפי' בהניחם תוך שלשים א"צ לפנותו דהוי כחמץ שנפלה עליו מפתול וסגי בביטול קודם הפסח, ובבה"ל ד"ה שיש הביא שהא"ד מפקפק על זה דגרע ממפתול מפני שדעתו למכור בורו לאחר הפסח. ובבה"ל ד"ה אסור נקט דהעיקר כהמג"א. **תל"ו, ג.** בטור הביא מהאבי עזרי דישראל היוצא תוך שלשים יום לשיירא מבית הגוי, ובפסח לא יהי' בשום בית, יבער בית הגוי ביציאתו ממנו, והטור פליג וס"ל שא"צ לבדוק כיון שהגוי נכנס בביתו, אף אם נשאר לישראל חמץ ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה [בב"י נקט כהאבי עזרי]. בשו"ע סתם כהאבי עזרי, והרמ"א הביא דעת הטור ביש אומרים. ובמ"ב (סק"ב) הביא דיש דעות בין האחרונים היאך לפסוק בזה, ופסק דנראה דאם נכנס בו הנכרי יש להקל בזה.

במ"ב (סק"ב) סתם כהחק יעקב שלמד בדעת ה"א ברמ"א שלא הצריך בדיקה זה לאו דווקא כשנכנס בו הנכרי, אלא אפי' כשלא נכנס ולא דווקא קאמר, ובשה"צ (ל"א) הביא דעת הגר"ז דהדברים אמורים דווקא כשנכנס הגוי. שם במ"ב הביא שדעת המקור חיים וחיי אדם שמחויב לבדוק בליל י"ד החדרים שבדעתו למכור למחר לנוכרי, אמנם בתשובת בנין עולם חולק וס"ל שא"צ בדיקה, דבזה שמוכר למחר לעכו"ם מקיים תשביתו וביעור [והודגיש המ"ב שצריך לזהר שיבאר בשעת המכירה שמוכר לו החדר וכל החמץ שנמצא בו (כדי לכלול גם מה שנמצא בחורין ובסדוקין)], ולדינא כתב המ"ב דאף שאין למחות ביד המקילים המוכר ביום י"ג שפיר עדיף טפי.

אביחי כהן - אופקים

האם מותר למכור או להשכיר ביתו לגוי

קודם פסח כדי להפטר מהבדיקה

שאלה: האם מותר למכור או להשכיר ביתו לגוי קודם פסח כדי להפטר מהבדיקה.

תשובה: ראשית, ודאי שלא ראוי לאדם לעשות תחבולות כדי להפטר ממצוה, דיש לאדם לדרוף אחר המצוות, ובכל יום אנו מתפללים ג' פעמים 'ואחרי מצוותיך תדרוף נפשי, אלא שבכ"ו יש לדון אם בכלל מהני דבר זה או לא, ומה בזה כמה דנונים החת"ל:

א]. לכאורה נדון זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א בסימן תל"ו ס"ג גבי היוצא מבית הגוי תוך ל' יום לפסח ואינו מגיע לבית אחר קודם פסח. לדלעת השו"ע כיון שהוא תוך ל' יום וכבר חל עליו חובת הביעור [דשואלין בהלכות הפסח ל' יום קודם הפסח], והוא לא יקיים מצות בדיקה במקום אחר, צריך לבדוק ולבער בית הגוי קודם שיוצא כדי לקיים מצות ביעור חמץ, והוא כדעת האבי עזרי שהובא במרדכי ובטור. אולם דעת הרמ"א שאין ביעור חמץ חובת גברא, אלא אם יש לו חמץ צריך לבערו, ואם אין לו א"צ לבערו, וכיון שהוא יוצא מבית הגוי, מסתמא הוא מפקיד חמצו ואין לו חמץ, ומשי"ה אין הוא צריך לבער בית הגוי קודם שיוצא. והוא כדעת הטור שם. ואם אין לו א"צ לבערו, וכיון שהוא יוצא מבית הגוי, שוכר בית במקום אחר [כגון חדר בבית מלון קודם ליל י"ד שאו מחוייב לבדוק החמץ בחדרו, וכמש"כ הגרש"א (שר"ת מנחת שלמה ח"ב סימן נ"ח אות י"ז) והשבט הלוי (ח"י סימן ס"ח) והגרש"א (אשוי האיש ח"ג פנ"ד אות י'), ויקיים מצות הביעור שם], אינו נפטר ע"י שימכור הבית לגוי, דהא כבר חל עליו חובת הבדיקה ומחוייב לבדוק קודם שימכור [אלא שיכול למכור כל הבית וישאיר

הגרש"ז בטעם הבר, והגור"א כתב [הוהבא במ"ב סק"ד] דכיון דמברך על ביעור חמץ, וברכתו היא על הביעור שיעשה למחר, ולכן אין לברך רק בליל י"ד שסמוך לביעור החמץ. אכן השו"ע הגרש"ז כאן כתב באופן אחר וז"ל: "ועל בדיקה זו לא יברך על ביעור חמץ כדרך שמברכים על בדיקת י"ד, כיון שאינה בזמן העיקרי שתקנו לה חכמים בליל י"ד". ומבואר בדבריו דמה שאין מברכים על בדיקת חמץ רק בליל י"ד, משום דעיקר תקי"ה היתה לעשות מצות הבדיקה דוקא בליל י"ד. ובדעת הריטב"א שכתב לברך בתוך ל' מוכח דסבר דהבדיקה בכל הל' יום אית בה תורת מצוה, ולכן מברכים עליה, אלא דיש להקשות לדעת הריטב"א מדוע אי"כ אין מברכים אף על בדיקת י"ג, ורק במפרש ויוצא בשיירא. ובספר אשר לשלמה כתב ליישב הדיוצא לדרך שאני שמתחייב בבדיקה אף קודם ליל י"ד, משום דתקנת חכמים היתה לבדוק ולבער "ביום האחרון" שיכול לבדוק, ולכן מי שיושב בביתו לא מקיים מצות בדיקה רק בליל י"ד, ורק שיוצא לדרך זה היום האחרון שיכול לבדוק חל עליו חובת בדיקה מדרבנן, ומברך עלה ברכת המצוות וכש"כ.

ב. ובדין המפרש לים ויוצא בשיירא קודם ל' כשדעתו לחזור, דס"ל לרבא דמחוייב בבדיקה, כתב רש"י דיש לו לבדוק כדי שלא יבוא בפסח וכישל בלאו דב"י, והראשונים כתבו דחיישין שמא יבוא לאוכלו. ומבואר דחייב הבדיקה קודם ל' אינו חיוב בדיקה מדין תשבייתו, או ממצות חכמים וכדין בדיקה שבתוך ל', אלא דחייבו בבדיקה הוא כדי שלא יכשל בלאו דב"י בפסח, וכמו שמחוייב הגברא בבדיקת תולעים. וכן מבואר בריטב"א בשם הרא"ה [הוהבא בבה"ל בסי' תל"ו] דעל הבדיקה שקודם ל' לפסח אין מברכים, משום דאין לבדיקה זו תורת מעשה מצוה, ורק צריך לעשותה כדי שלא יכשל בלאו דב"י. וכן כתב הבי"ח בסוסי' תל"ו ח"ל: "ולי יראה לקיים דברי שניהם דבתוך ל' דצריך לבדוק משום שחל עליו חובת ביעור, והי"ל ההוא יומא כליל י"ד דחייב לברך, אבל קודם ל' דאינו בודק אלא שמא ימצאנו תוך פסח ולא משום שחל עליו חובת הביעור אין לו לברך".

אכן דעת הפרי"ח [בבה"ל בסי' תל"ו] דאף הבודק קודם ל' לפסח צריך לברך, ומוכח דס"ל דלא כריטב"א אלא דהוי מעשה מצוה, וכן יש להוכיח ממש"כ הטור בסי' תל"ב דמה דאין מברכים שהחיינו על הבדיקה משום דאין זמן לבדיקה, שהרי מחוייב לבדוק אפילו מראש השנה ביוצא לדרך הדלקת כרובא. והדברים צ"ע, שהרי לאמור המעשה בדיקה בתוך מעשה מצוה הוא רק בתוך ל' לפסח, שאז מחוייב הגברא בבדיקת וביעור החמץ, אבל מה שבדוק קודם ל' יום הוא רק כדי שלא יכשל בלאו דב"י, ואין למעשהו תורת מעשה מצוה, ומדוע ס"ל לטור דחשיבא מצוה שאין זמנה קצוב.

והמבואר בזה דסביר לרלב"ג אם קודם ל' לפסח תיקנו חכמים דכל שמפרש לים ויוצא לדרך דיתחייב במצות בדיקת חמץ, וזה מבואר עפ"י מה שכתבנו לעיל דגדר תקי"ה היתה לבדוק ולבער "ביום האחרון" שיכול לבדוק, ומש"ה כתב הפרי"ח דמברכים עלה ברכת המצוה, ומש"ה כתב הטור דמצות בדיקה אין זמנה קצוב, ודו"ק.

והנה כתב שם השו"ע [וכן העושה ביתו אוצר תוך ל' זקוק לבדוק ולבער ואח"כ כונס אחרו ולתוכו], וכתב המג"א סק"ה ואפשר דהוא הדין להיוצא בשיירא תוך ל' יום ולא ברך צריך לחזור לביתו או לשלוח שליח שיברך. ובה"ל שם ב"ד"ה זקוק מביא בשם החק יוסף דא"צ לחזור לביתו ולבדוק, והוכיח זאת מלשון השו"ע סוף סעיף ב' שכתב דיוצא בשיירא קודם ל' יום ודעתו לחזור בתוך הפסח צריך לבדוק מרה"ו, ואם שכתב ולא ברך יבטל כשיגיע הפסח, ולא הזכיר שיהיו לביתו או לשלוח שליח, וכתב בה"ל ח"ו: "ואף דשם מייירא קודם ל', דעתו דה"ה תוך ל' יום לפסח". אכן לפמ"ש"נ הרי יש מקום לדון בדבריו, שאין ראיה מקודם ל' לבתוך ל' מכיון שהם ב' חיובים שונים, וכל מש"כ השו"ע שא"צ לחזור ולבדוק הרי"ו רק ביוצא קודם ל' יום, שאין עליו מצות בדיקה, ורק מחשש שיכשל כשיגיע בפסח יש לו לבדוק, ולכן לא חייבוהו לחזור, משא"כ היוצא בתוך ל' יום שחל עליו חובת ומצות בדיקה, אי"כ גם שיצא בשיירא לא נפטר מחיובו וחייב לחזור ולבדוק. ובדעת החק יוסף י"ל דסבר כשיטות שגם קודם ל' יום יש מצות בדיקה וכש"כ.

והנה יש לדון במי שצוה להכנס לבית בערב פסח או בחוה"מ, והאדם שגר כעת בבית אינו מקיים מצות בדיקת חמץ, האם היא עליו חובת בדיקה כדי שלא יעבור על ב"י בפסח. והנה זה ברור שמצות הבדיקה שתיקנו חכמים לבדוק ולברך אין הוא מחוייב שהרי הבית אינו שלו, אכן מה שיל"ד הוא האם יש עליו חיוב מכח הדין של חובת בדיקה קודם ל' יום. ויתכן שזה יהא תלוי במה" הנ"ל האם מברכים על בדיקה שלפני ל' יום, דאי נימא דמברכים ע"כ דגם קודם ל' תיקנו רק חובת ומצות בדיקה, וא"כ ודאי שכל התקנה היתה רק שהבית שלו, דבבית שאינו שלו אין מה לחייבו בבדיקה, אבל א' נימא דקודם ל' יום אי"ו מעשה מצוה, ורק מחוייב בחיוב מעשה על עצמו שלא יכשל בחמץ בפסח, אי"כ גם באופן הנ"ל יהא מחוייב בבדיקה, וצ"ע.

בדין מכירת חמץ ביום י"ד אם חייב בבדיקה

א. כתב המ"ב בסימן תל"ו ס"ק ל"ב: "ולענין אם מחוייב לבדוק בליל י"ד החרדים שדעתן למכור למחר לנכרי עם החמץ שלהן יש דעות בין האחרונים, שדעת המקור"ח והחיי אדם שצריך לבדוק מאחר דלע"ע החרדים לא נמכרו הם ברשות ישראל, ואפילו אם נמכרו עדין אין החזקה בהם העכו"ם ולא מסר לו מפתח. אמנם בתשובת בנין עולם סי' כ' חולק וסובר דא"צ בבדיקה, דבזה עצמו שמוכר למחר לעכו"ם מתקיים תשבייתו וביעור, ולא גרע מחמץ שמוצא אחר הבדיקה שמשירר למאכלו למחר ואינו מחוייב לבער הכל וכ"ו, וכן בתשו"ת חת"ס סי' קל"א דעתו להקל כשמקיים מצות בדיקה בשאר חדרים".

ובביאור הענין נראה, דסדרת הבנין עולם היא שצ"ע לבדוק דבר שדעתו למכור למחר, שהרי זה ברור שאם דעת האדם למחר לשרוף את הבית עם החמץ שבו שודאי לא יהא עליו כעת בליל י"ד חיוב בדיקה, מכיון שכל מה שחייבו חכמים לבדוק את החמץ בליל י"ד הוא בתור התחלה לביעור שיעשה למחר, וא"כ רק על החמץ שאם לא יבודק אחריו יאשר בבית חייבו חכמים בבדיקה, אבל חמץ זה שעומד מחר לביעור אין סיבה לבדוק אחריו ולמוצאו שהרי הוא עומד לשריפה גם בלי בדיקה. וא"כ ה"ה באופן שדעתו למכור למחר את הבית עם החמץ, והחמץ עומד למכירה, הרי שאין סיבה לחייבו בבדיקה.

ודעת המקור"ח היא כמש"כ שם בסק"ד ח"ו: "מי"מ הא כלילה לא מכר הבית ויש לו בית חייב בבדיקה, כיון שעדין יש לו בית בשעה שחייבוהו חכמים בבדיקה. ועוד, דאולי לא ימצא עכו"ם למכור לו ויתחייב בבדיקה וביעור, ובדיקת יום לא חשיב בבדיקה". והנה הטעם ה"ב הוא שיש חשש שמא לא ימצא עכו"ם למכור לו החמץ, הכונה היא שאם בא לפטור את עצמו מבדיקה מחמת שהחמץ עומד למכירה, בזה י"ל שחכמים לא יפטרו מבדיקה חמץ, חמץ שרק עומד למכירה ועדין לא נמכר. דאיכא למיחש שמא לא ימצא למחרת עכו"ם למכור לו. ולפ"ז גם המקור"ח יורה שאם מכר לעכו"ם בזמן מוקדם מכירה של לאחר ל', והיינו שיחול הקנין ליום י"ד, שיהא פטור מבדיקה.

וטעם ל"ה אם שכתב המקור"ח הוא לחלוק על סברת הבנין עולם דכיון שאכתי לא מכר את החמץ אי"כ עדין הוא מחוייב בבדיקה, שהרי במצב עכשיו החמץ הזה ברשותו ועליו לקיים בו מצות חכמים. אכן צ"ע שהרי כנ"ל אין כאן את סיבת הבדיקה, ומה הענין לבדוק ולחפש אחר החמץ מהבית אם החמץ עומד לשריפה, שהרי למחרת ימכור את כל הבית עם כל החמץ לעכו"ם, וצ"ע.

ויתכן דמחלוקת זו תלויה בגדר הדין של מכירת חמץ לעכו"ם, דהנה בלשון הבנין עולם שהביא המ"ב כתב הדטעם שמהני מכירה לעכו"ם ביום י"ד מכיון דמקיים בזה מצות תשבייתו, וכמש"כ הרא"ש בפסחים סי' ד' יכול למכור החמץ לנכרי, ומקיים בזה את מצות תשבייתו משום דמוציא החמץ מרשותו, אכן בתוס' הרשב"א בפסחים כ"ח: הסתפק האם במכירה לעכו"ם מקיימים מצות תשבייתו. ומעתה היה אפ"ל דכל דברי הבנין עולם שחמץ שנמכר לעכו"ם אינו חייב בבדיקה הרי"ו סברא שחכמים לא חייבוהו לבדוק החמץ, הרי"ו רק מחמת שחייב הבדיקה שהטילו על האדם עניינהו 'התחלת הביעור', ולכן אם עתיד למחרת לקיים את מצות הביעור חמץ [מצות תשבייתו] ע"י מכירת החמץ לעכו"ם לא חייבוהו חכמים להתחיל היום לבער ע"י בדיקה, אבל המקור"ח סבר דבמכירה לעכו"ם לא מקיים את מצות תשבייתו, ורק ע"י המכירה לעכו"ם אין החמץ שלו נפטר הוא ממצות תשבייתו, ומכיון שהיום מוטל על האדם לבדוק החמץ ולעשות התחלה לביעור, ומה שלמחרת ימכור את החמץ לעכו"ם לא יקיים מצות תשבייתו, מש"ה אינו נפטר היום מהבדיקה שהטילו עליו חכמים.

ובח"ת"ס סי' קל"א כתב כנבין עולם אבל לא מטעמיה, אלא דמה שחייבו חכמים בבדיקה דוקא על בית שישראל יגור בו בפסח, אבל בית שיגור בו עכו"ם בפסח לא חייבוהו חכמים לבדוק, ולכן מכיון שהבית עומד למכירה או להשכרה ב"י"ד, והבית בפסח יהא של עכו"ם, לא חייבוהו חכמים בבדיקה.

ב. והנה לדעת המקור"ח דכדי להפטר מבדיקת חמץ צריך מכירת י"ג, י"ל"ד האם סגי שימכור או ישכיר לו הבית ב"י"ג בכדי לפטור מבדיקה, או שצריך שכל"ל י"ג גם ימכור לו את החמץ, ומציינים בזה את שו"ת צמח צדק אור"ח סי' מ"ה שבכה"ג יהא חייב בבדיקה, וצ"ע בטעם הדבר.

וראיתי לבאר בזה [בספרי שעירי וזולין ח"ו סי' כ"ח] דהנה בהא דמהני מכירת או השכרת הבית לעכו"ם צ"ע, והרי בסי' תל"ז מבואר דהמשכיר בית לחבירו וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בהם, דבעינן 'מסירת מפתח', דרק ע"י שמסר השליטה של הבית לשוכר נפטר הבעלים מבדיקת חמץ. ומאי"ד במכירה או השכרת הבית לעכו"ם, כתב המ"ב בסי' תמ"ח ס"ק י"ב שא"צ ליתן לעכו"ם את המפתחות, אלא סגי שימכר לו בכל עת שתרצה תוכל לבא ליתן המפתח ולהכנס בו [והטעם דצריך לזה כתב ב"ח שם שהמכירה היא הערמה]. וקשה מ"ש ממשכיר בית שאינו נפטר מבדיקה רק אם נתן לו מפתחות. וצ"ל דבנכרי מיייר שמכר לו גם את 'החמץ' וגם את הבית, והיה מהראי דבמכירת החמץ לעכו"ם היא יום, והטעם שבעינינו גם מכירת הבית או החדר לנכרי, ולא מועיל בזה מחיצה עשירה, כתב שם המ"ב דכיון שהיה החמץ מתחילה של הישראל לא בדיל מיניה, ולכן צ"ע למכור הבית או החדר שמונח שם החמץ, ושלא יהא החמץ ברשותו. ומעתה מכיון שמכירת הבית היא בכדי שיהא בדיל מיניה אי"צ למסור לו מפתחות מעיקר הדין, ורק משום דמחוי כהערמה, משא"כ במשכיר ביתו לישראל שהחמץ שלו, והשכירות בית היא הפוטרת אותו מבדיקה על חמץ שלו, בזה צריך מסירת מפתחות מיד ליד.

ולפ"ז נמצא דגם לדעת המקור"ח אם יעשה מכירה לעכו"ם ביום י"ג רק על הבית ולא על החמץ שבתוך הבית, יצטרך ליתן המפתחות לעכו"ם דבלא"ה לא יהי, ואם אין רוצה ליתן לו ממש מפתחות שימכור גם את החמץ שבבית וכמש"נ.

בנימין גדליהו - רכסים

אוצר חטים שיש תחתיו חטים מחומצות

אוצר חטים שכיסה חטים מחומצות בהניח האוצר קודם שלשים יום, פטור מלפנות, דבדעיבד שומכ"ס על המילק גם בחמץ ידוע, וקשה שלא מוזכר אסור לכתחילה להניח האוצר על חמץ ידוע.

היוצא לים ודעתו לחזור אחר שנתיים לפני הפסח, משמע שלא צריך לבער, וקשה למה, ואולי צריך לבער, ומה שכתוב יצא מתחילת השנה לאו דוקא.

שלמה אקרמן - קרית ספר

סימן תל"ז

ביסוד החיוב מכח דחמירא דיליה (חיובו של משכיר ושל עוהב ביתו)
א. בפסחים דף ד' איתא איבעיא להו המשכיר בית לחבירו ב"י"ד מי חייב לבדוק, המשכיר דחמירא דילי' או השוכר דאסורא ברשותי', ולא"ו משמע שריון הגמ"י שיש שתי סיבות שכל א' לבדו יכול להיות סיבה בפני"ע לבדיקת חמץ, או משום דחמירא דילי' או משום דברשותי', ויש להוסיף שכבר הוכיח הרי"ן מהמשך הגמ"י דגם בנוגה דאמרין דלמסקנא על המשכיר לבדוק, מ"מ גם על השוכר מוטל לבדוק, ואם לא ברך המשכיר צריך השוכר לבדוק [וכמו שהוכיח מהגמ"י, דא"כ למאי נפק"מ הספק אי חקתנו ברקן או לא עיי"ש]. ובספר המקור"ח סי' תל"ז כתב דה"ה להיפך בנוגה דעל השוכר לבדוק ואינו בודק מוטל על המשכיר לבדוק, וכ"כ בח"א כלל ק"ט"ט דאם משכיר לנכרי צריך לבדוק שהרי הנכרי לא יבודק [אך בפרט זה דמשכיר לנכרי ע"י להלן], ומקורו מד' המקור"ח הנ"ל [והלח"ת י' שלכא"ו כן ס"ל גם המ"ב בסי' תל"ו שעה"צ כ"ט].

ועיניו בסי' תל"ו לגבי מי שעוהב ביתו אם חייב לבדוק או לא, דהנה באופן שאין נכנס לבית אחר אליבא התם פלו' אם יש עליו חיוב מצד חובת הגוף, אך באופן שנכנס לבית אחר שיקיים חובת הגוף, יש לנו לדון אם יש עליו חיוב מצד חמצו שהשאיר בבית שעוהב, והיינו כעין האמור לעיל גבי משכיר שמחוייב משום דחמירא דילי', ובמג"א סי' ט"ז כתב דאם נכנס לשם נכרי אי"צ לבדוק, ואם נכנס לשם ישראל אחר היה מקום לחייב בבדיקה לא שהישראל השני מחתיב, ואם לא נכנס שם א' בודאי העוהב מחוייב לבדוק, וכן פסק הגר"ו שם סוף סי' תל"ו, וביאר דמג"א יליף לה מלשון הטור והרמ"א, אך בחק יעקב פליג על זה וס"ל דאינו מחוייב לבדוק, ולכא"ו י"לע דמ"ש משכיר דמחוייב מעוהב ביתו, דלכא"ו בתרווייהו בעל החמץ מפקיר החמץ, וצ"ל דחק יעקב מחלק בין הבית, דנשאר המשכיר זכות בגוף הבית, והיכא דלא נשאר לו שום זכות בגוף הבית, והיינו דלד' המ"א א"כ דחמירא דידד' חייבו א' כשלא נשאר ברשותו שהרי אין לו שום שייכות לבית, אך לחק יעקב גם הא דחמירא דילי' אינו סברא רק עד כמה שהוא בבית שיש לו בו עכ"פ קנין הגוף.

ולכא"ו נפק"מ מזה גם למוכר ביתו שיצטרך המוכר לבדוק, אלא ד"ל דבמוכר פשיטא שאנו מחייבים את הלווקא אליבא דכו"ע, ואף במוכר ב"י"ד, אך עכ"פ נפק"מ במוכר לנכרי א"כ לישראל שיועד בו שלא יבודק בפניו יתחייב המוכר. שר"י שבפמ"ג סי' תל"ז דייק שהמג"א מחייב אף במוכר כמו משכיר, והחק יעקב שם מקיל, וא"כ לשיטתיהו פליגי, אך הגר"ו בסי' תל"ו פוסק כמ"א, ובסי' תל"ז פוסק במוכר, ובתוכו כמוש"נ דס"ל דבמוכר פשיטא שהחיוב על הלווקא, וכן משמע שם בלשונו עיי"ש, אך לעולם אי"ה את הלווקא אינו בודק לכא"ו שפיר נחייב במוכר כבעוהב את ביתו.

אלא באמת איכא לתמוה, דהנה גם המ"א בסי' תל"ו מודה דכשהעכו"ם נכנס לבית קודם פסח נפטר הבעלים, וטעמא משום דאמרין שמפקיר חמצו וזוכה בו העכו"ם, וא"כ ה"ו נימא הכי במשכיר, וכמש"כ בעצמו בסי' תל"ו אסתמא דמילתא המשכיר מפקיר חמצו וזוכה בו השוכר, וא"כ אמאי במשכיר מחוייב המשכיר אם גם השוכר נכנס קודם הפסח, ומ"ש מעוהב ביתו ועכו"ם נכנס בו קודם פסח, וזו הערה אליבא דכו"ע, ולכשנענין בלשון מג"א סוף סי' תל"ו נו' דס"ל דשאני בין כשישראל זוכה בו לכשעכו"ם זוכה בו, דכשישראל זוכה בו לא נפטר אלא מפני שהזוכה מתחייב, וכשעכו"ם זוכה בו נפטר לגמרי, ולפ"ז לכא"ו גם במשכיר יש לנו לחלק בין משכיר לישראל למשכיר לנכרי [וכ"ש

במוכר], אלא שלד' המ"א כל החילוק הלזה רק לגבי אם העכו"ם נכנס בו וזוכה בחמץ קודם פסח, אך בלא"ה גם במוכר לנכרי לא נפטר וכנ"ל, וכשישראל נכנס בו לעולם לא נפטר הבעלים, אלא מחמת שהשוכר או הלווקא הנכנס מתחייב ובודק, ואם לא יבודק נשאר הבעלים בחיובו. ושר"י שכה"ל להדיא בשו"ת חת"ס סי' קל"א דבמשכיר לנכרי קיל טפי כיון שהעכו"ם יכנס ויזכה בחמץ קודם פסח. ונמצא לפ"ז דלמג"א גם העוהב את הבית נשאר בחיוב אע"פ שלא נשאר לו שום זכות בבית, ואע"פ שמפקיר את חמצו, ולדבריו אפי' במוכר הבית, אלא שמ"מ יש לדון שהישראל הנכנס מתחייב ופוסט את העוהב מחיובו, ובנכנס קודם י"ד ודאי כ"ה, ובנכנס ביום י"ד בזה המ"א מחייב המוכר, והגר"ו וכן במ"ב פוטרים המוכר. אבל בעכו"ם שנכנס פוסט המג"א וחת"ס (ואולי גם המ"ב) אפי' כאשר נשאר למשכיר זכות בגוף הבית, אלא שיל"ע במה שהמ"א מחלק בעוהב ביתו של עכו"ם בין אם העכו"ם נכנס או אינו נכנס, דהרי הוא מפקיר חמצו ומניחו ברשות עכו"ם, ומ"ש ממשכיר לעכו"ם, אך התי' פשוט הוא מבו בהגר"ו סי' תל"ו, דס"ל שהעכו"ם אין זוכה בחמץ עד שנכנס לדור בו וע"כ לא נפטר, ובאמת המקור"ח מחייב במשכיר לעכו"ם משום דס"ל שהעכו"ם לא זכה בחמץ, וזה עפ"י מה שחידש שם ששוכר לא קונה בקנין חצר שלא מדעתו, אך המ"א פליג ע"ז, ולכא"ו י"ל בסברת החק יעקב דס"ל לאידך גיסא דאף שבעיקר הדבר ס"ל כמג"א, אך מ"מ ס"ל דהעכו"ם זוכה בחמץ אף שעדיין לא נכנס לדור, ואדרבה שד' המג"א שמחלק בין אם העכו"ם נכנס לאינו נכנס צ"ב. שר"י שיתכן שעכו"ם אינו קונה בחצר שלא מדעתו, וע"י שעה"צ סי' תמ"ח ס"ק מ"ח, אלא שבעכו"ם אי"צ שיזכה בו וסגי במה שהוא מופקר לרשות העכו"ם ומנחה ברשותו, וע"ז אמרינן שזה רק שהעכו"ם נכנס בו שכבר עומד לשימוש ואכילת העכו"ם, וכן ביאר הגר"ו, והח"י פליג וס"ל דסגי במה שהעכו"ם לצורך העכו"ם ומנחה ברשותו.

ונמצא ג' שיטות בענין: שעוהבו ברשות עכו"ם לח"י פטור תמיד, למ"א תלוי אם העכו"ם נכנס לדור, ועפ"י סברת הגר"ו, ולמקור"ח תלוי אם העכו"ם זוכה, וס"ל דשוכר לא זוכה וממילא לא נפטר העוהב, ועכו"ם שקונה או שהוא עצמו בעה"ב זוכה בחמץ וממילא נפטר העוהב.

ועיניו בשעה"צ סי' תל" ס"ק כ"ט שהביא ד' המג"א וחק יעקב ומקור"ח דאף להסוברים שהיכא שלא יקיים הישראל בדיקת חמץ מחוייב משום חובת גברא לבדוק בית שעוהב, מ"מ אם נכנס לשם ישראל נחשב שמקיים חובת הגוף שלו, דהישראל הנכנס הוא כשלוחו ושלוחו של אדם כמותו, ובהכרח מבואר בזה דהעוהב היה מחוייב אלא שנפטר ע"י שהנכנס מתחייב ומקיים חובתו, והוא פוטרו וע"כ חשיב כשלוחו, ומכ"י כמוש"נ דרק בעוהב ביתו לעכו"ם הוא דס"ל לחק יעקב נטיית המ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ לא לפטור, ומשא"כ בעוהב ביתו לישראל, דאע"פ שמפקיר החמץ ולא נשאר לו שום זכות בבית, עדיין לא נפטר והנה להנ"ל בעוהב ביתו שלא לצורך עכו"ם לא נפטר מחובתו בהפקרו וביטול זכותו בבית, ולא נפטר רק במה שישראל מתחייב, וא"כ אם יכנס לשם מי שאין שומר תו"מ, או שלא יכנס לשם ישראל אחר לכ"ו"ע חייב העוהב לבדוק, ולפ"ז בחורי ישיבה חייבים לבדוק [ומצד שהישיבה משכירה את המקום ע"י בהמשך], ואפילו אם נימא שהם מפקירים כל מה שבחדר לצורך שהנהלת הישיבה תעשה כרצונה, וכ"ש אם אין כאן הפקר דמוכח שיתכן שישאר להם לכשיחזירו לבתים [ומ"מ מי שעוהב חמצו במקום מופקר לרבים נפטר דזה הפקר לכל ועדיף טפי, וכמפ"י בשו"ע הגר"ו ובמ"ב סי' תמ"ה ס"ק י"ח עיי"ש, אך לזה בענין מופקר לרבים וכדמוכח מכל הנ"ל].

ואם משכיר המקום לעכו"ם או שבעל המקום או הנהלת הישיבה משכירים לעכו"ם יל"ע בדבר אם נפטר בכך, דהא בעוהב בית העכו"ם נת' וכל הטעם לפטור משום שהוא מופקר לצורך העכו"ם, ולמג"א ולהגר"ו דבעינן שהעכו"ם יכנס לשם בודאי לא נפטר בכה"ג, י"לע להח"י דבעוהב בית העכו"ם אי"צ לבדוק אפי' אם העכו"ם לא נכנס יל"ע דאולי יועיל [בפסחים א' נימא שממילא כשיבטל הישראל ויפקיר יזכה העכו"ם בקנין חצר, אלא שזה תלוי בב' נידונים, א. אם עכו"ם זוכה שלא מדעתו, ב. ואם שוכר זוכה שלא מדעתו וכנ"ל, ולא בריירא לי סברת הח"י דיתכן דהוא מתייר גם בלי זכיות העכו"ם, וכן מורה לשונו ולשון המ"ב עפ"י שי"ש [הטב], דאולי לזיהוי' סגי במה שמומקרו ונמצא ברשות עכו"ם, אך מאידך אולי' כל שא"ז הפקר ברור מאליו, דלמעשה העכו"ם לא עומד להכנס, והישראל יכול לחשוב שזה יחזור אליו אחר הפסח, ובעיניו לביטול והפקר, ולזה י"ל דחששו שלא יבטל יפה, ונחשב פוסט עצמו בביטול ומדרבנן לא סגי בזה, אך אינו מוכרח ואולי לחק יעקב סגי בזה, וצ"ע. שר"י לשון השעה"צ ס"ק ל"ב דכשאין ההפקר ניכר לא נפטר, ומשמע גם ע"י הביטול, עיי"ש היטב. וא"כ לכ"ו"ע צריך בבדיקה וביעור.

ויל"ע בד' המ"ב שמצד אחד חיוק והכרע כד' הח"י דבעוהב בית עכו"ם אי"צ בבדיקה, ומ"מ לגבי כשאין נכנס לבית אחר שלא יקיים חובת הגוף ובדיקה במק"א שנח' בזה שר"י ורמ"א (ראב"י"ה וטור), כתב דאם אין העכו"ם נכנס לבית שעוהב יבודק הבית, ולכא"ו משמע דלגבי חובת הגוף יש להחמיר אם אין העכו"ם נכנס, ולגבי חובת הבית אפשר להקיל, דז"ל תמוה מאור דלגבי חובת הגוף מה איכפל' אם העכו"ם נכנס או לא, ואולי הוא ע"ד ס"ס להחמיר, ד"א שחייב מצד חובת הגוף, ו"א דהוא חייב מצד חובת הבית, וא"כ יש להחמיר, וע"י.

ומ"מ נראה דלגבי ברכה לא שייך לברכה בכל הנך דלעיל, ולא מבעיא כשעוהב תוך ל' קודם ליל י"ד דנקטינן שאין מברך, ע"י ריש סי' תל"ו, אלא אפי' בבודק ליל י"ד נמי לא שייך ברכה, דהרי הכא בודק מחמירא דילי' בבית דלא דילי' ולא שייך לברך, לפמ"ש"כ הח"י שאפי' בודק כסיים שלו נמי אינו מברך, דלא תקנו רק בבית [וכבר ביאר דודי הגר"ו"ס כליט"א שזו סברת הגר"א"ל שליט"א לבחורי ישיבה שבדורים חמץ שלהם בבית כשאין להם בו שום זכות דא"י לברך, ע"י בספר שער המועדים], אכן אם עוהב רק בליל י"ד ובודק קודם שעוהב יש לומר דכיון שבשעה שבודק בודק חמצו בבית שלו, אך שאם לא יבודק ויעוהב יפטר, מ"מ כל שבשעה שבודק הרי הוא בודק חמצו מביתו, ואם ימצאנו יבערע למחר ויקיים בזה ביעור חמץ, שהרי חמץ למעשה לא הפקיר ומבער, אי"כ שייך שפיר ברכה.

והנה באמת בעוהב לאחר כניסת ליל י"ד י"ל דקודם שעוהב לכ"ו"ע חייב, והוא לכא"ו תלוי בפלו שבמ"ב סוף סי' תל"ו לגבי העתיד למכור ביום י"ד אם נפטר בליל י"ד קודם שעוהב, והיינו דאף דבעוהב תוך ל' ויכנס בו עכו"ם קודם י"ד לכ"ו"ע נפטר, היינו משום שכשיגיע ליל י"ד כבר יהא ברשות עכו"ם, ומשא"כ כשהעכו"ם נכנס רק ביום י"ד תליא בפלו שבמ"ב שם כיון שבשעת כניסת י"ד הוא עדיין ברשותו, ונראה דגם לפוטרים מ"מ אם בודק (ומבער למחר מה שמוצא) קודם שעוהב שפיר שייך לברך ומכח הסברא הנ"ל, ודו"ק.

וגו' דלגבי ברכה י"ל דאף בבית שאינו שלו או זה בית של ישראל ממילא שייך ברכה, ורק בנעשה בית של העכו"ם היה דיש לדון דלא שייך ברכה וכנ"ל.

ב. והנה יל"ע באמת בטעמא דמילתא אמאי אמרינן דבעל החמץ לא נפטר במה שהפקירו בהפקר דממילא, ואף לא נשאר בביתו, וכגון בעוהב ביתו שאינו שלו או מוכרו לאחר, ובאמת הנה במה שאמרו בגמ' במשכיר דמחוייב משום דחמירא דילי' יל"ע, ובאמת הנה עוהב עליה בב"י, וממילא חייב לבטל מהי"ת ולבער מדרבנן, ולכא"ו כך הכונה המקור"ח בסי' תל"ז, אך במגן האלף הוכיח מג"א דהכונה כיון שהיה שלו קודם, ושוב מצאתי בתו' ר"פ שהוא ס"ל להדיא דבלא ביטול עובר המשכיר בב"י [וכד' מהרש"ל אליבא דרש"י וע"י להלן], ומ"מ ס"ל שטעם חיוב המשכיר משום שנתייבב קודם שהשכיר ותו לא פקע חיובו עיי"ש, ועכ"פ לד' המג"א דס"ל דהמשכיר הפקיר חמצו, ואדרבה שרק השוכר עובר בב"י

הערות והארות | קמא

הערה במנהג העולם לקבל דירה לימי הפסח

בסי' תל"ז ס"ב מבואר שהשוכר דירה מחבירו ב"ד ואינו יודע אם הוא בדוק, אם המשכיר בעיר שואלו אם בדוק, ואם אינו בעיר מבטלו בליבו ודיו. ולפי"ז נראה שה"ה מה שמצוי שמקבלים דירה לליל הסדר או שבת בימי הפסח, ואין ידוע למקבל הדירה שבעה"ב בדק אותה, עליו לשאול אותו על כך שהרי לא סמכו כאן על חוקת אדם כשר שבדק כיון שיש חוקת איסור שהיה חמץ בבית, ואיכא לברורי, ואפי' אם אינו בעיר, כיון שכיום אפשר להתקשר אליו הרי זה כאילו הוא בעיר, ואינו דומה למי שמקבל חדר בתוך דירה שבעה"ב בתוכה ומשתמש בחדר זה, שמוכח מזה שהחדר בדוק, משא"כ כשהבעה"ב אינו כאן. ואף שבנידו"ר אם בעה"ב השאיר חמץ בבית, לא אמרי' שמסתמא הפקירו וזוכה בו השואל, שהרי הבעה"ב רק השאיל את הדירה, ובכה"ג הדרך שהוא משאיר בה חפציו, מי"מ י"ל שבעה"ב ביטל חמצו וזכה הפקירו בהדיא, ועוד יש חשש לחתיכות חמץ שאינן חשובות אצל בעה"ב, ומסתמא הפקירו ועכשיו הישראל וזכה בהם, לכן צריך לשאול על כך את בעה"ב או אפי' את אשתו או בניו הקטנים שהגיעו לגיל חינוך וכמבואר בסעיף ד'. ואם א"א לדבר עם אחד מהם על השואל לבטל, ואם כבר באה שעה ו' שא"א לו לבטל צריך לבדוק כל הבית, כמש"כ הגר"ו בשו"ע שלו כאן (סעיף ו'), והוסיף שדווקא חדרים שחיוב בדיקתן מהו"ת דהיינו שמשתמשין בהם חמץ בתדירות, ע"ש. ונראה שכל זה בקיבל הדירה קודם שעה שישית.

אחד מבני החבורה - ירושלים

סימן תל"ח

נכנס עכבר וכיכר בפיז

במ"ב סי' תל"ח סק"ב בנכנס עכבר וככר בפיו ומצא ככר שלם תלינן דהוה הככר שהכניס העכבר, כ' דווקא בביתל, אבל בלא ביטל דהוה מילתא דאורייתא לא תלינן להקל וצריכין לבדוק עדיין כל הבית, ולקמיה בסק"ח לענין תינוק שנכנס וככר בידו ומצא פירורין דאי"צ לחזור ולבדוק, דתלינן דחוקתו שאכלו ואלו הפירורין שנפלו ממנו, מיהו דאפילו לא ביטלו אי"צ לבדוק, ויל"ע מאי שגא.

י.ח. - בני ברק

סיכום משנה ברורה סימן תל"ח

תל"ח, א. תינוק שנכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין כדי כל היכיר א"צ לבדוק, שדרכו של תינוק לפרר, אבל אם אין בפירורין כדי כל היכיר צריך לבדוק, ובב"י הביא שזו דעת התוס' והר"ן, אולם דעת הרמב"ם דאפי' הפירורין לא כדי כל היכיר א"צ לבדוק, ובדרכי משה (א) הביא ממהר"ל שיש שגורסים ההיפך (כיכר ותינוק), ולכן גם בתינוק יש להחמיר בכל גוונא (אפי' יש בפירורין כדי כל היכיר). בשו"ע סתם כהרמב"ם, והביא דעת התוס' והר"ן בויש אומרים. ובמ"ב (סקי"א) הביא הדייקר כסברא ראשונה, אך אם לא ביטל וככר עבר הזמן שאין יכול לבטל יש להחמיר לחזור ולבדוק.

בשה"צ (ב') הביא מהחמד משה דאם נמצא כיכר שלם קטן בנכנס עכבר עם כיכר, שרי אף כשלא ביטל, מיהו הפמ"ג מצודר להחמיר כשלא ביטל בכל ענין.

תל"ח, ב. בב"י הביא דהרמב"ם סובר דחמץ המונח בתוך בור אפשר לכתחילה לבטלו ודיו, והראב"ד השיגו על הרמב"ם וס"ל שלכתחילה לא יבטלו משום דהרי כנסטמין בבור לכתחילה דאסור [ובכ"י שם לאחר דין ודברים בדברי הטור ביאר שס"ל ממש כהרמב"ם, אולם בדרכי משה (ב') פליג אב"י בהנחת הטור ולמד שס"ל כהראב"ד שלכתחילה לא יבטלו, וצריך לבדוק ולהוציאו, אך פליג אטעמיה דס"ל שיעשה כך משום דהוה ליה ספיקא דאו', ולא משום שס"ל דהוי ליה מטמין בבור]. בשו"ע פסק כהרמב"ם ומבטלו ודיו [אולם פסק רק כן בחמץ בבור, אך חמץ מעל הקורה פסק שירידיו].

בשו"ע איתא דכזית חמץ למעלה על הקורה מחייבין אותו להביא סולם להורידו, ובמ"ב (סקי"ב) הביא מהח"י דמשמע דבפחות מכזית א"צ סולם להורידו וסגי בביטול, ובפמ"ג ובגר"ו מפקפק בזה.

אביחי כהן - אופקים

תינוק נכנס לבית בדוק וכיכר בידו

כתב השו"ע סימן תל"ח סעיף א': אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורים, אינו צריך לחזור ולבדוק, וכתב המ"ב בס"ק ז' דווקא בתינוק שאין בו דעת, אבל ביש בו דעת נאמן לומר שאכלו כולו, ע"כ. ולכאורה יש להעיר, שהרי בסיומן תל"ז ס"ק ט"ו כתב שאם אמרו אחד מבני ביתו כגון עבד או אשה או קטן שהם בדקוהו נאמנים, דבדיקת חמץ דרבנן וע"כ האמינום חכמים, ולפי זה אין להקל בזה אלא קודם שעה שישית שיכול השוכר לבטל, אבל לאחר שעה שישית שאין בידו לבטל שוב אין לסמוך על אלו. ולכאורה אצלינו בפשטות מדובר גם באופן שלא ביטל, כמו שכתב במ"ב בס"ק ח', ואיך נאמין לקטן בזה דהרי הוא מילתא דאורייתא.

משה לנדאו - רמת שלמה

חמץ בבור

חמץ בבור, ספק בגמ' אם צריך להעלותו, ובביטל - לא צריך דספיקא דרבנן. ובנכנס עכבר עם צבור ספק מצה ספק חמץ, בביטל חייב לבדוק, וי"ל ספק אם יש חמץ חייב בבדיקה דבדיקת חמץ נתקנה על הספק אם יש חמץ. אך בספק אם **חייבהו**, פטור.

שלמה אקרמן - קרית ספר

סימן תל"ט

ביאור החילוק בין עכבר נכנס ומצא אחריו להניח

בוזית זו ומצא בארבע (לפי השו"ע)

הנה יל"ע מ"ש המב"ב בסי' תל"ט סוף ס"ב דעכבר נכנס אחריו ומצא ככר דתלינן בהעכבר, להא דמב"ו בסעי' ד' דהניח חמץ בוזית זו ומצא בוזית אחרת צריך בדיקה [ובשלמא להטור ומסקנת המ"ב תרווייהו ספיקא גינהו, תתלין בביתל או לא ביטל, אך למש"כ המ"ב בד' השו"ע דבגוונא דסוף ס"ב אפשר להקל אף בלא ביטל, ובגוונא דסעי' ד' משמע לכאו דאף בביטל מחמיר השו"ע, ורק האחריו מקילים בביתל, וא"כ זה צ"ע דמי"ש]. ולכאו אמאי לא נימא דאין אנו יודעים מה עלה בגורל ככר ראשון ומסתמא א' לקחו, ואילו היינו רואים את הלוקח ואח"כ היינו מוצאים את הככר הלוח, היינו תולים שזה הככר הנילקח, וכי השתא שלא ראינוהו לוקח גרע טפי, ולכאו צ"ל דכשלא ראינוהו לוקח גרע טפי דנעשה הבית כאינו שמור, ונידון ככית שמתהלכים בו עם החמץ אנה ואנה, ע"י מ"ב ריש ס' תל"ד שעכבר אינו מתהלך אנה ואנה שעובר למקומו שמצניעו ואוכלו שם, אלא שאם מצאנו ככר אנו תולים הככר בהעכבר, אבל כאן שהניח חמץ ואין יודע מי מהיכא תיתי שזה עכבר או לוקח להצניעו, ויותר יש לנו לחוש שנעשה הבית כבלתי שמור, ומיסודו של בדיקת חמץ שיהא ערני על מצב ביתו שנשאר בחזקת בדוק ושמור מחמץ, ומש"ה מה שמשייר צריך להניחו בצנעתו כמב"ו שם בסי' תל"ד עי"ש, וק"ל.

בענין חובת ביטול בבדק ולא מצא

בשונה הלכות סי' תל"ט ס"ב העיר בדינא דס"ב דבדק ולא מצא דאינו פטור אלא מבדיקה ולא מביטול, ולמדו מסימן תל"ד סק"ג, ודבריו ברויים, ונר' בביאור הדבר דהרי לעולם כשאדם בדוק ולא מוצא יש לנו לומר שמהיכא תיתי שיש עוד חמץ באיזה מקום שלא מצאו, ובפרט כשאין יודעים כלל שהיה עוד חמץ

ובמשכיר ביתו לעכ"ם והוא עדיין משתמש, וכמו מה שאנו משכירים ב"ג ליכא הפקר דממילא, כי אם ביטול שאסור מדרבנן לסמוך ע"ז, וא"כ כ"ש דחשיבא חמירא דילי' שבבית שהגוף שלו, ובודאי לא נפטר מבדיקה וביעור, [דפשיטא דיותר חמור כשרק מבטל מגוונא דנעשה הפקר מאליו, והכל יודעין שהוא הפקר גמור].

והנה בסוף סי' תל"ו אי' פל"ו בעומד למכור חמצו לעכ"ם למחר אי פוטרו מבדיקה השתא בליל י"ד, ויל"ע אם משכיר המקום ב"ג ומוכר החמץ ב"ד יעום א' חייב לבדוק בלילה למחמירים, ולכאו להג"ל לא מהני דאא אפי' השכיר ביום הבית ורשאי השוכר לזכות בו לא נפטר, דבשכירות לחוד לא מהני, וצריך שימכרנו מכירה גמורה, כ"ש כשרק עומד למכור למחר, והשתא אפי' לא הפקירו דלא נפטר ע"י השכירות להנך מחמירים דלא סגי להו במה שימכרו למחר, וזה ברור [ועי' ספר חוט שני עמ' רנ"ד, ולענ"ד ברור כמוש"ן].

ג. והנה נח' בסוף סי' תל"ו בעוזב ביתו ולא יקיים בדיקה במק"א אי צריך לבדוק לקיים מצות בדיקה, ויל"ע להמחמירים דסוכ"ס מאי קמבער ומאי בודק דהא עוזב הבית והחמץ, ואין לו שייכות לזה. וצ"ל דקודם שעוזב עדיין הבית והחמץ שלו, והא גופא קאמרינן ליה שלא יעוזב קודם שיבדוק, ויל"ע לפי"ז דלכאו' אם עבר ועזב אין שום טעם שיחזור ויבדוק, דלא יקיים בזה שום מצוה שכבר אין הבית והחמץ שלו, ומאינדך נר' דגם למקילים אם כן יבדוק קודם שעוזב בודאי קיים מצוה אלא שרשאי לעזוב ולהפטר, ונפק"מ דבעוזב הבית ליל י"ד אם יבדוק קודם שעוזב י"ל דלכו"ע יכול לברך, ואולי אפילו מחוייב ועומד דאולי בליל י"ד לא פליגי, ולפי"ז העומד למכור החמץ ולהשכיר הבית לנכרי, אעפ"כ אם בודק קודם לכן קיים מצוה ויכול לברך [ובספר חוט שני לא כתב כן וצ"ע]. ובאמת נר' דלכו"ע צריך לבדוק מצד שנתחייב, אלא שהמקילים במ"ב סוף סי' תל"ו הקילו בעומד למכור דוקא, ומשום דס"ל דמקיים בזה תשבייתו וכמב"ו במ"ב, ודו"ק [שו"ר שבחת"ס בתשו"ר סי' קל"א משמע דגם בליל י"ד תליא בפלוגתא, עיי"ש].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקרית החרדית בית שמש

השוכר בית ויש מפתח גם למשכיר

שו"ע סי' תל"ז ס"א, מסירת מפתח ושכירות מחייב בדיקה לשו"ע, ובמשנ"ב סק"ב הביא דיש חולקים דמסירת מפתח לכד מחייב, כיון שאין למשכיר מפתח להכנס. ולכאורה לפי"ז אם יש מפתח נוסף ג"כ למשכיר אזי לכו"ע חובת הבדיקה על המשכיר. ויש שטענו כיון שמבחינת המוסריות שכיון שישנה מסירת מפתח לשוכר אזי המשכיר לא נכנס, ממילא חובת הבדיקה היא רק על השוכר, ועוד הוסיפו דלא גרע ממה שכתב המשנ"ב בס"ק ד' שבית שאין לו מנעול על השוכר מוטל חיוב בדיקה.

אברהם בר ששת - רוממה

מי משלם שכר הבדיקה

בבה"ל סי' תל"ז (ד"ה וי"א שצריך להחזיר) כתב: עי' בפרי חדש שכתב דהמחבר וגם הג"ה לא מיירי כי אם בסתמא, ע"כ. צ"ב דסתמא אף בשכרו ביום י"ד שחוקתו בדוק לכו"ע, א"א לשלם לו שכר הבדיקה (כמ"ש המ"ב סקט"ו בדעת הרמ"א, וכ"ש שזה גם דעת המחבר), וא"כ אמאי כתב הפרי"ח שדברי הג"ה שצריך לשלם שכר הבדיקה הוא בסתמא, ויתכן לומר שהפרי"ח ראה רק את הרמב"ן המובא במ"מ, דמשם משמע דעת הרמב"ן דאפי' בסתמא צריך לשלם (כמו שדייק בביאור הגר"א), אבל לא ראה הה"ח דברי הרמב"ן המובא בחי' הריטב"ו על פסחים (שזה נדפס רק בזמן המ"ב ולא לפני"כ כדמשמע משע"צ סק"ז שכתב על חי' הריטב"א הג"ל הנדפס מחדש ודו"ק), דמשם מוכח בהדיא דדוקא כשהתנה משלם לו שכר הבדיקה ולא בסתמא (עי' שעה"צ סק"ז).

בועז בצלאל אברהם - טבריא

השוכר בית על מי חובת הביטול

בבה"ל סי' תל"ז ס"ב ד"ה שואלו נסתפק אם צריך לשאול את המשכיר אם ביטל החמץ, וצ"ע מאי נפק"מ ליה להשוכר בביטול המשכיר, דהא כבר כתב במשנ"ב סק"ו דהמשכיר הפקיר חמצו כשיצא מן הבית וזכה בו השוכר, וא"כ יבטל השוכר ודיו, ואף שכ' המשנ"ב שם דמ"מ יבטל המשכיר, הטעם בזה הביאו מהפמ"ג שהוא ע"פ דעת הסוברים דחצר המושכרת קונה גם למשכיר, וא"כ הוא גם ברשותו של המשכיר, אכן להנך גיטא אין החמץ של השוכר, ואף לא קיבל עליו אחריות, ובכל אופן לא יעבור עליו בכל יראה, ומה נפק"מ ליה בביטול המשכיר.

י.ח. - בני ברק

סיכום משנה ברורה סימן תל"ז

תל"ז, א. בב"י הביא מהר"ן דס"ל שכדי ששוכר בית ב"ד יתחייב בבדיקה צריך שהמפתח יהיה בידו, וגם שיקנה את הבית מאחד מדרכי הקנין של שכירות מקרקעין, ולתוס' תלוי רק אצל מי נמצא המפתח. בשו"ע סתם כהר"ן. במ"ב (סק"ב) הביא שהחק יעקב ועוד כתבו שהנכון להחמיר בשניהם, וא"כ חובת הבדיקה בזה על השוכר ועל המשכיר, והפרי"ח ועוד כתבו שהיעיקר כדעת השו"ע [מיהו לכו"ע יכול החק לעשות שליה לחבירו ויוצא ידי הכל].

במ"ב (סקי"ה) סתם חזקתו יעקב ועוד שכהמשכיר מסר לשוכר המפתח ב"ג, והשוכר חזר והפקיד המפתח אצל המשכיר לפני י"ד, על המשכיר לבדוק, והפרי"ח כתב דבכה"ג על השוכר לבדוק.

תל"ז, ב. בב"י הביא דהר"ן הרמב"ם והרא"ש ס"ל שחזקתו של בית שהוא בדוק, ולכן אם המשכיר נמצא שיילינן ליה אם בדק, ואם ליתיה בנשאליה סמכנין אחזקה, אולם ר' אליעזר ממיץ ושאר אגונים מחמירים בזה ולא סומכים אחזקה, בשו"ע סתם כהר"ן הרמב"ם והרא"ש.

אולם ביטול כתב השו"ע דבעינן, ובבה"ל ד"ה ומבטלו הביא שפסק השו"ע בזה כהרא"ש, אולם בפמ"ג ועוד איתא דגם ביטול לא בעינן.

תל"ז, ג. בב"י איתא דס"ל לר"ן שהמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות ואפי' במקום שבדוקים בשכר שהרי חזקה הוא ועוד, אך הביא הר"ן אחרים אומרים וכן דעת הר"ב המגיד שצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק, בשו"ע סתם כהר"ן, ובמר"א הביא כהרב המגיד, ולדינא כתב במ"ב (סקט"ו) שפסקו האחרונים כהשו"ע דבכל גוונא א"צ לשלם לו, דיכול לומר לו קים לי כדעה זו, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

בבה"ל ד"ה וי"א הביא מהפרי"ח שהמחבר וגם הרמ"א לא מיירי כי אם בסתמא או שאמר המשכיר שהוא בדוק והשוכר שתק, אבל אם התנה השוכר איתו בהדיא ע"מ שיהיה בדוק הוי מקח טעות לכו"ע, אולם הריטב"א הביא את הרמב"ן ולמד בו דלא הוי מקח טעות אף כשהתנה איתו בהדיא, ועי"כ נשאר בבה"ל בצ"ע לדניא.

תל"ז, ד. בטור איתא דהכל נאמנין לומר על הבית שהוא בדוק אפי' נשים וכו', ובב"י הביא דברא"ש איתא דבירושלמי לחד מ"ד אין הנשים נאמנות. ובשו"ע פסק כהטור.

בשה"צ (ט"ו) הביא דהתוס' עירובין איתא דאם שלח לקטן למקום אחר לבדוק אינו נאמן, אולם מהתוס' בפסחים נשמע שנאמן בכל ענין, וכך המשמעות באחרונים.

אביחי כהן - אופקים

משום שזוכה בחמץ, בודאי צ"ל כן דכוונת הגמ' משום שהיה שלו וכבר נתחייב ותו לא נפטר, וכמוש"כ במגן האלה הג"ל.

והנה יש לנו ד' שיטות מי עובר בב"י אם לא היה כאן ביטול: דד' ר"פ ומהרש"ל שהמשכיר עובר בב"י [ולכאו' כך משמע בתו' שרק המשכיר יכול לבטל דחשיבא דילי', אך עי' גר"ז סי' תל"ז בקו"א ואכמ"ל], וד' מג"א סי' תל"ו סי' תל"ז דרק שוכר עובר בב"י לפי שזוכה בחמץ בקנין חצר, ובחי' הר"ן רבינו דוד ומאירי ומהר"ם כלאוה מבואר שאף א' לא עובר, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, ובאמת יתכן גם צד רביעי לומר ששניהם עוברים דאנן נקטינן שעובר אף על חמץ שאין ברשותו, עי' סוף סי' ת"מ, וד' הרבה ראשונים שישראל עובר על חמצו של ישראל אחר שברשותו, ועי' מ"ב סי' תמ"ג ס"ק י"ד ושעה"צ שם, וכ"כ בתורת חיים.

ולפי דרך התו"ח מהו"ת שניהם צריכים לבדוק, ומדרבנן רק א' צריך לבדוק, ואדרבה קיל הוא שהקילו בדרבנן להטילו רק על מי שמצוי אצלו בכניסת י"ד, ולד' הר"ן ור"ד י"ל דמה"ת אין חיוב רק על שלו וברשותו, ומדרבנן סגי בחד מינייהו לחייב בדיקה, ועי' עוד בלשון רבינו דוד באופ"א קצת, ועי' מספק"ל מה עדיף, ומסקנא דתלוי במי שמצוי בידו, אבל לד' ר"פ או דרך מג"א למדנו שיתכן שא' עובר בב"י, וחובת בדיקה מוטלת על השני יותר מאשר על זה שעובר בב"י, ובהכרח צ"ל שהנידון מצד גורת שמה יבא לאכלו, דאף שלא שייך גביה ב"י יתכן שחייב משום שמה יבא לאכלו, ועדיין יל"ע מאי מספק"ל, ובפרט למג"א דגם ב"י וגם שמה יבא לאכלו לכאו' אצל השוכר וא"כ מאי מספק"ל, אך יעוי' היטב בתוס' ובתו' ר"פ דהספק כיון שכבר נתחייב משכיר ותו לא פקע חיובו, ומאינדך נתחדש חיוב אצל שוכר, וא"כ שניהם חייבים, ועי' שקלינן וטרינן מי עדיף.

והנה לכאו' מוכרח מזה דגדר ההלכה דשמה יבא לאכלו אינו רק דין הרחקה שלא יעשה דא"כ מאי שייכא במשכיר, ומאי שיהי' לומר דכיון שחל' תו לא פקע, ובהכרח שהוא שיעור בחובת הביעור מדרבנן, שמדרבנן צריך לבערו באופן שלא יוכל יותר לבא לאכלו, וא"כ שפיר י"ל שכבר חל' עליו חובת ביעור כוה, ותו לא פקע ע"י מה שעשה טעדיק שלא יוכל לאכלו [ועד"ז נתבאר במק"א חובת בדיקה לעוזב ביתו תוך ל', עי' ריש סי' תל"ו, ולמטמין בבור, עי' סוף סי' תל"ח, דאף אם עושה דברים שאילו היה כן מאיליו לא היה מחוייב לבער דאין בזה חשש שמה יבא לאכלו, מי"מ כיון שאי"ז בגדר ביעור א"כ כל שנתחייב ביעור אינו נפטר במה שעושה דיו"ן]. ועי"כ שפיר נחשב שיש כאן שניים שמחוייבים, שהנידון מי עדיף ועל מי להטיל את עיקר החיוב שהוא איפסור את חבירו ע"י קיום חובתו, ועל זה הוא כל נידון הסוגיא וכנ"ל בסק"א דבשוכר תלך במפתח וכו'.

[והנה בשו"ע הרב ומ"ב ס' תל"ז מב"ו דאף שכשהשוכר אינו נכנס לדור עד אחרי פסח נמי מחוייב לבדוק (כשקיבל מפתח קודם י"ד), ולכאו' זה לא יתכן רק אם השוכר זוכה בחמץ, דאל"כ מאי שגא מיורשים שאינן דרים בבית המוריש שבסי' תל"ה שפטורים מן הבדיקה, עיי"ש במ"ב, אלא שמ"ב סי' תל"ז לשיטתו שהשוכר זוכה בחמץ, וק"ל].

וכל מה שנת' לעיל סק"א לא נוכל ללמוד אותו מסוגיין אלא למג"א ור"פ דמפרשים הסוגיא אף באופן שאילו היה כך תמיד היה במצב שלא יבא לאכלו ולא היה לו סיבת חיוב כלל, ואעפ"כ כיון שחל' תו לא פקע, ולא נפטר במה שפקירו וזכה בו השוכר וגם נמצא ברשות השוכר, וא"כ למדנו כהנ"ל, אך לד' התו"ח אין ללמוד אלא לאופן שולוי הביטול עובר בב"י, ולדבריו שניהם עוברים בב"י לולי הביטול, ולהכי מוטל על שניהם חיוב הבדיקה וכנ"ל, ואין ללמוד מזה לעוזב דירת העכ"ם או מוכר שאולי בכה"ג חשיבא הפקר גמור ואינו עובר בב"י [ד"ל דהא לא ס"ל למקו"ח שיש כאן הפקר הוא משום שסוכ"ס נמצא בבית שהגוף שלו, ועי"כ אי"ז הפקר יש כאן שלו וברשותו, ואין ללמוד מזה לכשמצא בבית שאין לו בו שום שייכות ולא יחזור אלין], ד"ל דבכה"ג ליכא כ"י ולכא"כ סיבה לכבוד לא מהו"ת ולא מדרבנן, אך לד' תו' ומג"א לכאו' הדברים מכו"חיים [ובכאמת שהתו"ח בדעת רש"י ובר' רש"י יל"פ בהא דעוזב ביתו ובור הג"ל שזה סברות בדאו' כדיון לא יטמין, שיש דברים שהוא בגדר אינו מצוי ואינו עובר, אך במטמין בידיים עובר ע"ז ואכמ"ל, אך בד' תו' שפיר יש להוכיח כמוש"ן].

ובד' הראשונים יש לדון אם הדין דרבנן משום דזה שלו וזה ברשותו, וא"כ י"ל כהתו"ח, אך לרבינו דוד שחמץ של ישראל צריך להתבער והנידון על מי לחייב, וי"ל דאף שהופקר וכמג"א מ"מ חמץ של ישראל צריך להתבער ולא רק להיות מופקר, וי"ל ככל מה שנתבאר ודו"ק.

נטעם חובת הבדיקה שעל המשכיר (לסי' תל"ז)

א. הנה בגמ' פסחים דע"א דטעם חובת הבדיקה של המשכיר הוא משום דחמירא דילי', אלא שלכאו' צ"ע דהא מב"ו במ"ב סי' תל"ו ס"ק כ"ז וסי' תל"ז סק"ו דהמשכיר מפקיר חמצו כשעוזב ביתו, וא"כ לאו דילי', וצ"ל הכונה לפי שהיה שלו, ותקנת חז"ל שלא לסמוך על הפקר לחוד, ואפי' היכא דמפקיר בלב שלם, אלא דיל"ע דבמ"ב סק"ג מב"ו שבמוכר א"צ לבדוק, ולכאו' גם התם שייך טעם זה, וצ"ל דשאני הכא שלא נחשב הוציאו מרשותו לגמרי כיון שגוף הבית שלו, ומשא"כ בעוזב בית שהיה שם בשכירות, או במוכר דבוה שפיר אהני ההפקר לפטור [ולפלא על שו"ע הרב סוף סי' תל"ז שכתב דאפי' מפקיר להדיא ועוזב בית העכ"ם מחוייב לבער מתקחז"ל שאסרו לסמוך על הביטול, אלא א"כ נכנס שם העכ"ם קודם פסח, וצ"ע דאחרי שזה הפקר גמור ואינו ברשותו אמאי חייב ביעור, ומ"ש מהשליכו לרחוב].

ואע"ג דבכחמץ של עכ"ם וקיבל אחריות ו"א דאם נמצא בבית המושכר אינו עובר, ודחש במוכר לעכ"ם ולא קיבל אחריות, ועי' היטב סי' תמ"ו וסי' תמ"ח, אך הכא שהיה שלו וגם עכשיו לא זכה בו אחר, אלא שהוא הפקירו, בזה אמרינן דמדרבנן לא מהני הפקר עד שיוציאו לגמרי מרשותו שלא יאה ברשותו שגוף הבית שלו, ומשא"כ התם שלא היה החמץ שלו או שעכ"פ מכרו להעכ"ם, דזה עדיף מהפקר, וזכה סגי להוציאו לרשות המושכר לאחר.

ונר' דכ"ז רק במפקדו וכגון משכיר או עוזב הבית, אבל בחור ישיבה שעתידי לחזור אחר הפסח ולא מפקיר, בזה בוודאי מחוייב לבער, ואינו רשאי לסמוך על הביטול אף אם גוף החדר אינו שלו, ואף אם נאמר שאין לו שום זכות בחדר, ועכ"פ בימי הפסח, ואפי' שלא יהא שם בפסח, ואין לו זכות להיות בחדרו בפסח, דמי"מ החמץ שלו ומדרבנן לא מהני ביטול, ואף אם יפקיר להדיא לא יועיל, ושאני בהלי' שוה הפקר גמור ממילא, ועי"כ אינו מחייב אלא א"כ נשאר ברשות שיש לו בה עכ"פ קנין גוף [ולהג"ח גם בהג"ל חייב לבער, אך לדינא לכאו' רק בזה], ולכאו' בודק בברכה מחמת שמקיים עי"ז חובת ביעור.

ב. והנה כבר כ' במקו"ח ועוד שבאמת גם במטר מפתח ב"ג רמיא חיוב על המשכיר, ואם השוכר לא יבדוק מחוייב המשכיר לבדוק, אך באמת יל"ע בזה דלכאו' היה כשהשוכר זוכה בחמץ עדיפא מהפקר, וכמוכ"כ יל"ע למשכיר לנכרי שהנכרי זוכה בחמץ, וא"כ למה יתחייב המשכיר, אך במקו"ח וחו"א כתבו שהמשכיר מחוייב לבדוק ולבער, אלא שבאמת קו' זו תיקשי על הגמ' דאמאי מיקרי חמירא דילי', הרי יש כאן יותר מהפקר, שלכאו' זכה בו השוכר ואמאי חייב המשכיר, [וזה ודאי שאין לפרש הגמ' שהמשכיר מחוייב משום שגוף הבית שלו, ושכירות לא קניא ומוזהר על חמצו של השוכר, ונפק"מ דבעכ"ם יפטר דאין מוזהר על מה שיש בביתו חמצו של עכ"ם", בדגמ"א איתא לפי שחמירא דילי']. ואולי י"ל דלא ברירא שהפקיר החמץ, ועוד שהוא חוזר וזוכה דהמשכיר זוכה בהפקר שבביתו [ולפי' טעם ב' אי"ש דבמוכר ועוזב ביתו פטור מטעם נוסף שגם החמץ אינו שלו מלבד מה שאינו ברשותו, וזו סברת הגר"ז שהצריך שיכנס בו הנכרי ויזכה בחמץ, דלשיטתו רק מהו"ת הוא שנפטר].

דחרי לא היה חמץ ודאי בבית, אלא שהוא מקום שמכניסין, וא"כ יותר היה לנו לומר דאם בדיק דנין של מצא כנו' שאין עוד חמץ, ואעפ"כ תקנו חז"ל לבטל שמא ימצא גלוסקא ולא שאל מצאנו בשעת בדיקה, וא"כ כ"ש שבבעינינו שראינו חמץ לפנינו ולא מצאנוהו שיש לנו לומר שמא נמצא ולא בדיק כה"צ ושמא ימצאנו בפסח, וע"כ צריך לבטל [ומי"מ לא הטריחוהו חז"ל לבדוק שוב, ואפי' בעינינו דלגבי זה רשאי לסמוך על בדיקתו שבדק כל צרכו כתי וכדון, ורק לגבי לבטל הוא דחששו חז"ל להך חששא רחוקה, ולא עוד אלא שאפי' בלא ביטל וכבר הגיע פסח וא"י לבטל נמי לא הטריחוהו לשוב ולבדוק וכמוש"כ במ"ב ס"ק ט', עיי"ש].

בענין ככר קטן

הנה דעת רבינו הטור סי' תל"ט דכל היכא הנידון בככר קטן יש בו ספק שמא אכלו, והך ספק חשיבא ספק שעי"ז אפשר להקל בדרבנן מדין סד"ר לקולא, וכן לצרפו לס"ס אף בדיק, אמנם לגבי ב' בתים דלא ידעינן להו מינייהו על אל הכיור, וכבר נתקשו בזה רבותני הב"י והרמ"א בד"מ עיי"ש. והנה בגוונא דב' בתים בדוקים ולא ביטלו ובאו לשאול בב"א, לכא"י פשוט שא"א להקל בככר קטן, דהא א"א לצרף ספיקא דדילמא לא על, דאחרי שלבית א' ודאי על ובאו לשאול בב"א מוכרחים לדון את שניהם כודאי על, ומצד ספיקא שמא אכלו א"א להקל, דהא בראו לא מקילים היכא דודאי חזינו וספק אכלו נמפו בגמ' בדף ט', דהו"ל אין ספק מוציא מידי ודאי עיי"ש. אכן צ"ע בבאו לשאול בואח"ז שכל א' נידון לעצמו, נימא ס"ס לכל א' בפניע, דספק על ספק לא על וספק אכלו, דתו לא הו"ל ודאי, אלא אדרבה נימא ס"ס ונתייר אפי' בלא ביטל, וכן ל"ע בבאו וביטל ונימא דהו"ל ספק דרבנן ולקולא, ולכא"י מבוי בדף ט' ובתו יש כדברדבר שפיר סמכינן על ספק אכל, ואפי' היכא בדודאי היה כאן ככר, וכן מת' ד' הטרנו להדיא וכנ"ל, וא"כ צ"ע אמאי הכא לא היקל הטור בבאו בב"א וביטלו בככר קטן, וצ"ע.

ודעת רבינו הב"י דספק שמא אכלו הוא ספק רחוק, ולא מהני רק בספק חמץ ספק מצה, א"נ בספיקא דקבוע שהוא חידוש ולא מהני בדרבנן ובס"ס, ואמנם דבריו צ"ע מסוגיית השי"ס בדף ט' וכנ"ל, ועוד צ"ע שהרי הטור סמך ע"ז בב' בתים דלא ידעינן להיכן על, וכן בספק על וע"ז לא שייך תי' הב"י, וכבר תמה ע"ז בדרכ"מ עיי"ש.

ובדרכי משה כ' דלא מקילים רק בספק על, אך בודאי על אל מצרפינן ספיקא דאכלו לספיקא דאימור ככר זה הוא ככר שנכנס, והיינו ככל הנך ספיקות דס"י תל"ח דלא נחשב ב' ספיקות אלא ספק א', וכשא א' דמי, דמה לי מצאו ומה לי אכלו ומה לי יצא ככר, וע"כ אי"ז ס"ס, ולגבי ב' בתים בדוקים דלא ידעינן להיכן על, סבר ה"מ בתחילה באמת ייחשב כס"ס, וחוז בו דלא נחשב לס"ס כיון שא' מן הספיקות אי"א להתירו, ולכא"י כונתו דבשביל לדון ס"ס לא סגי לדון כל בית בפניע' כס"ס, דבעינן להתייחס לכללות צדדי הספק ולומר דהוא ספק שרוב צדדיו היתר, והכא חד ספיקא אין צדדיו יכולים להצטרף להיתר, דלא ידעינן איזה בית להתיר, וע"כ אפי' בבאו ובואח"ז ככר אין ספק זה מצטרף לס"ס, ועדיין צ"ע. אך עדין צ"ע מה יענה ה"מ לגבי באו בב"א ובביטל שייחשב כספק דרבנן ולקולא, דבזה א"צ לספק על, ונתייר ע"י ספק אכלו לחוד. ושמא ס"ל דעל ספק אכלו לחוד אי"א להתיר, ולא מהני רק לצרפו לס"ס ולא להחשב ספק לגבי סד"ר לקולא, וצ"ע מדוע, וגם צ"ע מהסוגיא בדף ט', עיי"ש.

ורבינו הב"י בשולחנו הערוך לא הזכיר כלל הא דככר קטן חשיבא ספיקא, ואפי' כ"ס בספיקא דספק חמץ ספק מצה ובספיקא דקבוע, ולפ"י משמע דס"י דספיקא דשמה אכלו לא חשיבא כלל לספק, אך באמת ע"י מ"ב שכ' שיש בזה פלו כד' הש"ע, ועכ"פ חוץ ממסכס זה בודאי אין דעתו להקל וכמוש"כ בב"י, והרמ"א ו"ל ג"כ לא הזכירו רק בספק זה, אך לפמש"כ בד"מ ש' לו להקל גם בשאר ספיקות, חוץ מ"ספיקות דס"י תל"ח וספיקא דב' בתים בדוקין ולא ידעינן להיכן על, ומ"ב ש"ל ב"י וד"מ אלו בשעה"צ סק"ז לגבי הך דינא הדבתיים בדוקין וככר קטן ועיי"ש, ולגבי שאר ספיקות הנה לגבי ספק נטל חמץ או מצה הנתיק להקל דאם היה ככר קטן שירי אף בלא ביטל מצד ס"ס, ע"י סק"ז, וכן לגבי הניח בוית זז ומצא אחרת, עיי"ש בשעה"צ סק"ט. וכמו"כ לגבי נכנס אחריו ומצא ככר, ע"י בס"י תל"ח שעה"צ ב', ולכא"י לדברי הרמ"א בדרכי משה בהנך תרי גונוי שזה ספק אם זהו הככר שנכנס לא אמרינן ס"ס, והיינו שלא מצרפים את הספק שמא אכלו לס"ס, וכדרכי ה"מ מד' הטור עיי"ש. וצ"ל דהחמד משה שהוא מקור ד' השעה"צ ב' המקומות פליג על הרמ"א, וצ"ע שהמ"ב סתם כדבריו, וצ"ע [ועכ"פ חזינו בד' המ"ב שהעתיק חומרת ב"י וד"מ רק לגבי ב' בתים בדוקים], ואולי זהו פקוק הפמ"ג הנוכר בשעה"צ ס"י תל"ח סק"ב, וה"ה דשייכא לסי' תל"ט סק"ט, וק"ל. ודע עוד דאף שלכא"י הב"י מסכים לאשויי ס"ס בספיקא דקבוע שבס"א, אך בספק חמץ ספק מצה שבס"ב לא ברידא האי מילתא, שהרי בב"י נ"ד כמסתפק אם טעם הטור משום דהוה ספק חמץ ספק מצה, או משום דשאני ספיקא דקבוע שהוא חידוש, והמ"ב סק"ז סתם להקל, אך באמת אי"ז בד' הב"י אלא כד' הרמ"א.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ל' ציבורין אחד של חמץ ואחד של מצה

כתב הש"ע סי' ת"ט ס"ב: ב' ציבורין א' של חמץ וא' של מצה... ואין ידוע לאיזה בית נכנס, אינו צריך לחזור ולבדוק, וכתב המ"ב סק"ז: ואין ידוע... מיירי כשביטלו, וא"כ אינו אלא ספיקא דרבנן, לכן אינו צריך לחזור ולבדוק, ע"כ. ולכאורה הדברים תמוהים, שהרי מה שביטל כבר מבוטל, והרי פנים חדשות באו לכאן, דהיינו שהחמץ הזה החדש לא היה כלול בביטולו, וא"כ היה צריך מעיקר הדין לחזור ולבדוק.

ועוד יותר קשה, שהרי המ"ב סי' תל"ד סק"ג פסק כן, והיינו שהש"ע שם כתב שאחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשייר להצניעו כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת, וכתב שם המ"ב (סק"ג) ואם בדיק ולא מצאו צריך לבטל פעם אחרת, דזה חמץ שגור העכבר אחר הבדיקה לא היה בכלל הביטול, שהרי שייך אותו למאכלו או כדי לבערו למחר, עכ"ל. מבואר בפירוש שהחמץ שלא ביטל חייב ביטול מחדש, וא"כ דברי המ"ב לכאורה סותרים אז"ו.

והנראה לומר שבעצם כמו שכתב הב"י שהתורה הפקיעה את החמץ מרשותו של האדם, ורק שהתורה נתנה סוג של שייכות לבעל בהמצאו כדי שביטל אותו, וא"כ כך הם הדברים: לפני הביטול כל החמץ שייך לבעל עד שעת הביטול. אחרי שעת הביטול הוא בעצם מבטל את כל החמץ שיש ברשותו, וגם ההוא שעתידי להיות ברשותו. ואם רוצה לזכות בחמץ אז אדרבה צריך להוכיח שלא רוצה לבטל ומעוניין בו.

ולפ"ז הכל מתפרש: כפי תל"ט ביטל את החמץ, דהיינו שיש ועתידי להיות [במידה ואין הוא מעוניין בו], וכשנכנס העכבר ודאי שלא מעוניין בחמץ שהביא, ולכן מועיל הביטול שבעצם מבטל הכל וגם חמץ שיכנס בעתיד, משא"כ כפי תל"ד ששם החמץ שלקח העכבר היה חמץ בשלכתחילה רצה אותו, ולכן אם נאבד בתוך הבית ודאי שאינו כלול בביטול כיון שהיתה לו כוונה מפורשת לא לבטל [במה ששמרו למחן], וא"כ ודאי שצריך לחזור ולבטל.

גבריאל ללוש - אלעד

גנדר דינא דבידקת חמץ

שר"ע סי' תל"ט סעי' א': ט' ציבורין של מצה וא' של חמץ וכו' צריך לחזור ולבדוק, דכל קבוע כמע"מ, ובפירוש אמרינן דמרובא פריש, ובמשנ"ב סק"ב מבוי

דאפי' כבר ביטל דבידקתו דרבנן מחמירין, ויש דיעות שלדעת הש"ע אפי' בס"ס היינו בככר קטן צריך לבדוק, וע"י בביאור הגר"א שהביא מתוס' פסחים ט' הטעם דכיון שנולד הספק לא תלינן באכל, משא"כ בספק על, ונראה סברתו כמש"כ במשנ"ב סק"ב כיון שבדיקת חמץ על הספק נתקנה לכך גם בס"ס חייב [ובזה מבוי גם אם ס"ס דינו כרוב, ולגבי חמץ אולינן בתר רוב להקל, מ"מ זה ל"ש בס"ס אף דחשיב רוב מ"מ היו בתורת ספיקות, ועל הספק נתקנה בדיקה, משא"כ ברוב דפריש דהוי הכרעת רוב]. אמנם צ"ב בטעם הדין בסעי' ב' בב' בתים וב' צבורין או ב' בתים וצבור א', דמבוי שמקילין בספק היכי דביטל דתלינן להקל, והא לכא"י על הספק נתקנה בדיקה, ואמאי מקילין היכי דהוי בדיקה דרבנן.

ופשטות החילוק הוא דבב' בתים יש אפשרות לתלות שזוהו הבית הבדוק, או תולין הבדוק במצה דיש איזה מציאות לתלות בו, משא"כ בספק חמץ ספק מצה שאין מציאות לתלות בו, וצ"ב טעם דבר זה. עוד יש לברר מה שפסק הש"ע בצבור א' וב' בתים, דאפי' נשאלו בב"א פטורין ואפי' דחד גברא, והא גבי דינא דב' שבילין שנשאלו בב"א לכי"ע אינם טהורים דהוי תרתי דסתרי, ומ"ש הכא בדין בדיקת חמץ. ובספר אבן האול [פ"ב מהל' פסח הל' י"א ד"ה ונראה] כתב לכא"י דדינא דבידקת חמץ על הספק נתקנה, היינו שאינו דין ב"חפצא" לברר קיום מצות תשבייתו, דלזה א"צ תקנה מסוימת וככל בדיקת תולעים דעלמא, אלא הכא הוא דין שיהיה ברוב לגברא השבתת החמץ מהבית, ולכך ליכא הכא לחסרון דנשאלין בב"א שהוא רק ענין ההיא דב' שבילין שהוא נידון בחפצא, והוי תרתי דסתרי לטהר שניהם, אבל הכא שהוא דין שיהיה ברוב לגברא בזה אין ענין שאליכא דאמת לא יהיה חמץ בבית, דבעינן רק שיהיה ברוב לאדם, ובוהו אין סתירה לדון כלפי כל בית שהוא ברוב כיון שיש במה לתלות.

ולפ"ז יש לכא"י דאמרינן דעל הספק נתקנה, ולכך בקבוע דכמע"מ מחמירין אפי' בביטל, ואפי' בספק נאכל ע"י העכבר, דק"ו, ובמ"ב סק"ג דיעת האדם בבית יש ריעותא ברורה של כניסת חתיכה הרי א"א לחשב בית זה כבדוק, הגם שמצד החשב בחפצא דחמץ ליכא למיחש, ואפשר שלא יעבור בב"י ובי' [וכחמץ שא"י במקום שאין מכניסין חמץ].

אבל דין בדיקה הוא שיהיה קיים בדעת האדם מצב הבית כמושבת חמץ, ולא צריך בדיקה על הספק ואפי' ס"ס. ויש לבאר דבב' בתים וב' ציבורין א' חמץ א' מצה, או בב' בתים וצבור א' דיש מציאות לתלות בו כניסת החמץ, הגם שמצד הספק גופא יש צד חמץ בבית [ובעלמא כד"ג הוה מחמירין, מ"מ הכא] כיון שכלפי ידיעתו במצב הבית יש הסבר לכניסת העכבר באופן שביית זה נשאר בחוקת סתמא של ברוב, והיינו שבידיעתו נמצא בית זה כמושבת חמץ ע"י התליה דמצה בדבוק או תליה בבית אחר, לכך א"צ צדיקה דנשאר בדעת שבסתמא הוא בדוק.

ומצד הספק עצמו דשמה יש חמץ ועבר בב"י סגי דביטל והוי ספק דרבנן, אבל מצות בדיקה ליכא בדבוק ועומד הוא. ובוהו יש טעם לדין מקום שמכניסין בו חמץ טעון בדיקה, ואינו תלוי במקום שמצוי חמץ שמעורר ספק, דהכא כל מקום שמכניסין חמץ הרי צריך לברר שיהיה בידיעתו בפועל שאין שם חמץ והוא בדוק, ואינו תלוי במה שיש סברא לספק.

אברהם שונברג - נוה יעקב מרכז

בענין לא יניח העיסה בלא עסק

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרסם יוסף על המועדים) רעל הא דאיתא בש"ע סי' תל"ט סעיף ב' לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד, וכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמירין, ואם הניחו בלא עסק שיעור מ"ל הוי חמץ, דעל מה סמכו בני תימן דלכתחילה אין מתעסקין בצק אחר לישא, ואמת הוא דעד שיעור מ"ל אינו מחמירין, אבל לכתחילה הרי כתב הש"ע לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד, ע"כ.

ואשר נראה לומר, דאכן אמת שאין בני תימן מתעסקים עוד בצק אחריו הלישה, אבל אין הכוונה שאין מתעסקים עמו כלל, ומניחים אותו כמות שהוא עד לאפיה, אלא מתעסקים עם הצק מבחוץ כלומר עם גמר הלישה, מנודים את העריבה כל הזמן בלי הפסק כלל עד לאפיה, והא דל' לשון רבינו הש"תילי זתיים" בסיומן תנ"ס ס"ז: אמר הכותב, במקומות אלו (תימן) נהגו שאחר גמר הלישה מנודין העריבה שהצק בה עד גמר האפיה, אבל עסק גמור שנזכר ואפילו נידור אין עושין, ונ"ל ליישב המנהג תימן דבב"י ה"אור החיים" פרשת בא שירד עליו דלף ע"ש, ופירש הרב בעל פ"רה שם שבין מקום שהדלף טורד שם בין שאר הקמח חוצה לו אינו בא לידו חימוץ, דכ' היכא דאיכא טיראד במקום שנופלת, כך בשאר הקמח שנבלעים שם המים כיון שנבלעים טיפה אחר טיפה גם שם מוטרדי הקמח ולא אתי לידו חימוץ, וכן עבד, ע"כ.

שוב זיכני ה' ומצאתי סייענת לכנהג תימן דבב"י ה"אור החיים" פרשת בא פרק י"ב פסוק ל"ט ו"ל: פירוש "הטעם שאפוהו מצות כי לא הותר להם לאכול חמץ, לזה מהרו לאפותו מצה, והגם ששהה מעת לישא עד עת אפיה זמן מה, אולי כי היה מתעמלים בו, ולזה אמר הכתוב משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, וכי לא היה להם מקום לשאת אותם שהוצרכו לתתם על שכמם, אלא כדי שיתעמלו בהם, וכל זמן שמתעמלים בעיסה אינה מחמצת, ע"כ.

הרב חזקיה דחבש - רב ק"ק "שתילי זיתים" ראש העין, ומזח"ס "שתילי זיתים" עם פירוש באר מרים ג' חלקים

ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ

בשר"ע סימן תל"ט ס"א כתב חז"ל: ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ ובה עכבר ונטל, ולא ידענו אם נטל חמץ או אם נטל מצה, ונכנס לבית בדוק, צריך לחזור ולבדוק, וכתב הרמ"א מיהו אם הכיכר קטן שיכול העכבר לאכול תלינן להקל וכו'. ויש לברר אי דברי הרמ"א מוסכמים הם לש"ע, דהא דברי הרמ"א הם דברי הטור, ודעת הש"ע כדעת הרמב"ם גבי מאי דאמרינן בדפתעה צבורין צריך לחזור ולבדוק, האם מיירי אף בביטל או דווקא בלא ביטל, דלהטור מיירי שלא ביטל, אבל היכא דביטל הויא ספיקא דרבנן ולקולא, ודעת הרמב"ם דאף בביטל צריך לחזור ולבדוק, ואצ"ג שהוא ספיקא דרבנן, ומשיב דתקנת חכמים לבדוק היתה על הספק שאולי ימצא.

וא"כ יש לנו לדון עתה גבי אי סבירא ליה להרמב"ם כהטור גבי דהיכא דאיכא ספק נוסף כגון בככר קטן דאפשר שאכלו העכבר דנימא ספק ספיקא, ואפי' היכא דלא ביטלו אפשר דסבר הרמב"ם דא"צ לחזור ולבדוק.

והעולת שבת רצה להוכיח מדברי הש"ע ביראה דעה סימן ק"י ס"ד דדינא דהרמ"א מוסכם הוא להש"ע, וכתב שם מרן חז"ל: רוב חנויות מוכרות בשר שחוטת ומיעוט מוכרות בשר נבליה, לקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזו מהן לקח ונתערבה באחרות ואינה נכרת בטילה ברוב משום ספק ספיקא, עכ"ל. הרי דמוכח מדברי הש"ע דסובר דאף באיסור דאורייתא סמכינן אספק ספיקא, וא"כ ה"ה הכא דאפי' דלא ביטלו אי אתי לספוקי בכיכר גדול או קטן, הוי ספק ספיקא ולא בעי לחזור ולבדוק.

אבל המאמר מודחי הב"י את העולת שבת, וכתב עליו שנראה דהא גבי חמץ לא נימא דאיכא לספוקי בחמץ אי גדול או קטן, וכמו שכתב הב"י בדעת הטור דספק זה שמא אכלו עכבר כולו הוא רחוק קצת, דאינו מצוי שיאכלנו כולו ולא ישאיר ממנו כלום.

ובכף החיים הוסיף דמסתמות דברי הרמב"ם דכתב דצריך לחזור ולבדוק בסתם ולא חילק, משמע דסובר דבין ביטל ובין לא ביטל ובין הכיכר גדול ובין

הכיכר קטן צריך לחזור ולבדוק, לכן נראה שהוא דעת הש"ע שהעתיק דברי הרמב"ם ולא הביא דברי הטור, משמע דסובר להרמב"ם דבכל ספק בעי בדיקה, והוסיף הכף החיים ואצ"ג דהרמ"א לא כתב זאת בשם י"א דלהוי משמע דברב"ו אלו תלויים בפלוגתא, כלומר דאין הש"ע מסכים להם, אין זו קושיא, דמצנינו כמה פעמים דהרמ"א מביא דין שחלוק על הש"ע, אלא שלא נאמר כן בהדיא שמרן חלוק על דבריו כותב דבריו בסתמא. והביא עוד דערוך השולחן אות ב' הביא דדעת מרן דאף בספק ספיקא בעי לחזור ולבדוק, אלא דאם ביטל כתב מהריק"ש דא"צ לבדוק ומכח ספק ספיקא.

אלדד פאר - בני ברק מערב

סיכום משנה ברורה סימן תל"ט

תל"ט, א. בב"י הביא בטי' ציבורין של חמץ ואחד של מצה ונטל עכבר מאחד מהם ולא ידוע מאיזה, דעת הרמב"ם דגם כשביטל דהוי רק ספיקא דרבנן צריך בדיקה, אך דעת הרמב"ם (וכמותו נקט הטור) דבספק דרבנן א"צ בדיקה, בש"ע סתם בזה, ומשמע שס"ל כהרמב"ם, וכ"כ המ"ב (סק"ב) בדעת הש"ע.

הרמ"א הביא דבכיכר קטן תלינן להקל (דאיכא ס"ס דגם אם לקח חמץ, שמא אכלו העכבר). ובמ"ב (סק"ג) הביא דיש דעות באחרונים אם המחבר מודה לדין זה, וכתב דלדינא יש לסמוך על הרמ"א ובפרט כשביטלו [והביא שם מהפמ"ג שלכתחילה יבטל ולא יסמוך על הס"ס לבד].

תל"ט, ב. בטור כתב דבציבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים ושקל עכבר, ולא ידעינן להאי מינייהו עייל, אם שני הבתים של אדם אחד או של שניים ובאו לשאול בב"א, או שבא האחד לשאול על חבירו שניהם צריכים בדיקה אפי' אם ביטלו, באו לשאול זה אחר זה א"צ בדיקה אם ביטלו, ובב"י הביא דהטור בשיטת רש"י, אולם הרמב"ם סתם ולא חילק כל אלו החילוקים, משמע ששרי בכל גוונא [וגם לרמב"ם איירי בביטל (שה"צ ח') בשם אחרונים].

בשר"ע סתם בזה, והרמ"א הביא שכך הם דברי הרמב"ם, אבל מסקנת הפוסקים אינו כן.

בב"י הביא דבציבור אחד של חמץ ובא עכבר ושקל ונכנס לחצר שלפני הבית ואין ידוע אם נכנס לבית, דעת הרמב"ם להחמיר להצריך בדיקה, ורש"י היקל דא"צ. הטור נקט פשרה בין שתי השיטות דבכיכר גדול ובדלא ביטל, דהוי נדון דאוי החמיר כהרמב"ם, ובביטל או בכיכר קטן היקל כרש"י. בשר"ע השמיט נדון זה.

בשר"ע כתב דבציבור של חמץ ונטל משם עכבר ונכנס לבית ידוע, ונכנס אחריו ובדק קצת מן הבית ומצא כיכר, א"צ לחזור ולבדוק את כל הבית, ובמ"ב (י') הביא שמשמע מסתימת הש"ע שמיקל בזה גם בלא ביטל, אך הטור היקל בזה רק כשביטל, ואם לא ביטל יבדוק שוב את כל הבית [וכ' שם במ"ב דזה נכלל בהם שסיים הרמ"א אבל מסקנת הפוסקים אינו כן].

תל"ט, ג. בטור איתא כשיטת רש"י בהניח עשר ומצא תשע דבדוק אחר כל העשר, איירי דווקא כשקשורין ביחד, אך אם לא קשורין בודק רק אחר אחד, ולרמב"ם אף כשא"נם קשורים בודק אחר כל העשר. בשר"ע סתם כהרמב"ם, והביא את שיטת רש"י ביש אומרים. במ"ב (סק"ט) הביא שפסקו האחרונים כהיש אומרים.

ובמ"ב (סק"ד) פסק דהיש אומרים קאי אסיפא, דהיינו שמקילים שבאים קשורים סגי בלבדוק רק אחר האחד זה רק בהניח עשר ומצא תשע, אך אם הניח תשע ומצא עשר צריך לבדוק אחר כל התשע, והוא כפירוש הטור והלבוש, אולם במהר"ם לאוהו למד דזה קאי גם ארישא, אך כ' בשעה"צ (ט"ז) דאין להקל בזה. וגם באופן שהיקל המ"ב כהיי"א זה רק כשביטל או שכשיש שהות עדיין לבטל (מ"ב סק"ז).

בטור איתא דבנוד"ד שצריך לבדוק אחר כולם זה אפי' כשביטל, וכן פסק במ"ב (סק"ב, י"ג), ובשעה"צ (ט"ז) הביא שהר"ה למד דאיירי דוקא כשלא ביטל, אך ביטל ד"ה הביא דלדעת הטור הניח בוית זו ומצא בוית אחרת, אם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק, אך לרמב"ם אפי' אם ביטל צריך לבדוק. בשר"ע סתם בזה, ומשמע לכא"י כדברי הרמב"ם. ובמ"ב (סק"ח) הביא דכבר הסכימו האחרונים דאם ביטל או שיש שהות לבטל א"צ לבדוק [ובשעה"צ (כ) הביא דלגרי"א גם הרמב"ם מודה].

אביחי כהן - אופקים

בדין קבוע בתערובת

כ' המ"ב סי' תל"ט ס"ק ד': ואם נתערבו הציבורים בזה תו לא מיקרי קבוע, שאינו עומד החמץ בפ"ע, ובביאור האי דינא דהיכא דאין ניכר האיסור והיתר כ"א לעצמו ליכא דין קבוע. נתקלו הראשונים: דעת הר"ן [חולין לג: מדפי היר"ף ד"ה ובנמצא] דכיון דאיכא בתערובת דין ביטול ברוב, ממילא ליכא דין קבוע, וכן דעת הרשב"א (שם צה. סוד"ה ובנמצא), וכ"נ מד' התוס' מנחות (כג. ד"ה שחוטת), עפ"י מה שביאר דבריהם בשו"ת עונג יו"ט (א"ח"ס סי' ד'), דהיכא דליכא דין ביטול הו"ל קבוע, ובתורת זרעים (פ"ה מ"ו) כ' דדין ביטול בתערובת אינו אלא לענין זה שלא יהא נידון קבוע, ויהא שייך ביה דינא דהלך אחר הרוב, וכן שמע מהגר"ז.

ומריש הו"א בביאור דבריהם דדין קבוע כמע"מ דמי הוא משום דהקביעות נתנת חשיבות למיעוט והוי כמחצה, אך היכא דאיכא דין ביטול ברוב מאבד המיעוט את חשיבותו. אלא דילה"ק ע"ז היאך הדין ביטול ברוב מבטל הדין קבוע, הא כיון דנידון בקבוע לכא"י חשיב דאין כאן רוב לדון על פיו על ביטול וע"כ נראה לומר דדין קבוע נאמר לגבי דין כל דפריש ולא לגבי דין ביטול ברוב, שו"ר דבקי"ש (ש"ש אות כ"א) כ' משמיה דהבחור החרף ושגנו מר משה סולב"צצ"ק, דדין קבוע אין פירושו דהרוב נידון כמי שאינו, אלא הוא כמו דין אין הולכין בממונו אחר הרוב, דאף שהרוב ישנו מ"מ ל"מ לענין ממון, ה"נ בקבוע אף דהרוב ישנו גוה"כ שלא נסמך עליו כשנדים על הקבוע, ולפ"ז יישב היאך מהני דין ביטול שלא יהיה קבוע, כיון דהרוב ישנו, ולגבי דין ביטול לא נאמר הגה"כ דקבוע.

אכן בשטמ"ק זבחים שם אות ד' כ' משמיה דהגמ' פ' גיד הנשה, דכל שאין לאיסור ניכר בפ"ע אי"ז קבוע, והיינו גבי בלא דין ביטול עיי"ש (ובספרים שלנו כ"א לעצמו בפג"ה ביאור זה), וכ"כ התוס' נזיר ב'. ד"ה אסור, וכ"כ הקו"ש (כ"ב קכ"ז) בדעת התור"י דס"ל בכל תערובת חד בתרי דאסור לאדם א' לאכול שלשתן אפי' בואח"ז, וביאר הקו"ש דס"ל דאין דין מיוחד של ביטול ברוב אלא ההיתר הוא משום דבכל חתיכה אולי' בתר רובא, והא דלא הו"ל קבוע צ"ל דס"ל דכל שאין ניכר האיסור אף בלא דין מיוחד של ביטול ברוב, ליכא דין קבוע.

וביאר דעתם נראה דס"ל דיסוד דינא דכל קבוע כמע"מ הוא משום דהקביעות נתנת חשיבות למיעוט והוי כמחצה, אכן כ"ו כשהמיעוט ניכר בפ"ע וכמו בב' חנויות וכו', אבל היכא שאינו מבורר בפ"ע אין לו החשיבות שיש לקבוע.

ואגב גררא נתיי' מה דאיתא בכתבי הגר"ח (הנדרס מחדש ע"ס הדין חולין קט), דהנה רש"י ס"ל דלר' יהודה אף ביבש אין ביטול מב"מ, והק' עליו התוס' מהא דתרומה בטלה בא ומאה היינו אף לר"י, וע"כ כ' דהא דאמר ר"י דמב"מ לא ביטל ה"מ בתערובת לח בלח, אבל יבש שפיר בטל.

ואמר הגר"ח ליישב שיטת רש"י, דס"ל דנהי דדין ביטול ליכא אף ביבש, אך מ"מ דין כל דפריש איכא, וע"כ ביבש יש היתר אכילה מדין כל דפריש, ובתרומה הצריכו רבנן שיהיה כל דפריש ממאה היתר, אך הק' הא הו"ל קבוע, ובשלמא אם היה דין ביטול היה מתבטל הדין קבוע, אך כיון דס"ל לרש"י דליכא דין ביטול

שגולד במקום הקביעות, ולא בספק אחד הנוגד שלא במקום הקביעות, וכ"ש בס"ס שלא במקום הקביעות.

ולאר שבידנו את הנידונים ספק דרבנן לקולא, וכן ס"ס, צריך לברר אמאי בתשע ציבורין ונטל עכבר ספק מצה ספק חמץ צריך בדיקה, נימא דהבית בחזקת בדוק, והחזקה תבטל הספק דנשאר הבית בדוק ולא נכנס חמץ בבית, וחזקה גם במקום שיש ספק דאורייתא מכריעה. וביאר הראב"ד לשיטתו כיון דעכבר ודאי נכנס לבית, אע"פ דכנס עם ספק חמץ כיון שבדיקת חמץ על ספק נתקנה אי"כ יצא הבית בשעת כניסת העכבר מחזקת בדוק, דבית שנכנס בו עם ספק חמץ חייב בדיקה, ופקע חזקת בדוק אפי' במקום שביטל כיון שבדיקת חמץ על ספק נתקנה, וכן לר"ד חייב בדיקת חמץ מדאורייתא הוי על ספק חמץ, ומדרבנן אחר שביטל חזקת דאורייתא, ובמקום שנכנס עכבר עם ספק חמץ הוי כמו שנכנס עם ודאי חמץ, ובמקום ודאי חייב ליכא חזקה דחזקה מוכרעת ספק ולא ודאי, והכא ספק חמץ הוי ודאי חייב בדיקה וכנ"ל, אי"כ חזקה לא מוכרעת ודאי חייב.

אולם עדיין צריך לברר לראשונים דס"ל בדביקת חמץ לא נתקנה על ספק, ואיירי הכא בלא ביטל וספיקא דאורייתא לחומרא, והם תוס' בביאור לרש"י והטור אמאי הוי ספיקא דאורייתא, נימא דחזקת בדוק על הבית תכריע דלא צריך בדיקה דאוליגון בתר חזקה בספיקא דאורייתא, ובאמת כן הק' התוס' ד"ה היינו, ולכן ביאר הסוגיא בדרך אחרת ע"ש. וצ"ל כיון דחזינו ככר בבית, אלא דמספ"ל האם הוי ככר חמץ או מצה, חזקת הבית לא פוסקת על הככר, דהחזקה על "הבית" ולא על "הככר", והאך חזקת הבית תפשוט על הככר, דאם מספ"ל אם נכנס ככר לבית חזקת הבית פוסקת דלא נכנס, אולם הכא יש ככר והנידון על הככר, אי חזקת הבית פוסקת על הככר אם חמץ אם מצה, וחזקה הוי הנהגה רק על הבית ולא על הככר, אלא נאמר ספיקא דאורייתא לחומרא והוי ככר חמץ, ותוס' דפליגי משמע דחזקת הבית פוסקת על הככר כלפי הבית דלא הוי חמץ אלא מצה.

אפרים פלמנבויים - קרית ספר

אי אמרי כל דפריש מרובא פריש להתיי באכילה

עיי מ"ב (סי' תל"ט סק"ו) בשם החק יוסף שלא סמכינן על כל דפריש מרובא פריש, להתיי אכילת ככר בפסח כשפירש הככר מרוב ציבורין של מצה ואחד של חמץ. והביאו בבהדו' דרשו שבחק יוסף כתוב דאף שיתוס' פירשו (בפסחים ט.) שהסוגיא עוסקת לענין אכילה, ומתירה לסמוך על כל דפריש ולאכול, מ"מ הלהכה נקטינן כרש"י שהנידון לענין בדיקה דווקא, אבל לאכול אסור.

אולם החזו"א (סי' קי"ט סוסק"ו) נקט לעיקר דסמכינן על כל דפריש אף לענין אכילה, ע"ש. ובאמת שכן מבואר בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ק"ב), אלא שיש לומר דהוא מפריש הסוגיא לענין אכילה כהתוס', וכדמשמע מדבריו בתשובה (ח"א סי' תי"ב) ובמיוחסות (סי' קפ"א), ובמגיה בהוצאת מ"י. הערה זו ע"ש, משא"כ לפי רוב הראשונים והשו"ע שמפרישים הסוגיא לענין בדיקה, דיילמא לענין אכילה אסור. ועיי בבית מאיר שהובא בביאור"ל לקמן (סי' תמ"ז ס"ה ד"ה שמבטלין) שכ' בפשיטות דלמה לא נאמר כל דפריש וכו' אף דמיירי לענין אכילה, אך יש לדחות דהתם מיירי רק בחשש תערובת חמץ, אבל בחמץ גמוש אסור.

אחד מבני החבורה - ירושלים

סימן ת"מ

בענין חמץ הנמכר לעכו"ם אי סגי בהשכרת מקומו לנכרי והמסתעף

א. הנה בס' תמ"ח ס"ק י"ב כתב המ"ב דכמה אחרונים כתבו [וכן הוא פשוטו התרוה"ד הרדב"ו והשו"ע שם] דאע"פ דבחמץ של נכרי סגי בייחוד מקום, דהיינו שכירתו או במחיצה, יעוי' בס' ת"מ ס"ב, מ"מ בחמץ של ישראל שנמכר לעכו"ם והעכו"ם עתיד למכור לו בחרוזה, ולא נאמץ כוונתו לשכירתו, דעיי' שצייץ לט"ו וגר"א דמיירי בייחוד מקום שהוא שכירות הנוכר בגמ' בדף ז', עיי"ש הט"ב בייחוד מקום ולא מחיצה, וילע"י א' תרווייהו יחידו מהני וצ"ע.

ובמ"ב שם כתב דצריך להוציאו מביתו, ואם א"א ימכור החדר לעכו"ם [וכבר ויכחו מוס' כ"ד דה"ה דמה"ל להשכיר, ודלא כב"ח שהחמיר דלא מהני להשכיר, ובא"י למכור החדר א"א לעשותו שכירות ואכמ"ל, והעירונו דאם שפיר פינה ויעשה שם מחיצה ויחשב כמי שחילק חדרו לשניים, והו"ל כהשכיר לו כל החדר, שנידון כמי שהוציאו מביתו. אך לכאן לזה בעינן גרדי מחיצה י"ט לשטח ד"ט שייחשב כחדר אחר].

והנה בכל מקום דמהני מחיצה ילע"י אי סגי בהצנעה עם היכר כגון ע"י קשירה או דבק וכ' להכריז בלי גרדי מחיצה, ולכאן יש להוכיח דמהני מזה דהצנעת כלים במקום שאין רגיל לילך לשם [וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח], אך מדינא סגי בהצנעה הנ"ל, ולכאן אין כאן גרדי מחיצה, ואין לומר דהכא ליכא דין מחיצה דינאו אלא מצד עצה טובה, דבכ"ח שם מפי' שהוא מדין מחיצה ויש בזה גרדי לא פלוג עיי"ש, והאחרונים לא חלקו עליו אלא בכלי שאינו ב"י, אבל בכלי ב"י מודו ליה, יעוי' הט"ב מ"א חו"י ומ"ב שם. ויש ללמוד מה דלדון מחיצה סגי בהצנעה במקום שאין רגיל לילך. ואולי אי"כ ה"ה במקום שרגיל להשתמש וקושר או מדביק, שנהפך למקום שלא ישתמש בפסח, וכהצנעה דמי [אך באמת יש לבע"י לחלוק ולומר דכונת השו"ע מקום שאין רגיל גם כל ימות השנה, אלא דמינן נר' דשפיר יש ללמוד משם דסוכ"ס למדנו שא"צ גרדי מחיצה]. והרן החזו"א כ' דבעינן מחיצה לדאית בה הכירא שיתסגר החדל במסמור, ויתכן שהאחרון והסגירה עיקר גדול בזה, וכל שסוגר וקושר וכו' כמחיצה דמי, וכן מטו משמ"י דהגרש"א וצ"ל (עיי' הליכות שלמה פ"ו אות י"ב).

אך מ"מ לכאן כ"ו רק היכא דמהני מחיצה, אבל בחמץ הנמכר ועתידי לחזור אליו דלא מהני מחיצה ג"ו לא יועיל [ובכללים לא החמירו חומרא זו ואפי' בלא נמכר, ולא אשכחן ד"ו בפוסקים], ולכאן אם ישכיר המקום ויעשה קשירה הנ"ל עדיין א"א בגרדי הוצאה מביתו, ואי נימא דייחוד מקום ומחיצה מהני אי"כ י"ל דכה"ג יועיל, אך אי נימא דבעינן שיהא בגרדי חדר אחר וכנ"ל אי"כ לזה לא יועיל סגירה וקשירה וכו', ואין לנו מקור להקל בזה וצ"ע.

[ובמ"ב מבי' שגם חדר אחר לא בריר להקל, ולא היקל אלא היכא דלא אפשר, וש"מ כסאן צריך הוצאה מפרושת של שדר דווקא]. [ובספר חו"א י"ז קכ"ד לרף ב' ע"א נסתפק בהשכרת החדר בלי סגירת הדלת במסמור ומכירת החמץ לנכרי, ויש שפ"י שנסתפק בדן ייחוד מקום בלי מחיצה, ואין לזה שום מקור דהא מיירי בחדר שלם. ועוד שהחזו"א שם מיקל במחיצה בלי שכירות מקום, ודלא כמ"ב, ובאמת לדבריו לכאן צ"ע מאי מספק"ל דאמאי לא יועיל ייחוד מקום בלי מחיצה וצ"ע. אך עכ"פ אין ללמוד מדבריו לייחוד וזית והשכרה בלי מחיצה].

והנה במ"ב סי' תמ"ח הביא ב' טעמים לחומרא, א. משום דמיחזי כחמצו של ישראל בביתו, ב. משום דלא בריל מיניה, והא לטעם א' א"ש דצריך להוציאו מביתו, ובייחוד מקום והשכרתו והוא עדיין עמו בחדר מיחזי כבביתו, דכשם שמחיצה שלא מכרו כן מיחזי שלא השכיר המקום, ומחיצה לא מהני שהרי זה בביתו, ולפ"ז י"ל דכשעושה מחיצה על המקום שהשכיר ואינו משתמש שם מוכיח שאינו ביתו, ואולי תסגי בכל היכר המוכיח שאכן השכיר המקום והחמץ ששם מכור, ודמי לחדר אחר, ולטעם הב' דלא בריל מיניה הנה לכאן אמרינן דמחיצה לא מספיק לגרום לו להבדל כיון שמורגל בחמץ זה, ואי"כ מה יועיל ייחוד מקום ומחיצה דסוכ"ס ייכנס לשם, ובעינן שיהא כמו בתוס' אחר

שאינו נמצא עמו כלל דבלא"ה מאי עדיפא ממחיצה, ואולי השכרת המקום שאינו רשאי להשתמש (עכ"פ בקביעות היא תוספת על מחיצה והכירא למקום שרשאי להשתמש, ובכך ג"כ חשיב שהבדילו והוציאו מתח"י לגמרי, דבמחיצה רשאי בדיני ממונות לעבור את המחיצה, ובשכירות אף שאינו רשאי אך אין דבר המוכיר לו ומבדיל אותו, וכיון שרגיל להשתמש שם ובחמץ עלול לשכוח, ומשא"כ השתא שאינו תח"י מצד הזכויות וגם יש לו דבר המוכיר ומבדיל, ובכך הרי זה כהוציאו מביתו [ואין ספק שהכי נהוג עלמא להקל בהנך תרת], וכ"ז הגרש"א וצ"ל].

[ובב"ח הזכיר טעם נוסף דמיחזי כקייבל עליו אחריות, ולשיטתו דבמשכיר הבית אסור כשמקבל אחריות, אי"כ נאסר אפי' להשכיר, אך המ"ב ס"ל דרשאי להשכיר, עיי' ס"ק י"ט. ויל"פ דמשום דגם במקבל אחריות באמת ומניחו במקום המושכר לעכו"ם איכא פלו', עיי' סי' ת"מ, הלכך לא חשש למיחזי שעושה כן, ומ"מ י"ל שמודה לטעם זה אף שלא השכירו, ונפק"מ דלכאן לטעם זה צריך שלא יהא עמו בביתו שלא יהא נראה כשומר עליו, ואולי י"ל דגם לטעם זה כל שהוציאו לגמרי מתח"י לא נר' כמקבל אחריות, ועיי' ובפשוטו באמת המ"ב לא חשש לטעם זה, והא"ז שלטעם זה לא מהני, אך לא קיי"ל הכי].

וזה ברור דכשאמרנו דמחיצה לא מהני בלי שכירות מקום, הנה בעינן לזה שכירות מקום גמוש, ולא סגי בהשכרת הכלי כגון בהשכרת ארון המטלטל, וכן בעינן שבאבותו מקום לא ישתמש הישראל עם העכו"ם בפסח, דאם משתמש לא מיקרי ייחוד מקום להעכו"ם, ואין כאן אלא מחיצה וכגון אם משכיר הקרקע ועליו ארון מטלטל, ועיי' הארון משתמש הישראל וכיו"ב, דהרי הישראל משתמש באותו מקום ואי"ו יחוד מקום, ואי"כ גם אם יסגור ויקשור הרי זה מחיצה בלי שכירות מקום, וזה ברור [ובספר חוט שני כתב דבארון המחובר (ולכאן ה"ה הבטל לקרקע בגונא דמיקרי בנין בשבת) שפיר יש לדון כל מרף במקום לעצמו, ואפשר להשכיר רק מרף אחד עיי"ש]. ועיי' בספר הליכות שלמה שלא התיר סגירה וקשירה רק בשכירות מקום, וצ"ל שהוא באופן הנחשב לשכירות מקום וכנ"ל. וגם זה צ"ע להנ"ל דצ"ע מנלן דמהני תרת, דיילמא בעינן הוצאת החמץ מפרושתו והיינו שיהא כבחדר אחר לגמרי, אך עיי' מש"כ לעיל בזה].

ב. והנה כבר נזכר לעיל דבכלים הבלועים מחמץ אע"פ שאיכא בהו חייב מחיצה מדינא מכח הגזירה שמא יבא לאכול, מ"מ בזה סגי במחיצה, וא"צ גם להוציאו מביתו, ודכוותיה אשכחן לגבי כלים שמניחים בהם לחם שיש פירורים שא"א לנקרן ולהוציאן, דדינן להצניעם בחדר שאין רגיל להשתמש, ולכאן הוא מה"ט דשמא יבא לאכול, וא"צ בזה להשכיר המקום, יעוי' סי' תמ"ב ס"ק נ"א, וילע"י דמי"ש הנה מחמצו של ישראל שנמכר לעכו"ם שיש בו גזירה דשמא יבא לאכול, ולכאן מצד איכות הגזירה והחשש כיון שמורגל בזה כל השנה ולא בדיל אין לחלק ביניהם. ובאמת שבמ"ב סי' תמ"ח א"י עוד טעם משום דמיחזי כחמצו של ישראל בביתו, ולפי טעם זה י"ל דלא שייכא הך דינא בכלים הנ"ל שאין בהם איסור שהייה, דהרי בכלים הבלועים לכוע"י אין חובת ביעור ואיסור שהייה, ולגבי פירורי פת שבכלים י"ל דמינן אין בזה איסור שהייה מה"ט [ובפמ"ג רצה לומר לגבי הכלי עם פירורים שאין בכלל חובת ביעור ואיסור שהייה וא"צ למכרו לעכו"ם, אך בשעה"כ צ" שצריך למכרו, ומי"מ י"ל דזה פחות מכזית, ואיסור שהייה בזה הוא רק מדרבנן וקיל טפי כמכו' בסוף סי' תמ"ד ואכמ"ל], אך לפי הטעם דמצד הגזירה שמא יבא לאכול צ"ע מה חסרה דחלק ביניהם.

ואין לומר דגם אם יאכלנו לא יעבור איסור החדר דבטל בס' מה"ט, דלכא"ו התייבב בפירורים הנ"ל, אך בכלי בישול ובגונא דב"י דבזה הוא דבעינן מחיצה מדינא וכנ"ל הרי איכא למיחש לאכילה האסורה מה"ט דליכא ס' נגד הכל, ואי"כ אמאי לא הצריכו להוציאו מביתו.

ואשר נר' לומר בזה דאיכא תרי גוני דשמא יבא לאכול, דיש להלכה של שמא יבא לאכול שייסודו גזירה וחובת מחיצה שלא יכשל, אך יש גדר שמא יבא לאכול שמחמצו זה תקנו חז"ל חובת ביעור, והיינו שאע"פ שמבער באופן שיצא יד"ח מה"ט, מ"מ מחמת החשש דשמא יבא לאכול הצריכו חז"ל חובת ביעור שביעור באופן שלא יוכל לבא לאכול, ונר' דבהך גונא בתרא הצריכו להוציאו מביתו, ומשא"כ באופן א' סגי במחיצה, ולפ"ז אי"ש דבהנך גונו שאין בהם חייב ביעור מה"ט משום דהוא בלע או משום פחות מכזית, וכל יסוד ההלכה רק משום הגזירה דשמא יבא לאכול [ואף אם בפירורין איכא איסור שהייה מדרבנן, מ"מ כיון שאין בו חובת ביעור מה"ט לא החמירו בו כולי האי], בזה סגי במחיצה שעיי"ז לא יכשל ולא הצריכוהו לבער, והיינו דבהנך שוהו בשיעור באיכות הביעור בזה לא סגי במחיצה, דהגזירה דשמא יבא לאכול אתא למימר איזה מין ביעור יעשה שיעשה ביעור כזה שלא יאז בו שום חשש אכילה, והיינו דלא סגי במכירה ומחיצה שזו מן ביעור שאין מוציאו מן החשש והצריכוהו להוציא מביתו, ולכה"פ ע"י השכרת החדר שהחמץ נמצא שם.

אך עכ"פ עלה בידנו שבאותן דברים שאין בהן אלא חשש פירורים, א"צ להשכיר המקום וסגי במחיצה.

ג. והנה בהנך דברים שאין בהם בל יראה אך יש בהן גזירה שמא יבא לאכול, כחמצו של עכו"ם, ילע"י איכא חובת בדיקה, או דרק אם יש חמץ ידוע יש חובת מחיצה, והנה איכא מרבוותא שפי' בד' רש"י דס"ל דבדיקה רק אטו ב"י, וגזירה דשמא יבא לאכול רק בחמץ ידוע כבחמץ של נכרי בדף ז'. וכבר בשמי קורה בדף ז', יעוי' בתוס' ר"פ, אך וילע"י לתוס' דס"ל וגזירת שמא יבא לאכול משוי חובת בדיקה בחמירא דליה, וילע"י אם ה"ה בחמצו של נכרי וכיו"ב. ולכאן יש להוכיח דיש חובת בדיקה מחמת זה [וראיא זהו ראייתו בספר שבות יצחק]. דהרי"ן כתב בטעם שהשוכר בודק אע"פ שאין החמץ שלו, דדמי לדון מחיצה שצריך לעשות לחמצו של נכרי, ולמדנו מזה שמכח הך גזירה חל חובת בדיקה, אף לחמץ שאינו שלו, וכן דעת עוד כמה ראשונים שאין החמץ של השוכר, ומשום שמא יבא לאכול צריך לבדוק, יעוי' ברבינו דוד ומאיר ועוד.

ונר' להוכיח ד"ז עוד מנהג רבוותא דס"ל בריש סי' תל"ח דיש דין בדיקה ביי"ט אע"פ שלא יוכל לבערו, ואינו בודק אלא כדי לכוף כלי, ובהכרח הביאור משום דאם לא יכוף יכול להכשל באכילה כשימצא חמץ באקראי ולא אדעתיה, משא"כ השתא כשיבדוק וכל חמץ שימצא יכוף עליו כלי, וכשהוא מחזר אחריו אמרינן דאין חשש שיבא לאכול, ועיי' הכפית כלי ינצל מאכילה גם אח"כ, ונמצא שמחוייב לבדוק עבור זה, דא' משום ביעור במוצאי יו"ט למה נחייבנו לבדוק ביי"ט כשא"י לבערו [ודוחק לומר משום שמא ישכח לבדוק במוצאי יו"ט].

ועוד נר' להוכיח דיעוי' בט"ז סי' תל"ח שכ' דאף שאין מצוי בידנו כניסת עכבר עם חמץ, מ"מ נפק"מ מכל דיני כניסת עכבר לענין עכו"ם שנכנס עם חמץ, ובמקו"ח פליג משום דאין מצוי שיטמין, ועיי' מ"ב שם, ומכו' דבלא"ה מודה לט"ו דכניסת העכו"ם עם חמצו צריכה חייב בדיקה אף שאין החמץ של הישראל, ואין רוצה לזכות בזה, ובהכרח דמכח הגזירה דשמא יבא לאכול נתחייב בדיקה

ולכאן בכדי להפטר מהך חובת בדיקה בעינן שיעשה מחיצה, דלזה לא סגי במה שמוכר כל החמץ שבמקומות שמכניסין שם חמץ, דמי"מ כל שלא עשה מחיצה יאלצו המקומות הרי עדיין הוא בכלל חשש שיכנס חמץ שיוכל לבא ולאכול, ויצטרך לבדוק אחרים, וממילא מחוייב למוכרם ולעשות מחיצה, ואו יפטר מבדיקה, משום דגם אם יש שם חמץ הרי הם מכורים וגם מובדלים ממנו ע"י מחיצה, אלא דלהנ"ל גם בזה לא נפטר מן הבדיקה שהרי עדיין הוא בחשש שמא יבא לאכול, ומוכרח להשכיר המקום, עד שנוכל לומר שגם אם יש שם חמץ הרי כבר מכרם לנכרי והוציאם מביתו [ועכ"פ שיעשה גם שכירות מקום וגם מחיצה וכנ"ל, ועכ"פ להמחמירים בס"י תמ"ח דלא ס"ל כהחק יעקב וחזו"א].

והנה בסוף סי' תל"ו איכא פלו' אם יש חייב לבדוק אחרי חמץ שעתידי למכור למחר במקומות שנמצאים שגם נתידי להשכירם למחר, ונר' דלהמחמירים לא יפטר עד שיהא החמץ מכור מבע"י וגם המקומות יהיו מושכרים, עד שנוכל לומר שאין החמץ בביתו דבלא"ה עדיין חובת בדיקה עליו להנך רבוותא, [ואע"פ שמרן החזו"א ז"ל היקל בעשיית מחיצה לדחותו ליום י"ד עד חצות, י"ל דהוא ז"ל נהג בלא"ה כהמקילים שלא לבדוק אחרי מה שעתידי למכור הנמצאים במקומות שעתידי להשכיר, שהרי לא ה"י משכיר ומוכר רק ביום י"ד כעדות מרן הגר"ח"ק שליט"א בקונטרס המנהגים אות י"ח עיי"ש].

ד. והנה ילע"י במי שנוסע מביתו לעיר אחרת לכל ימי הפסח, דאעפ"כ נקטינן דבתוך ל' מחוייב לבדוק ולבער כל חמצו, ואם מוכר חמצו לנכרי יפטר, וילע"י אי' לדידה סגי במכירה לנכרי בלי השכרת המקום ובלו מחיצה, ד"ל דבעצם זה שלא יהא בביתו ליכא חשש שיבא לאכול, ומשום חובת ביעור סגי ליה במה שמכר לנכרי. אכן נר' דהנה בחזו"א ריש סי' קכ"ד ביאר דהעווב ביתו אמרינן דיש בו חשש שיבא לאכול, ולהכי לא סגי ליה בביטול [לשי' תו' דטעם בדיקה משום שמא יבא לאכול], ואי"כ גם אם מכרו לנכרי עדיין הוא בכלל חשש זה, ועדיין ילע"י אי' יהא בו חומרא הנ"ל דבמוכר לנכרי לא סגי במחיצה ובעינן להוציא מביתו, ולהטעם דמשום שימחזי כחמצו של ישראל בביתו ודאי שייך גם בזה, אך להטעם דשמא יבא לאכול ילע"י דהרי סוכ"ס אינו בביתו.

אמנם באמת ל"ד מרן ז"ל ילע"י דבאמת ליכא הכא חשש שמא יבא לאכול, אלא שמ"מ כיון שנתחייב לבער לא נפטר מחובתו במה שעזב ביתו עד שביער תקחוז"ל, ולפ"ז היה אפ"ל דכלפי עשיית מחיצה לאחר שמכרו לנכרי לא שייך למיגר, דבאמת לא שייך הכא הגזירה דשמא יבא לאכול, וכמו שבעווב קודם ל' שעוד לא נתחייב אין מתחייב מחמת זה, וכמו שמבי' בס' תל"ה דירוש'ם שירשו בית ויש שם חמץ שלא זכו בו [עיי"ש הי"ט] לא חל עליהם חובת בדיקה וביעור, והיינו משום דלא שייך בהו גזירה וחששא דשמא יבא לאכול, ה"נ לרף גזירה, ליכא להך חששא, אלא שלא נפטר מחובת ביעור, וזה קיים ע"י שמכר לעכו"ם, וכי תימא דהשתא נבוא לחייבו במחיצה כדון חובת מחיצה לחמצו של עכו"ם לא שייך לומר כן, דהרי ליכא הכא חשש דשמא יבא לאכול וכנ"ל [ומעתה גם כשעדיין לא מכר אלא עוד למכור למחר להמקילים הנ"ל נפטר מחובת בדיקה, ואפי' שבליל י"ד נמצא בביתו אלא שנומד לעווב ביתו ולמכור חמץ שבו לנכרין], ואי"כ א"צ לא להשכיר המקום ולא לעשות מחיצה כי אם למכור החמץ שבו.

אכן להנ"ל דבחמירא דילי' הוא שיעור בהחובת ביעור שלו שצריך למכרו ולהוציאו מביתו, אי"כ י"ל דאחרי דלא פלוג ולא נפטר מחובתו, אי"כ לא יפטר במה שמוכר החמץ ועווב הבית, ובאמת שאפילו בעווב בית שאינו שלו ומפקיד החמץ שבו ס"ל למג"א וגו"י סי' תל"ו שלא נפטר מחובתו, ואע"פ שלא שייך שמא יבא לאכול דמי"מ לא נפטר מחובתו נתחייב, וכשנשאר לו קנין הגוף גם החק יעקב מודה לזה דכחיונן במשכיר, ולא הקילו אלא כשיכנס העכו"ם לשם דבזה נכנס לרשות עכו"ם, וכן לכאן במשכיר לעכו"ם לכוע"י לא יפטר אלא אי"כ יכנס העכו"ם לשם, דבזה שנשאר לו קנין הגוף גם הח"י מודה למג"א שלא נפטר עד שנכנס העכו"ם, ובכח"ג שנכנס העכו"ם חשיב החמץ גם בבעלות וגם ברשות העכו"ם הדר שם, וד' המקו"ח ח"א דבזה שנשאר לו קנין הגוף לא נפטר אף לכשנכנס העכו"ם לדור, ואע"פ שבדוא"י לא שייך ככה"ג שמא יבא לאכול, ובהכרח משום דכיון שכבר נתחייב לבער לא נפטר עד שביער דווקא, ולפ"ז בודאי שבמכירה לעכו"ם ועדיין החמץ בביתו לא נפטר ע"י מחובתו, ואף שהחמץ נעשה של העכו"ם ע"י המכירה ואף שהשכיר לו המקום ג"כ לא מהני, כיון שבעלמא אמרינן שמחובת הביעור להוציאו מביתו, ולא רק למכרו לעכו"ם, וממילא צריך להשכיר מקום החמץ באופן המועיל אילו היה בביתו וכנ"ל סק"א.

והתבוננתי דהנה הנשארים בביתם בימי הפסח בודקים המקומות שמתשמים בהם, והמקומות שאין בודקים סוגרים ומשכירים לעכו"ם ומוכרים החמץ שבו בהם, אך מצוי מאוד אצל העוהבים ביתם שמשכירים כל המקומות שיש בהם חשש חמץ ואין רוצים לבדוק, ובודקים שאר חלקי הבית [ובפרט כשנותנים רשות לאחרים ללון בביתם בימי הפסח], ובליל י"ד ובבוקר משתמשים באון המקומות שאין בודקין, ולהסוכריים שכאשר משכירים ומוכרים ביי"ד נפטרים ע"ז מבדיקה בליל י"ד א"ש, אך להמחמירים בזה אי"כ בליל י"ד אין מקומות הללו מיוחדים לעכו"ם, ואינם בגדר מובדלים ע"י מחיצה כיון שגם הישראל משתמש באותם מקומות וארונות, והלכך לא יצאו יד"ח המחמירים, אלא שבאמת עיקר ההלכה כהמקילים כמכו' במ"ב וכן נהגו החת"ס חזו"א, וכן פשט המנהג מקדמת דנא. אך עכ"פ אין להם שום ענין להשכיר ולמכור ב"י כי בלא"ה אין מרויחים כלום, והתנהגותם סותרת להשכרה עכ"פ, ואם יאכלו חמץ המונח שם סותרת גם לכריה, ועיי'.

[ובדוא"י שאם היינו אומרים שמצד חובת ביעור סגי במה שזכה בו העכו"ם, ואי"כ זה עדיף מעווב ביתו כשעדיין לא זכה בו עכו"ם (או משכיר ביתו להמקו"ח שהעכו"ם לא זכה בחמץ), שאם היינו אומרים שכל הדין להוציאו מביתו הוא רק דין הרחקה שלא יבא לאכול, וכעין דין הרחקה לחמץ שעכו"ם מביא לבית, ואין לזה שייכות לחייב ביעור, אי"כ היינו יכולים לפטור את העווב ביתו מחיוב זה, וכמו מירוש'ים, אך להנ"ל שהוא שיעור בחיוב ביעור, אי"כ מי שכבר נתחייב לא נפטר ע"י עזיבת ביתו, דלזה שפיר איכא להוכיח מדין עווב ביתו שעד כמה שזה שיעור בהלכות חובת הביעור לא נפטר ע"י עזיבת ביתו, אף שליכא החשש בפועל דלא פלוג וכבר נתחייב, וא"ו להפטר מחיובו וכנ"ל].

ה. ואמנם כ"ז מצד המשכיר, אך מצד השוכר דחמירא לאו דילי' פשוט שכל שיש מחיצה, או שהחמץ במקום שאין השוכר משתמש שם שאינו בכלל שכירותו, אי"כ יותר, דלגבי השוכר אי"ז רק ההלכה של שמא יבא לאכול כחמצו של עכו"ם, דלדידה ליכא לחומרא שמחמת דהוה חמירא דילי', ושפיר סגי ליה במחיצה או שהוא בגדר מונח במקום שאין משתמש שם, דהיינו בארונות של בעה"ב שאין השוכר משתמש בהם, ובפרט אם בעה"ב לא העמיד לרשות השוכר כמצוי כשנותנים דירה רק לימי הפסח שמייחידים להשוכר היכן ובמה להשתמש, והשאר לא הועמד לרשותו כלל, דלא איכפ"ל לשכור גם אם יש שם חמץ, אם נמכר עכ"פ לנכרי, דהרי זה כמי שיש מחיצה בין החמץ להשוכר, ואין השוכר צריך ליותר מכך כלל וכמוש"י.

ו. דיני העולים מכל האמור (עם קצת הוספות):

א. המוכר חמצו לעכו"ם איכא פלו' אי סגי במחיצה או שכירות מקום, ולכא"ו המ"ב הכריע להחמיר דלא סגי עד שיעצא מביתו, ומרן החזו"א היקל במחיצה ונסתפק בשכירות מקום, ולמעשה עושה גם שכירות וגם מחיצה (וי"א שעשה רק היכר בלי תורת מחיצה שהיה קושר בכללים, וי"א שהיה זה באופן שנחשב כמחיצה מתורת לבדו, ועיי' ארחות רבינו חוט שני ואכמ"ל).

ב. ילע"י אי לזה סגי בייחוד ושכירות מקום וקשירה באופן שעושה היכר, או דבעינן תורת מחיצה שמשי' ליה כחדר אחר, ואין כ"ו מקור להקל, אך מנהג העולם להקל בזה, ומי"מ בעינן שיהא בגדר מובדל ממנו שאינו משתמש באותו מקום בליל, הן מצד השכירו' והן מצד הסגירה והקשירה.

ג. ד"ז צריך לעשות גם מי שעווב ביתו תוך ל' וכנ"ל, אך זה חובת בעה"ב ולא חובת השוכר, שהשוכר רשאי להכנס לדירה שהחמץ שבה מכור לעכו"ם, ומונח במקום שלא הועמד לרשות השוכר להשתמש שם, דלגבי השוכר סגי במה שמקום זה מושכר לעכו"ם ולא לו, או במה שיש מחיצה אף שאין מושכר לעכו"ם.

הערות והארות | קמה

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

אלא לצורך התרופה, והרי זה בטל לתרופה, כמו שמצינו כעין זה לענין ברכות בסי ר"ח שדבק של מזונות דינו כטפל [כן ביאר מרן הגרח"פ שיינברג].

טעמים להחמיר בתרופות

אמנם מרן הגרשז"א [מנחת שלמה סי י"ז] השיג על זה, שמאחר שהחמץ עוחר שעל ידי כך נקל לבלועו, נמצא שהאיסור משמש למטרת אכילה ודינו כאחשביה כיון שלמעשה מחשיב החמץ שנועד לצורך הריפוי.

עוד יש שכתבו [דברי מלכיאח ח"ד סי כ"ב אות ו' ואור שמש סי נ"ה] שמאחר שניתן להפריד החמץ מהחומר הפוסלו מאכילה באמצעות כימאי וכדומה, ואז יהיה ראוי לאכילה, נמצא שאינו חשוב נפסל מאכילה.

עוד יש לדון לדעת המהר"ם שיק סי רמ"ב שכתב לענין חמץ שעומד ל שאיפה, שאף שנפסל לאכילה אומרים בזה אחשביה מאחר של שאיפה הוא ראוי, שא"כ ה"ה בתרופה כיון שעומד לרפואה אומרים בזה אחשביה.

עוד יש לדון לדעת הפוסקים [אמרי בינה פסח סי ז', ובהגהות אמרי ברוך על הטורי אבן מגילה ז', וכ"כ מקור חיים סי תמ"ב סק"ב] שבפסח אסור אך שלא כדרך אכילה כיון שסוף סוף יש לו הנאת מעיז, ובמעיו נהנה כדרך הנאה אף בדבר מר יעוין שם [אמנם במ"ב סק"ב ובטורי אבן מגילה ז'. ומחנה אפרים פ"ח מאיסורי אכילה הי"ד בדעת הרמב"ם פ"ה יסודי התורה ה"ח מבואר שהתירו אכילה שלא כדרך אף בפסח, וע"ע מה שכתב מרן הגרשז"א שם שבאיסורי הנאה יש לדון שאף אכילת תרופה חשובה כדרך, והטעם בזה ביאר הגרי"פ באנזי שמאחר שהתורה הרחיבה איסורו אף בהנאה, מוכח שהתורה החשיבה אף שימושים שחשובים רק קצת דרך לאכילה חשובה].

ובתרופות שיש שם חמץ [כמו ויטמינים] שהוא בעצמו מרפה, שנמצא שדעתו להחשיב החמץ, אף לדעת החוזה"א יהיה אסור לאכלו שהרי דעתו על הסמים [שאף אכילה לצורך רפואה חשוב אכילה, כמו שמבואר בבכורות ז: ובש"ך יו"ד סי פ"א סק"ב לענין חולי של ירקנות] [וכ"כ לדינא בשאגת אריה סי ע"ה, והובאו דבריו באחיעזר ח"ג סי ל"א אות ד'].‏

הטעמים שמותר תרופות

ולמעשה אף שיש כמה סברות להחמיר, מ"מ כתבו הפוסקים שלמעשה יש להקל לחולה [שנפל למשכב (כ"כ) המנחת יצחק ח"ח סי ס"ח שכמו שאמרו בשבת שכל חולה שנפל למשכב חשוב חולה, ה"ה לענין פסח, וכן מבואר בשו"ת הרמ"א סי קכ"ד, וכ"כ מגן האלף סי תס"ו סק"א, אמנם במנחת שלמה שם כתב שישל שדווקא שבת לא התירו בחולה של מיווש, לכן שאם יתירו בטל האיסור, אבל לגבי שאר איסורים דרבנן יתכן שאין צריך נפל למשכב, וע"ע מה שכתב המחנה אפרים מאכלות אסורות פ"ח דין ט"ז ד"ה עוד], והוא מכמה טעמים:

א. שכיון שלוקח תרופות למטרת חולי ולא לשם אכילה, חשוב אכילה שלא כדרך שמותר במקום חולי [כן מצדד במנחת שלמה סי י"ז, הובא בהרחבה בהליכות שלמה פ"ד סק"ו, ועיי"ש שאף לדעת הצ"ח פסחים כ"ד: שס"ל שכל שבמצב של עכשיו זהו צורת שימוש חשוב כדרך, מ"מ כאן שנפסל מאכילה וכל צורת אכילתו הוא רק דרך בליעה, חשוב אכילה שלא כדרך, ועי' שם בהערה שכן הורה למעשה להקל, וכן כתב בישא יוסף או"ח ח"ג סי צ' בשם מרן הגריש"א, וע"ע מנחת אשר].

ב. ועוד שיש לצרף השיטות [תורת חיים חולין ק"כ] שס"ל שכל אכילה דרך בליעה חשוב שלא כדרך, אלא שמטעם זה לבד אין מתירים שהרי העיקר לדינא נוקטים שחשוב אכילה כדרך, כמו שכתבו הנועד ביהודה מהדויק יו"ד סי ל"ה, והגר"י מסלוצק סי ט"ז [אמנם עי' מה שכתב מרן הגרח"פ שיינברג בקובץ המועדים ח"ב סבא שכתב לכא"ע חשוב שלא כדרך אכילה].

ג. וכן יש לצרף דעת הפוסקים שאין אומרים אחשביה בתרופות בכל גונו, כיון שאינו אוכל דבר זה משום שחשוב בעיניו כמאכל, ולא אמרו אחשביה רק כשמחשיבו להנאת מאכל לא בדבר שאין בו הנאת אכילה, וכל מה שמחשיבו הוא רק למטרת רפואה [וכ"כ ביב אברהם בגליון יו"ד סי קנ"ה סי"ג, ויד יהודה יו"ד סי ק"ג סק"ה, שו"ת כתב סופר או"ח סי ק"יא ד"ה והנה דעת, קרבן פסח סי תמ"ח סי"ג, אג"מ ח"ב סי צ"ב, קובץ תשובות ח"א סי מ"ט, אמנם עי' מה שכתב בסי' ע"ג בשם ערוגת הבושם סי צ"ט להחמיר משום חומרא דפסח], ובפרט שאינו מחשיבו אפי' לתרופה אלא רק בתורת טפל לתרופה בשביל לדבק, ומצינו בסי' ר"ח שדבר שמחשיבו רק לדבק אין לו חשיבות לברכה, וא"כ ה"ה שד"ן לחשיבות לאחשביה [מרן הגרח"פ שם].

ד. פעמים רבות יש ששים בתרופה כנגד החמץ [ואין החמץ נחשב דבר המעמיד, שהרי אין החמץ בא רק לדבק, וכבר נתבאר שדבק אינו חשוב דבר המעמיד], ופסק הג"ב סק"יט שחמץ נוקשה על ידי תערובות בטל בששים ומותר באכילה [וע"ע מ"ב סי תמ"ז סקט"ו] [לבושי מרדכי סי פ"ו].

ה. וכן יש לצרף דעת המפרשים בדעת החוזה"א שהעיקר לדינא שאין אומרים אחשביה אף בפסח [וכן מעיד מרן הגרח"ק בשם מרן החוזה"א "כמדומה שמרן התיר לקנות כדורי רפואה בפסח אם אין בהם טעם" (כן אני זוכר, וכן העידו הרבה ת"ח בשמו, ועי' בחוזה"א או"ח סי קט"ו סק"ה, ומש"כ אח"כ במוקף אמנם כי אסור זה לפי דעת אחרונים, אבל מרן לא ס"ל כלל אחשביה בנפסל מכלב כמבואר שם בסק"ו וסק"ט ע"ש, וצ"ע), עכ"ו].

ו. אף לדברי האמרי בינה אין להחמיר רק באוכל מר שלא נפסל מאכילה, אבל תרופה שנפסלה מאכילה דינו כחרכו קודם ומנו שמותר בהנאה [הערת הגר"פ שוב].

ז. ומלבד כל זה לפי מה שנתבאר לעיל שיתכן שעמילן אינו חמץ, א"כ כיון שאין מערבין בתרופות רק עמילן [ראה אפיא ח"ה עמ' 19] אין שום חשש חימוץ על התרופות [ורק בויטמינים מערבין לפעמים חמץ גמור], ומ"מ אע"פ שטעם זה לבד מספיק, אין סומכים על טעם זה לבד, כנ"ל.

ח. ומ"מ מאחר שדעת השאגת אריה סי ע"ד שגם לחולה אסור אכילה שלא כדרך [וחשש לדבריו באחיעזר ח"ג סי ל"א אות ד], לכן לכתחילה ראוי לעטוף התרופה בעטיפה שבכה"ג דינו ככרכו בסיב שמותר לכ"ע, כמו שכתב המשנה למלך פ"י"ד ממא"ס ה"י"ב [עיי"ש באחיעזר שבכה"ג אין אומרים אחשביה לכ"ע כיון שאין אוכל האיסור עצמו, וכן מרויחים גם כן שאף אם נחששו שהחמץ לא נפסל מאכילה, או לשיטות שכל שאפשר להפריד אינו חשוב נפסל, מ"מ כיון שאכלו שלא כדרך מותר], אמנם לא יכרכנו במאכל אחר משום שבכה"ג חשוב כדרך אכילה [כמו שכתב הגאון"מ שם וביתא אדם אות צ"א, וכתב מרן הגרח"פ שיינברג שבתרופות אף לשיטות שהנאת שובע חשוב בהנאה, מ"מ כיון שאין לו בזה הנאת שובע א"א לאסור משום הנאת מעיז].

וכתב כמה פוסקים [עצי הלבנון סי י"ט, שבות יצחק בשם מרן הגריש"א, להורות נתן ח"ה סי ג'] שלפי זה ה"ה אם אוכל התרופה בקפסולה דינו ככרכו בסיב. וי"א [מנחת שלמה ח"ב סי ס"ג (ס"ה) אות ב'] שמאחר שהקפסולה נועדה לצורך בליעת התרופה ודרכה בכך, אין כריכה זו חשובה אכילה שלא כדרך. [וכל זה לחולה, אבל בריא לא יאכל אף ככה"ג משום שדעת הכתב סופר סי צ"ט שאסור ע"כ"פ מדרבנן, וע"ע אחיעזר ח"ג סי ל"א אות ד'].‏

ואם יכול להמיס התרופה ולבטלו בששים בתוך המים, עדיף יותר [עי' אורחות רבנו שם בשם מרן הקה"ת], וכן אם יכול למצוא תרופות חילופיות שאין בהם חשש חמץ הרי זה עדיף [כדי לדעת דעת הפוסקים שבאיסורי הנאה אסור אף כשאכלו שלא כדרך].

בהרחקת כלי החמץ, כמה צריך לזיזוהר בחמץ עצמו וכמש"כ, וכיצו"ב כתב הרב משנ"ב בסי' תמ"ח סק"ב בשם האחרונים, והיעב"ח.

טל טוויג - תל ציון

אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל

בסימן ת"מ גבי אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו מנגיבה ואבידה, בין שהוא בביתו בין שהוא בכל מקום ברשותו חייב לבערו, כתב המשנ"ב בס"ק ג' דאם השכיר או השאל לנכ"ים מקום בפני עצמו בדיעבד, אם השהה אצלו החמץ עד אחר הפסח יש לסמוך על הפוסקים דסבירא להו הדיכא שמיידוד לו מקום לחמצו אינו עובר בכל יראה אף שקבל עליו אחריות, ודביעין שיהא החמץ מצוי, וכשיחד לו מקום אין החמץ נקרא מצוי, וא"כ משמע מדברי המשנ"ב דבזה שאינו מצוי אינו עובר בכל יראה, וקשה דהמשנ"ב בהמשך כתב דאם קבל ממנו פקדון בלי יחוד מקום, ואח"כ יחד לו מקום שלא מדעת הנכ"ים בעל פקדון לא מהני, דשמא הנכ"ים אינו חפץ וכו', והא בציור הזה ג"כ עשה יחוד מקום ולא מקרי מצוי, וא"כ מה אכפ"ל בזה אם הנכ"ים רוצה או אינו רוצה, הא לישראל אין זה מקרי מצוי, וא"כ אינו עובר בכל יראה, וצ"ע.

ראובן שיינברגר - רמת שלמה

בגדרי השבתת חמץ [ביעור, ביטול, מכירה]

שו"ע סי ת"מ סעי א': אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו וכי חייב לבערו. ובמשנ"ב סק"ד הביא שלענין ביטול ומכירה בחמצו של גוי יש דיעות באחרונים, וטעם הסוברים דמהני מכירה עי' מקור חיים שכתב דכשמגוי זמן איסורו נעשה עומד לשריפה, ואילו ידע הגוי ה"ה מתיאש והוי יאוש שלא מדעת ומהני הכא דהוי כאבודה מכל העולם, וממילא יכול הישראל לזכות בחמץ ולמוכרו או לבטלו, ולכאז' אי מתייאש הגוי הא כבר אינו של הגוי, ולא יהיה הישראל חייב באחריות וא"צ לבערו. וצ"ל דהני דמי' יכול ליפטר ע"י החזרת החפץ חייב ביעור, אמנם לפ"ו צ"ב הא גם אחר ביטול בתורת הפקר הא יכול ליפטר בהחזרה [דמעיקרא אינו שלו וגם עכשיו], ומאי מהני ביטולו דאכתי הוי יגרם לממון. וצ"ב דאין משמעות המקור חיים שצריך הישראל לזכות בחמץ קודם שמבטלו, וא"כ היכי מהני ביטולו כ"ו שאינו שלו [ועי' שדי חמד חמץ ומצה סי ה' אות י"ג שהביא מההר"ם שיק דמהני ביטול בסתמא].

והנראה דהנה בעיקר דין השבתת חמץ הוא מכוי דינו גם בחמצו של נכרי המופקד אצל ישראל ונתרבה דכתיב 'שאור לא ימצא בבתיכם' [מובא במשנ"ב סק"א], דהיינו דאפי' אינו שלו רק מצוי ברשותו דינו להתבער, ומכוי עיקר דין השבתת חמץ שהוא להוציא חמץ מרשותו, וכן מכוי בדעת הגר"א סי ש"מ"ג סעי' ב' דחמץ של ישראל הנמצא בבית ישראל אחר מחויב הישראל החמץ ברשותו לבער את החמץ מדאו אפי' אין עליו חוב אחריות כלל כיון דיש בביתו חמץ של ישראל, והיינו דדין ההשבתה מוטל על מי שהחמץ ברשותו [וכע"ז בדין משכיר ושוכר בסי' תל"ו דלדעת השו"ע לא סגי בקנין השכירות וביעין גם למפתח, ולדעת תוס' סגי במפתח לבד, והיינו דדין השבתת חמץ הוא על מי שהחמץ ברשותו ובשליטתו], ולדעת הגאונים שיראל המפקיד אצל ישראל אין המפקיד עובר עליו רק הנפקד כיון שאין החמץ ברשות המפקיד [עי' טוב"י סו"ס ת"מ], ודין זה של השבתת חמץ שהוא ביטול וביעור החמץ מרשותו, מכוי יותר לפמש"כ תוס' פסחים ב' ד"ה אור לבאר טעם דין בדיקה אחר ביטול, וכיון שהחמירה תורה לאוסרו בכ"י וב"י החמירו לבדוק ולבער שמא יבוא לאוכלו, ומשמע שדין ב"י וב"י הוא חומרא והרחקת החמץ מיהויתו עומד לאכילה, שאפי' היכ"ט של אכילת חמץ לא יהיה קיים, ולכך מכוי שתלוי דין זה במי שנמצא החמץ ברשותו ובשליטתו [שיש לו שימושי אכילה בחמץ], ולא תלוי בדין בעלות [אלא שיש מחלוקת פרטיות מה נחשב חמץ שברשותו].

ולפ"ו נראה לבאר בדין מכירת החמץ לגוי או ביטול חמץ דמטעם הפקר [או ביטולו מתורת אוכל] דעיקר האי פעולות הם לסלק החמץ ולהשביטו מרשותו, ואינו תלוי ביציאת החמץ מבעלותו רק בהשבתתו מרשותו, ולכך מהני המכירה וביטול אף שאין החמץ בבעלותו, דאין המכירה ענין שיהיה בבעלות הנכרי וממילא אינו ברשותו של הישראל, אלא עיקר פעולת המכירה הוא הוצאת החמץ מרשותו, רק שההיכי תימצוי לזה הוא ע"י מכירתו לגוי שבוה יש אלימות יותר מביטול, דבביטול רשוי דהוי עיקרו בלב דהוי בינו לבין עצמו חיישינן שלא יהיה בלב שלם [ר"ן ריש פסחים], ומשא"כ מכירה דהוי בינו לבין הגוי אין מחשבת ליבו משנה, דמעשיו אלימי לאפקועי ממחשבתו קלישתא, דאין תוקף ממחשבתו כיון שנעשה מעשה מכירה בינו לנכרי, ועכ"פ ענין המכירה הוא ההוצאה מרשותו רק שנעשה בצורה אלימא ע"י דהוי במכירה לגוי.

ולכך יש לבאר דאף בחמץ של נכרי [או של ישראל] המופקד ברשותו דיש באחרונים דסברי דמהני מכירה, אף שבעלמא אין משמעות למכירה בדבר שאינו שלו, מ"מ היינו רק לענין חלות הקנין להיות בבעלות הקונה, אבל זה ודאי שיש בזה הוצאה מרשות לרשות הקונה רק שאין לזה תוקף בזכויות המשפט, אבל החזקת החפץ אפשר להעביר במכירה גם בלא זכויות, וזה סגי לענין חמץ דבמכירתו לגוי יוצא החמץ מרשותו של ישראל, ואף שאינו נעשה קנינו של הגוי, אבל מהני מה שנכנס לרשותו של הגוי לענין להוציאו מרשותו של ישראל, וכן לענין ביטול שמוציא החמץ מרשותו [ולכך אינו הפקר ממש רק משום הפקר, דאינו חלות הפקר בדין הבעלות רק במציאות החזקת החמץ אצלן] מהני גם שאינו שלו, ודביעין רק שישלכו ויבטל החמץ מרשותו, ולזה לא ביעינן לבעלות החמץ רק שיהיה ברשותו ובאחריותו.

וזהו יש לבאר מה שנתנו שהמוצא חמץ בפסח מבערו, ואף שמכר כל חמצו לנכרי, וכן אינו מוכן מה עושה ביטול ומכירה, דממ"כ חדא אינו כלום, ולהג"ל יש לבאר דמכירת חמץ אין עיקרו כסתם מכירה בעלמא, אלא שהוא פעולת הוצאת החמץ מרשותו, אלא שהוא ל"מ מכירתו לגוי, וכיון שעיקרו הוצאה מרשותו בעי גם לבטל שהו הוצאה וביטול מפירוש מרשותו [ולא רק דרך מכירה רק ביטול בעצמו], וכן מוצא בפסח מבערו דהוא הוספת השבתה והוצאה מרשותו, אלא דלצורך דבכרים של הפסח או טרוח בדיקה מהני מכירת החמץ, אבל ודאי יש תוספת השבתה בשריפת החמץ.

אברהם שונברג - נוה יעקב

דיני תרופות בפסח

כתב החוזה"א: טבלאות רפואה שמעורב בהן קמח, אם אין מעורב בהן מים רק מי פירות אין בהן משום חמץ, ואם מעורב בהן מים יש בהן משום חמץ נוקשה, ואסור באכילה וחייב לבער. ואם מעורב בהן מים וזי' פירות לא ידענו שיעורן דמתחמצו אפשר שיהיו חמץ, אבל כל ששמעורב מים ומי פירות לא ידענו שיעורן דמתחמצו להחמץ, וכי"ז במעורב דבכרים שלא נפסלו מאוכל אדם, אבל אם מעורבין דבכרים שאין ראויין לאוכל אדם אין בו משום חמץ כיון דאי"א להפריד הקמח, וגם אין ראוי לחמץ בו. ואפי' למה שהחמירו אחרונים שלא לאכול אף חמץ שנפסל מאכילת כלב, מ"מ ע"י תערובת של אר דברים ומתר לא ישי"ך כאן אחשבי דדעתיה על הסמים. אמנם למש"כ לעיל דין כ"ז וכל ששמעורב בידיים ע"מ לאכול החמץ אין שנפסק קודם הפסח אסור מדרבנן לאכול, גם כאן כן (חוזה"א או"ח סי קט"ו סק"ח). אכן למש"כ לעיל דעיקר דעת מרן דלא כתה"ד אלא דנפסל מכלב, ל"ש אחשבי דעפרא בעלמא הוא א"כ יש מקום להקל גם בזה, וצ"ע.

וביאור דבריו שכיון שהחמץ שמעורב בתרופה אינו בא לרפאות רק לדבק וכיוצא בזה, אין אומרים ככה"ג אחשביה כיון שאינו מחשיב החמץ לצורך אכילה,

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

תמונתהעמוד הראשון של ספרו של סטיבן ג'ייבס

ד] אם צריך לעשות השכירות והמחיצה קודם ליל י"ד תלוי בפל'ו שבסוף סי' תל"ו, ועיקר הדין להקל [ולהשכיר ב"ג ולהתנהג כמי שאינו מושכר אינו חומרא אלא לזולז בההשכרה, ויצא שכרו בהפסדן].

[ה] אכן כ"ו רק לגבי כשיש חמץ או חשש חמץ חשוב דהיינו כזית, אבל בחשש פירורין אף אם הם פירורין שיש חשש שיבואו לאכול, וכד' החוזה"א, או פירורים שבכלי אכילה דגם למ"ב איכא חשש כזה, וכזה דסוף סי' תמ"ב וריש סי' תנ"א, ואף שצריך למכרם לנכרי כדכתב שם בשעה"צ סי' תמ"ב, מ"מ בזה סגי במחיצה או שכירות מקום לחוד, ומסתמא בזה המחיצה או הצנעה במקום שלא ישתמש בפסח עיקר גדול יותר, ועי'. [ולכאז' ה"ה בכל פחות מכזית שלא נחבטל שדינו כן].

[ו] ולכאז' נר' דגם בזה תליא בפל'ו הנ"ל אימתי לעשותו, כיון שיש חובת בדיקה לחזר אחריהם שהרי יש חובת בדיקה אטו דבר שכל דינו רק בגזירת שמוא יבא לאכול, וממילא בכדי להפטור מן הבדיקה תלוי בפל'ו הנ"ל אימתי לעשות.

[ז] אכן כאשר אין כאן לא כזית ואפי' לא מידי דבחשש שיבא לאכול כי אם מנהג ישראל קדושים לבער פירורים הללו כדאי' בסי' תמ"ב, ולזה רוצה למוכרם, י"ל דסגי לזה מכירה וא"צ לא שכירות ולא מחיצה, והלכך מקומות שיש שם דברים שיש בהם חשש פירורין הללו יכול למכור החמץ הלזה, ולא להשכיר המקום ולא לעשות מחיצה, אך בידוק בליל י"ד שלא יהא שם חמץ חשוב שאינו בטל, [וי"ל דאף אם ימכור כל חמץ שבמקומות הללו ב"ג, מ"מ עדיין מחויב לבדוק בליל י"ד את המקומות הנ"ל מן החמץ החשוב כיון שלא עושה למקום זה מחיצה וכי' וכנ"ל], ואמנם מה הוא חמץ חשוב שצריך לבדוק אם הוא נמצא או לעשות לו כנ"ל, ומה הן פירורין שא"צ מן הדין כלום ית' בבוק"א ואכמ"ל.

[ח] ויל"ע באופן שמכר כל החמץ שבמקום זה, וא"כ החמץ מכור לגוי (אם מכר ב"ג) אם יכול לברך כיון שסו"ס מחוייב לבדוק, אך יל"ע דלגבי ברכה יש לחוש למקומים במשכיר המחיצה לחוד, עכ"ל. והסביר המ"א שטעם עשיית המחיצה לכאז' יכול לברך אף שהחמץ של גוי, ואולי על בדיקה שרק מחמת שמוא יבא לאכלו לא שי"ך בדיקה, אכן אולי כיון שהוא שיעור בחובת ביעור, ועכ"פ כשיש חשש לכזית שפיר שי"ך לברך וצ"ע, אך אם מוכר ב"י"ד י"ל דאף אם אין מחוייב לבדוק בליל י"ד, מ"מ אם בודק ומבער שפיר מברך, דסו"ס"מ מה שמצא יוציא מן המקום ולא יימכר לנכרי ויבערו ויקיים מצוה, ושפיר הוה התחלה למצות ביעור חמץ ויכול לברך, ועי'.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקרית החרדית בית שמש ביטול חמץ של עכ"ם

במשנ"ב סי' ת"מ סק"ד הביא מחלוקת האם יכול לבטל חמץ של העכ"ים כיון שאינו שלו, ולכאורה אם עיקר הביטול לגוי דעת שאינו חפץ בחמץ, מאי נפק"מ אם זה שלו או לא.

אברהם בר ששת - רוממה

בענין מחיצה בפני חמץ של גוי

כתב מרן השו"ע סימן ת"כ סעיף ב': גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו וכו', וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו, ע"כ. והסביר המ"א שטעם עשיית המחיצה משום דלא בדילי מיניה כולי שתא, משא"כ בשאר איסורים א"צ מחיצה דבדילי מנייהו.

והוסיף הרמ"א בהגה זו"ל: ואינו יהודי שהניח חמץ בבית ישראל בלא רשותו, כופה עליו כלי, ודוקא ביום טוב, אבל אם הוא קודם יום טוב צריך לעשות מחיצה [עיי' לקמן סימן תמ"ו סעיף א']. עכ"ל. ועי' פסחים ברש"י ו' ד"ה עושה לו מחיצה שפי' ב"י"ד משום היכר שלא ישכח ויאכלנו, ולא סגי ליה בכפיית כלי כל ז' שהכלי ניטל לצורך וכו', ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובלילה יבערו, ע"כ. והסביר הרב מחצית השקל דרש"י נתן ב' טעמים למוצא חמץ ביו"ט דסגי ע"כ, חדא דלא אפשר ביו"ט במחיצה (וכ"כ הרב משנ"ב ס"ק י"ד וט"ו), וגם אינו רק לחוד יומא ובלילה יבערו.

והוקשה לי בדברי רש"י הנ"ל דמשמע מדבריו דאסור לעשות מחיצה ביו"ט, ומאיזה טעם נאסור, אי משום דהוי מחיצה המתרת דקיי"ל בסימן שט"ו סעיף א' שאסור לעשותה בשבת, הרי רש"י עצמו ס"ל דאין איסור בעשיית מחיצה המתרת וכמו שאר מחצות שהותר לעשותן בשבת, כמש"כ הר"ן בדעת רש"י, והובא בב"י שם. ועוד, שכתב הרב מחצית השקל דאין זו מחיצה המתרת, דכל מחיצה שלא נעשית להתייר דבר האסור, מותר לעשותה בשבת, וכאן הצריך מרן מחיצה רק כדי שלא יאכלנו.

[ורק לדעת ר"ת והרמב"ן, שהובאו בטור וב"י בסעיף א', דס"ל דיכול ישראל לקבל אחריות על חמצו של הגוי, ע"י עשיית מחיצה, לדעתם המחיצה חולקת רשות, וחשיבא מחיצה המתרת, אך מרן השו"ע בסעיף א' פסק דלא כר"ת והרמב"ן, אלא כרש"י והרמב"ם דאם קיבל אחריות, חייב לבערו בכל מקום ברשותו כדאיתא בשעה"צ סק"ב].

וגם הרמ"א דעתו כמרן שמחיצה זו רק כדי שלא ישכח ויאכלנו, שמקור דברי הרמ"א הם בתשובת הריב"ש (סי' ת"א) שכן דלדעת רש"י והרמב"ם עשיית המחיצה הוא כדי שלא ישכח וכי' עיי"ש.

והואיל ואין זו מחיצה המתרת מאיזה טעם אסור לעשותה ביו"ט, והיה נלע"ד שהמחיצה שאסור לעשותה היא מחיצת קבע, אבל מחיצת עראי אה"נ דשרי לעשותה, אלא שלא תועיל, ולכן הצרכיו כפיית כלי.

אלא ששוב ראיתי בשש"כ (החדש פכ"ז הערה ק"ל) שכתב משם הגרש"ז איריבך וצ"ל דכיון שרק בשבת ויו"ט סגי בכיסוי, ואילו בחוה"מ בעינן דוקא מחיצה ולא סגי בכיסוי, ולכן שפיר נקראת בשם מחיצה מתרת, עכ"ד. והעיר ע"ז הרה"מ וצ"ל ל"ש לעיין, דלכאורה בסי' ת"מ במחאה"ש על מ"א סק"ד משמע דלא מכח מחיצה המתרת באנו, אלא מפני שההיכר לא גמור במחיצה כזו, עכ"ד. משמע דמדובר במחיצת עראי, וחזרת הקושיא דרש"י ס"ל דמותר לעשות מחיצה המתרת, והיעב"ת להבינ את הדברים.

ודין זה נראה לכאורה שלא שי"ך אצלנו, אלא כשהתבוננתי בדבר נראה שמציאות זו שייכת אצל כל מי שמוכר חמץ, ומשאיירם החמץ בביתם בארון וכו', והוא ממש כדיון גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל בלא קבלת אחריות דבעי מחיצה, שאם נפלה דלת הארון ביו"ט, אע"פ שמותר לטלטלה ע"פ סימן ש"ח סעיפים ח' וט', מ"מ להניח דלת זו חוצץ בפני החמץ, לאור האמור לעיל תלוי דבר זה במח' האחרונים, שלדעת הרב מחצית השקל לא מקרי מחיצה המתרת ומותר, ולדעת הגרש"ז איריבך וצ"ל הוי מחיצה המתרת אסור. ואגב נפשי בנידון באמתחות הפוסקים, מציאתי בס' קהלת יעקב לרבי'ן חסידא ר"י יעקב ישראל אלגאזי במענה לשון חלק שני אות שלי"ד שכ' מחיצה שאמרו בכל מקום להפסיק היינו גבוה עשרה טפחים על רוחב ד' אמות, ואילו במשנ"ב סקט"ו כ' מחיצה עשרה לזה הזכיר ארכה, כבר העיר על הרב קהלת יעקב בשו"ח מעי' המ"ם כ"צ דמדוברי הרב הווי"ט (פ"ג דנגעים מ"ב) מתבאר דלאו כללא הוא בכל מקום להצריך ארבע אמות, אלא דוקא בההיא עיי"ש.

ואגב זה נלע"ד דיש לעורר במה שמוכרים את החמץ ומשאיירם בית סגור בארון וכו', דיש לזיזוהר ממש"כ הטור, ופסקו מרן השו"ע בסימן תנ"א סעיף א', "ומצניעין בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם כדי שלא יבוא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסגרם בחדר ולהצניע המפתח וכו", ואם עד כדי כך החמירו

וכל זה בתרופה מרה, דהיינו שנפסל המאכל מאכילת אדם [כמבואר לעיל שחמץ נוקשה שאינו ראוי לחמץ כיון שנפסל מאכילת אדם פקע איסורו, ועי' מה שכתבנו בשיעור נפסל מאכילת אדם].

אבל תרופה שיש לה טעם אין לאוכלה רק במקום פיקוח נפש, ומי"מ אם התרופה מצד עצמה היא מרה, ורק דיבקו לזה מעט סוכר מלמעלה כדי למתקה, אינו חשוב משום זה ראוי לאכילה [שמירת שבת כהלכתה פ"מ הערה קצ"ד בשם מרן הגרש"א, שבות יצחק (תרופות) עמ' ג'ג בשם מרן הגריש"א, ועי' כעין זה בהר צבי יו"ד סי' צ"ז].

וכתוב הפוסקים שבמקום פיקוח נפש אסור להחמיר על עצמו לנסות לקחת תרופות חילופיות, שיש לחשוש שמא יסתכן, כיון שפעמים אחר שהגוף התרגל לסוג תרופה מסוים אינו מעכל כי"כ טוב סוג חדש [עי' מה שכתב בהגש"פ מנחת אשר סי' כ"ב].

תרופות הומיאופטיות

כל זה בתרופות רגילות, אבל תרופות הומיאופטיות [הוא תרופה שיסודה מצמחים או בעלי חיים, ואת החומר היסודי שווים באלכוהול כדי שיבלע בו כח המרפא, אחי"כ מערבים אלכוהול זה עם אלכוהול שכמותו היא פי עשר מהאלכוהול הראשון, ושוב מערבים את התערובת השניה עם האלכוהול בכמות פי עשר מהאלכוהול השני, ובאופן כזה מערבים כמה וכמה פעמים, הכל לפי הצורך]. ותרופה זו או ששותים אותה בצורה נוזלית, או שלוקחים תחיתת סוכר ושורים אותה באלכוהול, ולאחר שהאלכוהול נודף נותרים החתיכות שספגו את החומר המרפא] מישו חשש (מועט) של תערובות של אלכוהול שהוא חמץ (אמנם ברוב המקומות משתמשים באלכוהול כשר לפסח), ויתכן שאינו חשוב נפסל מאכילת כלב, ואי"כ יש לחוש שיש תערובות חמץ בתרופה, לכן מי שנצרך לזה בפסח יערב את התרופה בששים עם אלכוהול כשר קודם פסח, שיקייל שלח בלח קודם פסח הרי זה בטל בששים [ואינו חשוב מילתא דעבידא לטעמא שאינו בטיל, כיון שהאלכוהול לא בא לטעם רק להעביר את טעם החמץ לתערובות].

או יערבו בנזח דבר מר עד שיפסל מאכילת כלב, או שיכניס התרופה לתוך פקסולה שעל ידי זה יחשב אכילה שלא כדרך שמותר לדעת כמה פוסקים [אלא שבכה"ג כיון שהתרופה עצמה היא חשש חמץ צריך שימכרונו לגוי]. [עי' שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קע"ד, שו"ת להורות נתן ח"ה סי' נ, ושו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' ס"ח, ושו"ת באר שרים (ה"ח) סי' קצ"ח, והרים הכהן ח"ב סי' כ' שהאריכו בכל זה].

ויטמינים

וכל זה בתרופה, אבל ויטמינים שלוקחים לתוספת תזונה שהוא במקום אוכל שבמקום לאכול פרי וירק שיש בהם ויטמינים אינו נול לו לאכול ריכוז הויטמינים בדבר זה, לכן ככה"ג דעת מרן הגריש"א שאומרים אחשביה לכל השיטות, ולכן אף אם לוקחו בקפסולה עדיין יש חשש שאינו יוצא מגדר אחשביה כאוכל [הובא בשבות יצחק תרופות נדון].

כל יראה בתרופות

ולכן כל התרופות חמץ שיש בהם טעם חייב לבערם או למוכרם, ואף תרופות שנפסלו מאכילה נכון לכתחילה להחמיר כדי לחשוש לשיטות שחמץ שאפשר להפריד דינו כחמץ שלא נפסל.

ויחולה שצריך לקחת תרופות (אף שאין בהם טעם) יקפיד לקנות את התרופות שיצורו קודם הפסח [כדי שלא יתא חשש חרכו אחר זמנן], ואם יש בהם טעם יכוון בשעת הקניה של התרופה שאינו רוצה לזכות בחמץ שבה [עי' סי' ת"ג סק"ה] ויניח אותם במקום מוצנע, ויקח כל פעם כפי צורכו, ולכתחילה יקנה התרופות קודם הפסח כדי שלא יצטרך לננוע בחמץ שלא לצורך.

ואם קונה בתוך פסח יקפיד לקנותו רק בחנות שמכרו חמץ כדיון, שנמצא שקונה חמץ מעכו"ם ששילוחת ישראל [שבחנתו שלא מכרו חמץ, נאסרו התרופות כדי לא חמץ שאין נמכר] יקפיד שלא לזכות בחמץ כני"ל.

ואם התרופות כבר נמצאים בביתו ימכור תרופות לגוי [ויתנה עם הגוי שלוקח ממנו תרופות, וכן נהגו לרשום בהרבה שטרות מכירה, אמנם יש שדקדקו שלא לכתוב בלשון תנאי אלא בלשון רשות, שהגוי מרשה לקחת חמץ כשיש צורך על דעת שישלמו לו אחי"כ על זה, עי' מה שכתבנו לקמן סי' תמ"ה].

ואם לוקח התרופה מגמ"ח יקפידו בעלי הגמ"ח שלא יחייבו אותו להחזיר התרופה, שאם יחייבו אותו, נמצא שיש לחולה תרופת חמץ בביתו שחייב עליו באחריות, ונמצא שעובר החולה בכי" [באופנים שנתבארו לעיל שיש בכי" בתרופות].

כשיש צורך להכין התרופה בפסח, לכתחילה יעשנה מחמץ של גוי [שבכה"ג דעת המקור חיים והשערי דעה סי' ל"ז שחשוב חרכו קודם זמנו שנעשה בחמץ של גוי, ומשאי"כ בחמץ של יהודי שחרכו אחר זמנו אסור]. וכל דברים אלו הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד שקאין אפשרות להפיקד על הג"ל יקנה כדרך שקונה כל השנה שפיקוח נפש דוחה הכל.

וכל זה בתרופות, אבל בוטמינים שהוא גם מאכל בריאים ופעמים רבות הוא תוספות תזונה, אף שאין ראוי לאכילה כדרכו, מי"מ כיון שהוא ראוי על ידי בליעה שחשוב דרך אכילה לרוב הפוסקים, יש לחוש בזה לכל יראה מעיקר הדין.

דוד קולדצקי - קרית ספר

חמץ של גוי ברשות ישראל אי מותר לבערו מצד גזל

בשו"ע סי' ת"מ סעיף א' נפסק ע"פ הגמ' (פסחים ה'): שישאל שיש ברשותו חמץ של גוי והישאל חייב באחריותו, על הישראל לבערו, ולא נתבאר כיצד הותר לבערו והרי נמצא גזל את הגוי, ובחשוקי חמד בפסחים (שם) הביא מהמנחת חינוך (מצוה י"א בקובץ המנחה) שהשיב דכל כה"ג לא הוי גזל רק מזיק את הגוי, ובוה לא מצינו איסור בעכו"ם, דגם בישראל נראה דלא הוי איסור אלא מכח ההתורה ציותה על השבת אבידתו מכל שכן שלא להזיקו, אבל בעכו"ם לא שייך זאת, ואף דבישראל אפי' רוצה לשלם לו אסור להזיקו, היינו משום מצות עשה של ואהבת לדעך כמוך, אבל בעכו"ם לא שייך זאת, עכ"ד. ובחזו"א (סי' ק"ח סק"ה) כתב 'ומיהו אם אי אפשר לו להחזיר רשאי לשורפו ע"מ לשלם לנכרי, וממון נכרי מופקד לישראל בזמן שהוא נכשל בהן לעבור עבירה אלא דחייב לשלם לנכרי, עכ"ד'.

נמצא שיש כאן מוח' בטעם ההיתר לבער חמיצו של גוי, ולהמנח"ח ההיתר הוא מצד שאין איסור להזיק גוי ואפי' שלא ע"מ לשלם, אבל להחזו"א אין היתר אלא ע"מ לשלם, וגם התנה החזו"א שא"א להחזיר לו החמץ, משא"כ להמנחת חינוך אין הגבלה זאת, וקצת משמע כן מסתימת הפוסקים שלא הגבילו בזה, ויש להעיר בזה על מש"כ בפסקת"ס (ת"מ"ו אות א' הערה 7) בשם המקראי קודש (פסח ח"א סי' ע"ד) דמי שמכר של חמץ שיש לו ומצא חמץ בפסח, אין לבערו בכל צורה שהיא משום גזל, אלא יחייבו עם שאר החמץ במקום שמכרו לנכרי, ע"כ. דלפי משנית' כ"ז נכון אליבא דהחזו"א, אבל להמנחת חינוך אין חשש לבערו מן העולם, ואף גם להחזו"א אם הוא חושש ולא מוכר חמץ בעין יתכן ומותר לו לבערו כדי שלא יכשל בו לפי מנהגו, ועי' שעה"צ (סי' ת"מ ס"ק כ"ט), ודו"ק.

אולם בגוף דברי המנח"ח, כבר האריכו האחי' למצוא המקור לאיסור מזיק, ולא כולתו אולי בהאי שיטתא, ועי' תמצית הדברים בס' דבר יעקב לב"ק (ב'. אות י"ט).

אחד מבני החבורה - ירושלים

בביאור מה דבקבלת אחריות עובר בכי" וב"י

א. שו"ע סי' ת"מ סעיף א' כתב וז"ל: 'אינו יהודי שהפקיד חמיצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה, בין שהוא בביתו בין שהוא בכל מקום ברשותו חייב לבערו וכו', וי"א שאפילו אינו עליו אלא שומר חינום שחייב בפשיעה חייב לבערו. ואפילו אם אינו חייב באחריותו בדיון, אלא שיודע שהאינו יהודי אלם וכפחו לשלם אם יאבד חייב לבערו, ויש חולקים'.

ויסוד הדברים הוא הגמ' בפסחים בדף ה': 'אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא, הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, לא קשיא הא דקביל עליה אחריות, הא דלא קביל עליה אחריות'.

ובביאור מה דלפינן דעובר על של נכרי בקבלת אחריות, נראה בהקדים הגמ' לעיל 'אמר מר אין לי' אלא בכנרי שלא כיבשתו ואין שריו עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושריו עמך בחצר מנין, ת"ל לא ימצא'. ומבואר דבהו"א סברה הגמ' דחמץ של גוי שכיבשתו אפילו שלא קיבל עליו אחריות עובר בלאו דבי", ופרשי"י הטעם 'דממונו כממונך', והדברים צ"ע והרי אין החמץ בבעלות הישראל. [ובתוס' חכמי אנגליה כתבו דמיירי באופן של כיבוש מלחמה, אכן במאירי כתב דלא מיירי בכך, אלא בכנרי שהוא שכירו ולקיטו של הישראל, שאם ירצה הישראל ליטול החמץ לעצמו אינו יכול למחות בידו]. וצ"ע.

ומוכרח מזה דבהו"א סברה הגמ' דהלאו דבי" אינו רק על חמץ שבבעלות ישראל, אלא כל שיש לישראל "שייכות" לחמץ עובר עליו בלאו דבי". ומעתה יש לדון מהו הקמ"ל דלא עובר על של נכרי שכיבשתו, האם נאמר בזה דהחפצא של הלאוין דבי" וב"י הם רק כשיש לישראל 'בעלות' בחמץ, ולא סגי בשייכות גרידא, או דבאמת גם למסקנא לא בעינו לבעלות ישראל, ואם יש לישראל 'שייכות' לחמץ עובר בלאו דבי", אלא דקמ"ל דלא סגי בכל שייכות שהיא לחמץ, במה שיכול אם ירצה ליטול החמץ משכירו ולקיטו, אלא בעי שיהא החמץ מוחזק ועומד אצל הישראל 'לשמושיו וצרכיו', וכמש"כ רש"י בדף ו'. ב"ד"ה לעולם וז"ל: 'ולא ימצא משמע המצוי לך לכל חפצך'. [דדוקא שיש לו שייכות בחמץ לצרכיו עובר עליו בלאוין דבי" וב"י].

[במג"א בסי' תקפ"ו סק"ה כתב דע"ז של עכו"ם שקיבל עליו ישראל אחריות, דינה כע"ז של ישראל שאין לה ביטול עולמית, ותמה ע"ז החת"ס [או"ח סי' ס"ב] הריבוי דלא ימצא כתיב רק גבי חמץ, וחזינון אי"כ מדברי המג"א הריבוי דלא ימצא אינו לאסור אף שייכות לחמץ, אלא דע"י קבלת אחריות נעשה כממון ישראל, ומש"ה יליף מחמץ גם לע"ז].

ונראה שבנידון זה פליגי הראשונים שהביא השו"ע, דהנה המקור לדברים הוא מש"כ הרא"ש בפסחים סי' ד' בשם י"א דקבלת אחריות דסוגין מיירי באחריות דגניבה ואבידה, ובשם הבה"ג כתב דמיירי באחריות מפשיעה, וכונת הגמ' דאילו מוגבב או מתבדד בפשיעה [ובסי' ו' הוכיח הרא"ש ככה"ג], ובתוס' בכי"מ פ"ב: כתבו בשם רש"י דבעי דוקא אחריות מאונסין עיי"ש.

אכן ברמב"ם בפ"ד מהל' חו"מ ה"ד מצינו שיטה חדשה, דז"ל: 'עכו"ם אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם אפע"י שלא קיבל אחריות ה"ו חייב לבערו, שהרי נחשב כאילו הוא שלו מפני שמחייבו האנס באחריותו', ובהשגות פליג הראב"ד וכתב בסו"ד וז"ל: 'והתשלומין שהם מן האנס אינו כדיון אחריות'.

ונראה שדעת הראשונים דסברי דרק אם יש לו ממש חיוב אחריות עובר עליו בכי" וב"י מכיון דס"ל דלא סגי בשייכות לחמץ, אלא דוקא כמה שיש לו בעלות בחמץ, וכי"ז שייך רק שקיבל הישראל אחריות על החמץ [ויתבאר לקמן]. אכן דעת הרמב"ם צ"ב שהרי באנס ליכא שום אחריות על החמץ, ורק דהאנס מאלצו בע"כ לתת לו כסף, ומדוע עובר ע"ז בלאו דבי". ומוכרח בדעת הרמב"ם כאופן הב' הג"ל לדחפצא של הלאו דבי" שבישיכות שיש לישראל בחמץ, ומש"ה כיון דהישראל מחזיק בחמץ כדי שלא יאנסוהו לשלם מממוןו עובר עליו בכי".

ב. אכן אכתי צ"ב מהי סברת הראשונים ומדוע קבלת אחריות נותנת לו שם בעלים, וכן מה המח' בין ג' השיטות בראשונים האם סגי באחריות לגבי פשיעה, או באחריות לענין גוי"א [ב' שיטות בשו"ע]. או דבעינן דוקא קבלת אחריות דאונסין [כנ"ל בדעת רש"י], ולא סגי בקבלת אחריות דגניבה ואבידה, וצ"ע.

והנה בגמ' גיטין דף י"ד, מבואר דהאומר הולך מנה פקדון לפלוני אינו יכול לחזור בו, הדילך כוכי וזכין לאדם שלא בפניו [ודוקא בהחזוק כפרן שהוא זכות לנפקד], וקשה דמה טענה יש לנפקד נגד התופס הרוצה להשיבו לבעלים, ואפילו בלא דין זכיה יתא מחוייב התופס להשיב אותו לידי הבעלים [שהרי מיירי באופן שזה היא טובת הבעלים שהחפץ ישוב להיות אצלם], שהרי כל דינו של הנפקד הוא דיני משמיה וחיוב אחריות, ומשום כך לחוד אין נעשה בעי"ד על החפץ להוציא מן התופס בדיון, וצ"ע. ובכרכ"ש בגיטין סי' כ"ה כתב בשם מרן הגרי"ז שלמד מכאן שיש לשומר דין בעלים על הפקדון שיעמוד ברשותו עד כדי שהוא יכול להוציא בדיון מן התופס, ורק אי אמרינן דהולך כוכי הרי שזיכה להבעלים זכות זו, ושוב אין יכול להוציא הפקדון מהתופס. והגרי"ו למד זאת ממה שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"ה) דאם שלח המפקיד שליח לקחת הפקדון אין הנפקד חייב ליתן לו, שאי"ז בעל דינו עד שיבא בהרשאה עיי"ש. והביאור בזה הוא, דגם שומר חינום שחייב רק בפשיעה, לא יקבל על עצמו חיוב שמירה אם לא יתא לו תורת בעלים לקבוע את מיקומו של החפץ, שהרי אם לא יוכל לתבוע מכל אדם שלא יזז את החפץ מרשותו הרי שלא יתא בידו לשמר את החפץ, וזה מחייב את הבעלים המבקש ממנו לשמר את החפץ ליתן לו תורת בעלים לגבי זה שהוא יקבע היכן החפץ יהא עומד.

אכן באמת זה אינו דומה, שהרי לא מסתברא שמחמת זה יחשב בעלים לענין כי" וב"י. ועוד שרין זה נאמר גם בש"ח, והכא הרי מבואר ברא"ש בשם י"א באחריות וכן מפשיעה אינה מחשיבה אותו לבעלים לענין כי" וב"י, ורק אחריות דגוי"א נותנת לו תורת בעלים.

ג. וצ"ל בזה, דהנה מצינו בכמה דוכתי דפליגי רבנן ור"ש האם דבר הגורם לממון כממון דמי, דבגמ' ב"ק דף ע"ד: פליגי במתני' בגונב הקדש מבית בעלים, דרבנן פטרי לגנב משום דכתיב" 'וגונב מבית האיש' ולא מבית הקדש, ור"ש קאמר דקדשים שחייב באחריותם קרינן ביה וגונב מבית האיש וחייב הגנב בתשלומי דו"ה, ובטעמו של ר"ש ביארה הגמ' של בדף ע"א: דסבר דדבר הגורם לממון כממון דמי, ולכך חשיב "יערהו" חייבי הגנב בתשלומי דו"ה. עוד דנה שם הגמ' בדף ע"א: האם הגונב שור הנסקל מבית השומר וטבחו חייב לשלם תשלומי דו"ה לשומר, ותלי לה הגמ' במח' ר"ש ורבנן, דלר"ש מכיון שיכל השומר להפטר מאחריותו בשור זה אליבא דרבי יעקב דייב משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזרו, ועי"ש שכתב גרם לו ממון, לכך חייב בתשלומי דו"ה לשומר.

והדברים צ"ב מדוע לדעת ר"ש נגב שטבח או מכר קדיש שהבעלים המקדיש חייב באחריותם נחשב שטבח או מכר שור של "יערהו" וחייב בתשלומי דו"ה, והרי לאחר דחייל ההקדש אין לישראל דין בעלים על הבהמה ולא חשיב רעהו, ואין לומר דמכיון שיכול הישראל לפרוע בשור זה את חובו להקדש לכך דינו כבעלים, דהא למה הדבר דומה למי שמצא שור הפקר (ולא זכה בו) ונתכזיב לפרוע על את חובותיו, ובא דמו דהו וזיקא או נגב את השור, שודאי לא יוכל המוצא לתבוע ממנו את תשלומי הנזק, ואע"פ שמנע ממנו מלהשתמש בשור, מי"מ מכיון שאין לו "זכות" להשתמש בשור, ואין בהזיק פגיעה בזכותיו, אין לו דין תביעת נזקן. ואי"כ צ"ב בביאור דעת ר"ש דס"ל דדבר הגורם לממון כממון דמי, דנהי שאיבוד השור גורם לו לממון, מי"מ מדוע מחמת זה נחשב הוא לבעלים על השור, וצ"ע.

ובביאור הדברים צ"ל, דמה דס"ל לר"ש משום דדבר הגורם לממון כממון דימחשיב "יערהו", וכן חשיב "בית האיש", היינו משום דבקרבנות שנתחייב באחריותם, או שומר שנתחייב לבעלים, הרי לא יתכן שהוא יתחייב לשמר את החפץ מפני גוי"א, ולא יקבל את הכח לשמר את החפץ מפני גוי"א, ולכן מסתבר שיקבל מההקדש או מהמפקד, תורת בעלים על השור לענין זה שהוא הזכאי לסלק את הגנב ולהעמיד את החפץ אצלו כדי שלא יגרם לו הפסד [ואמנם גם שי"ח יש לו בעלות לקבוע את מיקום החפץ, אבל רק כנגד אנשים בעלמא שלא יוציאו החפץ ממקומו, אבל להכות ולתבוע גנב שלא יגנוב הימנו אין לו את הבעלות, שהרי אם יגנב לא יתחייב לשלם לבעלים. אבל ש"ש שיתחייב בגוי"א הרי מכיון שהוא יתחייב בגוי"א, הרי כנגד זה מקבל בעלות על החפץ שיעמוד אצלו גם כנגד הפסד של גוי"א].

ועפ"י יש לבאר מה דס"ל לרבי שמעון דהגונב שור הנסקל מבית השומר וטבחו חייב בתשלומי דו"ה לשומר, מכיון דיש לשומר בעלות על השור להחזיקו אצלו כדי לשמר בו את אחריותו, ועי"ז מיקרי השומר בעלים על גוף השור, שהרי מיירי או בשור הקדש כני"ל, או בשור הנסקל שהוא איסוה"נ שאינו שוה לבעלים, ולכך הבעלות שיש למקבל האחריות מחשיבתו לבעלים על השור לדיון תשלומי דו"ה וכש"נ]. ובדעת ר"ש מבואר דסגי באחריות דגוי"א, ואי"צ אחריות דאונסין.

ועפ"י יש לבאר את מה שמבואר בסוגין, דישאל שקיבל אחריות על חמצו של נכרי עובר בלאוין דבי" וב"י אליבא דר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, וצ"ע שהרי אין החמץ בבעלות ישראל ומדוע עובר עליו בכי". [וביותר יש לדקו, שיש לדעת הגרי"א באור"ח סי' תמ"ג ס"ב דהחפצא של חמץ שעוברים עליו בכי" הוא דוקא חמץ של ישראל, ואי"כ צ"ע מה מהני קבלת אחריות להחשב חמץ של ישראל]. אכן לאמור דשומר המקבל אחריות אית ליה דין בעלים על החמץ לענין החזקת החמץ לשמר בו את האחריות, ולכך שפיר י"ל דחשיב מכח בעלות זו חמץ דישאל ועובר עליו בלאו דבי" וב"י.

ובדעת רש"י שדוקא אם קיבל חיוב אחריות לגבי אונסין עובר בכי", צ"ע מי"ש חיוב אחריות דגוי"א מחיוב אחריות דאונסין. וצ"ל דאם הוא חייב באחריות רק לגבי גוי"א אי"כ כל בעלותו היא למנוע שלא יפסידו לו את החפץ, אבל מי שבא לאנוס לו את החפץ [ליסט"ים מוזין] הרי כנגדו אין לו בעלות על החזקת החפץ, שהרי האונס שיארע כעת לא גורם לו הפסדים, ואי"כ הרי אין לו בעלות על החזקת החפץ לענין הרוחקת מעשה אונסין, ונמצא דכנגד אונסין אין לו זכויות, אכן זה צ"ע, דלפי"ז הרי העדיפות בחיוב אחריות דאונסין הוא רק שיש לו זכויות כלפי יותר אנשים, ולא מסתבר שמשום כך יחשב יותר לבעלים, ורק אם יש לו זכות ממון יותר מהותית הר"ז סיבה להחשב יותר בעלים. וצ"ל דבאונסין אין לו רק בעלות להחזיק החפץ אצלו שלא יפסד, אלא זכותו שהחפץ יעמוד בעולם, וזה זכות מהותית שיש לו זכות בחיוב ולא רק כנגד השלילה.

ד. והנה פליגי הראשונים בחמץ דנכרי שקיבל הישראל עליו אחריות אם אסור בהנאה לאחר הפסח, דהרמב"ם בפ"ד מהל' חו"מ ה"ג כתב וז"ל: 'עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קיבל עליו ישראל אחריות וכו' ה"ו חייב לבערו, הואיל וקיבל עליו אחריות נעשה כשלו, ואם לא קיבל עליו אחריות מותר לקיימו אצלו, ומותר לאכול ממנו אחר הפסח שברשות העכו"ם הוא'. ומבואר דהרמב"ם סובר דחמץ שקיבל עליו הישראל אחריות נאסר לאחר הפסח, וכי"פ בסק"ה בשם הרבה פוסקים.

אכן הריטב"א בפסחים כ"ט. פליג על הרמב"ם וז"ל: 'מעתה פעמים יששראל עובר עליו ממש והוא מותר, והוה חמצו של נכרי, ופעמים שלא עובר עליו והוא אסור והוה חמץ של ישראל' (שנגול ממנו). ומבואר דהריטב"א סובר דחמץ דנכרי שקיבל עליו ישראל אחריות אינו נאסר לאחר הפסח משום דהוי חמץ של נכרי, דס"ל לריטב"א דהגם שהישראל עובר בלאו דבי" על חמצו של נכרי בקיבל ע"ע אחריות, מי"מ הרי זה חפצא של חמץ דנכרי, דליכא לישראל בעלות בחמץ, וכל דין איסוה"נ לאחר הפסח נאמר רק בחמץ דישאל.

ובדעת הרמב"ם היה נראה דטעמו הוא, דע"י קבלת אחריות יש לישראל זכות ותורת בעלים בהאי חמץ, ולכך קנסוהו כדיון חמץ של ישראל שאסור בהנאה לאחר הפסח. אכן צ"ב שהרי נתבאר לעיל דהרמב"ם סובר דאף באנסוהו לשלם עובר בלאו דבי", ושם ודאי הוי חמץ של נכרי, אי"כ נפרש דהרמב"ם כאן מיירי במקבל ע"ע אחריות גמורה, אבל באופן של אנס באמת לא יאסר החמץ בהנאה, וצ"ע"ק.

בדין ביעור בחמץ של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות

א. בשו"ע סי' ת"מ סעיף א' כתב וז"ל: 'אינו יהודי שהפקיד חמיצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה, בין שהוא בביתו בין שהוא בכל מקום ברשותו חייב לבערו'. ומבואר בשו"ע שמחוייבי הישראל לבער את החמץ.

ובמנח"ח מצוה י"א כתב להעיר היאך ישראל מבער חמצו של נכרי שקיבל עליו אחריות, והרי אם גזל עכו"ם אסור מן התורה אי"כ מהיכ"ת שיוכל לבערו [ותירץ שם דזה לא מיקרי גזל, אלא מזיק, ואין איסור להזיק גוי, וצ"ע]. ובתשו' אבנ"ז אור"ח סי' שכ"ג כתב דיתכן דהמי"ע של תשבייתו דוחה לאו דגזילה.

אכן זה צ"ע דמהיכ"ת שלצורך הקיום המצוה של הישראל יותר לו לגזול אחרים, דהנה עיין בתפארת ישראל במשניות ר"פ לולב הגוול שהקשה מי"ט לולב הגוול פסול נימא יכא עשה וידחה ל"ת דגזילה, ותירץ שאי"ז בעידינה דמיעקר לאו לא מייקיים העשה. עוד תירץ דמי"מ אי"ז לכס. אכן עיין בחי' הגרש"ש בנדרים סי' א' דאין עשה דוחה לאוין דגזילה מפני שקיום מצוה דידיה אין בכחה לדחות זכות ממון של חבריו, [ובגמ' ב"ק דף פ'. איתא שם ת"ר' מעשה בחסיד אחד שהיה גונב מלכו, ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיתק חלב רותח משחרית לשחרית, והביאו לו עז וקשור לו בכרעי המטה והיה יונק ממנה משחרית לשחרית, לימים נכנסו חבריו לבקר, כיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה חזרו לאחוריהם, ואמרו ליסט"ים מוזין בביתו של זה ואנו נכנסין אצלו, ישבו ובדקו ולא מצאו בו אלא אותו עזן של אותה העז, ואף הוא בשעת מיתתו אמר יודע אני שאין בי עון אלא עון אותה העז שעברתי על דברי חבריי" (שאסרו חכמים לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, משום ישוב ארץ ישראל שחבריי בשדות וגוזלת את הרבים), וכתב שם המאירי לבאר וז"ל: 'אולם דבר שנעשה מכח תקנה ופסידא דאחרים ראוי להחמיר ביותר', ומבואר בדבריו שאסור להציל עצמו בממון חבריו במקום פיקו"נ אף היכא שדעתו לשלם, וכדס"ל לרש"י. וכן מצינו כדעת רש"י והראב"ד בתוספתא [הובאה בדברי הרא"ה בכתובות י"ט]. "דריב מאיר אומר אף הגויל", כלומר דאמרינן בזה יתרג ואל יעבור כמו בג עבירות, ומבואר כרש"י דאין פיקוח נפש דוחה איסור גזל, אכן בתלמוד בבלי לא הובא דבר זה, ומשמע דלא קי"יל הכי.

ובאמת שדעת הנך ראשונים צ"ע מדוע לא ידחה לאו דגול מפני פיקוח נפש, וככל האיטורים שבתורה שנדחים במקום פיקוח נפש, מלבד ג' עבירות החמורות, וצ"ל בסברתם דמה שהתירה התורה כל האיטורים במקום פיקוח נפש מקרא 'וחיי בהם', הוא רק כלפי איטורים שבין אדם למקום, שבוה התיר הכתוב לעבור על האיטור משום חביבות נפשם של ישראל לקב"ה, משא"כ איטור מזיק או גזילה, שהוא איסור שבין אדם לחבירו, כלומר שהאיסור נובע מכח מה שיש לחבירו עליו זכות שלא יזיקנו או יגולנו, אי"כ בזה אין בכח חביבות נפשו לדחות את הזכויות של השני'.

[ועיין בביאור הלכה סי' רמ"ב שכתב לדון דעשה דכבוד השבת ידחה לאו דתשלומי שכיר אע"ג דהוי דין ממון לחבירו, וצ"ע].

מכתבים ותגובות

השלמות ללקט הלכה הלכות ראש חודש

בריני הלל (המשך סי' תכ"ב)

א. נוהגים לקרוא הלל ברח"ה: אבל אין קורים ההלל כולו, משום דכתיב "השיר יהי לכם כליל התקדש חג", ודרשינן ליה: "המקודש לחג" (היינו שאסור במלאכה) טעון שירה, ושארין מקודש לחג אין טעון שירה, **נראה שנהגו אבותינו לקרוא ברח"ה**, וכדי שיהא היכר שאינו מצד הדין, **לכן מדלגים בו והמנהג הפשוט לדלג מן "לא לנו" - עד "ד זכרנו"**, ומן "אהבתי כי ישמע ד" - עד "מה אשיב" (כן הביא הרמב"ם, וכ' דיש שדולגים דילוג אחר, וכ' בא"ר טעם למנהגו משום דרוב הדברים הנזכרים בלא לנו וכ' ובאהבתי וכי, נכפלים בפרקים הסמוכים להם).

ב. ברכה על הלל דרח"ה: יש בזה כמה דעות: 1. "יא דביציבור" מברכים עליו בתחילה (לקרוא את ההלל ולבסוף יהללך), והיחיד קורא ואין מברך עליו.

2. ויא דגם הציבור "אין" מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף, וסוברים דכין דאני אלא מנהג - אמנהג לא מברכין, וכ' הש"ע דכן נוהגין בכל ארץ ישראל וסביבותיה.

3. ויא דגם יחיד מברך עליו, וסוברים דגם אמנהג מצינו שמברכין בהרבה מקומות, וכגון יו"ט שני, וכן הא דנשים מברכות על מ"ע שה"ג, וכ' הרמ"א שכן נוהגים במדינות אלו, ומ"מ יורה אדם לקרותו בציבור כדי לצאת השיטות שביחיד אין מברכים, ויא דכשאומר ביחיד אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים, והיינו: "הודו" ו"אנא" והם יענו אחריו כנהוג, ועיין יחשב כרבים, ונהגו כן ב"הודו" (שייך זה טפי דהוא דרך שירה), אבל באנא ד' לא נהגו בזה (להצריכו שיענו עמו), וכן יש לנהוג ביחיד הקורא לעצמו אפי' בימים שגומרים בהם ההלל שיאמר בפני שנים וכי, ומיהו כל זה הוא לכתחילה, ואם אין מצוים לפני שנים אין לו לחזור אחריהם (ס"ב ומ"ב ושעה"צ), וע"ע לקמן אות ח' במי שבא לבדכ"ו.

ג. הפסקים שבפסלים אותם: הולכים בהם כל מקום לפי מנהגו, ובמקומותינו המנהג לכפול מ"אורך" עד סוף ההלל (ס"ג וסק"ט).

ולענין הפסקים שהחזן אומר והקהל עונים אחרי: נוהגים לשון עשה"ש אומר "הודו לד", וגו', והקהל עונים אחריו "לד" וגו', והוא אומר "יאמר נא" וגו' והקהל עונים אחריו "הודו לד" וגו', וכן ביאמרו נא בית אהרן וביאמרו נא יראי ד', ואמירת "יאמרו נא" ו"יאמרו נא" יכולים הציבור מעיקר הדין לצאת בשמיעתן מפי הש"ע כדון "שומע כעונה", וכ' האחרונים דמ"מ טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת דלפעמים אינו מכוי, וכן נוהגים כהיום (ס"ג וסק"כ).

ד. מצות קריאת הלל "מעומדי": לפי שההלל הוא "עדות" שבחו של מקום ונפלאותיו ונסים שעשה לנו, וכן הסמיכו לזה הפסוק (הנאמר גבי "הלל"): "הללו עבדי ד' שעומדים בבית ד' וכי" (בתהילים קל"ה).

ולענין סמיכה ע"ג עמוד או כותל: כ' המג"א לאסור, והעתיקוהו האחרונים, ובבית מאיר האריך לחלוק וסובר בדברנו לא מסמיכה בסמיכה, וצידד בבה"ל כדבריו דא"צ להחמיר בסמיכה (וביאר טעמו, דמקור הדין (בשבה"ל) הוא מהלל דקרבן פסח דשם לא הי' שייבה דאין שייבה בעורה, ואיכ' כשם שסמיכה מותרת בעורה ואינה נחשבת לענין זה כ"שייבה", ה"ה דיש להקל בהלל - אכן להטעם שרמזו מקרא ד"העומדים" בבית ד', אפשר שיש להחמיר לכתחילה דמקמי לא יצא: בגמ' ר"ה (ס"פ ראוהו ביד - כ"ט ב') מבואר דיכול להוציא האחד לחברו (בהלל מדין שומע כעונה, ואע"פ שיצא ג"כ מוציא (ולא נזכר שם שצריך השומע לענות אחריו כלום).

ה. הלל - זמנו כל היום (חוץ מבילי פסחים): כן איתא בגמ', ובתשו"ע יע"ב"ץ כ' דשייך לתפלת פסחית, ולכן אין לטעום עד אחר הלל, אם לא למאן חדש ליבא ממותר - ואפי' מות חסירות ליכא בזה לימנע (ס"ב בה"ל ד"ה וקורין).

ו. לצאת הלל יד"ח בשמיעת חבירו האומרה - מדין "שומע כעונה", ובדין אם יכול מי שיצא כבר יד"ח להוציא למי שעדיין לא יצא: בגמ' ר"ה (ס"פ ראוהו ביד - כ"ט ב') מבואר דיכול להוציא האחד לחברו (בהלל מדין שומע כעונה, ואע"פ שיצא ג"כ מוציא (ולא נזכר שם שצריך השומע לענות אחריו כלום).

ובמתני' דטובה (ל"ח א') שנינו: אם היה גדול מקרא אותו הלל עונה אחריו הללויה.

וכ' ר' ירוחם (ע"פ הנ"ל) דבהלל אע"פ שיצא מוציא, ודוקא כשהשומע "אינו בקי" לענות אחריו הללויה, אבל אם השומע "בקי" אין יוצא א"כ עונה אחריו: הללויה (והדין לכאן דהגמ' ד"צריך לענות" הוא לעיכובא, ובמס' ר"ה שלא הוזכרה הלל עונה - א"יירא באינו בקי לענות, וכ' בהב"ל לפרש דאולי הכונה שאינו בקי לדעת¹ היכן לומר תיבת הללויה, דשלא יהי יכול כלל לומר תיבה זו לכאן אינו שייך).

ולענין מי ש"לא יצא" עדין יד"ח, ורוצה להוציא לחבירו, אם גם אז מעכבת עניית הללויה (לר"י): נחלקו בזה האחרונים, ד' המג"א וא"ר דאף דלשון הר"י מתפרש לכאן דבלא יצא מנהיג בלא "ענייה" אף לבקי, מ"מ הוא לאו דוקא, אלא ה"ה (לדידה) דגם אם האומר לא יצא עדיין אין יכול להוציא להבקי עד שיענה אחריו, ודעת הפר"ח ודוקא כשהאומר הלל כבר יצא מקודם יד"ח צריך הבקי השומע לענות אחריו הללויה, אבל כשלא יצא עדיין בעצמו ואומר ההלל לעצמו ולחבירו אפי' לא ענה אחריו יוצא (להר"י - וכרהיטת לשונו).

ומיהו הפר"ח עצמו נחלק אעיקר דינא דהר"י, וסובר דגם ביצא כבר יכול להוציא לחבירו הבקי, ואין עניית הללויה מעכבת בו. (ומשמע בבה"ל שמצדד ג"כ כך לדינא, וצ"י לריטב"א סוכה ל"ח ב' שמצדד ג"כ כך) (בה"ל ס"ב ד"ה הלל).

ז. נשים באמירת הלל: אף דפטורות מלאמרו כיון דהויא מ"ע שהזמן גרמא (לכד מהלל דלילי פסחים דחייבות, שאף הן היו באותו הנס), מ"מ אם רוצה יכולה לקרות ולברך (ככל מ"ע שה"ג שנהגות בנות אשכנז) לברך עליהם, ומסתברא דאפי' בהלל דרח"ה יכולות לברך (וכמו האנשים), ובסידור יע"ב"ץ כ' דאין לנשים לברך על הלל דרח"ה, ולא נהגו כוותיה (בה"ל ס"ב ד"ה הלל).

אבל אין יכולה להוציא את האנשים (מדין שומע כעונה) א"כ עונים אחריה מילה במילה, ומשמע במג"א דזהו אפי' בהלל דרח"ה, ובבה"ל מפקפק לענין ר"ח דהלא הוא עצמו תלוי במנהגא, וכיון דגם הן נהגו בזה, מאי נפ"מ בין אלו לאלו, וכ' לדחוק דאולי כוננת המג"א במקום שלא החזיקו הנשים עדיין מנהג זה, דמצד מנהגא אין חיובא עליה, וצ"ע (שם בסוד"ה).

ח. מי שבא לבה"כ ברח"ה סמוך לקריאת ההלל (ולא יוכל אח"כ לאמרו בציבור): יקרא הלל תחילה עם הציבור, ואח"כ יתפלל (כל שיש לו שהות אח"כ לק"ש ותפילה), וישתכר בזה הדעות שאין מברכים אלא בציבור.

ואם הוא באמצע פסוקי דמורה: יפסיק באמצע לקרות ההלל עם הציבור, ואין חשיב זה הפסק, דלא גרע מזמזורים שמוסיפין בשבת, מיהו לא יברך על ההלל לא בתחילה ולא בסוף, ויוצא במה שביד ברוך שאמר בתחילה, ובמה שיאמר בסוף ברכת ישתבח, ובוה יצא גם דעת הרמב"ם ומנהג ארץ ישראל שאין מברכים (בימים שאין גומרים).

וכל זה ברח"ה וכי"ב, אבל בימים שגומרים בהם את ההלל, דאז לכו"ע חייב בברכה, לא יאמרנו ביחיד באמצע פסוקי דמורה, כדי שלא יפסיד הברכה (אלא יאמרנו אח"כ ביחיד ובברכה - ויאמר אז (לכתחילה) הודו עם עוד שנים, וכנ"ל אות [א.ה. וס"ט] ושעה"צ). אכן אם עומד בין שתיבה ליוצר יפסיק ויאמר (בברכה) עם הציבור (כשיודע שלא יזדמן לו אח"כ לומר עם הציבור) (ס"י תפ"ח שעה"צ ד').

ט. אם בירך "לגמור" את ההלל (בר"ח): א"צ לחזור בדיעבד, דלשון "גמור" מתפרש פסוקי דמורה: יפסיק (החכמים) מענין "קורא" (רמ"א ס"ב, וסק"ג) [א.ה. וע"ע ס"י תפ"ח סק"ג לענין ימים שגומרים בהם ההלל, דג"כ לכתחילה יברך "לקרוא" ולא "לגמור" (מלבד במקום שהמנהג לברך "לגמור"), ובטעם הדבר, וע"י שה"ע שסק"ג מה שהעיר בזה].

י. שהה באמצע ההלל: אפי' שהה כדי לגמור את כולו, א"צ לחזור לראש, ואפי' היתה השהיה מחמת אונס, כגון שהמקום אינו נקי או שהגוף אינו נקי וכד', ואף דלענין קומ"ש נקט הרמ"א דבשהה מחמת אונס יחזור לראש - בהלל דעיקרו מדברגן לא מחמירין, ואפי' בימים שגומרים בהם את ההלל א"צ לחזור, ויש מחמירים בימים שגומרים את ההלל שצריך לחזור ולקרות בשהה באונס (ובב"ח מחמירי אפי' ברח"ה), וע"כ טוב לחזור ולקרותו בלא ברכה (ס"ה ומ"ב ושעה"צ).

וע"ע בס"י ס"ה ס"א מ"ב ובה"ל שנתבאר דיני "שהיה" כדי לגמור את כולו: כגון מה נחשב "אונס" (המצריך לחזור בק"ש - או בהלל להדעות), ושהיה בין פרשה לפרשה, ומה נחשב לגמור את "כולו" (כל הפרק או כל הפרקים יחד, ועוד יע"ש, וצ"י לזה האכ בסוס"ק כ"ה).

יא. הקורא הלל למפרע: כגון שקורא פסוקים המאחרים ואח"כ חוזר וקורא פסוקים שלפניהם שדלגם תחילה, לא יצא, ונפקא בגמ' מדכתיב: "ממזרח שמש עד מבוא מההלל שם ד", כשם שהשמש הולכת כסדר ממזרח למערב, כן ההלל צריך להיות כסדר דוקא, ולכן אם טעה ודלג פסוק אחד [או תיבה אחת (ס"י תפ"ח סק"ב)] ונזכר אח"כ, יחזור ויקרא מאותו פסוק שטעה בו ויאמר ממנו והלאה על הסדר, ואם אין זוכר המקום שטעה יחזור לראש הפרשה שנפל לו הפסק.

ולמפרע: היינו בסדר הפסוקים שהקדים המאוחר לפסוקים שקודמים לו, אבל אם הקדים פרשה² (פרק) לחבירו (אע"פ שאין רשאי לעשות כן) לכאורה יצא, וכמו דאיתא לגבי ק"ש, אכן כמה אחרונים מחמירים בהלל וס"ל דשייך חסרון ד"למפרע" אפי' בסדר הפרשיות שהקדים פרשה לחברתה, והטעם כיון דסמוכים הם זה לזה (כסדרן) בתהילים (ומשא"כ בק"ש - ובשעה"צ צ"י לפר"ח ש' טעם נוסף), וע"כ בודאי נכון להחמיר בזה לחזור ולקרות, אכן לענין ברכה יליע דבראם אם יחזור ויברך ג"כ לא (דבפמ"ג משמע דלא ברידא ליה דין זה דלמפרע בפרקים) (ס"ו ומ"ב ושעה"צ) [וע"ע ס"י תפ"ח שעה"צ ב' שצריך לזהר ג"כ שלא לומר שום תיבה באופן שמשנתנה בכך משמעות הענין, דזה ג"כ כדילוג - וכאילו לא אמרה].

ולענין ר"ח ושאר ימים שאין גומרים: מפקפק בבה"ל אפי' בקרא הפסוקים למפרע אם צריך לחזור, ותמה על השו"ע שהזכירו בה"ל ר"ח (חדא), דהלא אינו אלא מנהגא, ומה שייך יצא או לא יצא, ועוד) דהלא בלא"ה מדלגין בהלל דר"ח (וצידד ליישב בכמה אופנים -), ונטה למסקנא לפשר דלמפרע דהכא דלא יצא, היינו כשחסר לקרוא פסוק ראשון דהלל את ד', והתחיל כפסוק שני ואח"כ חזר לפסוק ראשון (או כיו"ב בפרקים, להסוברים דלמפרע

שייך בפרקים - שחסר פרק ראשון ואח"כ השלימו), וכיון שמחסר מתחילתו אין נקרא זה "דילוג" (רק דאם הי' מועיל "למפרע", הי' יכול להשלימו אחר פסוק (או פרק) שני, ועתה דלא מהני צריך לחזור לתחילת מקום שטעה).

ולדינא מטיק בבה"ל דבדואי יש להחמיר בכל גווני (אפי' ברח"ה, ובפרקים) שקרא למפרע שיחזור לקרוא, אבל לענין ברכה אין לחזור ולברך ברח"ה אפי' בקרא הפסוקים" למפרע, ובפרט היכא דקורא ביחיד (דבלא"ה ד' כמה ראשונים שלא לברך האהל דמנהגא) (בה"ל ד"ה למפרע, וסוסק"ו).

יב. לשאול ולהשיב שלום באמצע הלל: בימים "שגומרים" בהם ההלל שוה דינם לק"ש, דבאמצע הפרק שואל מפני היראה, ובכלל זה לאביו ורבו מובהק, ומשיב מפני הכבוד לאדם נכבד אבל לא ישאל, ובין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם (ס"ד, וס"י תפ"ח ס"א).

ובר"ח וימים "שאין" גומרים את ההלל: אפי' באמצע הפרק יכול לשאול מפני הכבוד (לאדם נכבד) ומשיב שלום לכל אדם (וכ"ש בין הפרקים) (ס"ד).

ונחשב (בין הפרקים): הללויה, שצאת ישראל, לא לנו, אהבתי, הללו את ד' כל גוים, מן המצר, ודר"ק כ' ד"מן המצר" אינו תחילת המזמור, אלא מתחיל "הודו לד", [ולכו"ע ד' זכרנו, ומה אשיב, אין נחשבים תחילת פרק לזה] (ס"י תפ"ח סק"ה).

וכל זה לענין לשאול ולהשיב שלום, אבל להפסיק סתם בינורו בענין אחר לא יפסיק אפי' בין הפרקים, ובאבודרהם משמע דלהסוברים דיחיד אין מברך האהל בימים שאין גומרים בהם, אין שייך בזה שם הפסק כשקורא ביחיד, אכן מדהשו"ע הביא ש' הרמב"ם דאין מברכין כלל ברח"ה (ושכן מנהג א"י), והכא סתם דין זה, משמע דס"ל דדין זה שייך לכ"ע, ולא דמי לקורא בספר תהילים שיכול להפסיק לכל דבר, דשאני הכא דהוא פרסומי ניסא וחשיבא יותר, ולהכי אין להפסיק בו כבדי. (ס"ד וסק"ב ובה"ל ד"ה אבל בענין אחר) (וע"י בס"י ס"ו פרטי שואל ומשיב מפני היראה מפני הכבוד) [א.ה. וראה שם שפמ"ג א"א ס"ק שרוצה לחלק ענין "מפני הכבוד" בין בין הפרקים, ובין באמצע הפרק לענין לשאול שלום ברח"ה שהתרנו, דאינו כשאר ה"מפני הכבוד" הנזכר בעלמא, יעו"ש].

יג. המתפללים בבית האבל: אין אומרים הלל, ובר"ח אפי' כשהולך אח"כ לביתו א"צ לאמרו, אבל בחנוכה שגומרים ההלל, צריך לאמרו אח"כ בביתו (ס"י קלי"א סק"כ).

סימן תכ"ג

סדר קריאת התורה ברח"ה

א. אחר הלל (דר"ח) אומרים קדיש התקבל: דכיון דיש בו מוסף ההלל הוא סיומא דשחרית ואומר אחריו "תתקבל", ומשא"כ בחנוכה דאמרו אחר קדושה דסידרא (ואחר הלל אומר רק חצי קדיש) (ס"א וסק"א ושעה"צ א').

ב. קורין ברח"ה ד' קוראים: אין פותחין מהם און מוסיפין עליהם, ואין מפטירים בנביא (ס"א) (ובגמ' מגילה כ"ב ב' הטעם דקורין ד' מפני שנוסף בו קרבן מוסף, וגם אין בו כ"כ ביטול מלאכה כבשאר ימות החודש יעו"ש), אבל אין מוסיפין ולא מפטירין מפני ביטול המלאכה.

ג. קריאת התורה ברח"ה: הנה בפרשת הקרבנות דקרבן תמיד ישנם שמונה פסוקים, ובפרשת וביום השבת שני פסוקים, ובפרשת ובר"ח ה' פסוקים, וצריכים לחלק פסוקים אלו לד' קוראים, וקיי"ל דאין פוסקים בפרשה א' א' וב' פסוקים לפני סוף הפרשה, וכן אין פותחים בפרשה לקרות בה פסוק או שנים, רק בעינין שיהי' עכ"פ ג' פסוקים אחרי תחילת הפרשה (מפני היוצאין והנכנסין).

ומאחר שכן הקשו בגמ' דהייכ נעבדי, דאם נקרא לב' עולים ג' ג' פסוקים בפרשת התמיד ישתיירו ב' לפני סוף הפרשה, ואם נקרא להם ד' ד' א"כ יצטרך השלישי לקרות פרשת וביום השבת, ולהוסיף פסוק אחד מובראשי חדשיכם, וזה ג"כ אסור, ולחלוק פרשת ר"ח לשנים ג"כ א"א דכולה ה' פסוקים הוא, והשיבו בגמ' דמצינו פלוגתא כה"ג (גבי קריאת פרשת מעשה בראשית של בני המעמדות), דלרב דולג היינו שחזרו השני וקורא א' מהפסוקים שקרא העולה הקודם.

ובפסוקים פירשו לגבי ר"ח הא דדולג בכמה דרכים, ובס"ד יבוארו:

1. שו"ע וכ"ה בטור ורמב"ם: דקורא לכהן ג"פ ראשונים וידבר, צו, ואמרת, וללוי "חזור" וקורא (פסוק השלישי שקרא לראשון) ואמרת, ומוסיף ב' הפסוקים הבאים: את הכבש אחד, ועשירית האיפה, וישראל קורא משם ואילך עד ובראשי חדשיכם (ג"פ בפרשת התמיד מעולת תמיד, ועוד ב' הפסוקים של וביום השבת), והרביעי קורא פרשת ובראשי חדשיכם כולה, וכן המנהג.

ודעת הב"ח ופרי"ח: דעדיף לסיים להשלישי קודם וביום השבת, והרביעי יקרא פרשת וביום השבת ופרשת ובר"ח (ס"ב ומ"ב).

ודעת הגר"א: דלא אתמר "דולג" אלא גבי מעמדות ולא גבי ר"ח, ולדעתו סדר הקריאה ברח"ה כך: לכהן קורא ג"פ, וללוי ה' פסוקים עד סוף פרשת התמיד, והשלישי חוזר ג"פ אחרונים על פרשת התמיד ומוסיף פרשת וביום השבת, והרביעי ובראשי חדשיכם, ובה"ל אחר שהביא דברי כמה ראשונים שהעירו כיו"ב דהגר"א, סיים ע"ז וכ': ומ"מ למעשה נסיים במש"כ הרמב"ן אחר שהרעיש על כל

המפרשים שטעו וכי, מסיים בזה הלשון אלא שאין ליגע במה שהונהג ע"פ הגאונים, וכ"ש בזה שאין במנהג שלהם משום איסור, וכבר שנינו אל ישנה אדם מפני המחלוקת, עכ"ל (הרמב"ן). וע"י בתשו' חת"ס ס"י ק"א שהחזיק ג"כ מנהג דידן, וכן בתשו' משכנ"י ס"י ק"יז, עכ"ל הבה"ל (ס"ב סוסק"ג ובה"ל ד"ה ולוי).

ד. אחר קה"ת: אומר ח"ק (אצל הס"ת) ואח"כ אשרי ובא לציון, וחצי קדיש אחריהם, ואין אומרים "יענך", ומחזיר הס"ת למקומו, ולמנהג אשכנז (רמ"א) מחזירין הס"ת תיכף אחר הקריאה.

ומתפללין מוסף, ומחזיר הש"ץ התפילה ואומר "כתר" (בקדושה) (למנהג ספרד - ולמנהג אשכנז אומרים "נקדש" כבשחרית), אבל אין מסיימים כולו כבשבת ויו"ט, רק כשמויע למלא כל הארץ כבודו אומר: לעומתם משבחים ואומרים, ומסיים כמו בקדושת שחרית (כבימות החול), ואחר חזרת התפילה אומר קדיש תתקבל (בשביל תפילת המוסף שהתפלל), ואומר מזמור: ברכי נפשי את ד', שנזכר בו פסוק דעשה ירח למועדים, וכ' המג"א דבקצת מקומות אין אומרים אותו (ס"ג ומ"ב).

ה. בנוסח תפילת מוסף: יש כמה שינויי נוסחאות, יש גורסים זכרון לכולם היו, וי"ג זכרון לכולם יהיו, וי"ג זכרון לכולנו יהיה (ובסידור ר"ע זכרון לכולם יהי), ואין לשנות שום נוסחא.

ולכפרת פשע: יש אומרים אותו תמיד, ויש שאין אומרים אותו רק בשנת העיבור (כולה), ויש שאפי' בשנת העיבור אין אומרים אותו רק עד כלות חודש העיבור, דהיינו עד אחר חודש אדר, ונהרא נהרא ופשטיה.

ומנחתם ונסכיהם: ולא כאותם שאין גורסים "ונסכיהם".

את מוסף: ויש גורסים ואת מוסף (דלאו) (קפ"ו ושעה"צ). ו. אם התפלל תפילת "שמר"ע" במקום מוסף, אפי' הכיר יעו"י לא יצא (ודלא כהפ"ח שצ"י לשו"ע ס"י רס"ח דיצא, דהעיקר שם כה"י דלא יצא), והטעם מפני שצריך להזכיר קרבנות המוספים, מיהו אם אמר באחת מן הברכות: יהי' שנעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף, יצא (קפ"ו ושעה"צ ג').

א.ה. ובשבת ר"ח במוסף אם התפלל חננת שבת כככל שבת, ולא הזכיר כלום מענין ר"ח או מוספיו, לא נזכר במ"ב הדין להדיא, ומשמע לקמן ס"י ת"ח סק"טו דחזרו כשלא הזכיר מוסף כלום, ובכ"ה הביא מהרדב"ז דחזרו, וע"ש מה שהביא מהפ"ח שלא יחזור (ויל"ע בפר"ח בפנים), ולכאן להמבואר בשעה"צ כאן דלא נקטינן כדעה זו דשו"ע ס"י רס"ח ודלא כהפ"ח לכאן צריך לחזור ולהתפלל, וע"ע בס"י רס"ח סק"טו ובה"ל שם ס"ו ד"ה מוסף באחרת דאם לא התחיל רצה או כשעומד עדיין בתוך ברכת רצה, אזי כשיאמר והשב את העבודה יאמר: ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף ויעלה לו עבור מוסף, יעו"ש].

ז. חליצת התפילין קודם מוסף: נוהגים לחלץ קודם התפילת מוסף, והטעם כ' בלבוש דכמו שביו"ט אין מניחים תפילין מפני שנקרא "אות", ה"נ יש לנהוג כן ברח"ה עכ"פ בשעת מוסף שמוכיר בה קרבנות היום, ואותה זכירה היא ג"כ כעין אות. [א.ה. אכן בס"י כ"ה ס"ג הביא טעם אחר דחולצים משום קדושת "כתר" שאומרים, דאין נכון להיות או "כתר" של תפילין עליו, וסיים ע"ז ברמ"א שם: ודוקא במקום שאומרים במוסף קדושת כתר, מיהו נוהגים לסלקם קודם מוסף בכל מקום, עכ"ל, וע"ע שם במ"ב סק"ט"ב מש"כ בזה, ושם בבסק"א דפשוט שאם שכח והתחיל להתפלל בהם, לא יחלצם באמצע, דאינו אלא מנהגא].

וכ' הפמ"ג שיש לחלץ ביובא לציון קודם יה"ר ששנמור חוקיק (דבמערבא היו מברכין אחליצת תפילין "לשמור חוקיק"), ויש נוהגים רק לחלוץ הרצועות מהאמצע קודם יהי רצון (אבל כל התפילין חולצים אח"כ קודם מוסף), ומיהו בחוה"מ שהוא יו"ט גמור יש לחלץ קודם הלל (ס"ד ומ"ב ושעה"צ, וע"י עוד בס"י ל"א ס"ב מדין הנחת תפילין בחוה"מ).

סימן תכ"ד

הזכרת יעלה ויבא בבהמ"ז

א. מזכירים יעלה ויבא בבהמ"ז דרח"ה: ואם התחיל הסעודה ברח"ה וסיימה אחר שיצא ר"ח, יזכיר ג"כ יעו"י דאולינן בתר תחילת הסעודה שהיתה ברח"ה.

ואם התפלל ערבית דמוציא ר"ח "באמצע" סעודתו, אפי' התפלל אותה מבעו"י, שוב אין מזכיר בבהמ"ז יעו"י, דהלא כבר עשאו חול בתפילתו, אבל אם הוא לא התפלל - אף שהציבור כבר התפללו ערבית, אינו נמשך אחריהם, ויזכיר יעו"י בבהמ"ז (ס"א וסק"ב).

ואם התחיל הסעודה אחר שהתפללו הקהל ערבית (דמוציא ר"ח): אף שהוא לא התפלל עדיין ערבית, מ"מ נמשך בזה אחר הקהל ואין מזכיר יעו"י, מיהו אם הוא לא התפלל מנחה עדיין בזה ודאי אין נמשך אחר הקהל, דהלא בודאי יצטרך להזכיר ר"ח במנחה שלו, ויזכיר גם בבהמ"ז (ס"ב).

התחיל לאכול סעודה "קודם" ר"ח ונמשכה סעודתו עד ליל ר"ח, יזכיר בבהמ"ז יעו"י (וזה יותר פשוט לחיוב, מלבדן אסעודה שנמשכה מוצאי ר"ח דהיא שנו"י במח' ראשונים) (ס"י קפ"ח סק"ג יעו"ש).

ואם התחיל לאכול בערב"ח אחר שהתפללו הקהל ערבית דליל ר"ח מבעו"י, וסיים כשהוא עדיין יום, צריך להזכיר של ר"ח

1. א.ה. ע"י רש"י סוכה ל"ח א' (במתני' ד"ה עונה).
2. א.ה. לכאורה נחשב "פרק" לענין זה, כמו בין הפרקים לענין שואל ומשיב מפני הכבוד, דאהבתי - וד' זכרנו הם פרק אחד ובסדר פרקי התהילים, וכמובא בס"י תפ"ח סק"ה (-וע"ש לענין הודו ומן המיצר), ויבוא בס"ד באת הבאה.

מכתבים ותגובות | המע

במוצ"ש ב' או ג' שעות בלילה, אסור (הרמ"א) לקדשה בעוד ב' בשעות מתחילת ליל שני, שהוא אחר זמן זה (רמ"א ס"ג וסק"ט) [א.ה. ב' או ג' שעות לאו דוקא, אלא עד קרוב לו' שעות מתחילת הלילה, וכחשבון שהזכרנו (י"ד יום וי"ח שעות וכו').]

ולד' מקצת מפרשים גם יום ט"ו בכלל שאפשר לברך **עד כולת ט"ו יום משעשע** המולד.

ולענין דינא: לכתחילה בודאי יזהר לברך קודם חצי מן הזמן שבין מולד למולד, **ואם נתאחר מזה** והוא עדין תוך **ט"ו** שלמים מהמולד **אפשר שיש לסמוך** להתיר **לברך בשם ומלכות** (כד' השו"ע וכמו דנקט המו"ק והישוע"י). **אכן אם עבר ט"ו יום יקדש בליל ט"ו בלא שם ומלכות** לחוש לדעת הסוכרים דעדין הוא זמנה, אף דלדינא לא נקטינן כותיה (בה"ל ס"ג ד"ה ולא ט"ו בכלל).

ד. אם מגיע סוף זמנה ולא יקדש עד אז ועומד באמצע ק"ש: ואם ימתין עד אחר ק"ש ותפילה יכלה הזמן, **יש לו לפסוק אפילו באמצע הפרק ולקדש**, ומ"מ אם אפשר יגמור הפרק מקודם, **ולא** יאמר **אז רק הברכה** ולא שארי פסוקים. (בה"ל ס"ג סוד"ה ולא ט"ו) [א.ה. וע"ע שיע"ת סק"ט לענין להקדים קידוש לבנה לערבית, וצינונוהו לעיל].

ה. לקדש הלבנה בליל שב"ק או יו"ט: אין מקדשים בהם, ונאמרו בזה הרבה פעמים ע"פ הקבלה (וע"פ הפשט י"ל הטעם משום דרגיל לבוא לידי ריקודים זה אסור בשבת ויו"ט וכו'). **ומ"מ אם לא קדשו עד שבת ויו"ט יעבור הזמן**, בודאי מותר לקדש בשבת ויו"ט ואפי' ביחדי, ויש שהקילו אפי' אם יש שהיה עוד לילה אחת, ואחרים חולקים בזה (ס"ב ברמ"א, וסק"י"ב, ושעה"צ י"ב וי"ג יעו"ש).

ו. לקדש הלבנה קודם יוה"כ: כ' הרמ"א דאין לקדשה אז, כיון דמאוימים מבח הדין ואין שריום בשמחה, ולכן יקדשה **במוצאי יוה"כ** דאו שרוים בשמחה שיצאו בדימוס, ואפי' קודם שיטעמו ויכלו לקדשה [א.ה. ומשמע נמי דאף דהוא בלא מנעלים], **ודעת הלבוש (וב"מ)** דאדרבה יש לו לקיים המצוה קודם יוה"כ בימים אלו שתלויים ועומדים בהם, והן זכות אחת זו תכריע הכף (רמ"א ס"ב וסק"ט וי"א, ובה"ל ד"ה ולא קודם).

ז. לקדש הלבנה קודם ת"ב או במוצאי ת"ב: וכ' הרמ"א דאין מקדשין קודם ת"ב (מפני האבלות, ולא במוצאי ת"ב מפני שאין שרוים אז בשמחה, אלא יברך בימים שלאחריה, ואם ת"ב חל ביום ה' ימתין למוצאי שבת שהוא ליל י"ב בחודש, **וכן לא יקדש במוצאי שאר תענית** (כמוצאי עשרה בטבת או שאר תענית שקבוצה צנינה) אלא ימתין לימים שאחריהם, **אכן במוצאי תענית אסתר** אם לא קדשו עד אז כ' הט"ז שיקדשו אחר התענית כיון שהשעה עוברת (רמ"א ס"ב וסק"י י"א).

אכן ד' כמה אחרונים משקדשים במוצאי ת"ב, וכש"כ במוצאי שאר תענית יכולים לקדש, אלא שצריכים **לטעום מקודם**, וכן במוצאי ת"ב צריכים **לנועל המנעלים**, ואם לא טעם עדיין ונודמן לו לקדשה בציבור [א.ה. כשמשער שאח"כ לא ימצא ציבור] משמע בא"ד דיכול לקדש עמהם משום ברוב עם וכו'.

אכן אם התענית שקבעו הציבור הוא **בימים הראשונים של החודש** (ולא בט' או ב' ואח"כ), לא יקדשו במוצאי התענית אלא ימתינו לימים הבאים, **ומיהו** המתענה אז תענית יחיד ורואה ציבור המקדשים יקדש עמהם (כשמשער שלא ימצא לקדשה אח"כ בציבור) (סק"י"א ושעה"צ ח' ט').

ח. אבל בימי אבלותו לוע': לד' המג"א אם כלים ימי האבלות קודם ליל י' ימתין ויקדש אחר שיכלו, אבל אם יכלו אחר י' בחודש, לא ימתין אלא יקדש בתוך ימי האבלות, **ובה"ל האריך לתמוה** על זה אף יתכן דמישם הך כששאו וזטא דה' לילות מעוננים יתירו לקדשה בשם אבלו כששאו המ"ב (ומה שהתירו האחרונים במוצאי ת"ב היינו דכבר פסקה האבלות עצמה, אבל בתוך האבלות ובפרט באבלות דייחיד דחמירי בודאי אין להקל), **ומסיק מד' השער אפרים דאם יש שהות** אפי' רק לילה אחד לקדש אחר ימי אבלו, לא יקדש בתוך האבלות אלא ימתין, **אבל אם יכלו** ימי האבלות **אחר סוף הזמן** (מסיק בשער אפרים) **דיקדש בימי אבלו**, ויכול **לצאת לחוץ** ולקדש, ובא"ר כ' שיקדש בביתו אם יכול (סוסק"י"א, ובה"ל ס"ב ד"ה קודם ת"ב).

ט. לקדש "ברב עם": מריגא מותר לקדש אפי' ביחדי, ולכתחילה מצוה לעשותה "ברב עם" כ' "ברב עם הדרת מלך", ולכן אם יודע שידומן לו לברך בעשרה לאחר איה ימים קודם ליל י"א צריך להמתין, אבל מכאן ואילך לא ימתין, וכל י"א **החיי"א נחשב "ברב עם"** ולפ"ז א"צ בשביל עשרה להמתין עד ליל עשירי, ובפרט בחורף בעת העננים (בה"ל ס"ב ד"ה אלא, וע"ע בכמה מקומות בזה הסימן כמה נפ"מ השייכים בענין זה לקדשה בציבור, כגון במוצאי תענית, ועוד).

סימן תכ"ז

כשר"ח ב' ימים היאך כותבים בשטרות, וחדשי

"אדר" בשנה מעוברת

א. ביום א' דר"ח (כגון ל' ניסן) כותבין הזמן בשטרות בלשון זה: "ביום ראש חודש אייר שהוא יום שלושים לחודש ניסן" (-העבר, וכי"ב בחדשים האחרים). **ולדעת הב"ח (וכ"מ בפמ"ג) כותב:** "ביום שלשים לחודש ניסן שהוא יום ר"ח אייר" (ס"א וסק"א) [א.ה. ועי' בשו"ע הל' גיטין ס' קכ"ו ס"ו שכתב הלשון כלשון זו השני', ובגו"כ שם שס' דאין חילוק בזה וה"ה להיפך, ולהעיר עוד על חלק מדרפוס המ"ב המנוקדים שפיסקו ל' המחבר דהכא שלא כהוגן, וכללו תיבות "ביום הראשון" עם תיבות שאחיהם כחלק מהנוסח הכתוב בשטר, ובאמת אינו כן].

ב. ביום ב' דר"ח כותבין בשטרות: "באחד לחודש", שהוא עיקר הקביעות ומזמנו מתחיל מגנין ימי החודש הבא, ויום ל' הוא רק השלמה לחודש העבר (ס"א וסק"ב).

הרואה הלבנה דרך "זוכיכת": יכול לברך דהרי נהנה לאורה (וע"ע בבה"ט ובשע"ת כאן ולקמן סק"יא) (סק"ג).

התחיל לברך ונתכסתה הלבנה באמצע הברכה בעצבי: גומר הברכה.

ואם משער שתכסה הלבנה באמצע: לא יתחיל לברך, **ובהגהות הרי"ח צאנור** כ' דג"ל **דאפי' לא התחיל** עדין לברך ונתכסתה הלבנה, כל שלא עבר יותר ממדי דיבור משעה שזרחה הלבנה, יכול להתחיל ולברך כל הברכה, ודימה לברכת הברק והרעם, **ובה"כ ל' לחות** קצת ראייתו דלא דמי, דהכא הלא בעינן **שיהנה לאורה**, וע"כ אין מברך אחר שנגמר ההנאה וכו' (סק"ג, ובה"ל ס"א ד"ה ונהנין).

ז. טומא: המהרש"ל (והעתיקוהו האחרונים) ס"ל דחייב בקידוש הלבנה, כי ברכה זו נתקנה על חידוש העולם, וגם הוא נהנה מאורה ע"י שאחרים רואים ומולכים אותו על הדרך (וכדאימא לענין ברכת "יוצר המאורות"), **והרדב"ז ומהריק"ש כ' דלא יברך**, והבינו דבעינן דנהנין לאורה (כמו "אותו לאורה" הדבדלה) שהוא עצמו נהנה מהאור, וכלשון הגמ' "**הרואה**" לבנה בחידושה, ובמס' סופרים "ותולה עיניו", דמשמע שצריך **להביט** בה, **ומסיק בה"ה** דע"כ נראה דיותר טוב שלא יברך בעצמו רק יבקש מאחר שיוציאו בהברכה (והאמירות הנסופות יוכל לאמרם בעצמו) (סק"א ובה"ל ס"א ד"ה ונהנין).

ח. אין מקדשין הלבנה תחת הגג: אלא יעמדו תחת כיפת השמים, דכיון דהוא קבל על פני השכינה אין זה דרך כבוד שיהא עומד תחת הגג, רק תליא, **וצאל לרחוב** כדרך שיוציאים לקראת מלכים. **ולכ' לכתחילה, אלא אם יש לו איה מיוחש** שאין יכול לצאת לחוץ, או כשאין המקום (בחוץ) נקי, או שיירא מן העכו"ם, **יקדש בביתו** דרך חלון או פתח הפתוח נגד הלבנה, **ומעיקר הדין אפי' הזוכיכת סגורה יכול לברך** (כל שיוודע בבירור שרואה הלבנה עצמה, ולא אזרחוית בעלמא הנדמית לו כלבנה). **ולכתחילה טוב שיפתח החלון** (לחוש להאוסרים דרך הזוכיכת), ומ"מ כשא"א, כגון מפני הקור וכו', מותר אף דהחלון (זוכיכת) סגור (רמ"א ס"ד וסק"א ושעה"צ).

ט. קידוש הלבנה ברחובות - כשיש "רין שטאקין" סרוחים נמשכים לאורך הרחוב (צינורות ביוב פתוחים וכו'): יזהר שלא לקדש אפי' רחוקים ממנו יותר מד' אמות, דהלא אסור לפניו כמלא עיניו, וכש' שצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הרוח, ומוטב שלא לקדש כלל, והנהנה מלהזכיר דברי קדושה במקום שאינו נקי עליו הכתוב אומר: ובדבר הזה תאריכו ימים (סי' ע"ט סק"ה).

(י. ריבוב עם בקידוש לבנה: אי"ה יבואר לקמן בדיני זמני קידוש הלבנה).

(יא. קידוש לבנה קודם תפילת ערבית: עי' שע"ת סק"ט בשם הנוב"י ולכתחילה יזהר להקדים הק"ש וברכותיה קודם לברכת הלבנה, דתדיר ושאין תדיר - תדיר קודם, ומ"מ כשהזמן קצר ויש לחוש לעננים וכדו' יש להקדים ברכת הלבנה - והובא ג"כ בחי"א כלל ק"ח דין י"ג).

זמן ברכת הלבנה

א. בתחילת הזמן הראוי לקידוש הלבנה: כ' השו"ע אין מברכין עליה עד שיעברו **שבעה ימים** עליה (ובכ"י הביא זה ממרה"י גיקטילא, ומקורו ע"פ הקבלה), **ורוב האחרונים נחלקו בזה** ולדעתם **עכ"פ לאחר ג' ימים מעת לעת מעת המולד**, שנהנין כבר מאורה, **יש לברך עליה**, ואין להחמיץ הקדשה [א.ה. עי' בי"ב מה שהביא בזה בשם תר"י, וע"ע בשעה"צ כאן עדת היד רמ"ה דמיום א' ואילך מברכין].

אכן אם השלישי לחודש הוא בא' מימות השבוע, נכון לכתחילה (למצוה מן המוכרח) להמתין עד מוצ"ש הבאה (וכמו שיבואר בס"ד לקמן), **ואם הציבור מקדשין** אז (באמצע השבוע) יקדש עמהם, אם לא שיוודע שבמוצ"ש ג"כ יאח לו ציבור, **וד' כמה אחרונים** (והב"ח והגר"א מכללם) שלא שיהיה המצוה, אלא יברך מיד אף שהוא אמצע השבוע, והנהוג כן בודאי יש לו על מי לסמוך, ובפרט בימי החורף והגשם בודאי הורזו לקדש ה"ו משובח (ס"ד וסק"י ושעה"צ ובה"ל ס"ב ד"ה במוצ"ש).

ב. אין מברכין על הירח אלא "במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדינו נאים (וה"ה במוצ"י"ט וכגון דשבעות), והיינו למצוה מן המוכרח (טור בשם מסכת סופרים). **וכי בס' מגיד מפרשים** סימן זה יהי' בידך, בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצ"ש תמצאו הצלחה, וכשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו לברך, אותו החודש לא יהא מוצלח ח"ו (ס"ב וסק"ד ה'). **וכ' הרמ"א** דאם מוצ"ש הוא אחר ליל י' בחודש (מליל י"א ואח"כ) **אין ממתנינם עד מוצ"ש**, שמא יהיו ב' או ג' או ד' לילות מעוננים ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן (וליל י"א לאו דוקא, אלא בעינן ה' לילות קודם הזמן שהוא חצי מכ"ט י"ב תשצ"ג וכדלקמן) (רמ"א ס"ב וסק"ו).

(ועי' באות הקודמת שיטת האחרונים הסוכרים דאין להשתות המצוה להמתין עד מוצ"ש, אלא תיכף כשהגיע הזמן יברכו, וכן לענין כשיש לו ציבור באמצע השבוע ובמוצ"ש לא יהי' לו, דיברך עם הציבור ולא ימתין).

לבישת בגדים נאים כשמברך באמצע השבוע: כ' הרמ"א שיש ללבוש אז בגדים נאים, ועכשיו אין נוהגים לרדקב בזה (סק"ו, ועי' שה"צ ז').

ג. עד אימתי מברכין עליה: עד ט"ז יום משעת המולד (דהיינו עד סוף ט"ו ימים מלאים, **ולא ט"ו בכלל**), דמשנשלמו ט"ו יום שוב הולכת הלבנה וחסור, ואין כאן "חידוש" (לבנה בחידושה"), ולפ"ז כשהמולד חל **באמצע יום א'** מותר לקדש **בליל שני**, דעדין ליכא ט"ו מלת לעת (ס"ג וסק"י וי"ח).

ודעת הרמ"א: דכיון שעבר **מחצית** מכ"ט (יום) י"ב שעות ותשצ"ג הפרק (44 דקות ועוד משוהו) שהוא חדשה של לבנה הלכתי בידו למולד, **והיינו שעברו י"ד יום וי"ח שעות וכ"ב דקות** (ומשהו) **מעת המולד**, שוב אין יכול לקדשה הדולכת וחסור ואינה חידוש. **וא"כ** אם חל המולד

שהוא עיקר ר"ח), **ולדעת הרמ"א** אין מוסיפין מפסוקי מחר חודש דכיון שהם נבנייא אחר אין דלגלג מנביא לנביא, ואין קורים אלא "השמים כסאי" של ר"ח, אא"כ הפטרת אותה פרשה היא באותו נביא (ס"ב ומ"ב) [א.ה. לכא' גבי הפטרת מחר חודש אין נפ"מ במש"כ אם ההפטרה באותו נביא, וכמדו' אין אחד מההפטרות אלו (בשבתות הסמוכות לר"ח) בספר שמואל, וכנ"ו עיקר כוונתו אהמשך דבריו גבי אם היתה חתונה בר"ח וכו', וכמוכאר במ"ב סק"י"ב)].

סימן תכו"ו

בדיני ברכת הלבנה

א. ברכת הלבנה: הרואה לבנה בחידושה מברך "אשר במאמרו ברא שחקים" וכו', ואיתא במס' סופרים דאין מברכין אותה אלא **במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדינו נאים** (ואי"ה יתבאר הפרטים לקמן). **ותולה בה עיניו ומישר רגליו ומברך מעומד**, ואומר ג"פ טוב וכו', ברוך יוצרך וכו'. ורוקד כנגדה ג"פ ואומר כשם שאני רוקד וכו', תפול עליהם וכו', ולמפרע כאבן ידמו וכו' ג"פ.

ויאמר לחבירו ג"פ שלום עליך, ויאמר שאר הפסוקים והאמירות הכתובים בסדר קידוש הלבנה, ונוהגים לומר דוד מלך ישראל חי וקים (ובסמוך נכתוב בס"ד הטעם), וכן נוהגים בכמה מקומות לומר "עלינו לשבח" אחר סדר קידוש לבנה, ועושים שמחות וריקודים בקידוש החודש דוגמת שמחת נשואין (ס"א וס"ב ובמ"ב ובה"ל, ואי"ה יבואר להלן עוד).

ב. בפרטי סדר הנ"ל:

1. בנוסח הברכה ופירושה: **פועל אמת** קאי על הקב"ה שהוא אלוקים אמת, **ופעולתו אמת** היינו שהפעולה עצמה (קביעת הלבנה וחידושה) גם היא אמת וקיימת לעולם, וכן כל הברכה היא להשי"ת לבדו, שע"י הלבנה אנו רואים גבורותיו (ולא ח"ו להלבנה עצמה או לאחרים וזלת השי"ת דח"ו להתפלל להם) (בה"ל ס"ב ד"ה ומברך).

2. תולה עיניו וכו' ומברך ואומר וכו': בשיזוכנה ג' ובאר' הבינו לשון השו"ע שכל זמן **אמירת הברכה וסדר הפסוקים** תולה בה עיניו (וכן ה"י המנהג), **ובספר חרדים** החמיר בזה מאד **שלא להסתכל בלבנה**, רק **עד שסיים הברכה, ובמג"א בשם השלי"ה** החמיר עוד **דאפי' בשעת הברכה** אין לו להסתכל בה, אלא רואה אותה פעם אחת כשירצה לברך ואח"כ לא יסתכל בה (ס"ב וסק"י"ג).

3. מברך מעומד: הוא ממימרא דבאי הלכך וכו', **ולענין עמידה "עני' סמיכה":** הוא אפשר לו בלא זה אסור לסמוך, אבל כשא"א לעמוד אלא בסמיכה, נחשב גם זה כעמידה לענין זה (ויעמוד כשהוא נסמך ולא נשב), וכפי' היד רמה

בהא דמרימו ומר וזוטרא הוו מכתפי' להו ומברכי' (בה"ל ס"ב סוד"ה וכו') (סק"ד).

4. ברוך יוצרך וכו': ע"י בטור הנוסח והסדר, ובשע"ת כאן אות ח'.

5. ורוקד כנגדה: ויזהר מאד שלא יכרע ברכיו לרקוד, דלא יהא נראה ככורע ללבנה, **אלא** יסמוך על צאנעות רגליו וריקוד (סק"ד).

6. ואומר תפול עליהם וכו': וכ' המג"א בשם המטה משה ד"י"א כל הפסוק **עד קנינת'**, ואח"כ למפרע (סק"טו').

7. ויאמר לחבירו ג"פ שלום עליך, דמפני שאמר בתחילה "תפול" וכו', ואומר לחברו "שלום עליך", **המשיב** הוי כשואל (וא"צ לומר ג"כ בפ"ע) (סק"טו').

8. ונוהגים לומר דוד מלך ישראל חי וקים: שמלכותו נמשל ללבנה, ועתיד להתחדש כמותה, וכנסי' תחזור להתרבק בבעלה שהוא הקב"ה, דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, שנא' שמש ומגן ד', **ויש סמך לאמירתו** זו מגמי דר"ה דאמר ליה רבי לר"ח זיל לעין טב וקדשה ללבנה, ושלח לי סימנא "דוד מלך ישראל" וכו'. **ולכן עושין שמחות וריקודין** בקידוש החודש דוגמת שמחת נשואין (שכנ"ו תחזור לידבק בקב"ה) (רמ"א ס"ב ובה"ל ד"ה ונהנין).

9. נוהגים לומר "עלינו לשבח" אחר סדר קידוש לבנה: היינו שלא טענו ח"ו במה שאנו יוצאים נגד הלבנה ושמחים נגדה שיש שום חשש בעינין שאנו נוטנים כבוד ללבנה, לכך אנו אומרים "עלינו לשבח" ומסיימים בו כ' די' הוא האלוקים בשמים ממעל וגו' אין עוד, ומה שאנו יוצאים הוא רק כדי לראות גבורות של הקב"ה שהוא מאיר ברצונו כלל באי עולם, וכענין שנא': שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, וזהו שאמר נתנא דבי ר' ישמעאל "להקביל פני אביהם שבשמים", שע"י הלבנה ושארי צבא השמים ששומרים תפקידים אנו רואים גדולתו (בה"ל ס"ב ד"ה ומברך).

ג. אם בירך: באי' אמ"ה מחדש חדשים: משמע דבדיעבד יצא, וצ"ע (בה"ל ס"א ד"ה אשר, יעו"ש).
ד. "נשים" בקידוש לבנה: פטורות דהוי מ"ע שהז"ג, ואף למה שהנשים נוהגות לקיימן ולברך עליהן מ"מ אין נוהגות לברך על הלבנה, משום דגמ' נהנו פגם הלבנה (סק"א, ועי' בה"ט).

ה. קטן שהגיע לחנינו: מתחנין לו בה (יעב"ז), ובמ"ב רצה לתלות זה בפלוגתא דר"ת ורש"י לענין חינוך קטן בקריאת שמע, ומצד דאפשר דכוונת היעב"ץ ג"כ טוב לנהוג כן לכתחילה (וכמ"ש השו"ע לענין ק"ש) (הסומך).

ו. אין מברכין על הלבנה אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת (וניכרת וזיחתה ע"ג קרקע) "נהנין מאורה": אבל בבין השמשות שהלבנה נראית קצת ועדין הוא יום **אין מברכין** **אם נהכסתה הלבנה בעצבים:** אם העב דק וקלוש שנראית הלבנה ממנו ונהנה בה מברך, ואם הענן עב אינו מברך. **וה"ה כשיש מסך מבריל** בינו לבין הלבנה דינו כמו גבי "עבים", **ואם המסך דק וקלוש** ועובר דרכו אור הלבנה עד שנהנה ממנה, **יכול להכני' ולהנהיג שהם יכריעם לאור הלבנה**, מברך, **ואם המסך גס** ואין נהנה מניור הלבנה אין לברך דהוי ברכה לבטלה (סק"ו).

בבהמ"ז, ואפי' אם הוא לא התפלל עדיין ערבית דר"ח, מ"מ מתוך כזה אחר הקהל שאצלם הוא כבר ר"ח, **אכן אם הוא** לא התפלל **מנחה** עדיין, אינו מזכיר של ר"ח, כיון שעדיין צריך להתפלל מנחה של חול (סי' תכ"ד סק"ב).

ובאופן שאכל טעוה שלישית בשבת ולא בירך עד מוצאי שבת שהוא ליל ר"ח: לד' המג"א יש חילוק **בין אם אכל** ג"כ בלילה דאו יאמר רק יעו"י ולא רצה, **ובין כשלא אכל בלילה** דאו יזכיר רק של שבת, ולהט"ז (בתרויחו) יזכיר גם רצה וגם יעו"י, ואין נחשב כרתתי דסתי' (סי' קפ"ח סק"י"ג).

ב. טעה ולא הזכיר יעו"י בבהמ"ז של ר"ח וכבר התחיל ברכה רביעית (או פו שסיים בהמ"ז) אין מחזירין אותו, דאין חיוב לאכול פת בר"ח (ולא יהא אלא כאילו לא אכל כלל שאינו מברך בהמ"ז) (ס"א וסק"א), **ואפי' חל ר"ח בשבת** (שחייב לאכול) אם שכח ולא הזכיר של ר"ח אין חוזר (סי' קפ"ח ס"ז).

ואם נזכר שלא אמרו קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב: אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון, **ולדעת רוה"פ** היינו שאומר הפתיחה **בשם ומלכות** באי' אמ"ה אשר נתן וכו', ומיהו אין חותמין בה בברכה אריכתא כמו בשבת ויו"ט (לומר באי' מקדש ישראל ור"ח), אלא היא ככרכה קצרה בלא חתימה (וכרוה"פ שנקטו כן) (סק"ב וסי' קפ"ח ס"ז וסק"ה ובה"ל ד"ה אמרי).

ואפי' בסעודת הלילה אם שכח יעו"י ונזכר קודם שפתח ברכת הטומ' יאמר ברכה זו (אף דאין חוזר בתפילת מעריב על יעו"י, מ"מ להוסיף ברכה זו בבהמ"ז מוסיף (סי' קפ"ח ס"ז ובה"ל ד"ה בין בלילה [א.ה. ועי' מה שהערוך בזה בס"ד בס"י קפ"ח לענין אמירת "למדני חוקיך" בליל וביום ר"ח כשמסיים ברכת בונה ירושלים, ונזכר קודם תיבת בונה שעדיין לא אמר יעו"י, יעו"ש).

ובמש"כ הנוסח שנתן "ראשי חדשים", הוא כהנוסח המובא בס"י קפ"ח (וכמו דאמרין "שבתות" ו"ימים טובים").

סימן תכ"ה

ראש חודש שחל בשבת

א. תפילת ראש חודש שחל בשבת: ערבית שחית ומנחה מתפלל שבע (ככל שבת) **ואומר יעלה ויבא בעבודה**, ואינו מזכיר של שבת ביעו"י, שכבר הזכירה בברכה אמצעית (ס"א וסק"א).

ובתפילת מוסף: כולל בברכה רביעית שבת וראש חודש, וחותם מקדש השבת וישראל ראשי חדשים, **ואם טעה וחתם בשל שבת בלבד**³ יצא בדיעבד (וזהו אפי' להסוברים דבשבת ויו"ט או בשבת חוה"מ החתימה בשניהם מעכבת, ובמאמר' מפקפק בזה, ונוטה קצת דגם בר"ח החתימה בשניהם הקבוצת) (ס"ג וסק"טו ושעה"צ ו').

ובנוסח הערבית איתא בסידורים דאחר שמיים קרבן שבת יאמר: זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור וכו' (וכן הוא ביסוד ר"ע). **אכן כמה פוסקים** כתבו דאין לאמרו, דהוא יתור לשון וקמי שמיא גליא, והוי הפסק (סק"י"ד).

ב. קה"ת בר"ח שחל בשבת מוציאים ב' ספרים, וקורא שבעה בסדר היום בספר התעלה (ולכתחילה אין המפטיר עולה למנין שבעה), וכשמסיים מניח ספר שני על הבימה אצל הראשון ואומר חצי קדיש על שניהם, ואח"כ קורא בשני למפטיר כפרשת ובים השבת ופרשת ובראשי חדשיכם (ס"א וסק"י ב-ג').

ומפטירין בנביא: "השמים כסאי", שנזכר שם מענין ר"ח, ואין מזכירים בברכת ההפטרה של ר"ח (לא בחתימה, ואף לא בתוך הברכה - וכמו דמסקינן בס"י רפ"ד ס"ב, מפני שהפטרה עצמו אין גורם להפטיר כלל). **ואם שכח וקרא בהפטרת השבוע:** קורא אחריה "השמים כסאי", ואם נזכר אחר שבירך ברכות שלאחריה, קורא אותה בלי ברכה (ס"א וסק"ד).

שבת שחל בה ר"ח אלול: להשו"ע מפטירים **ביעניה סוערה"** שהוא משבעה דנחמתא, **וד' הרמ"א** וכן המנהג במדינות אלו (אשכנזים) דמפטיר כהנשא ר"ח **"בהשמים כסאי"**, דבהפטרה זו גם נזכר מר"ח וגם מנחמות ירושלים, **ולשבת הבאה** (פרשת כי תצא) כשמפטירים "ברני עקרה" יוסיף גם הפטרת "עניה סוערה" הכתובה אחריה (ס"א וסק"ה-ז').

שבת שחל בה ר"ח אבי: מפטירין "שמעו" מתלאת דפורענותא, **וי"א** שגם בזה יפטיר של ר"ח "השמים כסאי", **וכ' הרמ"א** דכן עיקר במקום שאין מנהג, והגר"א נקט כדעה הראשונה דמפטירים "שמעו" (סק"ח).

ראש חודש שאירע בארבע פרשיות (שקלים או החודש), כשמפטירים בשל פרשה (רמ"א סוס"א), וכן בר"ח טבת שחל בשבת יפטיר בשל תנוכה (סי' תרפ"ד ס"ג וסק"א, עיי"ש הטעם).

כשיש חתן בשבת ר"ח: מפטירים ב"השמים כסאי", וה"ה בכל השבתות שנזכר בש"ס ההפטרה שלהם (כגון ג' דפורענותא, וז' דנחמתא ושבת חנוכה וד' פרשיות וכדו') מפטירין בהם, ואין נדחים להפטיר בשל חתן בשוש אישי. ומיהו המנהג שאם הפטרה זו היא באותו נביא של הפטרת "שוש אישי" (ישעיה) אין דוחים שוש אישי לגמרי, אלא קורים מקצת ממנה אחר שסיים ההפטרה של יום (ס"ב וסק"י).

ג. הפטרת מחר חודש: כשחל ר"ח ביום ראשון ושבת שלפניו היא ערב ר"ח, מפטירין בנביא בשבת זו בפרשת ויאמר לו יהונתן מחר חודש (ס"ב).

ואם חל ר"ח "אלולי ביום ראשון: מפטירין בשבת שלפניו ב"עניה סוערה" משבעה דנחמתא (ואינה נדחית מפני הפטרת מחר חודש). **וכן כשר"ח "אדר" או "ניסן"** הם ביום א', מפטירין **בשל ד' פרשיות** ולא ב"מחר חודש" (רמ"א ס"ב).

כשר"ח הוא ב' ימים שבת ויום ראשון: לדעת השו"ע מפטירין "השמים כסאי" (שבת ר"ח), ונוהגים

ג. חדישי אדר ראשון ושני בשנה מעוברת: באדר ראשון כותבים תיבת **"אדר"** לבד, ובשני כותבים **"אדר השני"** (דהעיקר הוא הראשון), ו**הי"ה כשומברכיך החדוש** (יאמרו על הראשון "ראש חודש אדר", ועל השני "ראש חודש אדר שני") (רמ"א ס"א וסק"א).

ומסקנת האחרונים והבטן לפרש בשניהם, באדר ראשון יכתוב "אדר ראשון", וכשני אדר השני (ק"ג) [א.ה. הטעם מבואר ("בכ"ח וט"ז) דחששו גם לשי' הרמב"ם הנוקט דאדר השני הוא העיקר (ולדעתו בשני כותבים אדר סתם), ואדר ראשון הוא התוספת וצריכים לכתוב בו אדר ראשון].

ד. תענית יא"צ בשנה מעוברת כשמת באדר של שנה פשוטה: השו"ע כ' שמתענה באדר שני, וברמ"א כ' דיי"א דיתענה בראשון, וכ' שכן המנהג, וסיים: מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם (ס"י תקס"ח ס"ז, ועי' מ"ב שם פרטים בזה).

ואם מת ביום ל' באדר ראשון: מתענה לשנה הבאה (הפשוטה) ביום ל' שבט, שהוא א' דרי"ח אדר, דאדר של שנה פשוטה עומד במקום אדר שני של שנה מעוברת (ס"י תקס"ח סקמ"ב).

ואם אינו יודע אם מת בחודש אדר א' או ב', יתענה בשני (ס"י תקס"ח סקמ"ב).

ה. בר מצוה גולגולים בחודש אדר: אם נולדו באדר של פשוטה, ונעשה בני י"ג בשנה מעוברת, לכי"ע אין נעשים בר מצוה עד אדר השני (ס"י נ"ה ברמ"א).

ואם נולדו בשנה מעוברת, וכגון שני נערים שהאדר גולגולת באדר א' והשני בא' אדר ב', אם שנת הי"ג שלהם הוא בשנה פשוטה: נעשים באדר, ובמצא שאותו שנוול בא' אדר ב' יקדים ליחשב גדול קודם חברו שנוול לפניו, שאינו נעשה גדול אלא בכ"ט לחודש (ולא אמרינן שהגולגול בכ"ט אדר א' יעשה בר מצוה בכ"ט שבט) (ס"י נ"ה ס"י וסקמ"ד).

ואם נולדו בשנת העיבור ושנת הי"ג שלהם היא ג"כ שנת העיבור (כגון הנולדים בשנים ו', י"ד, י"ז למחזור): בזה אמרינן שכל א' נעשה בר מצוה בחודש שנוול בו, והגולגול בכ"ט אדר ראשון יעשה בר מצוה בכ"ט אדר א', וחברו הגולגול אחריה בא' אדר ב' יעשה בר מצוה בא' אדר ב' (ודלא כהמג"א הסובר דתרוייהו נעשים בר מצוה באדר שני) (ס"י נ"ה סקמ"א).

[א.ה. והגולגול כל' אדר א' ונעשה בר מצוה בפשוטה, והבואר בזה דעות באחרונים ובאחרונים זמנינו (ראה מ"ב הוצאת דרשו, ועוד), ועי' ע"ש לענין הגולגול כל' שבט בפשוטה (אדר"ח אדר) ונעשה בן י"ג במעוברת].

ו. יום ל' חשוון: הגולגול בא' דרי"ח כסלו בשנה "שלימה", ובשנת הי"ג היא שנה חסרה או כסדרה וחשוון הוא בן כ"ט ימים (ור"ח כסלו הוא יום אחד), לא נעשה בר מצוה עד ר"ח שהוא יום א' כסלו (וכן א"ס נולד כל' כסלו ושנת הי"ג שלו היא חסרה - נעשה בר מצוה בא' טבת) (ס"י נ"ה סקמ"ה).

ואם נולד בא' כסלו (או א' טבת) ולא היה אז רק יום אחד ראש חודש, ובשנת הי"ג ש' ב' ימים ר"ח, נעשה בר מצוה ביום א' דרי"ח שהוא יום ל' לחודש שעבר (ולא ביום ב' דרי"ח - א' לחודש הבא כשנת לידתו) (ס"י נ"ה סקמ"ה).

ולענין יארצייט במת אביו בל' חשוון (וה"ה לכאן בל' כסלו כיו"ב) ולשנה הבאה היא חסרה, אם יקבענו ליום כ"ט חשוון לא א' כסלו (לענין אמירת קדיש והדלקת נר - דרי"ח אין מתענים), **להגמ"א:** אם שנה האחר הפטרה היא חסרה ועדין לא הוקבע עליו בנדר, יקבע הדבר ליום כ"ט, וכן ינהג בשנים החסרים שאח"כ, **ואם שנה הבאה היא ג"כ מלאה** נקבע לר"ח, גם בשנים החסרים שאחריהם יעשה בר"ח (א' לחודש), **ולדי כמה אחרונים** לעולם ינהג בר"ח, והעולם נוהגים כהמג"א (ס"י תקס"ח סקמ"ב, יעו"ש הגדול).

ז. סדר קביעות השנים שבטורי: בדפוסים הקודמים, שחילק את כל השנים משנת ה"א נ"ה - עד סוף האלף השישי (ומעט אח"כ) ל"ג מחזורים שקביעותם שוה, ונקרא בלשון הלבוש: "ענין דרב נתשון גאון", הסיגו ע"ז האחרונים שאינו כן קיבור השנים, **אבל לא בכלום**, וכפי שאינו לכמה שנים ידועות שקביעותן שונה מהנדפס בטור, וכבר נתקן והוגה בחלק מהדפוסים בלוח של הטור גופא וכו', **וכן יג"ס באיזה שנים בהנדפס בקביעות מועדי כמה שנים,** וכגון שנת "תריס"ב" שבטור שמעט שקביעותה "ששה", והוא ט"ס, וכמו שתיקן בפר"ח, וסימנה הנכון הוא **זח"ג** (וכן עוד דוגמאות כיו"ב), **וכתבו הפוסקים שכנים דברי הפר"ח** ואין לזוז מהם, **ומה שמנסח** בעוה"ד הדפסת הליחות ביד כל יום ואחד יש בזה לקלוק גדול שיכול לבוא לידו כמה טעויות, וראוי לגדולי ישראל להשגיח על זה, **ומה טוב אם לא הנהגה בישראל שלא ליקח לוח כי אם כשיש עליו הסכמה מאחד מהגדולים שנדפס כדן.** (בה"ל ס"א ד"ה כשר"ח, עי' לשונו בפנים בארוכה, והגהת המ"ב לסי' תכ"ח ס"ב ד"ה ובאיהו, שהאר"ך בזה הרבה, יעו"ש).

סימן תכ"ח

כסדר קביעות המועדים וסידור לוח השנה⁵

א. חודש של לבנה: ממולד לה עד למולד הבא, הוא כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים, כשבשעה יש אלף ופ' חלקים [ובדקה - י"ח חלקים], ונמצא שנמשך המולד מחבירו שקדם לו יום אחד (כימות השבוע - אחרי שמכנים הכ"ח יום שהם ד' שבעות שלמים) וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים (44 דקות וחלק אחד) [ובקיצור - א"ב תשצ"ג], **וכגון** אם מולד חודש ניסן יהי' **בלי יום א' (מוצש"ק) בחצות הלילה** (12 בלילה), יהיה המולד הבא (אייר) **ביום ב' בצהריים** בשעה 12 ותשצ"ג חלקים, ומולד שאח"כ (סיון) יהי' בליל יום י' בשעה אחת אחר חצות הלילה ותק"ו חלקים (דב' פעמים תשצ"ג עולה לשעה אחת ו-506 חלקים), **וכן** הלאה, **ומאחר שכל חודש הוא כ"ט ומחצה ימים,** ואין חושבים חדשים אלא בימים שלמים, הי' מן הנכון שיהיו כל החדשים א' מלא וא' חסר שהם ביחד נ"ט יום (שהוא פעמיים כ"ט יום), וכן הוא אכן הסדר **מוחדש "טבת"** והלאה שהוא "חסר" ושבט מלא וכו', **עד חודש תשרי** שהוא מלא, **וכשהשנה**

"כסדרה" גם חודשים חשוון וכסלו נמשכין בסדר זה שחשוון חסר וכסלו שאחריו מלא (ושבו טבת חסר וכו'). **ובשנת העיבור:** חודש **שאר ראשון מלא** (והשני חסר וכו' כנ"ל).

אלא שחודשי חשוון וכסלו: פעמים ששניהם מלאים (ל' יום - ור"ח "כסלו" ו"טבת" שניהם של ב' ימים), ונקראת שנה ו"טבת" יהיו בני יום אחד), ונקראת שנה "חסרה", ופעמים שהם "כסדרה" שחשוון חסר וכסלו מלא (ולא להיפך) וכנ"ל. **והטעם שמשנתים לפעמים מסדרן** הוא מפני הדחיות של ר"ה **(שכשמתקרב ר"ה האחד לחבירו - ע"י** שדחו הראשון (לפי הכללים שיבוארו בהמשך בס"ד) וחסר יום אחד משנ"ד יום בפשוטה, וכן בשנת העיבור על דרך זו צריכים בהכרח לחסר את חודש כסלו ולעשותו חודש של כ"ט יום (ור"ח טבת יהי' בן יום א'), **וכשמתרחק ר"ה שלהבא מחבירו,** שדחו להשני מומן המולד באופן שיש שנה יום ביניהם, צריכים לעשות גם של חשוון מלא (מלבד כסלו שהוא מלא בלא"ה כסדרו) (וטעם נוסף לפעמים לשלימה הובא ב"שבילי דרקי"ע" מפני תשצ"ג החלקים היתרים שבכל חודש שמצטרפים בל"ב-ל"ג חדשים ליום שלם [א.ה. וכמדו דעולה קרוב לדי' ימים שלמים בכל מחזור של י"ט שנים אחר ניכר התוספת של (השלמת) יום הל' של שבע האדרים הראשונים המלאים. (ועדיין צריכים לטעם ד"מפני הדחיות", דבמחזור של י"ט שנים יש בד"כ 9-8 שנים "שלמות")]] (סדר לעשות לוח בקצרה שבסוה"ס, ובה"ל ס"א סודה"ל אלו).

ב. קביעות יום ר"ה: ע"פ חשבון הנ"ל נמצא שבין מולד תשרי דשנה זו, למולד תשרי של שנה הבאה, בשנה פשוטה של י"ב חדשים (בכני השבועות השלמים - העולים לש"ג יום ו-50 שבועות) מרחק בימות השבוע **של ד' יום ח' שעות ותעו"ז חלקים** (ד"ח-תתע"ז).

ע"פ החשבון של 6 פעמים ני"ט יום (ב' חדשים), שעולים ל-354 יום, והתשצ"ג חלקים X 8 שהם 9516 חלקים, ובכנוי 8640 שהם ח' שעות שלמות (של 1080 חלקים לשעה) נשארים 876 חלקים.

ובשנה מעוברת שבה י"ג חדשים ישנם ה' ימים וכ"א שעות ותקפ"ט חלקים בין מולד של תחילת השנה למולד של ר"ה שלאחריה.

והי' צריך להקבע ר"ה ביום שבו חל המולד, אלא שהי' קים להו לחז"ל (מסדרי הלוח) **ד' דחית,** שכשישנו לאחד מהם נדחה יום ר"ה מיום המולד לאח"כ.

והה' יום אד"ו - ראש, ב' מולד זקן - אל תדרוש, ג' ג"ט ר"ד בשנה פשוטה - פרוש, ד' בט"ו תקפ"ט אחר עיבור - עקור מלשונות.

וביאורם: **א. לא אד"ו - ראש:** שאם חל המולד באחד מימים א-ד-ו דוחים ר"ה וקובעים אותו ביום שלמחרת (היינו ב', ה', ז'), **והטעם** הובא בגמ' כדי שלא יחול יוה"כ בימים שישו או ראשון, ויהיו ב' ימים רצופים (יוה"כ ושבת הסמוכה לו) האסורים בכל מלאכה (שהוא דבר קשה מפני יוקאי או מתיא), ולכן אין עושים ר"ה ביום ד' (ויהי' יוה"כ בעש"ק), ולא ביום ו' (דאז יוה"כ ביום א'), **וביום א'** ג"כ אין קובעים ר"ה, כדי שלא יחול יום הערבה (וער"ש) בשבת שלא תדחה⁷ נטילת הערבה.

ב. מולד זקן - אל תדרוש: שאם חל המולד אחר י"ח שעות (דהיינו אחר חצות היום) אין קובעים באותו יום ר"ה, אלא נדחה ליום שלמחרת (ואם יום שלמחרת הוא מימי אד"ו, נדחה אותו עוד ליום שלאחרי, ונמצא ר"ה ביום השלישי מהמולד). והטעם כ' האחרונים כיון דלא היו מקבלים אז עדות החדוש אחר חצי היום, ולכן לא קובעים אז ר"ה.

ג. ג"ט ר"ד בשנה פשוטה - פרוש: שאם חל מולד תשרי של שנה פשוטה ביום שלישי מט' שעות (מתחילת הלילה) וכ"ד חלקים והלאה אין קובעים ר"ה ביום זה, וגם למחרת לא יקבע - דהוא יום ד', אלא נדחה ליום ה' **(והטעם לזה** דאם נוסף ד"ח תתע"ז [שהם ההפרש בין מולד זה למולד תשרי של שנה הבאה] על "ג"ט ר"ח", נמצא מולד הבא ביום ש"ק ב"ח שעות שלמות (חצות היום) או אחרי, ואז נצטרך לדחותו אל יום ב' (דביום א' ג"כ א"א דלא אד"ו ראש), ונמצא רחוק ששה ימים מר"ה הקודם שקבענו ליום ג', ונצטרך לעשות ח' חדשים מלאים וד' חסרים ותהי' השנה בת שניו ימים, והא ארוך הרבה מעי"ב פעמים כ"ט ימים תשצ"ג, וכשמתחילו נקבענו ליום ה' יהיו רק שני ימים. [א.ה. ובשנה מעוברת אין שייך זה כמוכן, וכן בשנה פשוטה כשחל בשעה זו בשאר ימות השבוע אין שייך זה להמתנות].

ד. בט"ו תקפ"ט "אחר עיבור" - עקור מלשונות: שאם יבוא ר"ה **שאחר** העיבור ביום ב' בשעה ט"ו ותקפ"ט חלקים (או לאחרי עד סוף היום) אין קובעין אותו ביום ב', אלא דוחים אותו ליום המחר, ונקבע ליום ג' (והטעם לכך דכשחל בזמן זה נמצא שמולד תשרי של שנה קודמת הי' ביום ג' אחר י"ח שעות (כשמסרין הכ"א תקפ"ט), ודחינו קביעותו ליום ה' (משום מולד זקן ומשום לא אד"ו ראש), ואם נקבע ר"ה דהשתא ליום ב' נמצא שאין בין ר"ה שעבר לר"ה זה אלא ג' ימים שלמים (ור"ח ביום הרביעי), וזה א"א בשנה מעוברת אא"כ נעשה ח' חדשים חסרים, והזה קיצור הרבה מי"ג פעמים כ"ט י"ב תשצ"ג, אבל כשחל קודם לבט"ו תקפ"ט נמצא דר"ה שעבר היה קודם י"ח שעות ביום ג', ובשנה מעוברת קובעים אותו אז לאותו יום (יום ג').

ה. חשוון וכסלו: ע"פ האמור לעיל נתבאר **דפעמים** ששניהם חסרים **ופעמים** ששניהם מלאים, **ופעמים** שחשוון חסר וכסלו מלא (כסדרן). **והכלל בזה בשנה "פשוטה"** אם ע"פ כללים הנ"ל המולדות והד' דחיות יש בין ב' השנים **ב' ימים** מלבד ימי ר"ה עצמם, **וכגון** שר"ה שעבר הי' **ביום ז'**, ור"ה שלאחרי **ביום ג'** (שיש ימי אב ב' בנתיים), ונמצא שהשנה היא בת שני ימים [כולל יום ר"ה שעבר], **או** שחל ר"ה שעבר **ביום ב'** ור"ה דהשתא **ביום ה'**, **צריכים לחסר את ב'**

החדשים חשוון וכסלו, ונמצא ז' חסרים וה' מלאים ועולים יחד לשנ"ג יום, ונקראת **שנה זו "חסרה"**.

ואם יש ג' ימים ביניהם: כגון שר"ה **ביום ג'** והבא אחריו **בש"ק**, שיש בנתיים ימי ד' ה' ו', **או שר"ה ביום ה'** והבא אחריו **ביום ב'** (וימי ו' ז' או ביניהם) שאז יש שני יום, עושים אותן כסדרן שחשוון חסר וכסלו מלא (ולא להיפך).

ונקראת שנה כסדרה.

ואם יש ד' ימים ביניהם: כגון שר"ה ביום ב' ולאחריו **בש"ק**, או שר"ה **ביום ה'** ולאחריו **ביום ג'**, או שהראשון בש"ק ושלאחריו ביום ה', בכל אלו עושים שניהם שלמים שעולים לשנ"ה יום (ז' מלאים וה' חסרים), ונקראת **שנה שלמה.**

ובשנה מעוברת: כשיש ד' ימים ביניהם שהשנה בת שפ"ג יום (אדר ראשון לעולם מלא), וכגון שר"ה **בש"ק** ושלאחריו **ביום ה'** או שר"ה **ביום ב'** ושלאחריו **ביום ה'**, או שר"ה **ביום ה'** ושלאחריו **ביום ג'**, או ב-ז, עושים שניהם חסרים ונקראת **שנה חסרה.**

וכשיש ה' ימים בנתיים והשנה בת שפ"ד יום, וכגון שר"ה ביום ג' ושלאחריה ביום ב' [ובאופן אחר לא משכחת לן], עושים אותה כסדרה.

וכשיש ו' ימים בנתיים: והשנה בת שפ"ה יום, וכגון שר"ה ביום ב' ושלאחריו ג"כ ביום ב', או ה-ה, או ז-ז, עושים שניהם מלאים, ונקראת שנה שלמה.

ונמצא הכלל בזה: **דכשר"ה ביום ב'** תהי' השנה או חסרה או שלמה בין בפשוטה בין במעוברת **(ובפשוטה חסרה** יהי' ר"ה דלהבא ביום ה', **ובמעוברת חסרה** יהי' ביום ז', **ובפשוטה שלמה** יהי' הבא ביום ש"ק, **ובמעוברת שלמה** יהי' הבא ביום ב'), **אבל כסדרה לא יתכן** דא"כ יהי' הבא ביום ו' או ביום א' ולא אד"ו ראש.

וכשר"ה ביום ג' לא יתכן **אלא כסדרה**, בין במעוברת (ב') ובין בפשוטה (ז') (דאל"כ כשתחסרנה או תשלמנה יחול באחד מימי אד"ו), [א.ה. ובמעוברת שלמה אף ששייך לחול ביום ג', ומ"מ כיון דר"ה הקודם נקבע ליום ג' ובהכרח שהיה אז המולד קודם י"ח שעות, כשתוסף הכ"א תקפ"ט בהכרח יחול המולד ביום ב' (קודם י"ח שעות), או ביום א' שלפניו, ואין טעם לדחותו ליום ג'].⁸

וכשר"ה חל ביום ה': יתכן שיהי' **שלמה** בין בפשוטה (ור"ה הבא ביום ג') ובין במעוברת (והבא ביום ה'), **וכן** אפשר שתהי' **כסדרה בפשוטה - או חסרה במעוברת, אבל לא יתכן חסרה בפשוטה** (דאז יחול ר"ה ביום א' - וא"א), **וכן לא כסדרה במעוברת** (דאז יחול ביום ד' - וא"א).

וכשחל ביום ש"ק יתכן שיהי' **או חסרה או שלמה** בין בפשוטה ובין במעוברת, **אבל כסדרה א"א שתהי'** (דא"כ יהי' ר"ה הבא ביום ד' או ו') (בה"ל ס"ד ד"ה במדבר וסדר לעשות יוה"כ, ועי' ס"א סודה"ל א').

הרי ז' מיני קביעות בנתיים: ב"ח (ג'), ב"ש (ז'), ג"כ (ה'), ה"ש (א'), ז"ח (א'), ז"ש (ג'), ו' במעוברת: ב"ח (ה'), ב"ש (ז'), ג"כ (ז'), ה"ח (א'), ה"ש (ג'), ז"ח (ג'), ז"ש (ה').

ד. שנה מעוברת: מכיון ששנת הלבנה (של י"ב חדשי הלבנה) עולה בערך לשנ"ד יום, ושנת החמה היא של שס"ה יום, ונמצא שיש הפרש ביניהם כל שנה כמו "א יום, וא"כ במשך הזמן יהי' חג הפסח שלא בחודש האביב, לכך מוסיפין פעם בג' שנים חודש נוסף (אדר ראשון), ונמצא דשוב יהי' שוים שנות הלבנה והחמה, ולפעמים הוא פעם בג' שנים, וקבעום וכוונתו מסדרי הלוח ז' שנים במחזור של י"ט שנים דאז משתנה חשבון הזמן בקירוב (כמעט לגמרי), והם שנים ג', ו', ח', י"א, י"ד, י"ז, י"ט בכל מחזור (ונתנו בהם סימן - ג"ח אדו"ט). וכדי לדעת באיזה שנה המחזור חושבין השנים שמכריאת העולם ועד עתה וחולקים אותם ל"ט, ואם שתחלק בשוה למספרים שלמים) אותה שנה היא סוף המחזור, ושנה שלאחריה היא שנה א' למחזור הבא וכו', וכגון כשתחלק ה"א ת"ש 5700 ל-19 הם ג' מאות מחזורים שלמים, ושנת ה"א תש"א היא שנה א' למחזור הבא, ועל זה הדרך שנת ה"א תשנ"ו הוא סוף המחזור, וכן ה"א תשע"ו (ושנת תשנ"ו תשנ"ז הוא ראשונות למחזור וכן הלאה) (וקצרתי בזה כיון שבש"ע ובמ"ב לא כתבו בענין זה).

ה. אלו הימים שאין קובעים בהם המועדים: לא אד"ו - ראש השנה, וכן יו"ט א' פסח, וכן יו"ט א' דסוכה (ולא וז"ב פורים), ולא ב"ו פסח, ולא גמ"ז (שבועות) **והשו"ר,** לא ג' **הנוכה** (יום הראשון), ולא אג"ו **צום אסתר**, ולא בד"ו **צום תמוז ואב** (י"ז תמוז וט' באב) [כשחל בשבת נדחה ליום א' (ס"א)].

ויסמין לקביעת המועדים: א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ, פירוש ביום שחל יו"ט א' **דפסח** (בשנה זו) יחול ת"ב שאחריו (וכן י"ז בתמוז - וכשחלים בשבת נדחית התענית ליום א'), **וביום ב' דפסח** יחול שבועות, **וביום ג' דפסח** יחול ר"ה (הבא) (וסוכות ושמיני עצרת), **וביום ד' דפסח** יחול **קריאת התורה** - דהיינו יום שמחת תורה (בחול' - שהוא יו"ט שני של שמע"ע). **וביום ה' דפסח - צום הכיפורים, וביום ו' דפסח** חל פורים (שעבר) (ס"ג).

וביום שיהי' פורים יהי' ל"ג בעומר שאחריו, וסימנך: פל"ג, וביום שיהי' **עצרת** יהי' יום א' **החנוכה** שאחריו - כששנה הבאה היא "חסרה" או "כסדרה", וסימנך כי נר מצוה ותורה אור, אבל בשנה "שלמה" יהי' א' חנוכה ביום שלאחר עצרת (יו"ט שני) (ס"א וסק"ב - יעו"ש ובשע"צ).

ו. אלו הימים שיכול לחול בהם יום א' לחודש (והוא ב' דרי"ח שכן המנהג הוא שני ימים), **ניסן** אגו"ה (והטעם, דביום א' ניסן יחול ג"כ ט"ו ניסן, וכיון דלא בד"ו פסח א"כ לא יוכל לחול

בהם א' ניסן, וכן שאר החדשים הם ע"פ זה החשבון) (ס"ב ובה"ל ד"ה אלו).

אייר בגה"ו.

סיון אגד"ו.

תמוז אגה"ו.

אב בדו"ו.

אלול אבד"ו.

תשרי בגה"ו.

מרחשון בדה"ו (כן הגיה במ"א) (מ"ב סק"ד יעו"ש).

כסלו א"ב ג"ד ה"ו (דהוא תלוי במרחשון אם הוא חסר או מלא ולכן נתוספו בו ימים).

טבת אבגד"ו (ויים ב' היינו דוקא כשהשנה היא מעוברת, אבל בפשוטה לא יחול ביום ב' שא"כ יחול א' ניסן ביום ו', ולא בד"ו פסח) (בה"ל ס"ב ד"ה אלו).

שבט בגדה"ו (וביום ג' היינו דוקא בשנה מעוברת, וכנ"ל בטבת, **ויום ד'** הוא דוקא בפשוטה) (שם).

אדר (הסמוך לניסן) זבד"ו, **ואדר** ראשון בדה"ו (ס"ב).

[א.ה. וכלל הדבר דלעולם יחולו ימי ר"ח בימי השבוע הבאים (ההודפים) לפי הסדר, וכגון כשר"ח ניסן חל ביום א' יהי' ר"ח אייר שאחריו בימי ב' וג' (שניסן מלא והוא ב' ימים), ור"ח סיון ביום ד', ור"ח תמוז בימי ה', ור"ח אב בשב"ק, ואלול בימי א' ז', ור"ח תשרי (א' דר"ה) ביום ב', ור"ח חשוון ביום ג' ד', ור"ח כסלו ביום ה' (ובשנה שלמה - בימי ה"ז) וכן הלאה, וכי"ב עוה"ד].

בעניני קריאת התורה התלויים במועדי וזמני השנה, ובפרשיות המחוברות והנפרדות

א. שבת שקודם הפסח: קורים בה לעולם פרשת "צו" בשנה פשוטה (שב"צו" מדבר מהגעלת כלים לענין קדשים - והגעלת כלים דחמץ למדים מהם), **ובשנה מעוברת** קורים פרשת "מצורע" (דכתיב בה וכלי חרש ישבר - שהוא כעין הגעלת כלים), **חוץ מו': ה"ח מעוברת** (שר"ה ביום ה' והשנה חסרה) **וביה"ש מעוברת** שקורים אחרי מות קודם הפסח (שנוסף שבת אחת - שקראו פרשת חג ב"ח חשוון). **ונתנו בהם סימן לפשוטה:** פקדו (צו) ופסחו, **ולמעוברת:** סגרו (ל' מצורע) ופסחו (ס"ד וסק"ו, י', ובה"ל ד"ה צו).

ב. שבת שקודם עצרת: קורים בה פרשת "במדבר", כדי שתפסיק פרשה זו בין פרשת "בחוקות" שיש בה קללות התוכחה, ובין "שבועות" שהוא יום הדין על פירות האילן, שלא יקראו הקללות סמוך ליום הדין ויהי' פתחון פה לשטן לקטרג ח"ו, וסימנך "מנו ועצרו" ("מנו" הוא פרשת במדבר שבה מנין בני"ג) [א.ה. ואיתא בגמ' מגילה ל"א כי דמקדימים בחוקותי שבה התוכחה לשבועות כדי שתכלה שנה וקללותיה (וכנ"ל דשבועות הוא כר"ה), ומה"ט ג"כ קוראים כי תבוא קודם ר"ה, אלא שמפסיקים בין קריאות אלו ליו"ט בקריאה נוספת מטעם הנ"ל, ועי"ש בתוס' ד"ה קללות שבת"כ], **ופעמים** שקורים גם פרשת **"שא"** קודם עצרת, והיינו באותה שנה שקורים "אחרי" קודם הפסח (בשנה מעוברת שר"ה שלה היה ביום ה', וכנ"ל אות א') (ס"ד וסק"י ובה"ל ד"ה ולעולם, וד"ה במדבר).

ג. ת"ב"ב קודם פרשת "ואתחנן", אתם נצבים" קודם ר"ה": וסימנך **"צומו וצלי"** (מל' תחנונים), **קומו** (נצבים) **ותקעו**, כדי שיקראו פרשת "ברבים" שהם תוכחותיו של משה, ומפסירין ב"חזון" שהם תוכחותיו של ישעיהו על החורבן, ונצבים שיש בה מענין תשובה קודם ר"ה (ס"ד וסק"י, ובה"ל ד"ה ת"ב).

ולכן כשר"ה חל **בב"ב** או **ג'** דאז יש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות, מחלקין פרשת נצבים מ"ילך", כדי שיקראו וילך בין ר"ה ליוה"כ, "והאזינו" בין יוה"כ לסוכות, **וסימנך: ב"ג "המלך"** (המלך היינו ר"ה), **פת** (מל' פתות - לחלק) **וילך, אבל כשחל ר"ה ביום ה'** (שאו יוה"כ הוא שבת), או ביום ז' שאז סוכות הוא שבת, ואין בין ר"ה לסוכות אלא שבת אחת (- ח' תשרי), אז נצבים וילך מחוברים ונקראים קודם ר"ה (ובשבת שובה קורים בהאזינו) (ס"ד וסק"י-ט).

ד. כללי פרשיות הנפרדות והמחוברות: הפרשיות היכולות להתחבר הם: **1.** ויקהל-פקודי, **2.** תזריע-מצורע, **3.** אחרי-קדושים, **4.** בהר-בחוקות, **5.** חוקת-בלק-בחול' **6.** מטות-מסעי, **7.** נצבים-וילך.

(והנה מנין הפרשיות הן 54, ובניכוי וזאת הברכה שנקראת לעולם בשמח"ט 53, ובשנה פשוטה שהיא שני-ג' שניה יום, ישנם חמישים שבועות (וכמה ימים) שהם 51-50 שבתות (דכשר"ה בימי ב' וג' הם 50 שבתות, וכשר"ה בימי ה' וז' ישנם 51 שבתות), **ובשנה מעוברת** בתשפ"ג-שפ"ה יום ישנם 54-55 שבועות שהם 54-55 שבתות.

ובשנה פשוטה (בא"י) צריכים לנכות לכה"פ ב' שבתות החלים בסוכות או בפסח (כיו"ט א' או בחוה"מ שאין קוראים בפרשת השבוע), וא"כ יש לנו 48-49 שבתות, וצריך ע"כ לחבר לכה"פ ד' או ה' פרשיות (4=53-49). **ופעמים** שירודות שבתות **נוספות**, כשבת של ר"ה, או יוה"כ ושבת של שמע"ע (ובחול' יכול לחול יו"ט אחרון של פסח או של שבועות בשבת), ונמצא חסר עוד שבת או שתיים, וצריכים לחבר עוד ב' פרשיות.

והכלל בזה דפרשיות **1.** ויקפ"ג, **2.** תזריע, **3.** אחרי-ק"ב: לעולם מחוברות **בפשוטה וחלוקות במעוברת חוץ מה"ש** (שר"ה ביום ה') והשנה שלמה שחשוון וכס

אהבת שלום

Gabriel Bildirci Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריג'י כהן ז"ל

טבלת שיבוץ רבני בית ההוראה

שעה	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי
8:00-9:00	רבי דוד פנירי שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פנירי שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פנירי שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פנירי שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי דוד פנירי שליט"א רבי אשר חנניה שליט"א	רבי יהודה איטח שליט"א
9:00-10:00	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פנירי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פנירי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פנירי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פנירי שליט"א	רבי מנשה שוע שליט"א רבי דוד פנירי שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
10:00-11:00	רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זכותא שליט"א	רבי שלמה זעפראני שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי ראובן עבודי שליט"א רבי חיים כהן שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א
11:00-12:00	רבי יעקב בן שמעון שליט"א רבי אברהם זכותא שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אליעזר כהן שליט"א רבי מרדכי פרחים שליט"א	רבי אברהם טופיק שליט"א רבי אליעזר כהן שליט"א	רבי מנחם דוידוביץ שליט"א
12:00-13:00	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי אשר חנניה שליט"א	רבי חיים כהן שליט"א
13:00-14:00	רבי משה אורי בלוי שליט"א	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי צבי וובר שליט"א	רבי נתנאל סאפרין שליט"א	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי בן ציון אלקיכן שליט"א
14:00-15:00	רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א	מורנו ראש הישיבה שליט"א (בתאום מראש במשרדי הישיבה)	רבי עזריאל אויערבאך שליט"א	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי בן ציון אלקיכן שליט"א
15:00-16:00	רבי יצחק כהן שליט"א	רבי יוסף שוב שליט"א	רבי יצחק כהן שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי אברהם גולדברג שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי בן ציון אלקיכן שליט"א
16:00-17:00	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יוסף שוב שליט"א	רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א	רבי יעקב טופיק אביעזרי שליט"א	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	
17:00-18:00	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	רבי מרדכי פרידלנדר שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א	רבי יעקב טופיק אביעזרי שליט"א	רבי נפתלי נוסבום שליט"א	
18:00-19:00	רבי ראובן מנדלוביץ שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	רבי יעקב שילוני שליט"א	רבי חיים כהן שליט"א	רבי יעקב בן נאים שליט"א (גם לדוברי אנגלית, ספרדית וצרפתית)	רבי נפתלי נוסבום שליט"א רבי אליהו ציון סופר שליט"א	
19:00-20:00	רבי דוד טבק שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי יעקב חכים שליט"א	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי יעקב אליעזר זיונס שליט"א (גם לדוברי אנגלית)	
20:00-21:00	רבי דוד טבק שליט"א	רבי נתן בן סניור שליט"א	רבי יעקב חכים שליט"א	רבי שלום טוויל שליט"א	רבי יהודה איטח שליט"א	

רח' רבי נחמן מברסלב 7 טל': 02-6255567 פקס: 02-6255568 ת.ד. 5515, ירושלים hc@ahavatshalom.org.il

ישמח לב מבקשי ה'

לשמחת לב שוחרי ומעייני חכמת הקבלה
הופיע הסדרה המבוקשת

הבן בחכמה

שלשה כרכים

כולל שאלות ותשובות, חקירות ודרישות,
מערכות עמוקות ומהלכים מחודשים
פולשי נתיבות במים אדירים בנושאי חכמת הקבלה,
בהקדמותיה וכוונותיה המתבארות בזוהר הקדוש
בכתבי האר"י ז"ל ובסידורי מורן הרש"ש ז"ל

מאת

הגאון המקובל מהר"ר יעקב משה הלל שליט"א
ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"

ברוכים הבאים בשם ה'

מערכת "אליבא דהלכתא" מקדמת בברכה את מאות האברכים
החדשים שהצטרפו לרשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"
שע"י מוסדות "חברת אהבת שלום" באה"ק
בעשרות הסניפים הפזורים בכל חלקי ארצנו הקדושה
עם תחילת זמן קיץ ולרגל הקמת חמשה סניפים חדשים בערים:
אופקים • אלעד • באר שבע • מעלה אדומים • ערד
יזכו הלומדים לעסוק בתורה מתוך הרחבת הדעת
ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.
וזה"ר שנוכה יחדיו להוסיף היילים לתורה ולהרמת קרן
התורה ביתר שאת ועו.

בברכת התורה

מערכת "אליבא דהלכתא"

מזן הגנזים

ספר שביעי

אסופת גנזים מתורתם של קדמונים
נדפסים לראשונה מתוך כתבי יד

ביניהם:

ויכוח שעבר בין חכמי צפת לבין ר' משה מטראני (מבי"ט) • ר' משה אלשיך | ר' משה נגאל'ארה | ר' יצחק אהרן | ר' יוסף קארו
ר' יהודה גדליה • הגהות על ספר פרדס רימונים להרמ"ק
צוואות חכמי ישראל [ג] • ר' יוסף ב"ר אברהם מפורלי | ר' אליהו ב"ר רפאל שלמה הלוי, אב"ד אלסנדריאה | ר' רפאל אהרן שבעון, אב"ד מצרים

הוספות והגהות חכמי הדורות על ספר שם הגדולים להחיד"א [א] • ר' חיים יוסף דוד אזולאי, החיד"א | ר' אברהם כלפון, מחו"ר טריפולי | ר' דניאל טירני, אב"ד ור"מ פירנצי | ר' דוד ב"ר רפאל מילדולה, אב"ד ק"ק ספרדים בלונדון | ר' שמואל קונקי, מחו"ר ג'יבראלטאר | ר' יוסף מורדוך, מחו"ר שאלוניקי | חכם לא נודע, ר' שמ"ח גאגין ובנו ר' שם טוב גאגין | חכם לא נודע מחכמי ירושת"ו | חכם לא נודע מחכמי צפרו, ור' שמואל עמאר | ר' אליקים ב"ר יהודה המילזאהגי, בראדי | ר' חיים ברייט, מח"ס צפחת השמן על כד הקמח | ר' יהודה ג'רמון, מחו"ר תוניס | ר' אברהם עמאר, בע"ס מענה אברהם | ר' אברהם צבי קליין, אב"ד סילאש-באלהאש, הונגריה

ר' אליהו מני • כינוס חכמים - קובץ הגהות חכמי הדורות על ספר דרך עץ חיים למהר"ח; ומחקר מקיף על חיבורי ר' אליהו מני ור' נסים עיני בחכמת הקבלה
ר' אליהו מני | ר' יוסף חיים מבבל • חילופי שו"ת קצרות בין הרי"ח להרא"מ
ר' שם טוב גאגין • דרוש ותוכחת מוסר לערב ראש השנה

שלטון הרבנים באלמאלח היהודי במרוקו - קובץ תעודות | תעודה א • הסכמת ב"ד פאס בדבר גירוש יחיד מהאלמאלח | תעודה ב • תקנת חו"ד העיר בדבר חברת מוכרי הקמח | תעודה ג • פס"ד לפטור למי שאין לו משא ומתן מיד בעלי חובו | תעודה ד • הסכמת חו"ר פאס נגד משיגי גבול המסתחרים עם הגוים | תעודה ה • הסכמת יחידי ק"ק פאס לקבל עליהם מרות ואחריות דיין העיר מהרא"ץ | תעודה ו • ידיעה בדבר תקנת ק"ק פאס לענוש ולקנסו ולרדוף אחר המוסרים והמלשינים | תעודה ז • מנהג פאס בשמות שכירות בתי הכנסת עת היתה ראויה לדירה ובשאין לה טכסיסי דירה | תעודה ח • הסכמת חכמי העיר פאס למנות משיגי על חברת עשרה בטלנים לקרות תהלים בכל יום | תעודה ט • הסכמת בי דינא מתא פאס לאמץ טענת בני מבוי נגד חידוש בית כנסת בחצרם להיות שנתחדש שלא בהסכמת החכמים ונגד תקנתם | תעודה י • הסכמת חכמי ויחדי הקהל להעתיק את בית המטבחים חוץ להעיר

סקירת חיבורים המצויים בכתבי יד מאוצרות חכמי ישראל [ז] • הרב אברהם הלל

הזפניע להאשומה מכתב יד

להשיג במשרדי ההוצאה:

ישיבת אהבת שלום, רחוב ר' לוי יצחק מברדיצ'וב 12, ירושלים
טל' 02-5370970 | פקס 02-5370088 | ת.ד. 5515 ירושלים

הגליון הבא יעסוק בדיני תערובת חמץ וביעור חמץ סימנים תמ"ב-תמ"ו

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

מעלות דפנה - מרכז תורני מעלות דפנה 128	פרדס כץ - ביהמ"ד "התאחדות אברכים" רח' המכבים 48	אופקים - ביהמ"ד "קויות" רח' רחבת האר"י 1
נה יעקב - ביהמ"ד "שערי תורה" רח' זווין 67	קרות הרצוג - ביהמ"ד "אבן ישראל" רח' ח' מיכ"ב 6	אלעד - ביהמ"ד "היכל רח" רח' חוני המעל 34
נה יעקב מרזב - ביהמ"ד "הניכוי הישיבות" רח' ויקטור וילויס 1	גבעת זאב החדשה - ביהמ"ד "משכן דוד אהרן" רח' האילות 2	אלעד - ביהמ"ד "הניכוי הישיבות" רח' יונתן בן עזריאל 19
קטמונים - ביהמ"ד "הניכוי הישיבות" רח' רבי צדוק 9	דימונה - ביהמ"ד "אהל משה" רח' תניב הל"ה 2	אשדוד - ביהמ"ד "שבת הלוי" רח' ר' א' בן הורקנס 8
קרית יובל - ביהמ"ד "לתורה ולתפילה" גואטאמלה 18	זכרון יעקב - ביהמ"ד "מסילת ישרים" רמת צבי 1	אשקלון - ביהמ"ד "שני המשתה" רח' הר מירון 1
חומת - ביהמ"ד "משכן יעקב" רח' ראש פינה 6	חולון - ביהמ"ד "ישיבת אליהו" רח' השילוח 23	רמת הפגיפה ב"ש - ביהמ"ד "ימני אברכים" רח' בן איש חי 10
רמות - ביהמ"ד "אברכים" רח' שירת הים 5	חיפה - ביהמ"ד "היכל התורה" רח' מקור ברוך 2	הקריה החדשה ב"ש - ביהמ"ד "היכל אברהם" רח' חנון איש 1
רמת שלמה - ביהמ"ד "אהל יוסף" רח' הרב זולטי 8	טבריה - ביהמ"ד "אור תורה" רח' ורני 20	רמת בית שמש א - ביהמ"ד "משכן רפאל" רח' נחל שורק 27
ברמיאל - ביהמ"ד "כרם מוכאל" רח' תניב הלוי 11	טירת הכרמל - ביהמ"ד "שאנת איה" רח' ביאלק 5	רמת בית שמש ג - ביהמ"ד "עמרת דוד" רח' רימרה 24
ברכפלד - ביהמ"ד "משכן התורה" רח' רבי עקיבא 30	טלזשטון - ביהמ"ד "נהלי דעת" רח' אוניס לתורה 7	בית עיילת - ביהמ"ד "דרכי תבונה" רח' פחד יצחק 12
מודיעין עילית הפגיפה - ביהמ"ד "חסד לאברהם" רח' חו"א 14	יוחס - ביהמ"ד "בית פנחס" רח' יעקב שדה 1	בית עילית - ביהמ"ד "מגן אברהם" רח' החוזה מלובלין 43
קרית ספר - ביהמ"ד "מאור חיים" רח' תניבות המשפט 2	בית נגן - ביהמ"ד "מנין אברכים" רח' החיד"א 21	רמת אליהו ב"ב - ביהמ"ד "בני ציון" רח' בן זומא 29
מעלה אומיים - מרכז "שלום לעם" רח' צמח השדה 33	נאות - ביהמ"ד "עני החיים" רח' בני ברית 18	מערב בני ברק - ביהמ"ד "הניכוי הישיבות" רח' הרצוג 31
תל ציון - ביהמ"ד "בני תורה" רח' אהבת אמת 17	גבעת שאול - ביהמ"ד "משכן יחזקאל" רח' בעל השאלות 30	בני ברק - ביהמ"ד "הניכוי הישיבות" רח' עזרא 60

